

Ist yr. Arts.
Jorhat.

জগন্নাথ বৰুৱা কলেজ আলোচনী

১৫শা সংখ্যা

১৯৫৫

3

—অসমীয়া শাখা—

© KKH Library, JBL

সম্পাদক—শৰৎচন্দ্ৰ দত্ত

জগন্নাথ বন্ধু কলেজ আলোচনীৰ নিয়মাবলী

- ১। এই আলোচনীৰ নাম জগন্নাথ বন্ধু কলেজ আলোচনী।
- ২। আলোচনীৰ যাবতীয় প্রবন্ধ-পাতি কাগজৰ এপিঠিত পৰিভাষকৈ লিখি সম্পাদকৰ নামে পঠাব।
- ৩। অসমীয়া শাখাৰ দায়িত্ব আলোচনীৰ অসমীয়া শাখাৰ সম্পাদকৰ ওপৰত আৰু ইংৰাজী শাখাৰ সম্পাদকৰ ওপৰত ইংৰাজী শাখাৰ ভাৰ থাকিব।
- ৪। গল্প, কবিতা, প্রবন্ধ আৰু অন্যান্য আদি যাবতীয় প্রবন্ধ-পাতি আলোচনীৰ কাৰণে গ্ৰহণ কৰা হ'ব।
- ৫। আলোচনীৰ উপযোগী বিজ্ঞাপন গ্ৰহণ কৰা হ'ব।
- ৬। এই আলোচনী বছৰী দুটা সংখ্যা প্রকাশ কৰা হ'ব। এটা সংখ্যা কলেজ গৱন বন্ধুৰ আগত, আনটো সংখ্যা পূজা বন্ধুৰ আগত। পূজা বন্ধুৰ আগত গিটো সংখ্যা ওলাব সেই সংখ্যা সকলো Report আদি নৈ এটা পূৰ্ণ সংখ্যা ৰূপে প্রকাশ হ'ব।

আলোচনী অসমীয়া শাখাৰ চাব কমিটি

১৯৫৫

সম্পাদক—শৰৎচন্দ্ৰ দত্ত

সভাসকল—শ্ৰীকমলেশ্বৰ শইকীয়া

" বীৰেন গোহাই

" নবীন কেওট

" যতীন গোস্বামী

" প্রফুল্ল বাজগুৰু

" দামোদৰ বৰুৱা

উপদেষ্টা—অধ্যাপক চৈধ্যদ আব্দুল আলিক এম.এ.

J. B. College Magazine 1955.

Sub-Committee (ENGLISH SECTION.)

Editor—Syed Hassinur Rahman.

Rajen Borthakur Member

Jiten Chakravarty „

Golap Khound „

Chandra Kotoky „

Nirmalkanti Das. „

Prof. A. Malik, M. A. Prof. incharge.

সূচী

তুলসীদাসী বাবাহৰণৰ অসমীয়া অনুবাদ

ডাইচ শিঙ্গিপেল

উক্তি কবিতা

নবীন গোস্বামী এম-এ

আমাৰ পৃথিৱী কবিতা

বীৰেন বৰগোহাঞি

নৱ জীৱনৰ আহ্বান

চিঞ বাৰুকুমাৰ

বুগৰ ইতিহাস

শৰৎচন্দ্ৰ দত্ত

বেকাৰৰ গান

মহম্মদ ইলিছ

অজ্ঞা বচন

বিপিন শইকীয়া

চাইক্লোন

অধ্যাপক কিৰণ শৰ্মা এম-এ

লুইতৰ পাৰৰ চেণ্টা বতাহ

গোলাপ খাউন্দ

পাহাৰী চিঠি

উমানন্দ ফুকন

বজ্জিতা

বিষ্ণু ভূঞা

"সি"

জীৱন ভট্টাচাৰ্য্য

নিবহুৱা

প্ৰমথেশ্বৰ চলিহা

এটা ছুট গল্প

প্ৰফুল্ল বাৰুগুৰু

মই জেললৈ যোৱাৰ পিচত

কমলেশ্বৰ শইকীয়া

জেলখানাৰ চিঠি

নাৰ্জিম হিকমেত

চলি

অনুবাদক—সুনীল গোস্বামী

টকা-অনা-পাই

"বাটিন কাটাৰ"

অসমীয়া সংস্কৃতিৰ বেদী

অনুবাদক—ভোলা শইকীয়া

ভাৰতত নব্য বিজ্ঞানৰ ক্ৰম বিকাশ

নোপাঁচা

অসমৰ নৃত্য কলা

অনুবাদক—ভবেন শইকীয়া

লৰ্জহাৰা আৰ্টৰ শ্ৰেষ্ঠ প্ৰতিনিধি মেক্সিম গৰ্কীৰ

খাজা আব্দুল আব্বাচ

সাহিত্যিক জীৱনটো

অনুবাদক—যোগেন নেওগ

বৰীজ কাব্যত প্ৰকৃতিৰ প্ৰভাৱ

বতীনাৰায়ণ শৰ্মা এম-এ

সম্পাদকীয়

হৰ্শভ মহন্ত

বতীন গোস্বামী

নবীনচন্দ্ৰ কেৰুট

নিহাৰকান্তি দাশ

১

৮

৯

১১

১২

১৪

১৬

১৭

২০

২৬

৩১

৩৫

৩৮

৪১

৪২

৫২

৫৪

৫২

৬২

৬৫

৭১

৭৪

৭৭

৮৬

CONTENTS

Mass and Energy, Time and Space	Prof. Troilokya Nath Goswami	1
Unemployment in India	Atani Prasad Bhattachariya	6
Thomas Hardy—A critical appreciation	Rajendra Nath Borthakur	11
Micronutrients and plant life	Kamruz Zaman	15
When the bell tolls (short story)	Sultan Selzuk Ahmed	19
Uneven Mockery	Ashit Kumar Sen Gupta	24
Freedom (?)	Jiten Chakravarty	26
Secretarial Reports		27
Editorial		41

তুলসীদাসী বামায়াণৰ অসমীয়া অনুবাদ

অধ্যাপক নবীন গোস্বামী এম্, এ

ভাইস প্রিন্সিপেল।

যোৰহাটৰ ঢকীয়াজুলীৰ শ্ৰীযুত ধিবেশ্বৰ
স্বৰদলৈৰ সৌজন্যত এখন পুথি পোৱা গৈছে
ই হংসকাকী বুলি পৰিচিত। কিন্তু হংসকাকী
স্বৰদলৈ নহী। মহাভাৰত বা অন্য পুৰাণৰ
ওপৰত আশ্ৰয় কৰি লিখা কেইবাখনো পুথি
পোৱা গৈছে; সেইবিলাকেও হংসকাকী
মৰিচাৰ উল্লেখ কৰে। প্রকৃত হংসকাকী
কিবা সংস্কৃত পুথি আছে যদিও সি মহা-
ভাৰত, বামায়াণ বিভিন্ন গ্রন্থৰ আশ্ৰয় হব
নোৱাৰে। তুলসী দাসৰ বামায়াণত হংস-
কাকীৰ বৃত্তান্ত আছে। তাৰ পৰাই এই
গ্রন্থই এনে নাম পাইছে। বামসবস্তুতীৰ অপ্র-

কাশিত বৃহৎ কাব্য বামায়াণমন্তো হংসকাকীৰ
উল্লেখ কৰিছে। সম্ভব এইটো কাল্পনিক নাম
তুলসীদাসৰ বামায়াণৰ অন্য কাণ্ডবিলাকৰ
ভাঙনী অসমীয়াত পোৱা নাই। উক্তকাণ্ডৰ
এই অনুবাদহে পোৱা গৈছে। যেই হওক
সি কেনেকৈ তুলসী দাসৰ খ্যাতি ভাৰতবৰ্ষৰ
পূৰ্বপ্ৰান্ত পৰ্য্যন্ত বিয়পি পৰিছিল আমাৰ
অসমীয়া অনুবাদে সেইটো নিৰ্বিবাদে প্রমাণ
কৰে। ভক্তি প্রধান কাব্য কাৰণে তুলসী দাস
অসমত জনপ্ৰিয় হোৱাৰ আন এটা প্রধান
কাৰণ। তুলসী দাসৰ দৰে ইয়াতো প্রথমে
শিৱৰ বন্দনা, কিন্তু তে মূলতেই পৃথক—

জয় জয় বিশ্বেশ্বৰ ঈশ্বৰ সুবাৰি।	জয় হৰি দিগম্বৰ সৃষ্টি লয়কাৰী ॥
বিকট শিখট জটা মুকুট প্রকাশ।	উবগ স্তম্ভগ গদে তবঙ্গ বিলাস ॥
নিশাকৰ শোভাকৰ লেখৰ প্রকাশ।	মুণ্ডমালা লোলে গলে তনু কচিকৰ ॥
..... সুশোভন।	ভূতি বিভূষিত তনু বৃষভ বাহন ॥
সৰ্বভূতময় ষট্ৰাঙ্গ শায়ক।	নিবঞ্জন ত্ৰিনয়ন ॥
গৌৰীকান্ত শান্ত দান্ত দূষিত নাশন।	স্মৰ হব শূলধৰ প্রণত পালন ॥
যেনো শিৱ জগজীৱ ককণা সাগৰ।	মৃত্যুঞ্জয় নিৰাময় ভৱভয় হব ॥
নবীন প্রবীণ চাক চৰণ শোভন।	নমো নমো বিশ্বকপ বিধিনি মণ্ডন ॥

তাৰ পাছত কমলেশ্বৰ সিংহৰ বৰ্ণনা—

জয় জয় ধৰ্মময় গৰিষ্ঠ ভূপাল । শান্ত দান্ত নবকান্ত পৰম কৃপাল ॥
 গুণৰ মন্দিৰ ধীৰ নৃপৰ আশ্রয় । শ্রীমন্ত কমলেশ্বৰ সিংহে মহাশয় ॥
 কীৰ্ত্তিমন্ত গুণবন্ত ধীমন্ত মহন্ত । দয়াবন্ত বিভাবন্ত মহানীতিবন্ত ॥
 হৰ্ষবন্ত বৰ্ত্তিমন্ত আতি সুভাবিত । গৌৰবৰ্ণ চাকৰ্ণ কুণ্ডলে মণ্ডিত ॥
 নীলকেশ সুবেশ কটিল আতিশয় । হস্তাকৃতি মাধ নবনাথ মহাশয় ॥
 বদন মণ্ডল চাক শ্ৰেষ্ঠ কমল । পদমল নিম্নি আছে নয়ন যুগল ॥
 কামচাপময় ভ্ৰু মনোহৰ আতি । বিদ্যাবৰ কুন্দবৰ দশন পঙ্কতি ॥
 ললিত বলিত তনু মধুৰ মুকুতি । দৰশনে কামিনীৰ হবয় সুকুতি ॥
 শোভন ভূষণ নানা বহনে জৰিত । অনঙ্গ বিভঙ্গ অঙ্গ আহন্ত বঞ্জিত ॥
 প্রচুৰ মধুৰ বাক্য অমৃত শ্ৰবিত । পিরন্তে পিরন্তে আতি নোহয় তূপিত ॥
 কীৰ্ত্তি নিশাকৰ বশ্মি ভূমিত বঞ্জিত । নবীন প্রবীন বিপুগণ সঙ্কোচিত ॥
 বিভৱ প্রভাব অতি প্রচণ্ড মার্ত্তণ্ড । প্রকাশিত অতি ভাপ চণ্ড ভূমিধণ্ড ॥
 নীতিজ্ঞ কৃতজ্ঞ প্রাজ্ঞ গুণেৰ সাগৰ । নিজগুণ পাদপদ্মে যেন মধুকৰ ॥
 দানধৰ্ম্মে নানা কৰ্ম্মে পূৰ্বিত ভূবন । যেহেন অচূত সৰ্বভূত আৱৰণ ॥

মহামন্ত্ৰী পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁইৰ প্রশস্তি :—

হেন নৃপতিৰ সৰ্ব কাৰ্য্যৰ আলয় । মহন্ত অমাত্য সৰ্বসাধা গুণময় ॥
 পৰম গন্তীৰ ধীৰ বীৰ মন্ত্ৰীবৰ । সুজ্ঞান বিজ্ঞানশালী দয়াৰ সাগৰ ॥
 পূৰ্ণানন্দ নামে খ্যাত আনন্দ অণাব । বাজমন্ত্ৰী বুঢ়াগোহাঁই জগতে প্রচাব ॥
 দানেমানে কৰ্ম্মধৰ্ম্মে কেৱলে প্রবীণ । ভ্রাক্ষণ সজ্জন পদবত নোহে হীন ॥
 মহানীতিমন্ত সন্ত মন্ত্ৰণাত ধীৰ । কৃপাৰ সাগৰ সাৰ গুণেৰ মন্দিৰ ॥
 নৃপ আজ্ঞাগণ যাব শিবৰ ভূষণ । শুনি মন পদ্মে যেন ভৃগুজনাঙ্গণ ॥
 পুত্ৰবতে সততে পালয় প্রজাচয় । যেহেন সুবুদ্ধজনে মনক বাথয় ॥
 যাব সুমধুৰ হৃদ বাক্য শশধৰে । প্রাণীধন কৈতবক বিকশিত কৰে ॥
 নীতি বিবেচক শ্যায় পক্ষ বকাকাৰি । দণ্ডক বিধান কৰে যুক্তি অনুসৰি ॥
 যাব যশবাশি নানা দেশে বিবাজিত । সৰ্বজনে শুনি যেন পিয় অমৃত ॥
 লাৱণ্য মধুৰ মূৰ্ত্তি বিক্ৰমে চতুৰ । পৰম দয়ালু শান্ত জগতে প্রচুৰ ॥
 হেন চাক মন্ত্ৰীবৰে কৰি বিমৰ্ষণ । অজ্ঞমতি মোক আৱেশিলা হৰ্ষমন ॥
 তুলসীদাসৰ চাক কৃত বামাঙ্গণ । সাক্ষাতে অমৃত যেন পৰম শোভন ॥

বামৰ পৰম ভক্ত জগতে প্ৰখ্যাত । নৰদেহে হৈল যিটো বামৰ সাক্ষাত ॥
বাধৱৰ প্ৰসাদত বামলীলা গণ । বাহাৰ কণ্ঠত স্থিতি হৈল সৰ্বক্ষণ ॥
পশ্চিম ভাষায়ে সিটো বামলীলা যত । নানা হন্দে নিবন্ধিলা উত্তৰাকাণ্ডত ॥
তান ভাষাচয় মহামন্ত্ৰী আজ্ঞা ধৰি । অলমতি শ্ৰীকান্তে মতিক অনুসৰি ॥
শ্ৰীবাম চৰণ নমি থিৰ কৰি মন । পদবন্ধে নিবন্ধিলো কৰিয়া যতন ॥
শ্ৰীকান্তৰ পৰিচয় :—

দৈৱজ্ঞ কুলত জাত শ্ৰেষ্ঠ মজুন্দাৰ । তাহান কনিষ্ঠ পুত্ৰ মতি সুকুমাৰ ॥
বাধৱ পদক নমি মুগ্ধ শ্ৰীকান্তে । ভণিল শ্ৰীবামলীলা পৰম একান্তে ॥
গ্ৰন্থৰ শেহতো পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁইৰ বন্দনা আছে :—
জয়তি শ্ৰীমন্ত মন্ত্ৰাবৰ পূৰ্ণানন্দ । সৰ্বগুণাশ্ৰয় ধীৰ বীৰ সদানন্দ ॥
নানা নীতি বিজ্ঞাণী কৃপাৰ ভাজন । দ্বিৰদ গমন চাক স্তান্দ বদন ॥
সিংহবন্ধ কটি গ্ৰীৱ গোবাজ বৰণ । কণে কামদেৱ সম জগত মোহন ॥
নানা মতে ভগ্নবাজ্য কৰিয়া বিচাৰ । দ্ৰুপদন্তে লোকগণ কৰিলা উদ্ধাৰ ॥
পুত্ৰৱতে সদা ভাক কৰিয়া পালন । দুখী ভিক্ষী সবাহাবে তুষিলন্ত মন ॥
হেন চাক বাজমন্ত্ৰী সদা কোতুহলে । পুত্ৰ পৰিজন সমে বঞ্চোক মন্ত্ৰলে ॥

গ্ৰন্থৰ আৰম্ভণ মূলতেই পৃথক । মূলৰ আশ্ৰমলৈ যোৱা বৃত্তান্ত দিছে । মূলৰ
লঙ্কাকাণ্ডত বাম ভবদাজ মুনিৰ আশ্ৰমলৈ লঙ্কাকাণ্ডত হনুমন্ত বটুকপ ধৰি অযোধ্যালৈ
যোৱা কথা আছে । ইয়াত কিন্তু যাজ্ঞবল্ক্য গৈছে । গ্ৰন্থকৰ্ত্তাই প্ৰথমে অঞ্জনা আৰু
মুনিয়ে ভবদাজক সন্মোদন কৰি বাম সীতা হনুমন্তৰ সন্মাদত মাকে পুত্ৰক তিবন্ধাৰ
আদি সকলো হনুমন্তৰ মাতৃ অঞ্জনাৰ কৰিছে বুলি :—

কুলৰ কণ্টক, তই কুপুত্ৰক, মিছাতে জন্মাইলো মই ।
ছল কৰি তই, মোৰ দুখচয়, খাইলি অবে দুৰাশয় ॥
ভক্তিভাব ধৰি, তই মন্দহৰি, বীৰত্ব মানে তেজিলি ।
বান্ধস বৰ্বৰ, নাৰী চোৰ বৰ, ধৰিয়া কেনে নাশিলি ॥
মাৱৰ হেনয়, থৰ্বৰ বাণীচয়, যেবে হনু শুনিলন্ত ।
নেত্ৰে ভৰি নীৰ, কিছু কথা বীৰ, নুবুলিয়া বহিলন্ত ॥
পাছে অঞ্জনাই, পুত্ৰৰ তথাই, নয়নৰ মছি নীৰ ।
কোলাত বৈসাই, তান মুখ চাই, বুলিলন্ত ধীৰে ধীৰ ॥

শুন পুত্ৰ তই, মোৰ বাণীচয়, বুজায়া কহো ভোমাত ।
 এনয় কুৎসিত, পুত্ৰ গৰিহিত, এবিলো তোক সাকাত ॥
 এহি বুলি স্তন, ছেপি তাতকণ, দেখাইল দুহুৰ ধাব ।
 সিটো দুহুৰ ধাব, কৰি গিৰি ভাব ভেদিয়া গৈল সিপাৰ ॥
 কতক পৰ্বত, দুহুৰ বেগত, উৰিয়া গৈল তথাত ।
 এহি কৰ্ম কৰি, অজনা সুন্দৰী, পুত্ৰক বোলে সাকাত ॥
 এনয় দুহুৰ, তই স্তনদুহুৰ, পিহালোহো সমুদায় ।
 মোৰ দুহুৰ বত, গৈলন্ত বাৰ্ধত, তাৰ কিছু কাম নাই ॥
 শুন হনুৰব, মোহোৰ দুহুৰ, মহিমা জানা যিমত ।
 এক দিনা আৰ, একবিন্দু যাব, কুচহন্তে পৰিলন্ত ॥
 কতক পৰ্বত, ভেদিয়া গৈলন্ত, সাতো পাতালক আৰ ।
 ভেদি সেই ছেপে, স্তন বিন্দু বেগে পাব ছয়া গৈল তাৰ ॥

হনুমন্তই লাজত কৈছে—“বামৰ দেবৰ, বিনা আজ্ঞাপৰ, নপাৰি একো কৰিতে ।”
 হনুমন্তই উলটি গৈ বাম লক্ষণ আদিক তেওঁৰ অপমানৰ কথা কলে আৰু বাম
 অজনাৰ ওচৰলৈ আহিলত,—

“..... ক্ৰোধত উঠিয়া বদনক ঘূৰায়ন্ত ॥
 ধনু টোণ বান্ধি আগুনিও হৈলা লাজ । অন্তত বীৰকে লাজ দিলা বঘুৰাজ ॥
 বানৰ ভালুক হাতে গিৰি শিলাগণ । বসাই অনায়া দুখ দিলা অকাবণ ॥
 এহি ভিত্তি প্রভু তুমি দূতক পাঞ্চিলা । সিদ্ধি ত সীতাক বনে বিচাৰি ফুৰিলা ॥
 সেতুক বন্ধাইলা আনি বানৰ অপাৰ । অত পৰাক্ৰম প্রভু নভৈল প্রচাৰ ॥”

তাৰ পাচত সীতা আহিল—

পাছে সীতা বাণী অজনাৰ পাৱে পৰি, প্রণাম কৰিলা দেবী তাহাক সাধৰি ।
 সীতাক দেখিয়া ক্ৰোধ কৰি উঠি সতী, বৰ্শণ বচন বোলে জানকীক প্রতি ॥
 যায়ে সীতা তোক ভাল নাপাইলোহো গই, আৱৰো নাৰীক লাজে লজ্জা দিলি তই ।
 হেৰা সীতা তুমি সতী বুলি কহি আই, কেনে নিশাচৰ সঙ্গে গৈলাহা পলাই ॥
 অতক কোতুক কৰা ইটো কোন কথা, শাপ দিলা হন্তে ভগ্ন হৈল হন্তে তথা ॥

তাৰ পাচত যেতিয়া লক্ষণ আহিল তেতিয়া অজনাই—

তাক দেখি দগুৱন্ত পৰিলা সুন্দৰী । চৰণৰ ধূলি লৈলা মাথাৰ উপৰি ॥
 পদক পখালি হিয়ে ধৰি আলিঙ্গিলা । আগতে বৈসাই সতী আবতি কৰিলা ॥
 তুমি কৰ্ম থাকো বাম পদ অনুৰাগী । ফল-জল-অন্ন-নিদ্রা সবে আহা ত্যাগি ॥

লক্ষণ কুমাৰ তুমি সদা মহামতি । ইহেন সংসাৰ মাঞ্জে তুমি মহাযতী ॥
 তুমি যেহি যোগ কৰিলাহা মহাশয় । সেহিমত যোগ কোনে কৰিতে পাবয় ॥
 দেৱতাসংব তুমি চোৰাইলা বন্ধন । সুমিত্ৰা জননী মহা ধন্য সুশোভন ॥
 জগত মধাত তুমি লক্ষণেৰে যতী । সীতা সম বৰ নাৰী আছে কোন সতী ॥

ৰামৰ আদেশত অঙ্গদকুমাৰ সকলো তীৰ্থৰ জল আহৰণ কৰিবলৈ যায়—

“পাছে কামৰূপক দেখিয়া মহাভাগে । গঙ্গাত স্নানিলা গই মন অনুৰাগে ॥”

ৰামাদিয়ে তীৰ্থজলত স্নান কৰি বিমানত অযোধ্যাৰ অভিমুখে আহে । বাটত
 জম্বুদীপ, জাম্বৱন্তৰ ৰাজ্য বুলি ৰামে সীতাক চিনাই দিয়ে ।

সীতাৰ গঙ্গাপূজা আৰু গঙ্গাৰ সীতাক সৰ্বকাল “আহিবাত” বা আয়তী* অৰ্বাহত
 থাকিবলৈ আশীৰ্বাদ, তাৰ পাছত গুহকৰ সৈতে ৰামৰ সংলাপ তুলসীদাসৰ লক্ষ্যকাণ্ডৰ পদৰ
 দ্বাৰা লৈ লিখা, অনুবাদ নহয় । এইদৰে এই পুথিৰ ৭৮ পদলৈকে গ্ৰন্থকাৰৰ সংযোজনা ।

বাৰ্ণা সসি বয়ুপতি পূব সিদ্ধু দেখি হবমান,

বঢ়োৱা কোলাহল কৰত জন্ম নাৰি ওবঙ্গ সমান ।

ৰাম বয়ুৰ, পূৰ্ণ শশধৰ, অযোধ্যা ভৈল সাগৰ,

চন্দ্ৰক দেখিয়া, আনন্দ লভিয়া বাঢ়িলন্ত বত্নাকৰ ।

তবঙ্গ পৰাই, নাৰী সমুদায়, নগৰ সিদ্ধু মধাত,

কোলাহল অতি, কৰয় যুৱতী কৰিয়া হৰ্ষ মনত । ১১৮।৯

জম্বু ধেনু বালক বহু তজি নৃহ চৰণ মন পবশন গঁই,

দিন অন্তঃপুৰ কল প্ৰৱত ঘন ছকাৰ কৰি ধাৱত উঁই ॥

অতি প্ৰেম প্ৰভু সব মাত ভেটী ৱচন যুহু বহুবিধি কহে,

গই বিষম বিপত্তি বিয়োগ ভৱতিহ ইবৰ সুখৰ সুখ অগনিত লহে ॥

যেন ধেনুপালে বৎস গৃহতে তেজিয়া । বনত প্ৰবেশ হৰে চৰিতে লাগিয়া ॥

দিন অন্ত গৈলে স্তন স্নেহে সবসৰি । দামুৰি বিচাৰি আছে হান্সাৰ কৰি ॥

সেহিমতে প্ৰেমযুক্ত মাতৃক দেখিয়া । নানমত যুহু কৰি বচন বুলিলা ॥

বিষয় বিয়োগ দুঃখ গুচিল সকল । অপাৰ সুখক লভি হৈল কোঁতুহল ॥

অব্যক্ত মূলমনাদি তকহচ চাৰি নিগমাগম ভনে,

খট কথ্য সাধা পঞ্চবীস অনেক পৰ্ণ স্মন মনে ॥

ফলজুগল বিধি কটু মধুবৰেশি অকেলি জেহি আশ্ৰিত বহে,

পল্লবত ফুলত নবল নিত সংসাৰ বিটপ নমামহে ॥

“অবাস্তব অমল তুমি অনাদি অনন্ত । নিগমে আগমে যাক সদায়ে গারন্ত ॥
মহা ভয়ঙ্কর যুদ্ধ আতি মনোহর । যড়কোবে তৈল তব শাখা কটিকর ॥
পঙ্কবিশে তবে পত্রপুষ্প অসংখ্যত । কটু ত্রফসুৰ দুইবিধ ফল তাস্ত ॥
প্রকৃতি লতায়ৈ তাক আহর আবহি । নিতে নব নব ফল পত্র আছে ধরি ॥ ১৬০

হেনয় সংসার যুদ্ধ ভোমাত আচন্ত । তব চরণত আবে নমো ভগবন্ত ॥”

মূলৰ শব্দ পৰিচাৰ কৰি বুজাই দিবৰ কাৰণে অনুবাদক পদ বাছল। কবিত্ব লগা হৈছে। কিন্তু অনুবাদ বে সম্পূৰ্ণভাৱে মূলৰ শব্দ আৰু অৰ্থৰ অনুগামী তাক সংশয় কৰিব নোৱাৰি।

বাণিকীৰ বামাযনৰ সৈতে তুলসীদাসৰ বামাযনৰ প্ৰচুৰ প্ৰভেদ। বাণিকীৰ উত্তৰাকাণ্ডৰ সৈতে এই উত্তৰাকাণ্ডৰ কোনো সাদৃশ্য নাই। তুলসীদাসে উত্তৰাকাণ্ডত বামভক্তি প্ৰতিপন্ন কৰিছে। তুলসীদাসে কোন মূলৰ পৰা কাণ্ডভূগতি সংবাদ বা সিদ্ধকাকসকলে গকড়ৰ আগত কোৱা বৃত্তান্ত সংগ্ৰহ কৰিছিল জনা নাযায়। ইয়াত পাৰ্বতীৰ বলভ শিৱই সিদ্ধকাকে গকড়ৰ আগত কোৱা কাহিনীৰ কাণ ধৰিছে। গকড়ই কাক অৱতা পোৱা সিদ্ধকালৰ অৱস্থান্তৰ ঘটাব বিষয়ে প্ৰশ্ন কৰি উত্তৰ পাইচে। এই চলতে ত্ৰাঙ্গণ পূজা, কলিৰ ধৰ্ম্ম, কলিৰ লক্ষণ ইত্যাদি কদাবো অৱতাৰণা কৰিছে। বিষ্ণু বামকৃষ্ণ ভক্তিৰ আন্তৰ্গত অনেক পুৰি আছে য'ত শিৱই ভক্তি মাহাত্ম্য পাৰ্বতীৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ স্বৰূপে বৰ্ণনা কৰিছে। তুলসীদাসী বামাযনো এই বিধৰ। ইয়াত কথাবিলাক এনে ধৰে খাপ খুৱাইছে যে মকয়জ্ঞত সতীয়ে দেহভাগ কৰাত শিৱই দুহুবেহ লৈ পৰ্য্যটন কৰি ফুৰোঁতে উত্তৰ মেকৰ স্বৰ্ণশিখৰত থকা বৃহৎ আম গছৰ ওপৰত বহি বান চৰিত্ৰৰ প্ৰশংসা কৰি থকা সিদ্ধকাকসকলৰ গান শুনি আৰু ওচৰত থকা সৰোবৰত হাঁহ বিলাকক বাম ভক্তিত আন্তৰ্হ হৈ থকা দেখি বিবহ, দুঃখ শাম কটাইছিল। ইফালে ইচ্ছাকৃতৰ নাগনাশৰ পৰা গকড়ই বামক মোচন কৰি আহি বানৰ মানীৰ বাদহাৰত বিজিত হৈ প্ৰথমে সিদ্ধ, পাছত ত্ৰাঙ্গা, তাৰ পাছত শিৱৰ ওচৰত উপস্থিত হ'ল। শিৱই গকড়ই সিদ্ধকাকসকলৰ ওচৰলৈ যাবলৈ কোৱাত গ'ল।

তুলসীদাসে নামেই কলিত শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্ম আৰু নিগুণ ব্ৰহ্মতকৈ সগুণব্ৰহ্মৰ উপাসনা অধিক ফলবতী বুলি নিকৰণ কৰিছে। জ্ঞান আৰু ভক্তি কোন পথ শ্ৰেষ্ঠ তাক বুজাবলৈ যাওঁতে ত্ৰাঙ্গণ পাতল যুক্তি দিছে।

বৈবাগা বিজ্ঞান আৰ, মহাবোগ জ্ঞান সাৰ, এহিসৰ পুৰুষ প্ৰবীণ ।

সৰ্বভাৱে পুণাৱন্ত, প্ৰজাপতি বলৱন্ত, কিন্তু অৱলাভ বলহীন ॥

বিবকৃত মতিস্থিৰ, বিজ্ঞান পুৰুষ ধীৰ, তেজিবাক নাৰীক পাবয় ।

যদি হোৱে কামে বতি, বিদ্যুত আগবতি, বামপদ বিমুখ হোৱয় ॥ ৯৪৫

যিটো মূনি জ্ঞানে হুখ, দুগাকীৰ বিধুমুখ, দেখি সিটো বিকল নোহুখ ।

যাতো নাৰী সকলত, যোৱ মায়া যত যত, জানা আবে বেকত আহয় ॥

শেহৰ পৃষ্ঠাত লিখা শব্দ দিছে—“শাকৈ ভুবনিনুশ্ৰেণ্ডু কুন্তবাস্থান্ধিত্তে.....

শ্ৰীবামস্ত চৰিত্ৰমিদং সম্পূৰ্ণং লিখ্যতে মনো । বুঢ়াগোহাক্ৰান্তমভ্যাস্তব মনি.....

দেৱালয় সমীপে নবোদৈকজ্ঞাৱ সন্নিধে সমাপ্তা । বাহুবাম হস্তাকৰ মিদং ।” ১৭৩৭ শক ।

© KKH Library, JBI

উক্তি

শ্রীকৃষ্ণ বসুগোষ্ঠী

মৃত্যু-মলিন আশার পথে
আমি আগবাঢ়ে ;—শতাব্দীর কংকালনাথ
আশার ছবিতে আমি গড়ে সোধ । জীয়াই বস্তু
প্রস্তুই আমাক করে বলিষ্ঠ ।
নীলাকাশ, নিগম আক নাগবব ঢোরে
আমাক করে উদাউল ।

মিছবব পিঝামিড়ে
বেগিন'নব বাগিছাই, বাফেলব ছবি আক
মিন্টনব ছটা কবিতাই আমাক অবকাশ দিবে
চিন্তাব : আমি কি জীয়াই আছো ? আমার পথে পথে
কি উদার পোহব ? জীবনক আমি বুঝা নাই ;

আছাব গলিত সেবা মাহুহব ১৫-১৫,
জীবনব বেটা-কিনা, তক সন্ধিবা ছবি
নয়তাব কটল নাচোন ; আমি ভোল বাউ ।

বুহ, বীত আক বহুতবে আমাক প্রেব দিবে,
কুটীল সবীকৃপ-জীবনত গোলাপব গোছ দিবে
হাহি দিবে,

ইল্লপ্রব আক অশোক চক্ৰই আমাক পোহব দিবে ;
তাজবহল আক নীল বহুনাই প্রাণ দিবে ;
তথ্যপিও—আনি আশ-পোহব আক আশা-আছাবত বাউ বুলি কুবো।

'ইউ-এনে' পৃথিবী শাসন করে,
'এটম' আক 'হাইড্রোজেনে' প্রাণত আশংকা আনে
আমি নিকপায় ;
পৃথিবীত আমার স্থান নাই ।

আমাব পৃথিবী

শ্রীচিৎৰ ৰাজকুমাৰ

পৃথিবী, তোমাক মালাগে দিব
আমাব নতুন পৰিচয় ।
কত কাল ধৰি তোমাৰ কোলাতে
তোমাবেই প্ৰাতি
আমি গাই আছো—গাই যাব
ভাল পোৱাৰ অজ্ঞান গান ।
অত ছন্দ, অত স্তব অত ভাষণোৱা
আমাব প্ৰাপ্ত কুমিছেতো দিলা ।
তোমাবে কাঙাল সন্তান আমি—
কাঙাল অধৰ পৰিপূৰ্ণ আমাব প্ৰাণ ।
কনকৰ লগে লগে
আমি পালো পতাকীৰ অভিযান—
মাসতৰ, দাবিত্যৰ অসীম লাহনা ।
আমি এই কালৰাজি
আমাব চৌদিশে, ছৰাৰে গুৱাৰে
শিলাচৰ পদধ্বনি—
মনৰ কৰাল কুকুটি ।
তৰালিতো হৈ পৃথিবী, আমি বাচি আছো—
হৃদয় হৰ্ষহ বোজাঘোৰ বৈ
বেদনাত জ্বলি পুৰি
আমি বাচি আছো তোমাৰ কাষেই,
তোমাৰ ভাষণোৱাৰ মাজতে বুৰগৈ ।
পৃথিবী, আমাব তুমি ইমান আপোন ।
কত বহুপাৰ কাঁইটীয়া পৰ
বিশ্বৰ কত হৰ্গমি অৰণ্য
শব্দ হৈ আহিও
আমি ভাল পাওঁ তোমাক,
তোমাৰ প্ৰাতিটো পুলকধাক ।

কিহু মো সিহঁতে ?
সিহঁতে তোমাক জানো ভাল পায় ?
তোমাৰ মেহৰ পৰা আমাক বঞ্চিত কৰি
সিহঁতেই আমি দিলে বৰে বৰে
মহামাৰী—অনাহাৰ—হাঁহাঁকাৰ ।
আকাৰৰ নাগপাশত বন্দী কৰি
সিহঁতে তোমাকে দিলে
নবকৰ তাপ আৰু নিৰ্যাতন—
ধ্বংস আৰু আৰ্ত্তনাদ ।
সিহঁত অজ্ঞাত পক্ষ,
তোমাৰ আমাব চিৰশত্রু—
সিহঁতক চিনিছো আমি ।
চোৱা পৃথিবী,
আমি এই পতিকাৰ নতুন পৰ্বত
আমি ললো প্ৰতিবোধ, চৰ্জৰ প্ৰতিজ্ঞা ।
আৰু সিহঁতৰ বিৰুদ্ধে এই আমাব
শেষ সংগ্ৰামৰ সূচনা ।
আৰু মো সিহঁত ? আমি জানো সিহঁতকো ।
পঞ্চভাঙ ক্লান্ত সিহঁত—
কোনো বিকোৰ সপোনৰ মায়া ৰাজ্যত ।
সিহঁতৰ এদলৰ
পচি-জহি যোৱা পুৰণিৰ মোহে
পৃথিবী তোমাবে কলুষ বঢ়ায় ।
আৰু আনদলে
তোমাকেই অৱজ্ঞাবে চাই
প্ৰগতিৰ গান গায় ।
সিহঁতৰ মুখে মুখে, গানে গানে
বাখো ব্যৰ্থ জীৱনৰ কৰণ কাহিনী—

ছক্কল কামিনার 'আধুনিক' স্বর—
 বিধা আক নিহাণার বিল্যপ-বিনতি ।
 ভোমার নকলো মেহ, নকলো মনতা
 মিহঁকে কবির খোজে উপেক্ষা ;
 আপোনার ছক্কলতা তাকিয়ে বাবে
 ভোমাকে বুজিছে 'মন্ত্য' ।
 অকৃতজ্ঞ মিহঁত—
 আনাক নেলাগে মিহঁতর কথা ।
 আমি জাণো মাণো মিহঁতর বাবে,
 দীর্ঘ কঠোর অথব ক্লান্তিত
 আকিও বিযোব লাগকাল—
 অভিশপ্ত যিবোর আদার মখেই ।
 জীবনর জাগরনী গীত গাই গাই
 আমিমে অগাই তুলিব মিহঁতর ।
 আশার অলস ধুকুর জাণা
 হুগত তুমার আগ বিয় মিহঁতকো ।
 অজবিত আনিও, কির নহঁত জাক,
 আমি নহঁত কান ।
 প্রতি মুহঁর্তে নাবে অকো আনি
 আনার চকুত নাই তুল ।
 জীবনর জীবন প্রেবণাবে
 আমি মুহঁতর জীবন ।
 দিকে দিকে সংগ্রামর বিজয় পথত
 আমাবেই জীবনাব গতি—
 আক ভোমারে মুক্তির সংকল্পত
 হে পৃথিবী,
 আমি শক্তিকার অবাধ্য বিজয়ী ।
 জীবনর গাথিযাত্রা
 আকামতে শেষ হবঁলৈ
 আমি নিকিও—নোবাওো দিন ।
 আনার লক্ষ কোটি বুকুত
 বক্তিব সুগৌরবর বড়ীন কাথনা—
 পোহরর সন্ধানত
 আনার লিখর বাগা—
 আমি আনার গাথনী যাত্রী ।
 তত নাই পৃথিবী, মোহ—
 মোহালী উদ্বাসিত উদার আভান ।

আনি আকাশর পাৰ ভাতি
 নহাঁই আলোৰ ঢল
 অকতার কবির বিভাবিত ।
 ভোমার মাটিত এই
 পিলাচর বাজর
 নধর অকণো চিন ।
 নতুন দিনর সুকবে আহি
 ভোমার মুখর পবা
 মচি নির মৃত্যুর কালিন ।
 জাণেই কিবণ মানি পৃথিবী ভোমাক
 মনোমোহা লাহতী বেণেবে
 সজাই তুলিব আমি ।
 আনারেই অথব বজবে
 অথপূৰ আচুণোবে
 তুমি হতা নব নোবন—
 পথি মোহালী বিমল মন্ত্য ।
 পাত উদার মুক্ত আলোকর
 ভোমার অকণ কণবাপি
 হব উদ্বাসিত ।
 অপূৰ ইগবে উজলি উঠিব
 তুমি ভোমার মুখনি—
 আক আমি তাকে চান
 প্রাপ্তিহি ছকু জুয়াই ।
 ভোমার হে পৃথিবী, হে মহিমাবনী,
 ভোমার বুকুত আক
 নাথাকিব মাদিহাৰ গ্রানি ;
 আকামে বজবে কুকুদর ভাতি
 মাটিত মানহতার চকুত ।
 মাটি সন্ধানত জব
 ভোমাবেই চেনেই ভোলাত
 বাজর পূৰ মফলাত
 আনার জীবন হব প্রতিষ্ঠিত ।
 আক ভোমাবেই
 আনার ই জীবন উদার বাগনাই
 নতুন মৃটিব এই সাধনাই
 ভোমার মাটিত প্রাণ পাৰ ।
 তুমি আনার পৃথিবী । তুমি আনার ॥

যুগৰ ইতিহাস

—বহুমান ইন্দ্ৰিয়

হে বন্ধু, যুগৰ ইতিহাস তুমি
জানিবা জানো ? জনা নহি কওি তেনে এবাৰ ।

(হঠাৎ জানিছাই)

জানা বন্ধু, গৌৰৱৰ ইতিহাস নহয়
যুগৰ ইতিহাস ।

যুগে আজি সলাইছে বাগৰ
যেলিলে পাঠনি নতুনৰ,
পাঠক আমি প্ৰগতি পথৰ ।

(সঁচা জানো ?.....)

কেবোণে ধৰা যুগৰ ইতিহাস
কোৱা যে বৰ টান বন্ধু !
বুকুতৰা লুইতৰ গড়া পহনীয়া
দেখিছা জানো কেতিয়াবা ?
যদি দেখিছা, তাৰ সতে বিয়াবা বন্ধু,
‘নৈতিকতাৰ গড়া পহনীয়া’ ।

(কোনটো ভয়কৰ বাক ?)

যুগৰ আৱৰ্ণাণোথয় তলত
কি দেখিছা বন্ধু আজি ?
যুগেধৰা অহল্যাব—‘ইহঁতৰ’ ওপৰত ‘সিহঁতৰ’ অত্যাচাৰ
যুগ যুগ ধৰি আমাৰ ইতিহাসৰ ।
কাৰিক প্ৰসাধনৰ বিপুল আয়োজন
মানসিক প্ৰসাধনৰ নাই অবেষণ ।
কৃত্ৰিম শোভা বঢ়াই লেব
নবহি বোতা শোভা অস্তৰ ।
বাক্যলিখ কাৰে কাৰে
লকী দালানবোৰ উঠিছে নিতৌ ;
কি বে ধুনীয়া । (নহয় জানো ?)
কিছ হাঁয় ! যনৰ ‘দালান’বোৰটো
লকা হোৱা নাই ।

সেই গুৰু দালানৰ দৰে—‘সিহঁত’
 মনবোৰে। যদি তেওঁ উঠিলেহেঁতেন
 তেতিয়া নহলোহেঁতেন জানো
 আমি একেটা শিবিৰ ?
 ভুল যুযুজিৰ বন্ধ, টকাৰ মানুহ ‘সিহঁত’
 সিহঁতৰ ঘৰ আৰু দালানবোৰেহে পতা
 মনবোৰটো নহয় ?
 গলাবদা পৃথিৱীৰ যুগবীৰা ভূটা ‘শিবিৰ’
 তাৰ দ্বিতীয় শিবিৰতহে জ্ঞান আদ্যৰ ।
 যুগৰ মানুহে ভাল পায়—পোচাকৰ বৰ্ণাদা
 জীৱনৰ বান কোখে টকাৰ তৰ্জুত ।
 বুৰি, দৰ্জিয়েই আলি মানুহ গঢ়ে—‘যুগৰ মানুহ’
 লাগে মাথোঁ টকাৰ অকৰ শুক উত্তৰ ।
 বন্ধ, আমাৰ সুখদোৰ যে,
 ধৰ্মৰ ‘সুৰতি’ৰ দৰেই ।
 ভিৰুৱাবেই আমাৰ পুৰুষাৰ
 শোৰণেই আমাৰ শাসন ।
 পেটৰ পোৰণি হুঙছে সদায়
 জীৱনৰ পচোতা বলে ঘনাই ঘনাই ।
 উপযুপৰি আজি বিপদৰ শিঙা
 জীয়াই থাকোতেই জুলে আমাৰ চিন্তাধি,
 যুগৰ মানুহ আমি ।
 শতাব্দীৰ ভোকেও আমাক নোৱাৰে মাৰিব ।
 যবিও আমি জীয়াই থাকোঁ
 সিহঁতৰেই মাজত ।
 জানা বন্ধ, ইকি ?
 নিয়তিৰ ‘পৰীক্ষা’
 সিহঁতকে লৈ সিহঁতক চাবলৈ ।
 নৈতিকতাৰ শক্তি পূৰি যুগৰ চাকি হুমাও হুমাও
 কিমান শুনিবা বন্ধ আৰু ‘যুগৰ ইতিহাস’ ।

বেকাবৰ গান

শ্ৰীবিপিন শৰ্মাকীয়া

মাতৃহে হেনো গান গাই মন্দিৰে মন্দিৰে

মহাজিনে মহাজিনে—গীৰ্জাই গীৰ্জাই

তোমাকে লৈ ?

কিয় তুমিটো নিৰাক্ষৰ.....তেতি

অস্তিহেনো ঈশ্বৰ, হাইউজেনো আত্মা আৰু

নাইউজেনো নিশ্চয় হয় 'পত'।

নাকত অস্তিহেন সন্মাই অস্তিহেনকে

মাত্তে তেতি ইনাই বিনাই ?

বালিব পাৰে শত-শতা আৰুতি লভিত;

কুটিল পাৰে আশ্বিনে কৰে জোৰাবেই শত নাম

গণেশ ভক্ত পেটালৰ গৰম চৌকাত

কিন্তু এই বেকাবৰ বেলিকা অসম্ভৱ।

হিন্দু বাইবেলৰ ইঞ্জেলিটুত তেওঁলোক !

ৰাজপুতনা মকভূমিৰ তপত বালিত

আধা মিজা হোৱাৰ পিছত

চিনোলচৰ যোগা দি উদ্ধাৰিলা তুমি।

তুমি ? এৰা তুমিয়েই.....।

আলিৰ দাঁতিৰ লাইটৰ পট্টে মোটো

সেইটোৱেই তুমি !

তুমি কি পোহৰ বিনাইছা

পোহৰলাভা হৈ ?

কাক ? ইঞ্জেলিটুতক ?

নে 'এজ' কিয়া 'এবাই'কত

বি টাক কৰে পাব হৈ তোমাৰ কাষে

তোমাৰ পোহৰৰ ওপৰত বিজয়ৰ

ৰঙা হাঁহি মাৰে ?

ভুল হ'ল। তোমাৰ পোহৰ

তেওঁলোকক যে লৰকাৰ নকৰে।

কিন্তু আনৰ বেলিকা ?

আনাক লাগে—বিয়া জানো ?

আনি এৰি যে আহিছে।

হুতা আঙুলিৰ নখৰ আগবোৰ.....

শিৰাওটোৰ বহুটা বুকত।

বহুতে মোৰে আৰু উপদেশো দিয়ে

'কিন্তু তব বৈদ্যাৰ্য্য কাৰণম্'—

পাহাৰ বগোৱা হুতু.....।

কিন্তু পাহাৰ বগামলৈও

কলাকলত ভিটামিনৰ অভাৱ।

অধীন জীৱন্তৰ বেকাব যে আমি !

আমি মাঠ কৰিছো পান-সেউনিৰ

চাপ-লোকানৰ দাঁতিয়ে দাঁতিয়ে।

আমি-তেনে গোৱালিন গুহুলে,

হুলে মাথো বাদলৰ লোকানৰ

চাপা বাকিনৰ পাইফাৰ আৰু

ভৰিত ভানলৰ গোহাৰ

লাইকলত পাহুকা।

আমি যে সবদজান !

আমি মগনাকৈ ক'ব পাৰো

এমপ্ৰাইমেণ্ট একচেঞ্চ

বটমতিৰ সংজ্ঞা !

কিন্তু কোনে ক'ব পাৰে

কিহ আনৰ এই বিগৰাৰ দেশ !

কোনো ক'ব পাৰে বাপিৰ দোকানত

মাটি পিটি ছপি ছপি বহি পাৰ্কেতেও

কিন্তু আনৰে বহুত এই মহাদেৱৰ অট !

× × × ×

.....এটা বিয়াটি শব্দ !

মুখৰ নহৰ মাটিকৈয়ে বন্ধুৰ

কাৰ ? বিভিন্নবৰ নে বাহনব ?

হুকুৰ নামৰ আগত বিৰাট চক্ৰবিন্দু

আগ নিযিও যাত্ৰ ।

আশাবোধ পুঞ্জিভূত হল বিবল ভবনৰ বেৰত

তুমি কি দেখা নাই ? নিগেটিভ তুমি !

বান্ধাজা দেখা নাই যদি তুমি গুহখাট্ট ।

হাঃ হাঃ হাঃ—কিৰ হাঁহিবা ?

১৪৬ দাখা—

একটি পইচা দেনা বাবু—কাউণ্ডেল ।

‘বৰিতে চাহিনা আমি সুনৰ ভবনে

বান্ধেব থাকে আমি বাচিযাবে চাই’ ।

সুই থাক তুমি বৰিবাৰ ।

জাবকালি বাতিবোৰ ইমান ঠাণ্ডা

কোপান দেখিবা ?

কোঁৱা বাটৰ কাষত ‘বান্ধিব’ দল—

সিঁহতৰ প্ৰহেচনৰ সঙ্গান—‘ইমান ভোক লাগে’ ।

‘আট্টেলিগাৰ ভেৰাগোৰ কত জাহি গল’ ।

আজিৰ ডেকাৰ গালত দাড়িয়ে নগজে ।

গালবোৰ শিলতৰ আলিতকৈয়ো সপিং

গাভৰু মোকানীৰ ওপৰত শিশুগাল খেদা,

লিপষ্টিক যে মোকানত অস্ত ।

বাঠটকীয়া কেবেলীৰ ভোকনিখাবলী চাহৰ চিকলচত

গেট্টিক আলগাবৰ চুপ্ৰিমেক্সি.....

আক যত্নৰ দাইলৰ পানীত বাৰ্চি ভিটামিনৰ

বিতৰিতনি । ভৰানি (বৰিতে.....চাই) ।

হোমৰ ওৰি নেদেখাকৈ যাত্ৰৰ জাজ ।

হাঃ বে ইমান এডভান্স ।

কোননো বা ছয়জ ?

কালিদাস তোমাৰ জৰা আৰ্জি নহল কিয় ?

‘সৰাব ওপৰে যাহুৰ সত্য’—

চনিদাসৰ হোলে যুগৰ ‘নিগালি এ নাহিবি বাতি’ত

হৰ্ষোৰ টোপনি ?

হে মহাপুৰি ছন্দিদাস ! এতিয়া এ-এম নে.....

.....পি-এম ?

অস্ত

৪৫নং

অধ্যাপক কিরণ শর্মা, এম্.এ

যেই অস্ত তুমি পবাস্ত কবির নোহাৰা।
যেই অস্ত কোনো ধাতুৰে নিৰ্মিত নহয়, নাইবা
সমীচিব বাস্তবাত্মক পৰাণ্ড নহয়। যেই
অস্ত কুলো নহয়, প্ৰেমো নহয়। যেই অস্ত কি
চকুপানী? ওহেই। ইহাও যেই অস্ত হোৱা
নাই। বিনয়, সত্যতা, অজোৰ, শাস্তি, গুতি
একোৰে যেই অস্ত নহয়। কিন্তু যেই শস্ত
বহুত। বেলেগ বেলেগ শস্তৰ কাৰণে বেলেগ
বেলেগ অস্তৰ প্ৰয়োজন। যদিও শস্ত যেই
দিনে দিনে বাঢ়িছে, তথাপি যেই একো অস্তকে
গোটাৰো হোৱা নাই। হয়তো যোক কোনো
প্ৰকাৰ অস্তবিহীন দেখিছেই যেই ইমান শস্ত
বাঢ়িছে।

ভাল কথা, যেই অস্ত নাই। সেইবাবে
যেই শস্ত বঢ়াটো স্বাভাৱিক। কিন্তু বিবিলাকৰ
অস্তৰে অস্তাগাৰ পৰিপূৰ্ণ, তেওঁলোকৰ কি শস্ত
কৰিছে? এই মানুহ জাতিৰেই মানুহ জাতিক
ধ্বংস কৰিবৰ কাৰণে কিমানবোৰ অস্ত আছে।
প্ৰাচীন গদা-তৰোৱালৰ পৰা অত্যাধুনিক হাইড্ৰো-
জেন, ক'ৱাণ্ট, বোম্বাৰ্কে তত অসংখ্যত
অস্তসমূহ। কিন্তু মানুহ জাতিৰ শস্ত মানুহ
জাতি জানো যি অস্ত হৈছে? কথা দিনে
দিনে দেখোন বেছিহে হৈছে। বুজিছো, যে
অস্তৰ দ্বাৰা শস্তৰ ধ্বংসও হ'ব নোৱাৰে বা
বৃদ্ধিও কৰাব নোৱাৰি। অস্ত থকাও যি নথকাও
সি। সেইবাবেই মই অস্তবিহীন ভাবে হাত
সাবটি বহি আছোঁ। কোনোবা শস্ত আহিলেও
মই লবচৰ নকৰোঁ। যোক অস্তবিহীন দেখি

কোনোবা শস্তৰে যদি আক্ৰমণ কৰে, তেওঁক
মই প্ৰকৃত শস্তকে নোবোলোঁ। তেওঁ যেই
শিককহে, তেওঁ যোক শিকা দিলে যে অস্তহীন
হৈ থকা কেনে অস্তাৱ। গতিকে সেই বাস্তৱ
থকা পৰিলে মই ভৱিষ্যতে অস্ত গোটাৰ।
কিন্তু কি অস্ত গোটাৰ? ইয়াৰে যোক তাত-ভৰি
নথ-পতি বহুত অস্ত দিছে। অৱশ্যে সেইবোৰৰ
উচিত ব্যৱহাৰ নকৰাৰ দায়িত্ব যেই দাত-নপে
জন্তৰ নিচিনাকৈ অস্তৰ কাৰ্য নকৰে। ধাতু-
নিৰ্মিত অস্ত হাতত ৰাখিলেও সেইবিলাকো উচিত
ব্যৱহাৰ নাপালে ভোতা হৈ পৰিব; মাথৰে
ধৰিব। গতিকে যেই অস্তক ঠিক বকৰে ৰাখিব
লাগিলে যেই ব্যৱহাৰৰ ভাৱনা জাগ্ৰত থাকিব
লাগিব, বা যি শস্তৰ লগত যুক্ত কৰি
অস্ত চোকাটক ৰাখিব পাৰিম, সেই শস্তৰ সংখ্যা
বঢ়াবৰ অভিলাস বা অভিপ্ৰায় থাকিব লাগিব।
গতিকে যেই অস্ত বন্ধাৰ উদ্দেশ্য শস্তক ধ্বংস
কৰা নহয়; কিন্তু শস্তক জীয়াই ৰখা, শস্তক
বঢ়াই তোলা। যদি অস্ত ৰাখিবলৈ বাঢ়তে
শস্তক জীয়াই বা বঢ়াই থকাৰ ব্যৱহাৰ মই
কৰিব লাগিল, তেন্তে মই অস্তখন বন্ধাৰ কি
ফৰমা হ'ল? অস্তখন যেই এটা মিছা অৰ্থহীন
বোজাহে হ'ল দেখোন। এইবোৰকে ভাবিচিন্তি
মই অস্ত নোহোৱাকৈ আছোঁ। কিয়নো অস্ত
থকা আৰু নথকা একে কথা।

যেই এই অস্তহীনতাৰ যুক্তিৰেই যেই
অস্ত। তুমি এই অস্তক পবাস্ত কবির নোহাৰা।

চাইকোন

গোলাপ খাইও

মাতৃহে কানে ।

লগতে মতাঁহেও কানে ॥

এটা শিলব মূর্তিব নবেই অঙ্গ হৈ বহি আছে অপলা । চকুৰ পানীৰ দাগ হয়তো শুকোয়া নাই । শুকাই লগীয়া চকুপানীতো নহয়, কলাকৰ হলেও তাইৰ হয়তো চকুপানী সুতকাৰ । বুকুৰ মাজত এটা গভীৰ ক্ষত ।

ধুমুহা আহিছিল—প্রকৃতি জগতলৈ নহয়, অপলাৰ মনো-জগতলৈ । ধুমুহাৰ দুৰ্দ্ধকতা নাই যদিও শাস্তকণ দাবন কবিত পৰা নাই নিশ্চয় । চকুত এটা শ্বিৰ চুটি, নিশাৰ অন্ধকাৰৰ মাজত কিবা এটা বিচাৰি পাবলৈ চেষ্টা কৰিতে যেন । চুলিবোৰ আউলী-বাউলী হৈ আছে, তাইৰ লাগিবাৰ পৰা এটা কোবল পোহ শুলাইছে । কিন্তু তাতো যেন বিষদিসনা ।

বাহিৰত পক্ষ্মীৰ শব্দ জোনাকখিনিৰে অন্ধকাৰৰ লগত যুজি অৱশ হৈ পৰিছে । যেন..... প্রকৃতিৰ কালোন্নৰ শব্দৰ প্রতিধ্বনি উঠিছে গছ-পাতবোৰত । জোনটো শুছি বোকাৰ লগে লগে গছবোৰৰ চাঁই একোটা দৈত্যৰ কণ লৈছে ।

ভিতৰত ফীণ পোহৰৰ লাইটটো ।

খিৰিকীখনেদি অপলাই বহু দূৰলৈ চাই পঠিয়াবলৈ চেষ্টা কৰে । এচাটি মুহূৰ্ত্তেও বতাহ দুৰ্দ্ধল জোনাকখিনিৰ লগত কোঠাটোলৈ সোবাই আহিব খোজে ।

তাইৰ হয়তো চেষ্টা লাগি যায় । অৱশ্যক হোৱা স্বৰেও তাই আলোৱানখন লবলৈ চেষ্টা নকৰিলে । গাৰ চাদিবখনকে এনেদৰে এবাৰ ডাঙি লৈ আকৌ ভালকৈ ছুটিয়াই ললে । ক্ষতকৰ

বাৰে হয়তো তাইৰ ওখ বুকুখনে মাৰি পাই উঠিছিল ।

চকুপানীবোৰ ইচ্ছা কৰিগৈই যছা নাই । “এইখন নিচুৰ পৃথিৱী খামে নোহোৱালৈকে চকুৰ পানীখিনি লাগি থাকক । চকু-পানী জীয়াই থাকিলেহে মৰন জীয়াই থাকিব । অপলাই চাণৈ ভাবে ।

দেউতাকে তাইক একো কোৱা নাই । মাক মাথোন শুধৰ সময়ত আহিছিল—“তইত ছোৱালীবোৰে আজিকালি বৰকৈ ভাব । নিজৰ মনটোক কিয় ইচ্ছা কৰি দুৰ্দ্ধল কৰিছ—বোটকৈ কোনো কথা কবলৈ মাকেও সাহ কৰা নাই ।

“মই শুন মাক বা, তই বাগৈ, মই একোকে নেভাৱো”—তাইৰ কথাৰ কৃত্রিয়ালিটো সংজেই ধৰা পৰিছে । হওক, তাইক আজি কাৰো কথাই শাস্তি নিদিছে । অপলাৰ আজি নিজকে পালৈ বৰ আৱশ্যক হৈছে । মাকে তাইলৈ হতাশ মনেৰে চাই এটা হুনিয়া কাচি লাহে লাহে শুলাই যায় ।

তাই তাতো খোৱা নাই ।

আগেলিক টেলিগ্ৰাফখনে তাইলৈ বিটো ধুমুহা লৈ আহিল, অৱিশ্রান্ত ভাবে সি ব'ৰ লাগিছে । চুৱাবখন মাৰি অপলাই নিজৰ কোঠাত সোমাল সেই সন্ধ্যাত । আন এখন পৃথিৱীত পোহৰ দিবলৈ বেলিটো শুছি গলগৈ ।

সময়বোৰ তাইৰ অজান্তেয়ে পাবলৈ বাৰ ধৰিলে ।

বাহিৰৰ জগতৰ বিষয়ে অপলাই একো কব নোৱাৰে । অশান্ত এখন পৃথিৱী তাইৰ কাৰণে

সৃষ্টি হ'ল। বেন কোনোরূপে এটা মহাপ্রলয়র
কাৰণে মহাপাগবর বুকুত দুৰ্গাৰ উদ্ভবোল উঠিছে।
আশ্রয় বিচাৰি অপলাই সাগবর বুকুত হাবুডুব
খাইছে। কিন্তু কোনো নাই, কিবা আশ্রয় আছিল
সৃষ্টিকৰ্ত্তার অভিলাষত বেন তার নিষ্ঠুর মৃত্যু
হল। চিন্তার জোয়ার-ভাটাত তাইর মনত অশান্তি
চোর ফুটি গৈছে।

সন্ধিয়ার তথাটো তাইর আকৌ মনত
পৰিল—

অপলাই ককায়েক বিকাশে টেলিগ্রামখন
লৈছিল। এখন টেলিগ্রাম আহিলে মাতৃকর
সামান্য যি এটা উদ্বিগ্নতা হয় তার বাহিৰে
তাইর বা আন জাবো মনতেই একো চাকল্যর
জাব অহা নাছিল। তাই জানো বুজিছিল
সোণালী জেউতি থিলোয়া কল্পনার স্বকথটোক
বাতিপুৰাত্তে বাতবে গাঁগ কৰিব, যে এটা দুৰ্ভেদ
অকল্যবর বহনিকা আতি পৰিব তাই কাননা
কৰা কীটনর মূলি আকাম্বনর।

"Prasanta met watery grave"—

মাধোন চাৰিটা শব্দ।

কথাটো অপলাই উৎসজি কবাব আগতে
লৈছিল যে তাইর চকুৰ আগর পৰা কপ-বস-গকর
পুৰিচীখন হুতুৰ ভিতৰতে আত্ম হ'ল। কলম
কিৰিচি কিছুমান বেন লম্বা থিগর বুকুত
সিঁচৰতি হৈ পৰিল।

বায়েক তেতিয়াও কলম পৰা অতি
পোহাৰি নাছিল।

চুঃখজনক খবর আছিল বলিষ্ঠ ককায়েক
ভয়তো এনে এটা মূৰ্ছতর ফুটি হব বুলি কল্পনাই
কৰিব পৰা নাছিল। ভনীথেকর মনো-জগতত
হে ইতিমধ্যে এনে এখন বিশাল সাম্রাজ্যৰ প্রতিষ্ঠা
হৈছে তাইর অধ্যাপক ককায়েক ভয়তো সেই
কথা বুজিহলৈ চেষ্টাই কৰা নাছিল।

যেতিয়া তাই চকু মেলে, দেখে যে তাই
মাকর কোলাত।

ভয়তো মাকেও কান্দিছিল। জীৱনর বাটত
হতুৰ আঙুঠাই অহা বাবেই হবলা তেখেতর
ওপবত জাব প্রাণতাব প্রাবল্য অলপ কম।

বিকাশে ডাক্তর আনিবলৈ গৈছিল।

মাকে তাইর চকু দুটাত অলপ পানী ছটিয়াই
দিলে। স্বৰ্গর সোণর সিংহাসনতকৈয়ো
তাইর মনত যেটি শাস্তিময় বেন লাগে মাকর
সহানুভূতিশীল আঁক মৰমভবা কোলা। তাই মুখেৰে
একো নকয়।

বাহুগবর বাঁহীৰ পৰণত বেন মাতটো
ঘেঁয়াই গৈছে। তাইর হিয়াত আঘাতটো কিমান
গভীৰ হৈ লাগিল, তাকে প্রকাশ কৰিবলৈ কৰতো
অনৰ্গল-এমাই আঁহিছিল তপত চকুলোবোৰ।

ডাক্তর আহিল।

পিছে পিছে নিশেকে সোমাই আহিল
বিকাশ। "Severe shock in heart."—ডাক্তরে
চাই কলে। "ভয় কৰিবর কোনো আৱশ্যক
নাই, Complete rest is needed." ডাক্তর
হলেও তেও ডেকা মাতুত। ইতিমধ্যে তেও বিকাশর
পৰা ঘটনাটোৰ বিষয়ে গব পাঠিতল।

নিশ্চল হৈ পৰি বকা অপলাই তেওঁ চাই
পঠিয়ালে। তাইর চকু দুটাত বেন ব্যৰ্থতাব
কাল্পোন লুকাই আছিল। কোমল বঙা গাল
তখনত ঘেন কিবা এটা ছাঁ আহি পৰিছেহি।
সিগবলয়েনি মৰকি বাব খোজা বঙামুকীয়া বেলিটোৰ
শেষ পোহবত বেন ডেকা ডাক্তরে অপলাই বুকুৰ
ওখ চাইখিনিত কিবা এটা কল্পন অহুতব কৰিলে।

তেওঁ শিয়ৰি উঠিল।

"ভাল থাক, বই বাঁই; তেখেতক অলপ
গবর গাৰীৰ খাবলৈ দিয়ক।" শোক-গভীৰ

পরিবেশের পরা এলাই মাঝে মাঝে ভাঙবে
হয়তো ভাবি পেলায় খুসীয়া ছোঁচালোবোবর জীবনত
এনে এটা খুসীয়া অথবা কাঁদন খেন সৃষ্টিকর্তাবেই
কিবা এটা আদিমতম ভুল।

নাক ভিত্তবলৈ গ'ল।

বিকাশ বিজ্ঞানখনতে তাইব যুবক ওচরত
যছিল। যোধকবো কিবা এটা ভাবিলে। জেগাটো
পেপিচাই কমাণ এখন উলিয়াই তাইব চকু
চুটাব পরা বিবিড়ি অথবা পানীখিনি বহি নিজে।
'Come and let us cry together'—বোধ
হয় বিকাশে ভাবিছিল।

কমালখন সলিচাই ধৈ তেওঁ অথলার
আঙুলিগেব পিটিকি নিজে—তাইব আঙুলিগেবেও
খেন আঙ্গুর বিছাবি হায়াখুবি খাই ফুবিছে।
ভনীয়েকব মনব অবস্থাব এনে এটা মোমোভাত
খিয় হৈ এবাব চেটা কবিলে অতীতব ইতিহাস
খুচবিলে। আজি খেন তাব এটা অতি আশ্চর্যকতা
আহি পবিছে। কিবা এটা কুণ্ডল বাবে খেন
সাজি থোবা পবিত্রতনা এটার আনুল পবিত্রতনব
আবহুক লে।

বিদ্যবাজে ত্রিভুজব বাহু তিনিটার বিদ্যমহার
দবেই বিকাশ, প্রশান্ত আক অপলাব জীবন-কলাব
দ্বারা কেইটা বেলেগ। বিকাশ অসমীয়া সাহিত্যব
অধ্যাপক; প্রশান্ত এগাত্তে তাব সহপাঠী আনি-
জাত্তে শিল্পী। সি আছিল এখন স্কুলব শিক্ষক
আক অপলাব গাত্ত থোবা গৈছিল এটা কবি-প্রাণব
আভাব। বিকাশে অধ্যাপনা কবা কলেজব তাই
বিত্তীয় আবিষ্ক কলাব ছাত্রী। বিদ্যবাজে ত্রিভুজব
স্তায়ীত্ব থকাব দবেই সিহঁত তিনিওবে নানত
এটা স্থায়ী অহুয়া আছিল।

অপলাব বায়েক নীতা আছিল শিক্ষারিত্তী।
ভায়েমান দিনব আগতে নীতাৰ বিয়াব বন্দোবস্ত

হৈছিল এজন বাবসাটীৰ লগত। কিন্তু সেই
সময়ত তাই সকলোকে জনাই নিজে বে বি-এচ-ডি
পাচ নকবালৈকে তাই বিয়া নোসোমায়।

দিনমোর বাগবি বাব।

নীতাই প্রেজুবেঞ্চন ললে। কিন্তু বিয়া
নহল। ছোঁচালীৰ বিয়া নোহোয়াটো অস্বাভাবিক
হকিও নীতাৰ জীবনত শাস্ত্রীয় বিয়া নোহোয়াটো
স্বাভাবিক থোবা গ'ল।

"বিত্তাশনা, তাই বহি আহি, সাহিত্য
সন্নিবেশে নগলি" এটা মুক্ত যৌনতাব পাছত
অপলাই মাত লগালে। গাণকগা গধুব বায়ুগুণত
কিবা এটা কীপনি উঠল খেন। নীল সাগবন
বুকুৰ কোনোবা এটা বীপত প্রতিফলি এটা
থোবাই থোবাব দবেই তাইব শলব খেদখিনি
কোনেও মেয়েমটিক কীপি কীপি খেন নাইকিয়া
হৈ গল সেই নয় যৌনতাত।

"এবা, থোবা নাই"—সি আক নানাতিলে।
তাব খেন আজি একেলগে বহুত কথা ভাবিবলৈ
লগকাব আহি পবিছে। তাব মনব চকুত কুণ্ডলী
পকাই চিন্তাবোব আহিছে আক গৈছে। "প্রবাল
বীপব নাগেবে নাও বাই বাঁধতে অকলশরীয়া
নাগবীতাটোব হাতব পরা মুক্তাব যগিণাব দিতি
অবজবকৈ সব পবিল দহু সাগবন অতল তলিত"—
হয়তো বিকাশে ভাবে।

গাখীৰ একাণ লৈ মাক সোমাই আছে।
নীতবে বহি থকা পুতেকলৈ চাই কয়—"বাণু যা,
তুমো চাহ বাঁগে, মই মালিতাক কৈ আহিছো।"
মালিতা চাকবনী ছোঁচালীজনীৰ নাম।

"পলা, হৌ গাখীৰ থা"—মাকে তাইক
গাখীৰকণ খাবলৈ দিয়ে। বিকাশ তাইব কাঁদব
পৰা উঠি যায়। অকলশরে থকাই হৈছে ভাবিবলৈ
আটাইটকৈ ভাগ অহুয়া। অপলাই অমৃতত্ব কবে

যেন মাকর উপস্থিতিত তাইব ভাববোধক মাকর
ভাববোধে থেকেটি থেকেটি বহুবা বিহে।

জোতার কীৰ শব্দ এটা ক্রমে চেষ্টা চাপি
আছে। এহাতে এমোকা কিতাপ আনহাতে
ছাতিটো লৈ নীভা সোবাই আছে। বহল তাইব
চৌবিশ ছাতিশব্দ ভিতবত হ'ব। বহলীয়া চৌবিশী
বুলি মাক এটা শালেক্ত হাটব মাহুহে কহেক
চাই বোকা সৌন্দৰ্য এটা আছে বুলি তাই
গৌবর কবির পাবে।

কোঠাটোত সোমোকা লগে লগেই তাই
বুলি উঠিল যেন অশব্দীবি প্রেতাত্মা এটা কোঠাটোব
ভিতবত ঘূৰি ফুৰিছে.....এটা বন্ধ
আবহাৰা.....মৃত্যু নীবর নিস্তকতাটো
ভাঙিবলৈ তাই সাহ নকবিলে। যেন বতাহখিনি
চাইকোন এটা অধাৰ নিহত অলশ শাস্ত হৈছে।
তাইব মাতটোরে যেন অসংখ্য wave motion ব
সৃষ্টি কৰি আকৌ এটা প্রলয়ৰ সৃষ্টি কবিলে।
মাকলৈ চাই তাই চকু হুটাবে যেন প্রশ্ন কবিলে,
“কি হৈছে?”

মাকেক যেন নিস্তকতাটো ভাঙিব সৃষ্টিজিলে।
আত্মলিহাই দেখুৱালে টেবুলৰ ওপৰত পৰি থকা
টেলিগ্ৰাফখনলৈ। তাই কাগজটুকুৰা তুলি আনি
পঢ়িলে—

“Frasanta met watery grave.”

নীভাই হঠাৎ শব্দ চাই অৰ্থটো বুজিবলৈ
চেষ্টা কবিলে, চকু হুটা ভাঙিবকৈ নেলি বি।
নাই, ঠিকেই আছে, অৰ্থাৎ প্রশাস্ত বৰিল।
শব্দ কেইটাই প্রকাশ কৰা অৰ্থটোৰ pathosখিনি
তাই ভালকৈ উপলব্ধি কবিলে। এয়া, প্রশাস্তৰ
মৃত্যু হ'ল। জীৱন বন্ধা কবিলৈ বোকা প্রশাস্তই
লগে বৰণৰ মালা। হঠাৎ হৈ তাই টেবুলৰ
কাষত থকা চকীখনত বহি পৰিল।

নীভাই জানিছিল অপলাই প্রশাস্তক ভাল
পায়। কোনো বৃত্তি নোহোৱাকৈ ইয়াক সঞ্চাৰন
কবিলে পাবি—

And yet a spirit of still, a bright
With something of an angel-light.

কোনোবা কিছুবিহাৰে উজ্জীৱনে অপলাৰ
সেই ভালপোৱাৰ মৌখটো ভাঙি পেলালে।
প্রশাস্তক এইটো জীৱনত তাই হেৰালে। তাৰ
বহল বুকুত থকা সববখিনিৰ পৰা অপলা বঞ্চিত
হল।

সময়বোধ বাৰ লাগিছে.....

শোকনিস্তক বৰণনত নতুন বতাহ এছাটি
এতিয়াও অহা নাই। এহোকেই ব্যক্তিগত চিন্তা
লৈ বহি আছে নিস্তক হৈ। যেন কোনোবা ঠেল
বুগৰ মূৰ্ত্তি—ভাব আছে প্রকাশ নাই।

শান্ত বতাহৰ বুকুত জলন্তভব দৰে এটা
শব্দ উঠে.....অবহাৰ আতিশয্যত তাৰ
পৰিসমাপ্তি ঘটে। কপি কপি সি বহি যায়,
যেন মহানাগৰৰ বুকুত এখন জাহাজ ডুবি যায়
চিৰদিনৰ কাৰণে.....

“মা, জইত বাগৈ, তৰো বা বাইদেউ,
যোক অলপ অকলে থাকিবলৈ দে”—
অপলাই কৈ উঠে। মৃত্যু আবেশ এটাৰ পৰা
যেন হঠাৎ নীভাই সাৰ পাই উঠে। তাইতো
অধনিমেই কুলৰ পৰা আহিল। নিশকে জোতা-
জোৰ বুলি তাই ওলাই যায়।

অলপ পাছতে মাকো বায়গৈ।

বাৰ্ততে মাথোন কৈ যায়, “পলা, জই
অলপ শো, আৰাম পাবি।”

চুপত তাইব হাঁহি উঠে। তাইব জানো
মাক আৰামত আবৃত্তক আছে। বাৰ কাৰণে
তাই জীৱনটো গঢ়ি তুলিব খুজিছিল তেওঁই

বেতিয়া বলিয়া লুইতর অশান্ত বুকত পৰি আছে
তাইব আঁকো কেনে আশনিব আশঙ্ক কি ?

কোনো নেমেখাটক কোনো কুন্তনটিক
তাঁহি অতি আপোন প্রশান্তব বাবে তাই অকলে
এটুপি চকুলা টোকক । তাইব প্রাণব আনন্দব
বিনিময়ে প্রশান্তব আশাই অলপ শান্তি পাওক—
এয়ে তাঁহিৰ উজা ।

“প্রশান্ত না, বই তোমাক বিচাৰি বাব”—
কেইবাৰমান কথা তাঁহিৰ বুধব পৰা নিবব
অজান্তগাৰি শুকাই আছে. “বলিয়া লুইতর
কোনো লোঁতর পৰা বই তোমাক লৈ আহিবগৈ
প্রশান্ত না !”

তাঁহিৰ চকুৰ আগত জাঁহি উঠে পাহৰিক
মোহাৰি। এখন চৰি। মনত পৰে প্রশান্তই
তাঁহিৰ পৰা বিনাৰ লোহা কথা ।

বানপানীত পীড়িত লোকক সাহায্য কৰিবলৈ
এটা সমিতি গঠিত হৈছিল—সম্পাদক আছিল
প্রশান্তকুমাৰ দত্ত । তাঁহিৰ বাহুব পৰা অৰ্থ
সংগ্ৰহ কৰি আবশ্যকীয় যন্ত্ৰ-যেহানি লৈ কেইলোক
যাত্রা কৰিছিল আজি প্রাক কুৰি দিন মানব
আগতে ।

বোতাৰ আগতে এদিন কথা এসময়ত
প্রশান্তই অপলাক টেকছিল—“বুইহা পলা, মোব
এই ভাবি ঘৰ ভাল লাগিছে যে জীৱনত লোকব
বাৰে নিজক কষ্ট দিবলৈ আগবাঢ়িছো।”

অপলাই সেইদিনা প্রশান্তক যেন বৰ শাস্ত,
বহু গম্ভীৰ দেখিছিল । মাহুহৰ প্রতি উপচি পৰা
দয়া আৰু মৰম তাব চকুৰ দৃষ্টিক খুপ থাই আছে ।

“চেফেটবী হৈছা, কাম বেচিকৈ কৰিলেও
নিজৰ দেহৰ কাৰণে অলপ ভাবিবা”—অপলাই
ভাৱ কৰ ।

“মাহুহ মৰে, একো বিচিহ্ন নহয় । কিন্তু
মাহুহৰ কাম অৰ্থাৎ action—তাৰ কেতিয়াও

মৃত্যু নহয় । বুদ্ধদেব মুঠেই কেইদিনমানহে
জীয়াই আছিল । মহাত্মা গান্ধীনা কেইদিন
জীয়াই থাকিবলৈ পালে ? কিন্তু তোহা, কেইলোকৰ
action জীয়াই আছে আৰু থাকিবও । সেই
বাবেই বঙ্গালমাৰ দেহা এটাৰ মাজত মোমাঠ
থকা মহাত্মাৰ লাগটোৰ প্রতি আশনি ইমান
শক্তা।” তাঁহি হেজাৰ বুগৰ অগৰোৰ প্রশান্তব
আশংগানী মনটোত খুপ থাই আছে ।

যি পৰ্যন্ত অপলাই জানিছিল প্রশান্তৰ
মৃত্যু তোহা নাই সেই পৰ্যন্ত ভাবব কপেবে
অশুভ প্রেতাশ্বাসেৰে তাইক আশনি দিয়া নাছিল ।
কিন্তু আজি ?

বুগ বুগ ঘনি লিখি অহা মৰঘৰ ইতিহাস
মনব পাউহোব যেন খেলিমেলি হৈ গ’ল ।
অশাৰ মৰঘোৰে কামেত পৰা মাজিত কিবা কিছুমান
বিচাৰি পাবলৈ প্রয়াস কৰিছে ।

তাঁহিৰ মনত পৰে—প্রশান্তই কৰ্মক্ষেত্ৰলৈ
যাত্রা কৰাৰ আগৰ দিনটোৰ কথা । সিহঁত দুয়ো
যলিবলৈ গৈছিল ।

পুৰণা শিৱ যলিবটো ।

হাবিখনৰ মাজত অকলশৰে থিৰ হৈ আছে,
হৰতো কোমোৰা এটা লভাভাৰ প্রতীক কপে ।
গছ-গছনিগোবৰ মাঝেদি ছেগা-চোবোকাটিক দূবব
পৰা দেখা বায় শিলৰ যলিবটোৰ নীবৰ বিস্তৃতি ।
যলিবটোৰ কেউকাৰে আদ, কঠাম, ঠেটেঙা
আদিৰ গছ আৰু সহজলভা ফুলগছ কিছুমান ।
খটুগটিটোৰ আদ কাবতে জুগি আছে এটা
ধুনি । শিৱতন্ত্ৰসকলে মাঝে সময়ে ছুই-এচিলিৰ
জাঙ খোৱা দেখা বায় ।

সিহঁতৰ অহা অলপ পলম হ’ল ।

পূজা আৰম্ভ হৈছে ইতিমধ্যে । শব্দ আৰু
ঘণ্টাৰ মাঝে মাঝে পূজাৰীৰ বহুধৰনি জনা বায় ।
এটা শাস্ত পৰিবেশ যলিব প্রাকগত । যেন নিশ্চল

শিল্প নৃতি এটাই পৰা ওলাই অহা জনক দেৱতা
এজনক সাগত জনাবলৈ সকলো মৌন হৈ আছে।

পূজা শেষ হ'ল।

প্ৰশান্ত আৰু অপল। দুয়ো পূজা ঠাইলৈ যায়।

পূজাৰীৰ আগত শিল্প ৰূপেৰে দেখা যায়
মৌন দেৱতা। কেইগছমান বিটু-চাকি জুলি
আছে। ধূপ-ধুনাৰ গন্ধত ঠাইখনত এটা পবিত্ৰতা
অনুভৱ কৰা যায়।

"দেৱ দেৱতা, তুমি হাক কোন দিনা
প্ৰাণ পায়, আৰু কিমান দিন চকুৰ পানী দি
বাহুহে ভোগ্য পূজা কৰিব"—হয়তো দুয়ো
একেলগে ভাবে।

.....পূজাৰী দি দেৱতাব আশীৰ্বাদ
লৈ দুয়ো ওলাই আহে। দুয়োৰে চকু-মুখত এটা
পবিত্ৰতা জিলিকি উঠা দেখা যায়। পৃথিবীৰ
শুদ্ধ অৱস্থাতে যেন এফাল ডেক-গাভৰুৱে লীলা-
হীন বিশ্বৰ কোনোবা এজন পট্টাৰ শৰা লুইবলৈ-
যদি লৈ আহিছে।

প্ৰশান্তই এনেদৰে অপলাৰ চকুলৈ চাই
পঠিযায়। তাইক বহুবলৈ চাই থকা যেন দেখি।
তাই চাই নীল আকাশৰ বুকুত বাটলৈ দেৱতা
নামি অহা বাটটো বিচাৰিছে। অপল পাতে
প্ৰশান্তৰ আঙুলি কেইটা অপলাৰ জাতৰ নৃতিৰ
ৰাজত মোহাই পৰে। ক্ৰমে সিহঁতৰ আৰু মন্দিৰৰ
বাহুধান বাঢ়ি আহে।

অন্তিমত আকাশৰ শেষ স্তম্ভৰ ধৰে সিহঁতৰ
জপালত দেখা যায় দুটা চকুৰ কোঁট। জীৱনৰ
জয় যাজ্ঞৰ বাবে যেন বহুতৰিনি আশীৰ্বাদ লুকাই
আছে সেই কোঁট দুটাত। দুয়ো দুয়োৰে চকুলৈ
চায়—দুয়োৰে ঠেঙত বিহিঙি উঠে একোটা শব্দহীন
হাঁহি হুহুতো নিজৰ অজ্ঞাতসৰে।

ভাৱ সিহঁতিনাই প্ৰশান্ত যাবলৈ।

এখন বাচ বিজাৰ্ত কৰি আত্মকীয় বস্ত-
বাহানি লৈ ভাৱ দলটোৱে বাজা কৰে বানপানী
বিধস্ত অকললৈ। বাতায়তহীন অকলত বলিয়া
লুইতে কাল সুৰ্ত্তিৰে ধবংসলীলা চলাইছে। জীৱশ্ৰেষ্ঠ
মানৱৰ সকলো ক্ষমতা পতু কৰি। শ শ বিপদগ্ৰস্ত
মাহুহে আতুৰ হৈ বিচাৰিছে এখন সহায় হাত।

প্ৰশান্ত আঙুলি সংসাহনী।

ভাতে পোহ পৰি কাল ব্ৰহ্মপুত্ৰই দেৱতাৰ
আশীৰ্বাদ আওতাৰ কৰি প্ৰশান্তক লৈ গ'ল।
হয়তো তাতোকৈ বেচি বানপানী হৈছে কোনোবা
এখন মহালাগৰৰ দেশত ব'ত ভাৱ সেৱাব
আদৰ্শক বেচি।

"প্ৰশান্ত বা, পানীৰ তলত তুই আছা
তুমি"—তাইৰ চকু দুটাত তাঁৰি উঠে প্ৰশান্তৰ
নিবল দুখখন।

বনৰ আজিৰে বাহিৰৰ আজিৰ আৰু
নিৰু কৰি জুলিছে। পোহৰ আৰু আন্ধাৰৰ
মহাৰণত জাগি উঠে সৌন্দৰ্যী। কিন্তু মোমে
পোহৰতকৈ আন্ধাৰ ভাল। কিয়নো আন্ধাৰৰ
ৰাজত আন্ধাৰতকৈ পোহৰৰ মাজেদি দেখা
আন্ধাৰ বেচি ভৱ লগা।

বাহিৰ তপস্তা।

নিৰুত বাহিৰে সিহঁতিনা স্থলীৰ আগমনী
কাৰনা কৰি তপস্তা কৰিছে। গভীৰ বাহিৰটোৱে
তাইক ভৱ লগাব পৰা নাই। তাইৰ বাহিৰে
কৰা সকলো শুইছে।

অপলাই কান্দি পেলায়। কুণ্ডলনৰ কোনোবা
মিনিত হয়তো ওখ অনুভৱ কৰে। বুকুতে গাকটো
কি তাই হৈচা মাৰি ধৰে। বিয়াকৰ শব্দহীন
প্ৰকাশ অশব্দেৰে গাকটো তিয়াই পেলায়।

বাহিৰপুৱা পোহৰ হ'ব।

তাইৰ বনটো জােনো পোহৰ হ'ব?

লুইতৰ পাৰব টেচা বতাহ

উমানন্দ শূকন

জীৱন গধৰু পৰিছিল। মেহনতি বহুবন পৰা বৈজ্ঞানিক গিটনীৰ বা লৈ থকাসকলেও গধৰুৰ একোপত গধূলিৰ বতাহতকৈলৈ অপেক্ষা কৰিছে। বেচিকৈ গধৰু পৰিলেই গধূলি পৰত শাপাৰপত্ৰেই বহুগুণ বা বতাহ আহেই। কিন্তু মিনিমা লুইতৰ গুৰুৱৈদি সচৰাচৰ বৈ থকা বতাহৰ লোভো বলা নাছিল। চাৰিওফালে যেন জুইছে। উত্তপ্ত অগ্নি-শিঙটো পশ্চিমেদি শেষ হৈ যোৱাৰ পাছতো প্ৰায় সেই একে অৱস্থা।

মাথৰা ওলাই যায় সেই বেগৰ লাইনৰ কাষেদিয়ে যোৱা বাটটোৱেদি। অক্লান্ত হৈ যাই-তেই কঠোৰ সি সোৱাই পৰে পতা আলিহাটৰ মাজত থকা এটা গাঁতত। গাঁতটো বুদ্ধৰ দিনৰ মহাকীয়া লগি চলাব চিন্। বুদ্ধৰ প্ৰতিকৃতি বন্ধৰ সেই গাঁতটোৱে থাক বহুত কথা মনত পেলাই নিয়ে। তাৰ মনত পৰে সেই ঠাইভোৰৰ পুৰনি পৰিবেশটো। আগৰে সেই ঠাইভোৰৰ বেচ ভাল আছিল। মাজেদি বেগৰ লাইনটো—ছোট কাৰেদি ছটা এচুফালটু দিয়া আলিহাট সমান্তৰাল ভাবে নৈৰ কাষলৈকে গৈছিল। তাৰ লাকিত্তেই ধুনীয়া ধুনীয়া ফুলনিৰে ধুনীয়া ধুনীয়া দৰবোৰ। প্ৰথমেই বাইৰাচাছৰ, তাৰ পাচত হুৱৰি, তাৰ পাচত বৰহাব—আৰু কত। কিন্তু এতিয়া আৰু সেই পৰিবেশ নাই। বুদ্ধৰ দিনতেই সেই সকলোবোৰ ধ্বংস হ'ল। পৃথিৱীৰ বুকুত শেল মাৰি মাৰি বহুত বেগৰ লাইন বহুৱাই পেলালে। সেই লাইনবোৰৰ ওপৰত এতিয়া W.K.D লিখা ডাৰ বিলাক কিছুমান জীৰ্ণ অৱস্থাত আৰু কিছুমান কম দৰ্জৰ পোৱা বেগ কৰ্মচাৰীৰ বাসস্থান হিচাবে

ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। বুদ্ধৰ প্ৰসঙ্গই তাক সোঁৱৰাই দিছে মিলিটেৰী গাড়ীৰ পুন্যত প্ৰাণ হেৰুৱা একমাত্ৰ ভায়েকৰ কথা। সেই ভাৰ্য্যক হুৱাটো চকুলৈ অহাৰ লগে লগে তাৰ বৈপ্লৱিক বুদ্ধিমত্তা চিহ্নিত হৈ উঠে। স্থলশিঙটোৱে যেন শুকৰি উঠিছে—সি অনুমান কৰে। তাৰ পাচত তাৰ মনত পৰে হুৱৰ গাৰত সোমাই তথাকথিত সুসভা আয়ে-বিকানবিলাকে কৰা অত্যাচাৰবিলাক—আৰু সেই বুদ্ধৰ দিনৰ অশুভ কাৰাবাবিলাক। আপানী বোবা মিলিটেৰীৰ অত্যাচাৰ—বহুৰ দান—ভাত-কাপোৰৰ অভাৱ—আপৰ শাসন—উন। এনে সকলোবোৰ বুদ্ধ যেন আৰু নহওক। কিন্তু সিহে বুদ্ধ নহওক হুঁচি কয়। বামলাল, চানলাল ঠিকাদাৰে কিন্তু মাজেই বুদ্ধৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা কৰিছে “হে প্ৰভু, আৰু এখন মহাবুদ্ধ অতি সোনকালে লগাই দিয়া।” কোৱিওঁত বুদ্ধ লগা শুলিটো বামলালে বহু বেচি-বলৈকে বুদ্ধ কৰিছিল—কি জানিবা নাম বাঢ়েই। নানান কীত নোহোৱা কথাবোৰ তাৰ মনত খেলাই যায়। সি আগবাঢ়ে লুইতৰ পাৰলৈ বুলি। W.K.D লেখা বেগৰ ভাণ্ডাৰত বান কৰা মাহুৰবোৰৰ ওচৰ পায়েই সি অনুমান কৰে সেই ভাববিলাকৰ ভিতৰৰ গৰমটো। সি বেগাই গাড়ীবোৰ পাৰ হৈ যায়। উদ্বেগ লুইতৰ পাৰব টেচা বতাহ।

লুইতৰ পাৰত বিহু হৈ মাথৰে আকাশ খনৰ কালে এবাৰ চাই লয়। পশ্চিমত ভেটিয়া কলা কলা ভাৱবোৰ গোট খাইছিলগৈ আৰু মেঘবোৰ ঘনীভূত হৈ পশ্চিম আকাশৰ সন্ধিয়া কৰাবোৰ আৱৰি পেলাইছিল—কিন্তু পূব আকাশত জোনটো ঢাক খোৱা নাছিল। বতাহ

ভেত্তিয়াও বলা নাই। ঘাঁর গতিত তৈর থকা লুইত্তত জোনব পোহিব পবি কপব দবে জিলিক থকা পানীঘোবে লুইত্তক এটা অপূৰ্ণ সৌন্দৰ্য্য ধান কৰিছিল। লুইত্তৰ সেই শাস্ত কপ দেখিলে অকুমাৰেই কবির নোহাৰি যে এই শাস্ত কপ এৰি কতমুৰ্ত্তি ধাবণ কবির পাৰে। এই লুইত্তেই কিমান নাটি-ভেটি উচ্ছন্ন কৰিছে। সেই অমৰাণ্ডবি গাঠন, সি সৰুতে বলখেল। পধাবধন—এতিয়া নৈব বুকুত। নিমগ্নভাবে নৈব কাবত বহি অসংহত বহুত কথা ভাবে—বিশ্বজল ভাবঘোৰক প্রস্তাৱ দিয়ে। ভাবব সৌত্তত উটি গৈ সি এটা পুৰণি কথা মনত পেলায়। সিবেলি বহাগৰ বিহুত অকণমানি অজান লৰা এটাৰ যুগত জুনি বৰ বহুত পাইছিল—

“এনেনো যৌবনকাল

ধাকিব কত কাল,

অ-ই আইতা, যৌবনকাল ভটাই যাহা।”

গীতকাঁকি সৰু লৰাটোৰ পুৰণি মাতৃটোৰে নৈতে আজিও মাধবৰ কাণত বজি আছে। কিন্তু গীতকাঁকি মনত পৰিলেই মাধবৰ নিজৰ জৌৱনটোৱে চিৰিং কৰে মনত পৰে। লগে লগে মনত পৰে বাস্তবৰ আঘাতত জাগি-ছিগি যোৱা সপোনবোৰৰ কথা। সপোন নহয়নো কি? যেটুক পাছ কৰি যেতিয়া কলেজত নাম লগায় সি ভেত্তিয়া ভাবিছিল বহুত কথা। নানান কল্পনা কৰিছিল। সি ভাবিছিল কলেজত পঢ়ি বি-এ, এম-এ পাছ কৰি এটা ভাল চাকৰি কৰিব। তাৰ পাছত ক্ৰমান্বয়ে তাৰ মনঃপুত এখন সংসাৰ গঢ়ি তুলিব বাব কেন্দ্ৰ হব বীণা। আত্মহীন ডেকাৰ স্বভাৱসুলভ আশা-আকাঙ্ক্ষা আৰু কল্পনা তাতোকৈ আৰু বেছি কি হ’ব পাৰে? পৃথিবীখন বুজি পাবলৈ ভেত্তিয়াও তাৰ বহুত হাকী আছিল। সি মাত্ৰ বুজি পাইছিল

আত্মকেন্দ্ৰিক কথাবোৰ। সি বীণাক ভাল পাইছিল। কপা-ছবি চাই প্ৰেম ভাব আগুত হৈ প্ৰেমত পৰাৰ দৰে তাৰ প্ৰেম নাছিল। তাৰ অজান্তেই সি বীণাক ভাল পাবলৈ শিকিছিল। বীণাক ভাল পোৱাৰ বাবে নিজো দোষী নহয়। দোষী হলে দোষী হ’ব তাক ধোঁৱে। পাছে যেতিয়া তাৰ সপোনবোৰৰ মাজত বিৰাট “কিন্তু” এটা মোৱাই পৰিল ভেত্তিয়াহে মাধবে পৃথিবীৰ বাস্তব বকপটো বুজিবলৈ বহু কৰিলে। মাধবে লাহে লাহে উপলব্ধি কৰিবলৈ ধৰিলে যে বৰ্তমান সমাজ কাহুতা ইমান সহজ আৰু সবল নহ’ব যে বাস্তবৰ আশা-আকাঙ্ক্ষা আৰু প্ৰেমে সম্পূৰ্ণতা লাভ কৰিব পাৰে।

অপৰিপক যৌৱনতে কলেজ তাৰ জীৱনলৈ অহা প্ৰথম প্ৰেমৰ বতাহজাকে তাক বিপথে লৈ যোৱা নাছিল। বৰং তাক জীৱনৰ বাটেদিয়েই আগবাঢ়ি যাবলৈ উৎসাহ আৰু প্ৰেৰণা যোগাইছিল। কলেজীয়া জীৱনত বীণাৰ পৰা হুবহু থাকিলেও তাৰ কোনো ব্যতিক্ৰম হোৱা নাছিল। মাধবৰ বক্তব্য প্ৰচেষ্টাৰ কেন্দ্ৰ আছিল—সেই চিৰ আকাজিক দিনটো। গতিকেই সি কলেজীয়া জীৱনত পৃথিবীখনৰ লগত চিনাক্ত হ’ব নোৱাৰিলে। নিজৰ পৃথিবীতেই সি আশ্চৰ্য্য হৈ স্থখ্যাতিৰে বি-এ পাছ কৰিলে। বি-এ পাছ কৰাৰ পৰাই বাস্তব পৃথিবীখনৰ লগত তাৰ পৰিচয় হ’বলৈ আৰম্ভ হয়। তাৰ সপোনবোৰ এটা এটাকৈয়ে ভাঙি যাবলৈ আৰম্ভ কৰে। ভাল চাকৰি তাৰ ভাগ্যত নথটিল। হুবহু বীণা চাকৰি প্ৰাৰ্থী জীৱনে তাক জুকলা কৰি পেলালে। কিয়া এটাটো কৰিবই লাগিব, নহলে নচলে। এনে অৱস্থাতেই তাৰ দেউতাকে তাক এৰি থৈ যায়। দেউতাক চুকুৱাৰ পৰাই ঘৰৰ বোকাটো মাধবৰ ওপৰতেই পৰে। অৱশেষত মাধবে ওচৰৰে হাইস্কুলত আলী

উকীয়া শিক্ষক মোমায়ে পৰে। তাৰ কলনৰ
সংসাৰখনৰ লগত সি পোতা সংসাৰখনৰ বহুত
প্রার্থকাই দেখা দিয়ে। জীৱনটো এটা কোঁজা
হৈ পৰে। সমাজৰ বিচাৰবিলাকৰ প্ৰতি তাৰ প্ৰথম
গুণা ওপজে—যিটো সি সকলো জনীয়েকজনীক
প্ৰায় বিনা চিকিৎসাবে তাৰ অনিচ্ছাকৃত হলেও
বৃত্তৰ সূৰলৈ এৰি দিব লগা হয়। সি যে ইমান
দুৰ্গল সেই কথা সি আগতে অনুমান কৰাই
নাই। কিন্তু তাৰ দুৰ্গলতাৰ পুংটো পুৰা
মাত্ৰাই অৰ্ধ-নৈতিক। দাৰ্শনিকতাই পৰাই
কেতি চিন্তাশীল হৈ যায়। দাৰ্শনিকতাই সূৰ্য্যাস্তৰেই
বি-এ পাছ কৰিছিল। কিন্তু বাস্তৱ সেইবোৰে
একো কামেই দিয়া নাই। বহুত চিন্তা নথকা
একোটাইতেই টেকাৰ মাজতে দোহাই দৰাভুত
ভাৱেই বহুত গুৰু স্থান অধিকাৰ কৰিছে।
দাৰ্শনিক চকুত সমাজৰ অস্তাৱসেই এটা এটা কৰি
থৰা পৰে। সি বিচাৰে এই অস্তাৱসেই
প্ৰতিভাৰ।

আজৰি সময় পাণ্ডেই মাথোৰে চিন্তা কৰিছিল
পুৰণীৰ কথাবোৰ। ছেগ পাণ্ডেই সেই কথাবোৰ
কিটোই চাইছিল আৰু লগে লগে আবৃত্ত কৰিছিল
সেই বিষয়ে অধ্যয়ন। সি কেতিয়াবা কেতিয়াবা
জাবিছিল—কলেজীয়া জীৱনত সি কি শিকিলে?
সি কি পঢ়িলে? অলপ ইংৰাজী লিখা আৰু
পঢ়াৰ বাহিৰে যেন অল্প একোৱেই নহল। তাৰ
শিক্ষাৰ যে বাস্তৱ জীৱনত কিবা প্ৰয়োজন আছে
সি অনুভৱ নকৰিলে। বহুত তাৰ অভিজ্ঞতাবিলাকে
কলেজীয়া জীৱনৰ বাৰণাবোৰ ধ্বংস কৰি পেলালে।
গতিকেই সি সমাজ আৰু জীৱনৰ বিষয়ে নতুন
শিক্ষা আহৰণ কৰিবৰ প্ৰয়োজন বোধ কৰি উঠি-
পৰি লাগি যায়। জীৱনত সি এটা নতুন প্ৰেৰণা
পায়।

জীৱনৰ সকলো মাৰ্গত সি গহন কৰিব পাৰে।
তাৰ চিন্তাখন এতিয়া শিল্পৰ দৰে টান হৈ পৰিল।
কিন্তু তাৰ অলংকাৰিত দাৰ্শনিকতাবোৰ কৰা মনত
পৰিলে সি পুৰণীখন বহু কৰিবলৈ টান পায়।

বীণাক সি ভাল পাইছিল—প্ৰাণ খুলি
ভাল পালেই ইচ্ছা কৰিছিল তাৰ প্ৰাণে। অস্তৱত
জগতি-জগতিৰ প্ৰকাৰ অনুভূতিবিলাকে বীণাৰ সাগিনাত
প্ৰকাশ লাভ কৰিব নিদিষ্টকৈ বহুত দাৰ্শনিক
বহুতো কষ্ট গৈছিল। যদিও তাৰ অজ্ঞাততেই
হুই এটা অনুভূতিয়ে প্ৰকাশ লাভ কৰিছিল
উপলব্ধি তাৰ অভিব্যক্তিবিলাকত সমানেই এখন
কৃত্তিম পৰ্দা ৰাখিছিল যাতে তাৰ প্ৰাণে বীণাৰ
সবত প্ৰকাশ লাভ নকৰে। কিন্তু কেতিয়াবা
কেতিয়াবা তাৰ এনে এটা প্ৰহেল ইচ্ছা জাগৃত
হৈছিল যেন সি সকলো কথা প্ৰকাশ কৰি দিব।
বীণাৰ সি প্ৰকাশৰ অভিপ্ৰায়ে বীণাৰ ওচৰ
পাইছিলগৈ—কিন্তু সি নোহাবিলে। বীণাৰ বিয়া-
খনো দাৰ্শনিক বন্ধ কৰিব পাৰিলেহেঁতেন। সময়ে
সময়ে দাৰ্শনিক এয়ে ইচ্ছা হৈছিল যে সি যেন
কৰি গৈ বীণাক কব "বীণা, বহুত তোমাক ভাল
পাই। কুৰি যোৱ।" দাৰ্শনিক নিশ্চয়কৈ জানিছিল
যে বীণাৰো তাক ভাল পায় আৰু তাৰ কথাও
মনত হওহেঁতেন। কিন্তু সকলোবোৰ সম্ভাৱ্যত
কাললৈ গ'ল। দাৰ্শনিক বৃদ্ধি অকটো। সি কয় "বিটো
মানুহে নিজৰ মনৰ জনীয়েকক ভাল চিকিৎসা
দিব নোৱাৰি বহুত হাতত এৰি দিলে সেই মানুহে
বিয়া কৰাৰনো কি কৰিব।" টকা নহলে সংসাৰ
নচলে। বীণাৰ বিয়াখন হৈ নোৱাৰি পৰা দাৰ্শনিক
আৰু এটা স্তব পৰিৱৰ্তন হ'ল। তাৰ অন্তৰত
সমাজৰ অস্তাৱ অৰ্থৰ প্ৰতি জাগৃত হোৱা ভাববোৰ
মুকলিতকৈ প্ৰকাশ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে।
তাৰ অন্তৰৰ জাবিলাকক প্ৰকাশ কৰাৰ লগে লগেই

সি উপলব্ধি করিব পাবিলে যে হাজার হাজার মানুষে তার দবেই অনুভব করে—তার জীবনলাকক হাজার হাজার মানুষে সহানুভূতি জনাই। সি সেই অবস্থাত অকলশরীয়া নয়।

সেইদিনা গরমের প্রকোপত লুইতর পারব টেঙা বস্তাহর অপেক্ষাত অকলশবে বহি থাকিও মাথয়ে নিমজ বোধ করা নাছিল। সি হাজার হাজার তার দবে পীড়িত জনতার মাগত উঠি ফুবিছিল। মানবর জীবনর দাত-প্রতিদাতবিলাকে তাক বুজাই দিখে যে তার দবে শত্রু শত্রুই ঘিচাবে সবায়র এটা আনুল পরিবর্তন—এখন নতুন সবায়—এখন নতুন পৃথিবী—যি পৃথিবীত

মানুষর স্মৃতি, মরল অনুভূতিযেব জাত-কাণোবর সমস্তাই হেঁচি বাধিব নোহাবে। কত বাস্তবে শিকাই দিখে তার জীবনর পথ। সেইছে আজিব মাথর বিপ্লবী—হুজুর গতিত আগবাঢ়ি যোহা জনতার লগত মাথর আজি আগবাঢ়ি গৈছে। সি বৈ থাকিব নোহাবে। বৈ থাকিলে বহনুৰ পাছ পবি যাব। নির্দাক আক অচল হৈ সি সমাজত জীয়াই থকাতকৈ মরাই ভাল। দবিত্ততাই শেব কবি দিয়া জীবনবিলাকটল প্রাণ আহক—সেহে তার কামনা। লুইতর পারব টেঙা বস্তাহে তার অন্তরত জুলি উঠা ক্রোধগির উত্তাপত উত্তপ্ত হোহা অন্তর জ্বল পেলার নোহাবে। শান্তিযর পরা হিলদল ভাঙি অহা বনদুৰ আঁকিত হাবি মানে।

পাহারী চিঠি

—বিষ্ণু ভূঞা

দুগ দুগে; দবছে—লেবেলি জুতাই বার। বিনবিলাকো কলর পাণবির দবেই মরহি বার—অন্তীতর বুকুত হেবাই যায়। কিন্তু এই দিন বিলকে আমার শত্রুত নিষ্ঠান করি যায় কিছুমান হা-হুনিয়াহ আক ছব-হেদনার 'কতুগুহ' সময়র সুবিধা পালে সিহঁত জুলি উঠে—আমাক দেই-পুবি মাখে। সেইজীয়া পৃথিবীখনবে। যেতিয়া মনোহন কপটো হেবাই যায়—সি তৈ পরে আমার কারনে এটা আননির বস্ত। জীয়াই থকাৰ আশাবিলাকো যেতিয়া লেবেলি পাবে।

শীতকালর এটা পেটেতা সক্তিয়া। পশ্চিম আকাশত অন্তমিত সূর্যর সেন্দুবীয়া বহনটো নিঃশেষ হৈ যোহা নাই। জীবনবিলাকত বহন

মাথাৰ। দুৰ-দূৰণিত নিগন্তর শেব শীতলাত হংসকলাকার মনোহর পথভিহোহ। সিকটো পথায়র পথ গুবি অহা গক-বহনজাতক খুবাক খুলিবে নীলা আকাশখন ঘোলা কবি তুলিছে।

মনটো অতি ডুবরীয়া লাগিছে। মূলকি লগাবর প্রকোপা লঠতা আহতর দবেই জীবনটো অতি অকলশরীয়া অনুভব করিছো। কিবা এটা প্রিয় বস্তর দৈন্তাই মনটোক বিভ্রত কবি তুলিছে। আমেই ভেব কবি কিছুমান হুনিয়াহ ওলাই আহে—মাক্সা আকাশ জুৰি বেন সিহঁতে বচি যায়—কিছুমান বিহাযর নিষ্ঠক আকুলতা। মনর আকার কোঠাত বন্দী হৈ থকা অসংলগ্ন স্মৃতি-বিলাকে বৃত্তি লাভ করে; মনর ঘোহালগা

পৰ্দাধন মাটি সিঁহত যেন ওলাই আহে—এটা বিঘাট শত্ৰু-যাত্ৰাব সময়কৰ বৰেই। হিয়াৰ তত্বীত থাকি উঠে এটা ছন্দতীন উদ্ভাটল সুৰ।

জীৱনৰ বসাল কালভোখৰত এৰি অহা বহুবিলাকলৈ মনত পৰিছে। কেতিয়াবাই পঢ়া টি ছন্দৰ “ডি লাঠিট অৰ আদ্যৰ ডেইজ” নামৰ কবিতাটোৱে মনত পৰিছে, কবিতাটোৰ সত্যতাটো বকে, বকে, উপলব্ধি কৰিব পাৰিছোঁ। “আই ফিল্ লাঠক ওব’ন, হু ট্ৰেড্-এল’ন ডব বেফেই হল ডেজাবটেড”। বিশেষকৈ অজিতটো মোৰ শুচকৰ পৰা আঁতৰি যোৱা অতি ভয়ংক হৈ পৰিছে। তথাপি আজি প্ৰায় এটা বছৰে তাৰ একো সন্ধান উলিয়াব নোৱাৰি যি যেন সেই-পুৰি বহিব লাগিছোঁ।

অজিত মোৰ বন্ধু। নলে-মলে লগা বন্ধু। খিলী অজিত বন্ধু। একেদৰে সঙ্গীতজ্ঞ, শুককণ সঙ্গীত-বচক। গোটেই অসমত যেন আজি অজিত বন্ধুৰ বশভাট বিনমি তুলিছে। আজি এবছৰ হল সি নিকলেশ। আজি বিমল-লাগবৰ পাকত বনি অজিতৰ অসীম জীৱনৰ খৌন-ইতিহাসৰ পাতবিলাক লুটিলাই গৈছে—জোৱাৰ উঠিছে—বহুত কথাই মনত পৰিছে।

অজিত আৰু মাকক লৈয়ে সিঁহতৰ পৰিয়ালটো। নগৰৰ এচুকত সিঁহতৰ নীৰৱ পঁজাকেইটা। আগত ধুনীয়া ফুলনিখনি। তাৰ সিকালে বহুত দুবলৈকে জোৰা মুকলি পৰাবধন। অজিতে মগধৰ সঙ্গীত বিভাগত শিক্ষকতা কৰিছিল। আজি এবছৰ হৈ গৈছে—সঙ্গীত বিভাগৰ পৰাও সি আঁতৰি গৈছে। ইতিমধ্যে তাৰ একমাত্ৰ আশ্ৰয় সেইখীলা জননীয়েও গেউজীয়া পৃথিৱীৰ মৰম নেওচি চিৰকাললৈ আঁতৰি গৈছে। অজিতৰ মাকৰ মৃত্যুৰ কথা মনত পৰিলে আজিও

মোৰ অস্তি-মজ্জাবিলাক কঁপি উঠে। তেজৰোৰ হিম-টেঙা হৈ যায়।

দেখি সেই আভাগী মাকজনী! মৃত্যুৰ আগ-মুহূৰ্তলৈকে মোক কৈছিল, “অনিল! অজিত মোৰ ক’ত? তই তাকনো বাক মোৰ শুচকলৈ আনি দিব নোৱাৰনে?” যি তেওঁক সাধনা দিবৰ কাৰণেই কঁকি কি কৈছিলো—“বব্বা! অজিত আহিব—বহু টেলিগ্ৰাম কৰিছোঁ। আপুনি নিটাল মাৰি তই থাকক।” বুঢ়ীয়ে মোৰ কথাতেই পতিনে গৈ তই থাকে। আকৌ অলপ সময়ৰ পাছতেই একে অনুবোধটো। অনুবোধ কৰিছিলো—অজিতৰ অস্থপস্থিতিৰ প্ৰতি মুহূৰ্তটোয়েই যেন বুঢ়ীৰ কাৰণে এটা বৃগ। জগদাহীৰ শেষ ইচ্ছা পূৰ্ত্তকৰ শেষ বাৰৰ কাৰণে চাৰি বাৰ। কিছু চাৰি। বুঢ়ীৰ আশা অপূৰ্ত্তিৰ মাকতেই লগ পালে। কৰিবনো বাক কি? ক’ত থকম ললো—কিন্তু সকলো নিফল হল। বব্বাৰ চিন্তাৰ ছাই-ভগাই যেন গোটেই বায়ুমণ্ডল বিঘাত্ত কৰি তুলিছে। অশৰীৰী ৰূপে যেন তেওঁ মোক সেই একেই প্ৰশ্নকে সুমি আছে—“অনিল! অজিতক পালিনে?” কিছু আজিও সেই গুৰ্জৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিব নোৱাৰিলো। আজিও যেন তেওঁক একে কঁকিয়েই দি আছে—“বব্বা! অজিত আহিব—বহু টেলিগ্ৰাম কৰিছোঁ। আপুনি নিটাল মাৰি তই থাকক।” আজি এই এটা বছৰৰ প্ৰতিটো পলকেই যেন মোৰ কাৰণে একোটা মহাপাপ। এই মহাপাপৰ পৰা কোনো নিৰুতি পাব? কেতিয়াবা হয়তো দুব-দুবনিত আলাৰ একোটা ক্ষীণ বশি দেখোঁ; কিন্তু যিহানেই জাবফালে আগবাঢ়ো সিও আঁতৰি যায়—ভ্ৰান্তিৰ মৰীচিকাৰ মৰে লগ নিদিয়াটো। কিছু অজিতৰ মৰম উলিয়াবই লাগিব—এই মহাপাপৰ পৰা উদ্ধাৰ পাবই লাগিব।

আকৌ মনস্ত পৰিচ্ছে সেই প্ৰেমশীলা জননীৰ কথাই। সবল অৰ্থে উৰিগ চকুখুৰিবে হাৰুহ গৰাকী। শাস্ত-সোমা যুগধন—যুগত এটা অক্ষাষ্ট কৰণৰ আভা—এটি সবলীয় যিহু কান্তি। জীণ অৰহবটো—কণাধৰ নবে স্তম্ভ সাকটো। হেথিলেই এটা ভক্তি-ভাব আশি উঠে। যোকেই সুখি পেলায়,—“অনিল! তই অজিতক জ্ঞান কৰিব নোৱাৰনে? দিনৰ দিনটো বুৰি কুৰিব—বাতি এডোমবত আৰি ওলাবহি—শেব বাকিলৈকে উজাগৰে থাকিব—কবিতা লিখিব—ভবি আঁকিব। এইদৰেনো বাক কেনেকৈ থাকিলে হব?” কেতিয়াবা হয়তো সি তাৰ মাজতেই ওলাবহি। বৰমাই হয়তো বস্ত্ৰকৰ কাৰণে হলেও পুত্ৰসেহৰ ফলদাৰা কৃত্ৰিম ষড়ৰ বালিবে ভেঁটা সি গালি-শপনি পাবিব। তাৰ পিচতেই হেঁপাহ অনুহাই পুত্ৰকত থাকিলে সিহ। তাৰ পিচত জীৱনৰ পাণা-খেলত হাবি অজিতে নিজৰ অজান্তৰ নিজেই নিৰ্ধি কৰি ললে। পুত্ৰকৰ নিকৰেণ, ভেদনা, বা-হুনিয়াহ, বাহিৰা—সকলো মিলি বুঢ়ীৰ মৰণৰ সীনাটো আগবঢ়াই আনিলে। যুত্ৰাৰ আগৰ সেই দিন কেইটা! যুত্ৰাৰ আগ যুত্ৰৰ সেই মৰ্দ্দকৰ জলাপৰিলাক। অজিতৰ কথা বজাই বৰমাক মই চপাই লব লগা হল—যদিও বৰমাক লগত মোৰ কোনো সম্বন্ধই নাছিল। মই আহিব নোৱাৰা দিনাই বৰমাক উপবাস—চকু-পানীৰে পেতেলি তিয়াই তই থাকিব। প্ৰতি দিনাই অজিতৰ বাতৰি সুখি—কিজানি মোক কিবা কৈছেই গৈছিল। কেতিয়াবা হয়তো কয়—“অনিল, তই আহি থাকিবিচোন—তোৰ যুতে মই অজিতক দেখা পাওঁ।” কেতিয়াবা নিজৰ শৈশৱৰ, যৌৱনৰ, হৰ-বিহাৰৰ কাহিনীবিলাক কৈ এটা অহৈতুকী আনক লাভ কৰে—শেতা

পৰা যুগধন কয়কৈ উঠে—আনকত তলমল কৰে—ঘোলা চকু জুটুও যেন দীপ্ত কৈ উঠে।.....

..... আকৌ মনস্ত পৰিচ্ছে সেই অজিতটোৰ কথা। মোৰ মনৰ পৰ্জাত যাহুহটো জিলিকি উঠিছে। তাৰ উজল চকুখালি, সুখলিত জুগল উন্নত বুকুখন ঢাকি থকা কুৰ্জাটো, কৈকোৰা চুলিখোৰ—আবেগত কণি উঠা ভঁৰা, ভুটা—মই হেথিলৈ পাইছো। তাৰ সেই কলতৰ্জ—সেই অকাটা হুলিখোৰলৈ মনস্ত পৰিচ্ছে।

বৰমাক কথামতেই হয়তো অজিতৰ স্তবত তাক কৈ পেলাওঁ—“অজিত, তোক শিল্পী জীৱনৰ টপকেইটাই থাকিলে নাটে। অজ্ঞ এটা চাকৰি যোগাব কৰি লা।”

সি হয়তো আবেগত কৈ উঠিব, “অনিল! বিকট সেয়েই জীৱনৰ মৰ্জাৰ কলনাবিলাক চুবমাক কৰি নিজে যদিও মুক্ত বতাহ সেৱন কৰাৰ বৰষুণ নেওচিবৰ লগ নাহাব দেখোন! বুজিছ কাই, ভোগতেই হাহুহৰ ভূক্তি পলোতা ওলে, হাসনাও নোৱাৰে থাকিব। মই ছবি আঁকো—তাতেই দেখা পাওঁ প্ৰেব আৰু প্ৰীতিৰে যাক খোৱা মানব প্ৰেমৰ এটা বিমিহ-বামাক পোহৰ। মই গান গাওঁ—গানৰ প্ৰতিটো কুৰ্জনাই মোৰ অস্তবত সিঁচি যায়—জীয়াই থকাৰ হেঁপাহ। হাতি আৰু অধাৰে জৰ্জৰিত মোৰ দিয়াজ ইহঁতে দি যায়—এটা আশাৰ মঞ্জীৱনী-প্ৰলেপ। ইহঁতৰ মাজতেই মই শুনো মানৱতাৰ এটা চিবন্তনী সুৰ। মই কাৰোবাক খাটি-পুটি এটা চাকৰি লব পাৰোঁ—কিন্তু সি জানো মোৰ জীৱনক সাৰ্থকতাৰ সোণোৱালী কিবাকৈ জিলিকাই ফুলিব পাবিব? বুজিছ, অৰ্থজানিত আনন্দবোৰ মোৰ কাৰণে তাচ-পাতৰ দৰৰ নিচিনাই অৰ্থহীন। যেবৰ জোঁগোঙাই সোঁহোৱা

শব্দ-কালৰ চক্ৰৰ যথিৰ নবেই দেখ-নেদেখ।
জীয়াই থাকিবৰ কাৰণে আদ্যক অৰ্ধৰ বাহিৰেও
বহুতো লাগে। মোৰ মুক্ত প্ৰাণটো চাকৰিয়ে
লম্বু-কৰি নেপেলাবনে বাক? তাত মোৰ কাৰণে
লাগি নাই—আছে কড়ম্বা; শাসি নাই—আছে
ক্ৰান্তি আৰু অসমান। কেজনী বুঢ়ী আছে—এই
নবেই চলি থাকিব—কিনো ঐশ্বৰ্য্যে অসমলৈ
হাজিৰ। আৰু অনিল। তেই ব'লৈছে নাচাৰ
শিল্পীবোৰ প্ৰাণেই গৰীৰ। চাহিদাৰ কাৰণেই
বহুতৰ প্ৰতিভা লেবেলিও নোমোহাটক একা
নাই। কিন্তু শিল্পীবোৰে ধন-দৌলত নাইবা
অট্টালিকাৰ কাৰণে হামবান্ড নাকাটে। আমাৰ
দেশত শিল্পীয়ে শিল্পৰ স্পৰ্শত জীৱিকা চলাব
একেবাৰেই নোহাব। তথাপিও তেওঁলোকে
ইয়াৰ প্ৰতি থকা মোহটো এবিধ নোহাব।
পৃথিৱীৰ শিল্পীৰ উচ্চতাসত বহুতক লগ পাবি
হয়ত হুবেলা তুমি থাবলৈ নাপাৱ। কোনোৱে
হয়তো পেটৰ পোৰলিত তললৈ বগি পেলাই
চিহ্নকেই আঁকে—কলমান পৰলত কোনোবা
অজান আলোকপূৰ্বক বুৰি কৰে; কোনোৱে
জাবত কপি থকাতকৈ মুঠাকেই কৰে। নৈহিক
ভূপুৰ তাত সন্ধান নাই—তাত আছে এটা
আত্মাৰ অনাবিল সন্ধান, যি তেওঁলোকৰ মুখাও
হুখাও হোৱা জীৱন-অভিজ্ঞান তিয়াই ৰাখে—
জুলাই ৰাখে.....।”

তাৰ প্ৰথম বুদ্ধিবোধত মোৰ বুদ্ধিবোধ
শুকৰি যায়। আকৌ বনত পৰিছে সেই অজলি-
জনীৰ কথাই। অজলিক লৈয়ে তাক কত উপহাস
কৰিছিলে। কিন্তু সিহঁতৰ মিলনৰ চাহাবা-প্ৰায়
অন্তৰায়। অভিজ্ঞতা, আতি-বৈষম্য—বহুত কিবা-
কিবি। সিদিনা অলপতে তাইৰ বিয়া হৈ গৈছে—
বিনোদৰ লগত। সেই দিনটোও অজিতৰ কাৰণে

অতি বেজাৰৰ দিন হ'লহেঁতেন। অজিত আৰু
অজলি—সিহঁতৰ গৰুপাৰে পৰলপৰল লৈয়ে বহুত
কলনৰ সৌখ-সাজিছিল। বাস্তবৰ ভূইকৈও
জোখা-পিল মকলে-চুৰ্চুৰি হৈ গৈছে। অজলিক
উলফ কৰি কোৱা কথা কেইটা মোৰ বনত
আছে—“বুজিছ অনিল। অসমীয়াৰ বিয়া অতি
অনিমৰ দিন। নিজৰ জীৱনৰ উপলক্ষে গতা
মহোৎসৱ ভিতৰত বিয়াই প্ৰেট। কিন্তু আত্মবিকৃত।
শূণ্য বিয়াক মই মানব-মন্তব্যত শুই থকা কামনা-
মাসনাবিকাক চৰিতাৰ্থ কবিক পৰা এখন সামাজিক
দলিল বুলিহে বিবেচনা কৰে। যাক শুই বিয়া
কৰিব তেওঁ তোৰ অফ-লাইনী হ'লেই নহব—
আনন্দৰ সংযাত্ৰীও হব লাগিব, তেওঁ হোৱা
কবিতাৰ জীৱনৰ প্ৰকৃতি বচনাতো সদল জোগাব
লাগিব।”

কোজিখা হ'লো সি আবেগত কৈ উঠি—
“বুজিছ অনিল। মোৰ জীৱনৰ লক্ষ্য আছিল
অসমৰ পৰ্বতে-কনৰে সিটবতি হৈ থকা সন্ধান
আৰু মৃত্যুৰ অতুলনীয় বহুবাৰিয়ে মোৰ জন্মভূমিক
সজাই তোলা। সিহঁতৰ কত কালৰ বুকুত লগ
পাইছে। সেই বসীৰ কলনাটো বাস্তবত কণাৱিত
কৰাৰ একমাত্ৰ লুকা-ভাকু দেখিছো অজলিৰ
হাতেদি। অজলিক যিয়ান পাবিছো তাৰ কাৰণে
প্ৰভুত কৰি তুলিছো। কিন্তু লৌকিকতাৰ
খাতিবত অজলিক বিয়া কৰিলেহে নিশ্চয় সন্তৰ।
কিন্তু তেইতো জানিই—সিও এটা অমজা
প্ৰাণীৰ.....”

তাৰ পিছত। তাৰ শেষ আশ্ৰয় সন্ধান
বিজ্ঞানচৰ পৰাও সি আঁতৰি ৰাব লগা হ'ল।
কেইদিনমানৰ কাৰণে অৱৰ পৰা আঁতৰি থাকিব
লগাত মোৰ কাৰণে কেইটামান আখৰ এবি
সি জুটি গল—।

“যবনৰ অনিল,

ব্যৰ্থতাৰ ঘোণমৰা আঁহানে যেতিয়া জীৱন-
আকাশখন ঢাকি পেলায়, যেতিয়া ব্যৰ্থ জীৱনৰ
বেগনাবিলাক খবলৈ ঠাই নাইকিয়া হয়, তেতিয়া
আশা-ভাবৰাৰ কমতুপবিলাকৰ অসহনীয় দৃশ্যবিলাক
চাবলৈ যথেষ্টৰ কাৰণে হলেও থৈয়াৰ চ্যুতি বটে।

অনিবিহিড়েই যোক সজীত বিজ্ঞানগৰ পৰা বিদায়
দিছে—বহুতো কলক বটা ডেক দি। তুনিগৈ
বেজাৰ লগে ‘মই ছাত্ৰীবিলাকৰ চৰিত্ৰত কালিয়া
মানিছো’, আৰু বহুতো অনিবি, বহুতো তই
বিখাস নকৰিবি—কিন্তু আনেতো বিখাস নকৰি
নোহোৱে। বুজিছ, জীৱীয়াৰ প্ৰতিজ্ঞা মূল্যহীন
আৰু চুয়া। তই নিশ্চয় বুজিবি সিদিনা সজীত
বিজ্ঞানগৰ কৰ্মাধ্যক্ষ উপেক্ষা কৰি শিয়ী বেবেন
চক্ৰবৰ্তীক বাৰিচ অধিবেশনৰ সভাপতি পতাৰ
ইয়াৰ মূল কাৰণ। তত্পৰি কৰ্মাধ্যক্ষ হৈ
অনুষ্ঠিত সাংস্কৃতিক ভ্ৰমণত যোগ দিয়াও বহুত
কাৰণ। বুজিছ, আজিকালি ধন হলে শিয়ী কৰ
পাৰে; বাৰুকীজিহ্ন হয় পাৰে; বুঠতে সকলোৰে
নেতা হয় পাৰে। কিন্তু মই ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম—
সেই কাৰণেই এই শনিষ দল।। সিহঁতৰ যথস্তাৰ
স্বত্ব মান প্ৰাৰ নোহাবিলে—সকলো মিছ।।
যোক বিদায়ত বিশেষ আগতি নাটিলে; কিন্তু
আপোনাৰ পাবানহাত বৰি কেই-পুৰি ঘৰিৰ লাগিছো।

কি কৰিবি ভাই। কাকিলে মিত্ৰ কৰিব
আগিৰ্ণ অজীয়াবিলাক বাস্তৱ বিমে চোৱা কৰি
পেলাইছে। যব জাতি অশুভত কৰিছো। মোৰ
জীৱনজোৰা লগনা মো সন্মিতিৰ গৰ্ভত দিলীন
গৈ গৈছে। কিন্তু সেই শ্মশানৰে ভাই-ভগ্ন লৈ
আকৌ নতুন জীৱনৰ জেট বচনা কৰিব।
মাক জোক গৰুগো। টক-শইতা যথেষ্ট দি
গৈছে। জোৱান হলে সোৱ কৰিব। মাক

এই বুকা অৱহাৰ মোৰ সাৱিখ্য অত্যন্ত প্ৰয়োজনীয়
আছিল। কিন্তু কৰিবি কি ভাই? মাক সাৱনা
দিবি। লক্ষ্যস্থানৰ কথা নাজানো। ইতি—

ভাব—
অনিত।”

.....দীঘলীয়া দিনবিলাকৰ জীৱত
বহুত কথাই লুকাই পৰিচ—হেৰাই গল। জোনাক
লনা আকাশখনৰ তলত বহি সন্ধিয়াতে গুলি
উঠা হাম্পিটেলৰ চাকিটোলৈকে চাই আছো।
মাক ভনীভনীয়ে আবেলিতে পিয়নে দি বোৱা
চিঠিখন দি গমহি। নীলা মাগৰ চিঠিখনৰ ওপৰত
অজিতৰ ‘আৰ্ট’ লগোৱা আখৰকেইটা। তেতিয়া—
তেতিয়া অজিতে যোক পাণৰ পৰা নিষ্কৃতি দিয়নে ?

“যবনৰ অনিল,
বহুত দিন টেংগেই গল, আঁহৰ পাৰিবি
নিৰিখি চুক এটাৰ মোহাই আছোকি। বাস্তৱ
জগতৰ পৰা বহুত নিলগত। প্ৰকৃত সত্য
আঁহৰ ভাই-ভনীহঁতক লৈয়ে জীৱনৰ সৌখ নিশ্চয়
কৰিছো। এই দিক্ৰ প্ৰশান্তিৰ আবেষ্টনীৰ মাজত
দিনবিলাক কটাই গৈছে। শান্ত-সৌখ ভাই-
ভনীহঁতক অসহীয়া ভাষা শিকাইছে। আৰু চিন্তিৰ
বুখৰ পৰা বুকাবিলাক উদ্ধাৰ কৰিছো।.....

.....মাক কিকানি ভাল। মক মোকোৱাকৈ এৰি
অহাৰ কাৰণে চাৰি বছৰ বেজাৰি পাইছে। অলপ
দিনৰ পাছতে মাক লৈ আহিবলৈ। অলপ
মোহকৰো কাৰোৱাৰ লগত বিয়া গৈ গৈছে।
সজীত আৰু বুকাবিলাকো কিকানি ভাই পাৰি
গৈছে। তেতিয়াৰো ভাইলৈ মোৰ খুব মনত
পৰে। ইফাত একটা ভোজানীক অজিতৰ সবেই
লিখাইছে। জায়েই কিকানি মোৰ বৰনাবিলাক
বাকুহত কণ দিব পাৰিব।.....

ভাব—অজিত”

বিকছে এনেকুৱা কিছুমান যুক্তিৰ অৱতারণা কৰে যে প্ৰকেচাবে বাধ্য হৈ তাক "নাউ লিচু, হোৱাট আই এম টেণিং এণ্ড কেৰী অন ইয়ৰ এক্সপেৰিয়েন্ট লেটাৰ অন" বুলি কয়।

চুৰট আই অসম্ভৱ—ইটোৰ পিচত সিটোৰ শেষ নাই। চাহো পাৱ খুব। তাৰ মতে চাহৰ প্ৰথম উপকাৰ হল মনৰ 'ইকুইলিভ্ৰিয়াম'টো বক্ষা কৰে। এদিন সি চৈতন্তৰ জীৱনীটো চাই আছে চিনেমাত। চৈতন্তৰ সেই জনা জীৱন কাহিনীটোৱে তাৰ মনত ইমান প্ৰতিক্ৰিয়াৰ সৃষ্টি কৰিলে যে বাধ্য হৈ সি তাৰ পিছৰীটো প্ৰয়োগ কৰে কাৰ্য্যক্ষেত্ৰত। অৰ্থাৎ মনটোক সামৰণ অৱস্থালৈ আনিবলৈ বাটতে বেটুবেটত সোমাই একোপ কাড়ো চাহ খাই ললে। ভাবি আচৰিত হওঁ, জুন মাহৰ চুপৰীয়া বেতিয়া গৰমৰ পিছাহক আটাৱে এগিলাচ ঠাণ্ডা পানীৰে বা এগিলাচ নেমুৰ চৰ্কতেৰে শাক কৰি খুৱ পাৰ, তেতিয়া সি ইকাগৰ পিচত সিকাণ্টক দহ কাপমান চাহেৰে তাৰ চুপৰীয়া পিছাহটো নাইকিয়া কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। সকলোৱে কয় আনকি প্ৰকেচাব সিহঁতয়ো "হট্ টি ইজ বেড ফৰ কমপ্লেক্স"। কিন্তু এই সৰ্কজন সদাৰিত্ত তথ্যটো তাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ নহয়। আজি চাৰি বছৰ তাৰ লগত ঘূৰি জুৰি সি ক্ৰিয়ান, কেনেকুৱা চাহ খাই নিজ চকুদেই দেখিছো; তথাপিহে তাৰ সেই গোল বঙা মুখখনৰ বহুটো অকণো স্থান হোৱা দেখা নাই।

বজিতাক সি কেনেকৈ চিনি পাৱ কৰ নেছিলো। নিশ্চয় কোনো কালচাৰেল ক্লাব বা টকী হল বা চাহৰ হোটেল বা ট্ৰেইনৰ আশিত যে তাৰ প্ৰথম দৰ্শনৰ বোল লগা নাই, তাত নিঃসন্দেহ। এই কাৰণেই নিঃসন্দেহ যে সেই

গম্ভাৰ্য্য ক্ষেত্ৰবোৰত বট। যত জুমুৰ কাহিনী তাৰ কৃতিৰ 'এটাটী কেছ'টোত সঁচহীয়া হৈ আছে, সকলো মোক এবাৰ নহয়, দহবাৰ কৈছে। তথাপি এইটো বিক যে সৌৰ-জগতৰ গ্ৰহ আৰু উপগ্ৰহবোৰৰ আকৰ্ষণ আৰু বিকৰ্ষণৰ মাজত স্থিৰ হৈ থকা স্বৰূপটোৰ দৰে তাৰ আৰু বজিতাৰ আকৰ্ষণৰ মাজত স্থিৰ হৈ আছে অমৃত। অমৃত আৰু দেবতাৰ মাগৰ মন্তনত উঠা অমৃত নহয়। আশা অসমীয়া, আশা বঙালীৰে কথা কোৱা সেই হান্টাৰ বুঢ়োলৰ চুমা পিন্ধা, নাক জোঁড়া, লাগী লৰাটো। অৰ্থাৎ যাক কলেজত টুৱেলমেন বুলিহেই বেচিভাগে জানে। টুৱেলমেনৰ অৰ্থ হল—সি কলেজত সোমোৱাৰ দিনৰ পৰা ক্ৰিকেটৰ নেট প্ৰেক্টিচ'লৈ আহিছে, কিন্তু আজিলৈকে হলে 'মেইন টিম'ত সোমাবি পৰ নাই। কোনোবাই ব'ল কৈছিলো কয়, "অমৃতলাল, শুই অলপ 'চিবিয়াচ' হৈ লাগ, এইবেলি 'মেইন টিম'ত সোমাবি।" সি তেতিয়া কৈ দিব, "আই গু ফৰ চেল্ফ প্ৰেক্টিচ, নট টু এক্সিৰিট এণ্ড গ্ৰেভমেন থ"।

বজিতা অমৃতৰ ভনীয়েক। ধুনীয়া গান গায় আৰু পিছানো বজায়। এদিন বজিতাই "আকাশৰ নিজা বঙ"টো পিছানোৰ গ'ক বঙ'ত ছাত্ৰৰ পৰণ দি কোমোতে বহুয়ো শুনিছিলো। অমৃতৰ লগত সি সদায়ে জুৰিছিল। সিহঁত দুটাৰ জুৰাব অৰ্থ হল টকী চোৱা। সদায় সিহঁতে টকী চাইছিল। দেখিকৈ অহা দেখিলে ঘৰত বদি নোখে, 'কিৰ দেবি হল', সিহঁতৰ ইটোৱে উত্তৰ দিব, 'অমৃতৰ ঘৰত আছিলো', সিটোৱে কয়, 'জমুকৰ ঘৰত আছিলো'। কিন্তু প্ৰকৃততে সিহঁত দুয়ো যে চিনেমা হলৰ ভিতৰৰ শীতল সাক্ষা সমীৰণৰ বা লৈ হাইজিনৰ মান বক্ষা কৰি, দেহ আৰু স্বাস্থ্য উন্নতিত মন দিয়ে, তাক

সকলোকে কব। বজ্রিতার আকর্ষণ সবক একটা গতি উঠছিল অন্তর কল্পে কবিয়েই। সেই সবকটো গাঢ় করিছিল তার কাঁচা গিন্মননর আকর্ষণের পিয়ানোর সুবস সম্বন্ধে। প্রথমতে তাহাঁতব সবকটো পৃথিবীর বজ্র-নীল নরন বোলেবে বজ্র কব। কবনে নরন তাহাঁত মোব সন্দেহ আছিল। কেতিয়াও কিছুমান প্রসঙ্গত তাহাঁতব সবকটো 'প্লেটোনিক টাইপ'ত পাবিছিল।

সি প্রায়ে বজ্রিতাইতব ঘবলৈ গৈছিল। বজ্রিতাইতব ঘবত বজ্রিতার বাহিবেত আন এটাই তাক আকর্ষণ করিছিল। সেহেটো কল অন্তর কাঁচা বজ্রিতো। চাহ, চুবটব বাহিবেত তার আকর্ষণ এটা নিচা আছিল সেহেটো কল কিতাপ। কিতাপ মানে, বেলচ, লবেল, হাফলীৰ পৰা এদ'নটিকুহব টেক্সট বুক আক শব্দব নরন মোহন বাবো বাপ পৰা নাছিল। তার হাফল কেতিয়াও একো নাথাকিলে, সি মোব কোটিকলীয়া আরাহন মোপাকে নি ঘুধাই ঘুধাই পাড়িছিল। সি বাজ নপড়াকৈ ঘুধাই দিয়া দেখিছিলো 'মেটাবয়েলিজিম এণ্ড এমপিথার ক্রিটিচিজিম' খন। কাবণটো হল সি যেতিয়া 'মেটার'ক ইধাবব কপান্তব হিচাবে ছবিতে দেখা পালে, তেতিয়া তার মনত ইমানবোব চিন্তার উদয় হল যে, পড়িলে তার আক কিছুমান উপকৰা চিন্তা আহিব পারে বুনি সি কিতাপখন নপড়াটোকে ঠিবাং কবিলে।

অনুতইত শিব আক বেঙ্গলী দুয়োটার সংমিশ্রণ। অর্থাৎ বাপেক শিব আক মাক বেঙ্গলী। পঞ্জাব আক বেঙ্গলব সংবন্ধ বজ্র প্রবাহত যি কল দুটি উঠিছিল, সি হল বজ্রিতা। নামটো একেধাবে অসমীয়া।

এই বজ্রিতাইতব পবিচালটো অকস্মাতে বাণলৈ ওলাল হুদুৰ জিঞ্জিগামীলৈ। ভাবত

পবর্নিনেটব বেলচবে বিভাগব আনেশ শিরোগত কব। কথাতো শুনি মি কি কবিব কি নকবিব একো থিত কবিব পৰা নাছিল। কিন্তু সেই বজ্রিতোয়ে যে তার দেহাব ভিতরত কিছুমান ইঞ্জিনব কাবব গতি বজ্রিত কব দিছিল, তাক তার বজ্র পৰা কাণকিখনব পৰা অনুমান কবিব পৰা হৈছিল। অনুত বাণক—ভাত তার ত্রুপ নাই। কিন্তু বজ্রিতা....., তার 'ইনার চেমফ'টোব অনুপ্রেরণাব স্রুতিটো বজ্র হৈ গলে তার কি হব? পিয়ানোর সেই টুকুর-টুকুর নক সুববোব তার কাণত বাজি থাকিব। 'দাদা, তোমার স্বপ্ন কি জন্মব! শুনি নাজানা কিহব মোহব পাশে মোক আঘরি বাবিলে।' সেই নক অগচ আবেগেবে কোহা কপাণবোব চিবদিনব কাববে তার বুকত শুকবি-শ্রমবি থাকিব।

সি বজ্র উঠে সোণব পাঠাবব ওপবত উঠি, তার মাজত থকা মণ্ড সবগব স্রুগ সি ভোগ করিবলৈ বিচবা নাই। সি বিচাবিছে, জীহন্ত প্রাণমা বজ্রিতার নরনব বহণেবে তার জীহনটোক ধুনীয়া কপ দিবলৈ। সি খুব ভালকৈ জানে যে তার জীহনব 'চিব প্রসব বেদীর নমুখত চিব নিকট হৈ আছে এক বিবাটি নিকটব।' সেই বিবাটি নিকটবব মহা-প্ৰাণতা সি হয়তো বজ্রিতার মগত থাকিলে অনুভব নকবাকৈ থাকিব পারে। তার বিস্তীর্ণ জীহন পৰ্বত সি "হুব নত কবিব, নিজকে কেন্দ্র কবি বুনি নাথাকিব"—কিন্তু তেতিয়াও সি জানো সেই মহান সত্যব ছা দেখা পার? আক যদি নাপায়, তেহে তার জীহনটো বিকল হব? কিন্তু তার বিকলতার মাজত যদি বজ্রিতা আগবাটি আছে, সি জীহনব সঁহাবি পার। আক সত্যব অনন্ত অনুসবত সি আক বজ্রিতাই আগবাটি বাব পারিব—পৃথিবীর ওপবেদি।

বজ্রতাইত ম'চোটকরে খুচি বাব লগা হ'ল। দেউতাকে গবর্ণমেন্টে দিয়া 'সিটিচন'শনর উত্তর খুব সোনকালে নতুন কান্ড যোগ করিব লাগে বুলি পালে। সেই সময়ে আমার 'কাইনেল' পরীক্ষাটোয়া আহি পবিছে। আমি পরীক্ষা দিছো; সিঙ দিছে। কিন্তু তার পরীক্ষা দিয়াত উৎসাহ বা আনন্দ নাই। বহুচালিত হৈ সি যেন করিব লগীচা কিছুমান করি গৈছে। এই জগাপি আশা করো তার পরীক্ষার কল ভাল হব। কারণ 'ইকনমিক্স' আৰু বুঝীৰ তার বিদ্যানথিনি হাহিবা। জ্ঞান আছে সেইবিনি প্রয়োগ করিলে টোরাট বুক লুপুলিলেও হব। কিন্তু এই কিনিম মন করিলো তার সকলো ক্ষেত্রে প্রয়োগ করা 'ট্রিগার'টো অসামিল্য হৈ পবিছে। কাড়া চাহে তার বনর সমতা বকা করিব- পরা নাই।

পরীক্ষা হৈ গ'ল। বজ্রতাইতো অগ্নি জ্বল। শেষ বাবর কারনে সি বজ্রতাইত বদলে গল। বজ্রতাই দেউতাকে প্রাক আৰু পড়িলে উপদেশ দিলে; যাকে তার গালে-ঘুমে হাত কুদালে। অমুতে খুব গম্বু হিয়া এখন লৈ মাঙ বুলি কলে; আৰু বজ্রতাই....., পক্ষীর আঁতৰ থাক চকুপানী মুচি মুচি নককার ভাও ববিবলৈ চেষ্টা করি, চকুপিটা বড়া করি শেললে। সি বজ্রতাইল চালে.....। তার চাটনিত হাটো তেজাব বড়ক গুচি বকা যবন আৰু আশাব চিন কুচি উঠিছিল, সি কোপেৰ তিক্ত ডাণ্টেই হৈলৌৰ বাগআলিত বিয়েটীতক চাকতে কুচি উঠা নাছিল। সি যাকিব নেয়াবিলে বজ্রতাক (গোয়েনু হাট ইক কল, ওড়ও আৰু ফিউ)। অমুতে তার প্রমোশা ভিতাপি দিছিল সিহঁতৰ তেজাব হাইলৰ আত্মদানটোক পাৰিলে একে করি বাগিবলৈ। সি ভেপৰ পরা

তার ডিগাবেট-কেছটো উলিয়াইছিল। অনিল লামাই দিয়া সেই চুৰটর কেছটো তার কলেজতে গরীব বস্ত আছিল। অমুতে সদায় সেইটো লগলগা বাবে বাবর সমস্ত কেছটো জাকে দি দিলে।

বজ্রতাইত খুচি গ'লগৈ। সিঙ উলটি আহি তার ঘবর মক কোঠাটোত সোনায। হাজাব-বিজাব মক মক কখাই তার বগজুটোত সোলাই চিহ্নাব কল লব। সকলোবোর ছোবেবে জাতবাই দি সি জায়ে—জীবনটোক নতুন করি আবস্ত করিবলৈ, বর্তমানক লৈ। 'লেটু দি দে'ড পাচটু হাবী টুটু দে'ড', জাকে দি হানি লবলৈ চিক করে। কিন্তু ভগা আৰু প্রয়োগ করা দুটা বেলেগ কান। সেই বাবেই সাত দিনর বুজ সি গোয়া অমুতৰ চিঠিবনেতাক আকৌ ফেইদন মানব লাগতে এবি অহা অতীতখনলৈ লৈ যায়। তার জতিহই সি পাচবি বাব গোজে, জাকে দেখা পাঠে সেনেকা সজিরাব জাববব বেশব জোনবাইব বুকুতো। বেবচ জাবি গোয়া ফটো বনর পরা জীবন্ত মাপুফনী নাবি আৰু তার চকুর আগত বোরা যেন লাগে। তার নিজব ওপৰতে অমন্তব খঙ উঠে—সি তেবব কটোগন ওলোটিই গেলায়। সি জাবিবলৈ যবে বজ্রতা তার একো মন্ত—ক'ববার দুব ছোয়ালী একনী। কলেজত দেখা কল, বুলি, যিনিহঁতৰ দবে। সি বজ্রতাক তার পরা দুব করিবলৈ বনত মুচি আৰু জটীৰ জাল করে। কিন্তু তার যুক্তিযে আনক পরাক্ষ করিব পাৰিলেও, তার নিজব মনক নোহাবে। সকলোবে আবত, সকলো বুজব প্রয়োগতো তার মক দিয়াগনে কিবা এটা অমুতৰ করে। আৰু সেই কবিপেই সি বজ্রতাক যিবনেই দুবলৈ লৈ বাবলৈ চেষ্টা করে, সিমানেই তার ওড় চাপি আছে। সি অহণ হৈ বহি পবে

তার বিছনাখনত।চকুটি নুদি দিগন্ত ব্যাপি থকা সেই পৃথিবীত সি দেখা পায়
সি সি বিছনাখনত শুই পড়ে। আক তার এটি মাথোন স্বপ্ন—, জীৱ। আক সেই দিগন্তত সি
পিচত তার নুদি থকা চকুটি মেল খায়। এটা মাথোন সুব শুনিবলৈ পায়—পিয়ানোৰ
সি দেখে তার চাহব কাপত মোহাই থকা সুব সুবৰ প্ৰতিধ্বনি।
পৃথিবীখন বিয়পি পৰিছে দুব-দিগন্ত ছবি। দুব-

“সি”

প্রমথেশ্বৰ চলিহা

চতুৰ্থ বাৰ্ষিক—১৯৮১

সি দোকান দিছে। পান-তামোলৰ দোকান।
তার বিঘৰে আক জানিব লগীয়া নাই—দোকান
দিছে—পইচাৰ কাৰণে। কিছু তাৰো এটা
কাহিনী আছে—কৈ যোৱা নগৈ কাহিনী।

তার হাতত দিন এটা।

“হেবা, দোকানী, কাৰো জোনা মিজাৰ দিছা।”

—সি বেজাৰেটকৈ দিছে।

“দোকানী, বেজাৰ ছপাইছাৰ দিছাচোন।”

অকণমান হাতখনৰ পৰা সি পইচা জুটা লয়।

“কি হে জোনাৰ দোকান নেকি এইখন।

কেমেকুহা খিজনী হয়?”

—তার কোনোবা চিনাকি মানুহ।

“হেবা, এই পাচ টকীয়াখন খুজুৱা কৰি
দিয়াচোন।”—জোনোবা আহিক।

সি তার কাঠৰ বাকছটো লুটিয়াই মেলি
চাই। “খুজুৱা নহও।”—সি তার এংক একনক
কিছু কৰি বেচা পায়।

—“কি দোকান দিছাৰে, পাচ টকীয়া
এখনকে ভঙাৰ নোৱাৰা।” গোৱগোৱাই মানুহজন
শুভি যায়।

সঁচাকৈয়ে তার পাচখন এংকোচা নট
নাইল। পুৱাৰ পৰা সি বহি থাকে। দিনবোৰৰ
বেছি পাৰিচাইন নাই। সন্ধ্যাৰ দস্তখোৰ লম্বাই
বাৰো দোকানখনৰ বেৰত ছবি। ধুনীয়া ছোৱালীৰ
ছবি সি নাৰাখে। “ছোভিয়েট দেশ”ৰ পৰা কাটি
থোৱা ছবি। সত্য কাৰণেই বোধকৰো সি ‘ছোভি-
য়েট দেশ’ খুৱ কিনি। ছবিবোৰে তার দোকানখন
সুৱায়।

এমেকুহা এটা দিন সি সন্ধ্যা পায়। পঞ্চলি
দোকান জপাই সি ঘৰলৈ যায়; সুদা হাতে গ’লেভো
নহ’ব।

পিচদিনাই পুৱাই দোকান খোলে। পুৱাই
এজন প্ৰাকক। তার মনটো ভাল লাগি যায়।
মহনিটো ভাল হলে দিনটোলৈ ভাল।

আহকজন দেখিবলৈ ধুনীয়া। ‘চুট’জোৰে
মানুহজনক বৰ ভাল দেখাইছিল। প্ৰথম দেখোতে
মানুহজনক তার ক’বাকৈ দেখা যেন লাগিল।
তার আকৌ ধুনীয়া মানুহ দেখিলে বৰ ভাল লাগে।

“চিনাৰেট পেকেট এটা দিয়াচোন।”—
নতুন ধুনীয়া মানুহজনক তার প্ৰকা কৰিবৰ মন

যায়। ক'ত থাকে বাক মানুহজন? সি ভাষে—
এনেধৰে।

তাৰ বৰষুণ ইয়াৰ এতিয়ালৈকে যোৱা নাই।
ইয়ান এজনী ছোৱালী। 'ইয়ান' নীচা মন্তৰ ঘৰত
মতা নাম। আন ছোৱালীবোৰতকৈ তাই অলপ
বেছি ধুনীয়া। কলেজৰ পৰা অকলে অকলেই
আহে—তাৰ দোকানৰ আগেসিহেই। আৰু ইয়ানৰ
ঘৰটো তাৰ ঘৰৰ কাষতেই।

তাৰ সেইদিনা বহুত বিক্ৰী হয়। গধূলি
তাৰ আনন্দ লাগে।

আৰু এটা দিন শুচি যায়।

পিচদিনাও তাৰ ভাল লগা মানুহজনে তাৰ
দোকানৰ পৰা এটা চিগাৰেটৰ পেকেট আৰু
কেইটামান 'চুইনগাম' লৈ যায়।

দহ বছৰ আগতে লৰা-ছোৱালীবোৰ তাৰ
দোকানৰ আগেসি যায়—সি যায়। তাৰ বোধকৰ
ভাৱ লাগে—কলেজৰ লৰাবোৰ দেখিলে। বুলত
বহুতো তাৰ লগত পঢ়িছিল। সিহঁতে লগৰীয়া
বুলি তাক সহানুভূতি দেখুৱায়—তাৰ দোকানৰ পৰা
বস্ত্ৰ কিনি। কিছুবানে তাক নানান্তে।

সি পাঁচোটা জীৱ থকা প্ৰাণীক পুহিব লাগে।
সি, তাৰ বাক আৰু ভনীয়েকজনী; আৰু দুজনী
গৰু। আটাইকেইটাৰ কলকে সি ভাৰিব লাগে।

তাৰ কাষৰ ঘৰটোৰ পৰা কোনোবা জুই
উঠিছিল। সি দেখে—ইয়ান। সি অলপ বৈ যায়।
ইয়ানেও এবাৰ চাইছিল। বহুত দিন হ'ল—সকল
কাজৰ দিনবোৰত ইয়ান তাৰ লগৰী আছিল।
সিহঁতৰ বাবীৰ পিছফালে শাক-ভাত খেলিছিল।
ধুনীয়া ইয়ানজনী ডাঙৰ হ'লত তাক নানান্তে।
লাজ কৰে। অকলে অকলে লগ পালে দুয়োটাৰেই
হাঁহিব খোজে। প্ৰথম স্কুলত সিহঁতে একেলগে
পঢ়িছিল হাতত ধৰাধৰিকৈ সৰু ইয়ানজনী আৰু
সি স্কুললৈ যোৱা—ইয়ানৰ মনত নাথাকিলেও

শ্ৰেয়-চুবুৰীয়াই দেখিছিল। ক্ৰাচ নাইনত সি স্কুল
এবে। দেউতাক চুকাপত মাটিৰ গাঙগোলে তাক
পঢ়াব পৰা আঁতৰলৈ লৈ গ'ল। ইয়ানহঁত তাৰ
একো নহয়। ঘৰৰ কাষৰে পুৰণা পৰিয়াল
এটা।

ইয়ানৰ অস্তৰখনৰ ভাৰবোৰ সি চিনি
নাপায়। কিন্তু সি হ'লে তাইক ভাল পায়।
ইয়ানক লৈ সি কৰনা কৰে—। তাৰ নিশাব
আকাংক্ষানিত পোহৰ দেখে। সি ভাষে—
ভামোল-পানৰ দোকানী- কলেও কলেজত পঢ়া
ইয়ানে তাক খিন নকৰে। ইয়ানক সি মাতিব,
কথা পাতিব। কেনেকৈ হ'ল সি উপায় ভাবি নাশায়।
ইয়ান দিনৰ খালিখালিৰ পিছত লৈ কেনেকৈ
মাতিব।

আন এটা বাতিপুৰা। কীৰ কুৰীলীবোৰ
তেতিয়া নতুনকৈ পৰিছিল। সেই তাৰ ভাল
লগা মানুহজনে এক পেকেট চিগাৰেট লৈ যায়।
ধুনীয়া চেহেৰাৰ মানুহজনক তাৰ বৰ ভাল লাগে।
ধুনীয়া মানুহবোৰ দোকানলৈ অহাটো সি ইচ্ছা
কৰে।

সেইদিনা সি এখন কিতাপ পঢ়িছিল।
'কপিলীপৰীয়া মাধু'। নিশা অসমীয়া গল্প-কিতাপ
পঢ়াতো তাৰ আকৌ অভ্যাস। টোপনি তেতিয়াও
অহা নাছিল। ইয়ানৰ কথা মনত পৰে—
সি কৰনা কৰে। কৰনাতে পুৰিচীখন ধুনীয়া
কৰি ল'লে—তাৰ নাম নজনী তেতিয়া সেই
চেহেৰা কোনো নাই। তাৰ দোকানখনৰ নাম—
প্ৰকাণ্ড গাইন-ব'ৰ্ডখনত। তাৰ তলত বহুত
মানুহে কাম কৰে। তেতিয়াও সিহঁতৰ ঘৰটো
ইয়ানহঁতৰ ঘৰৰ কাষতে। তাৰ ঘৰটো জুপুৰী
নহয়। ইয়ানক লৈ সি কুৰিওলৈ যায়। বহুত কথা
কয় সি। তাৰ প্ৰকাণ্ড দোকানখনত বেডিঅ'ৰ
গান অনবৰতে বাজি থাকে। প্ৰাহকবোৰ ধুনীয়া।

—মানুহবোৰ গাড়ীত আছে। বাহিৰত গাড়ীৰ শব্দ শুনে। কোনোনা ডাঙৰ মানুহ জাব দোকানলৈ আহিছে, সি ভাবে। গাড়ীৰ চণ্টোৱে জাক বিগৰাবি লগাই দিছে। সি উঠি যায়—কাটি গৰি পৰা বেকখনৰ স্কুৱাই দি মটৰৰ লাইটৰ পোহৰত সি ফটা আঁঠুবাখন দেখি যায়। হাঁহৰ চুৱাবখন মেজি সি বাঁহিলৈ ওলাই যায়।

—ভাব নাকৈ সাব পাৰ।

"কি ক'ল, তেওঁ এতিয়াও খোৱা নাই?"

"নাই—বৰ গৰম লাগিছে।"

বাহিৰৰ আন্ধাৰবোৰ লাইটৰ বগা পোহৰত হেৰাই গ'ল।

"কতটোৰ ঘৰলৈ গাড়ী আহিছে নেকি অ'?"

ভাব নাকৈ সোধে।

"ও—ভাব পৰাই ওলাই গৈছে।" ক'ল ইয়ানৰ গৰু ভায়েক।

"অ"—আজি ইয়ানক আঙঠী পিন্ধাইলৈ আহিছিল নহয়,—তাবেই গাড়ী বোধহয়।"

সি একো নকয়। ইয়ানক আঙঠী পিন্ধাইলৈ আহিছিল, মানে ভাটৰ বিয়া।

"ভুই ধাক বোপাট, বহুত বাতি হ'ল"। মাকৰ মাতটোত অলসতা ধৰা পৰে।

সি মাকৰ মাতটো শুনিছিল। আঁঠুটোয়ান বজাত ভাব টোপনি আহিল। বাতিপুৰা ভাব দোকান খোলা বহুত শব্দৰ হয়। সেই ধুনীয়া মানুহজন বোধহয় গ'লগৈ। ইয়ানজনীকো সেই দিনা নেদেখিলে। দোকানৰ বস্তাবোৰ সজাঙতে সি ভাবে—"ইয়ান"—। "তাইক কালি আঙঠী পিন্ধালে নহয়।"

ফটাকানি এখনেৰে বেৰত থকা ছবিবোৰ সি বোছে। এহ। সি ভনীয়েকক বাদাম জাতিবলৈ দিছিল নহয়—শাহৰি আহিলে।

বেলিটোৰ টান পোহৰবিলাক জাক ব্যক্তিব্যক্ত কৰি তোলে। কলেজৰ পৰা ইয়ানক সি উভটি অহা দেখে। তাইক সেইদিনা বৰ ধুনীয়া দেখিছিল। কিবা পাতল মেউজীয়া বস্ত্ৰৰ কাপোৰবোৰ পিন্ধিছিল। সি ভাবে—ইয়ানজনী গিহঁতৰ দৰে হুচৰ পৰা ওচি যায়। সি পাৰ হৈ বোৱা ইয়ানজনীক চায়।

সি আক ইয়ানক মাতিবলৈ নাপায়। ভাব অন্তৰখন যেন কিবা বোকা এটাই গধুৰ কৰি দিলে। অলপ পিচত ভাব জাল লগা মানুহজন চাইকেলেৰে পাৰ হৈ যায়। সি চাও,—বীৰেন বৰুৱাই মানুহজনক 'চাব আহিলে' বুলি কোৱা সি শুনিলে। সি বুজিলে—ধুনীয়া মানুহজন কলেজৰ প্ৰফেচৰ। ইয়ানইত্তৰ কলেজৰ প্ৰফেচৰ। ভাব সেইদিনা জাল নালাগিল।

বেগাই বোৱা দিনবোৰৰ আন এটা। পূব সোনকালেই সি দোকান খোলে—সেইদিনা। আন দোকানবোৰ বন্ধ। ইয়ান আৰু মলিনা ভাব দোকানৰ কালেই আহিছিল। মলিনা ইয়ানৰ লগৰে ছোৱালী।

সিহঁত ভাব দোকানতেই সোমাই পৰিল। "ইয়ান সোনকালে দোকান খুলিলা?"—ইয়ানে জাক সোধে। সি উত্তৰ বিচাৰি নাপায়, বুকুখনত কিবা এটাই খুন্দিয়ায়। ইয়ানে জাক আজি মাতিলে।

"এই ক'লা ট্ৰাছেলবোৰৰ কিমান দাম?"—ইয়ান আৰু মলিনাই হাঁহি হাঁহি সোধে। সিহঁতে বোধহয় ভাবিছিল—সি নাৰ্ভাছ হৈ গৈছে।

"হয় অন্য কালে"—গোটেই মুখখন ভাব বঙা পৰি যায়।

ইয়ানে এদাল ট্ৰাছেল কিৰি লৈ যায়। ভাব জীৱনৰ আনন্দ। সি কিয় নাযাতিলে ইয়ানক?

বহুত দিন হ'ল। তার দোকানব পৰা
টুকেল কিনা ইমানব বিয়া। সেই তার দোকানব
পৰা চিগায়েট কিনা, তার ভাল বগা বাতুহজনব
মৈতে। সি দুয়োকে ভাল পাও।

ধুনীয়া পৃথিবীত সি ওপতি আছিল।

আজিকালি তার গ্রাহকবোব ধুনীয়া নহয়।
সি মপোন নেনেখে—বগা দিনবোবক বগা বুজিয়েই
এতিয়া ভাবে। এতিয়া আক সি সম্পূর্ণ পান-
দোকানী। সন্তীয়া বসুবোবব নাজত মোমাই
ধাকি সি এতিয়া সন্তীয়া সন্তীয়া কথা ভাবে।

নিবন্ধ

পদ]

শ্রীমতী বাবু

মপোনবোবক তুর্কীল মুহুর্তব প্রতিক্রিয়া
বুজি আশা দিলেও এক প্রকার মপোন আছে,
যাক অস্বীকার করিব উপায় নাই—সেয়ে হল
জীয়াই প্রকার মপোন। এভাবে থকা চাই
মাগানব মালিক বকুই হুদুলাব ওপতি বহি
কিহর মপোন দেখে না জানো। নই দেখে—
যোর নিচিনা হেজাব হেজাবে দেখে সেই এটা
মপোন—জীয়াই প্রকার।

X X X X

কলেজব পৰা প্রথম বি-এ পাঠ কবি
প্রথমব দিনা কবিত্তব বড়ীল কল-এ উঠাওল
হৈছিলো—ভাষিছিলো নিজক প্রতিষ্ঠা করিওল
বেচি সময় মালাগিব। কিন্তু 'ডাক্তার' লাভব
তৎকালব পাঠো বেতিয়া উপার্জনব সময়ত পৰ
এটাও উলিচাব নোহাবিলো, ভাষিওল বাধ্য হৈছো,
নিবন্ধব সমস্তা কেবল রাজনৈতিক মনব প্রচারণ
চারি সীমাত থকা নাই, ই একোজন শিক্ষিত
লোকক পছন্দ করি তুলিছে—সমাজত সমস্তাব
কুটী করিছে। দেউতাব মৃত্যু যেতিয়া শুনো,
যোক পড়েও বাধ্য আজি পর্যন্ত মাঝব পৰা
নাই, তেতিয়া বিস্তারিত করিব মন বার সমাজ

বাস্তবাব বিষয়ে—চবকাবব বিকছে। সকলো
থকা পৃথিবীখনত কিয় বাস্তব কিছুখানে একো
নোপোরা বৈ থাকিব লগা হয়?

সম্প্রতি প্রেমীব মাওব শেষত কমা-বহুতব
কিচাওত আউল লাগে (জমাব মৃত্যু তেতিয়া
শূণ্য থাকে)।

দেউতাবো বাতব শেষত অস্ত নিমিলে।
নই কেবল নীচব দর্শক হৈ চাই থাকে। আজি
তিনি দিন একেবাহে, মাই তনাঠে, মই এটা
কামত মোমাব লাগে। নহলে মব নচলা হৈছে।
নাই হয়তো ভাবিছে—যোর নিচিনা বি-এ পাঠ
লমাব কান নোহোয়া কোরা নাই। —মায় মই
হুদু। করিওল একো কথা নাই।

মনটো বুঝ বেয়া লাগে। কলেজত কল-এ
কমা বাসবেতব পৃথিবীখন যেন ক্রমে মকতুমিল
পরিণত হৈছে.....। এটা প্রেমীব এক-
তেতিয়া সম্প্রতি হৈ পরিছে যেন এই পৃথিবীখন।

কথাবিলাক ভাবি বাস্তবাই দি কাগপাতোতে
ফুকন উকীলক লগ পাও।

'কিহে নবীন, আজিকালি কি করিছা?'
তুকনে মোখে।

"কিনো কবিও, বরং তেঁহে আছে।" "অ' হয়নেকি?"—উদাসীনতার ভাব গৈ কুকন আগবঢ়ে।

খঃ উঠে এই যাত্ৰহবোৰৰ ওপৰত। নই কাম নাপালে বুলিয়েই এইদৰে বাস্তাই-বাটে মোক সুবিধা কি অধিকাৰ আছে সিঁহতৰ। নাই, মোৰ ব্যক্তিগত অৱস্থানৰ কবিতাৰ কাৰো অধিকাৰ নাই। কুকন, বকটাইতৰ দৰে ধনী নহলেও মইও যাত্ৰা নোহে। আত্মসন্মান আছে।.....

কোনোমতে চুচি-কগৰি পাচ কৰা কুকনৰ পুতেক 'জীতেন' এতিয়া উচ্চ শিক্ষাৰ বাবে বিলাতত। আৰু একেদৰেই ইকনমিকৰ দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ অনাৰ্চ লৈ পাচ কৰা মই.....? পাৰ্থক্যটো সহজে ধৰা পৰে—ধনী আৰু চুবীয়া। দেশপ্ৰিয়তা হীন বৰং জীতেন ধনী আৰু মই চুবীয়া। শুদ্ধ প্ৰণালী কৰা আদৰ্শৰ পাৰ্থক্য। কিন্তু তাক কাৰ্য্যকৰী কৰিবৰ উপায় নাই আদৰ্শ।.....

পেটৰ ভোকটো অটুতৰ কৰো। বাস্তৱ্য চাহ পাবলৈ একো নাছিল। চাহৰ দোকানখনত সোমাবৰ মন নাহ। জেপত পটীচা নথকাটো স্বাভাৱিক। তথাপিও জেপত হাতখন অনুকাণ্ড—নাই, একে নাই। চাহ খোৱাৰ ভাবটোৱেই অনিৰাহিতৰ দৰেই যাবলৈ বাধ্য কৰিলে।.....

'অনিমা'—মোৰ বাতৰ অনিমা ওলাই আহে। "আজ—আজি নৱানলৈ কিবা ভুল হ'ল নিশ্চয়।" "কি?" মোৰ খেঁতা হাঁহিটো ভাই লক্ষ্য কৰে। "নগলেনো ইমান দিনৰ দুবত আনাল মনত পৰেনে? মাই যে আপোনাৰ কথা সদায় কৈ থাকে।"

"অ' সেই কথা"—চকি এসময়ত বহি মই কৰ্ত্ত। "আপুনি কিয় বাক ইমান দিন অহা নাই?" অনিমাৰি গোৱে। "সময়েই দেখোন

নাগাই।" (সময় কিয় নাপাই এই কথা বুলিবলৈ অনিমাৰ সময় লাগিব—মইতো ভুলজোৱেই)।

"ইন্ বাক, ইচ্ছা কৰিলেই আহিব পাৰে"—বোকা চাৰিনিটোৰে ভাই কয়।

"যাত্ৰতে ইচ্ছা কৰিছেই সকলো কাম কৰিব পৰা হলে প্ৰত্যেকেই একোজন বকট-মহাৰজা হৈছে যদি থাকিলেইহেন। ইচ্ছাবোধক দেখোন আহি নিজে নিয়ন্ত্ৰণই কৰিব নোহাবো।"

ভাই হাঁহে (কলেজীয়া বোদালবোৰ তেতিয়াৰ দৰেই জীয়াই থকা হলে ভাইৰ ইচ্ছিত হয়তো কবিতাক দেখিলোহেঁতেন।)

"আৰু, বোকা এতিয়া চাহ এটোপা খুউওৱা-চোৱা। আনদিনা চাহ দিলেও পাবলৈ আপত্তি কৰো। আজি নোহুৱাই দিলো—ভাই কি ভাবিলে নাহানো।"

"অ' চক, চাহৰ কথা পাৰহিয়েই গৈছো—আপুনি বকট, মই বাক লাটুৱাই দিছো।" ভাই সোমাই যায়।

হানীয়া হাইকুলৰ শিক্ষক দলোৱা শইকীয়াৰ জীয়েক 'অনিমা' মোৰ চকুত অসামান্য। অকল চকু-চুবীয়া বুলিয়েই নহয়—অবৈজ্ঞানিক বকট শিক্ষক চিচাবেও অনিমাৰ লগত ঘনিষ্ঠতা হৈছিল বৰেই। একম অনিৰাহিত ডেকা চিচাবে মোৰ ওচৰত অনিমাৰ দুৰ্বলতা আছিল বহুত। কিন্তু ইয়াক ভালপোৱা আখ্যা দিবলৈ মই প্ৰস্তুত নহয়। কাৰণ নাবীৰ ভালপোৱাত মোৰ বিশ্বাস খুণ কমেই আছে।

অনিমাইতৰ দৰেই আগতে সদায়েই আহিছিলো। আজিকালি বুৰ কমেই আহে।

মনত পৰে এদিনৰ কথা—বিহিনা টকাৰ অকাণ্ড বি. এ, শৰীফা দিয়াতো বক্ত কৰিব বুলিছিলো। অনিমাৰ আগত যেতিয়া এই কথা ব্যক্ত কৰিছিলো, ভাই তেতিয়া কিছু সময়ৰ

কাৰণে নীৰৱ হৈ ভিত্তা চকুৰে কৈছিল—“নবীন দা, আপুনি কেতিয়াও পৰীক্ষা দিয়া বন্ধ কৰিব নোহোৱে। আপোনাৰ গৌৰৱেই মোৰো গৌৰৱ। কোনোও টকা দিব নোহোৱিলে আপোনাক মই টকা দিম। আপুনি যোৱা এই ‘চেইন’ডাল আৰু ‘বালা’জোৰ বন্ধ কৰি দিলেও পৰীক্ষা দিব লাগিব।”

যোৱা ক্ষেত্ৰত এইখিনি পুঠো হলেও, এজনী আধুনিক ছোৱালীৰ পৰা ইমানখিনি আশা কৰিব নোৱাৰি কাৰণেই মই অনিয়াক অসামৰ্থতা বুলিছো।...

“নবীন দেখোন আজিকালি নহাই হ'ল।” হাতত তামোলৰ বটাটো লৈ অনিয়াব মাকে বাত দিয়ে। “এয়া খুৱাওঁ, আহিব বুলি সদায়েই ভাবো, পিচে সময়কে নাপাওঁ দেখোন।” সময়ত একো নহলেও মই তেখেতক খুৱাওঁ বুলিয়েই মাতি।

“তোৱাৰ কথা সদায়েই কৈ থাকো। সিদিনা দেউতাকৰ আগতো কৈছো—বোলো ল'ল পালে মাতি আনিবোঁ। পিচে, কাম-কাজৰ কিবা সুবিধা হৈছেনে?”

“এতিয়ালৈকে নাই হোৱা বন্ধিও, সোন-কালেই হ'ব বুলি আশা কৰিছো।” যথেষ্ট বিশ্বাসেৰে কথাবাৰ কওঁ।

“হওক দেও। সোনকালে এটা হলেই ভাল পাওঁ।”

“বুজিছা দা, আজিকালি দাবাবি বিহে গল, কাম পালেতো আমাৰ কালে পাহৰিবই।” একাপ চাহ আৰু ফুধন লুচি মোৰ আগত থৈ অনিমাই কয়।

“থিক কৈছা অনিমা, পাহৰিব নোৱাৰাটোৱেই এতিয়ালৈকে মোৰ মোৰ হৈ আছে।”

মাকে হাঁহে—অনিমায়ো হাঁহে। হাঁহিটো অৰ্থপূৰ্ণ।

“তুমি অনিয়াৰ লগত কথা পাতি, মই

ল'বা-ছোৱালীকেইটাক ভাত দিওঁ।” অনিয়াৰ মাক মোমাই যায়।

আজিওঁ নহয়—বহুত দিন এইদৰে অনিয়াক মোৰ কাঁবত থকাৰ সুবিধা মাকে দিছে। মধ্যাহ্ন শ্ৰেণীৰ কন্ডাদানৰ সময়ত কালৰ পৰাই ইয়াৰ বিচাৰ কৰিব লাগিব। অনিয়াৰ সৰু ভায়েকটোৱে, কাৰ শিকনিত ঠিক নাজানো, যোক “ভিনদেউ” বুলি মাতে। সেই দিনাও অনিয়াৰ লগত কথা পাতি থাকোঁতে সি মোক সেইদৰে সোধনি কৰি দিলে। অনিয়া জনী মোৰ চকুলৈ চাই লাজত বঙা পৰি উঠিল। অনিয়াৰ সাজিখাই তাইক আপোন কৰি কোৱাৰ কথাবাৰ মনলৈ আনে। কিন্তু ‘নিবহুতা’ এই ভাৰটোৱে তাক বাধা দিয়ে।

X X X X

দিম্বিলাক গৈ থাকে—আমাক পাচ পেলাও। উল্কাধনৰ কোনো বাট উলিচাব পৰা নাই কাৰণেই হবল। ঘৰৰ সকলোৰে (ভাব বানে যোক বাদ দি ঘৰৰ বাকী সাতোটি শ্ৰাণীৰ) মোৰ প্ৰতি এটা অৱহেলা লক্ষ্য কৰো।

পুৰুষাধন ধনেৰেই গঢ়া। ধনৰ বজাবত দয়া-বৰদ সৰলো ঘেন নিঃশেষ হৈ বাব খৰিছে। কেতিয়াবা ভাৱো কোনোবা এৰ-এল-এৰ কাৰ চাপি কান এটা লোৱা বাগৰ। (লগৰ চুই-এজনে তেনেকৈ কাৰ পোৱা দেখিছো)। কিন্তু আত্মগম্ভানৰ প্ৰতি থকা হেঁপাহকণে তেনে কৰিবলৈ নকৰ। এইবিলাককে ভাবি ঘিছনাখনত পৰি আছে। বাহিৰত পিয়নটোৱে বাত দিয়ে—“চিঠি আছে।” কোনো শুকনো নিদিয়াকৈ চিঠিখন লওঁ। চিঠিখন অফিচিয়েল, এনে চিঠি আগতেও বহুত পাইছো—যিবিলাকত এটা খবৰ আহে সেইটোৱেই হ'ল কাম নোপোৱাৰ। সেই কাৰণেই আজিৰ চিঠিখনতো কোনো শুকনো দিয়া নাছিলো।

বুলি চাই দেখো, নগাঠ-প্রবাহাটী রেটু-টোনচুপ'টির বাচ কজাটির হিচাবে যই নিবুল হৈছে। কাম খালির থবর জুনিগেই মরাত দিয়া অভ্যাস হৈ পৰিছে। সেই কাৰণেই এই মরাস্থলনো দি গৈছিলো। কাম পাম বুলি নহয়—নিরাতো অভ্যাস হৈছিল কাৰণেই।

বহুত নোপোছাব মাজত অকণমান পোছাবো আনল আছে। সেই কাৰণেই মোর মনটো সায়াক্ত ভাবে হলেও আনন্দিত হৈ উঠিল। মাক থবরটো দিলো। কি কাম পাইছো এই কথা নাই সোধা আবশ্যক নেনেছিলে। কাম পাইছো—এয়ে বখেটে। নহ'লে হরতো ঘৰি লৈছে বি-এ পাচ কবি নিশ্চয় যই মক কাম পোরা নাই।

যেউকাই আপতি কবিছিল। যই কিছু পাচ দিনাই যাত্রা কবিলো।

X X X X

আজি এমাহ কাম কবিছো। মাহর মূবত পোরা টকা কেইটার মাত্র ২০ টকাত্তে খবলৈ দিব পাবিলো। বাচত চিনাকি দুই এজন পালে সোধে—“নয়ীন, তুমি ইয়াত?” সম্পূর্ণ গাভীৰ্য্য বাধি যয়ো উত্তর দিও—“এবা ইয়াতে।”

‘ডিগ্রী’টোৰ উপরত কেতিয়াবা থিকার আছে। অকলশৰে ডাবো—ই মোর Dignity of labour নে নিমলুয়া মরাত্তাব এক প্রতিবিম্ব। হরতো দিহীহটোয়েই বেচি ন'চা।

এটা চুটি গল্প

—কমলেশ্বর শইকীয়া

পুহমহীয়া সেতেতা জাব। বাড়ি প্রায় ৮ বাড়িতে। নিমরথোর ববলুণ শবানি পবিছে। মাস্তাব লাইটবোর নিশ্চয় হৈ গৈছে। যেন সিইতে নিমরথোর লগত যুঁজ কবি হাব মানিছে। আলিবাটটোত মাস্তাহ অচা-বোরা কম হৈ আহিছে। যই টিউস্তনর পবা জলটিছো। মোর মক মেচটোলৈ আক আশা নাইল বাকী। জামত মরু শবীর টেগা পবি গৈছে। কেতিয়াকৈ মেচ পাঠগৈ তার কথা জাবি খুব খোজ দিছো। মনতে গবম কাপোরব কথা জাবো। মাত্র তার—লব নোছাবো। এই তিনি মহীয়া চুবেটােবটোয়ে আক কিমান জাব বাধিব। আট্ট টকা মাবর পবম কাপোরব কমকরটােবখন ডিডিত ভামদবে মেবিকাই লও।

.....কাটব কামর অলপ দুবেত কাবোকার কানোন জুনি বৈ যাই। কাব পাতি জুনো। কাবর এটা মক ববর শবা সেই কানোন অহা যেন অনুমান হয়। আগবাটি যাই। লগে লগে কাবোকার কেকনি জুনো। থবটোব প্রবাবখন বেলি সোমাই যাই। এজনী ১২।১৩ বছরীয়ামান ছোবালীয়ে কানিছে। ওচবতে কোনোথা জুই আছে। টেবুলখনত দেবটোব পোহর নিশ্চয়।

জুই থকা জনে চকু বেলি চাই কয়—
“কি হে, কি হ'ল?”

“একো হোরা নাই। কানোন জুনি মাত্র সোমালো।”

"অ' বহী তাজে। শেহালি কান্দিছ কিয়।
একক বহিবলৈ দে—"উঃ"—

"বাক বহিব। আপুনি উঠিব নালাগে।
আপোনাৰ গা অস্থখ নেকি?"

শেহালীয়ে বৈতৰ চকীখন আগবঢ়াই কয়—
'বহক'। মাতত ককণতা। চকুত চকুপানীবোৰ
লেগব পোহৰত জিলিকি উঠে।

"মোৰ আজি তিন দিন জ্বৰ। ডাক্তৰক
মতালো। ডাক্তৰে নিউমোনিয়া বুলি কৈছে।
এইয়া বেগাই আনিবলৈ প্ৰিচক্ৰিপচন কি ধৈ গৈছে।
মাতত ইপিনে পইচা নাই। কি কৰিব কহে
পৰা নাই। ডাক্তৰে চাপ্ততেই ৫ টকা নিলে।
দৰবত হেনো ২৭২৫ টকা মান হ'ব। কুললৈ
অলপ আগবঢ়ন বুলি ছোৱালীজনী পঠিয়ালো। শিশু
মিছা হ'ল। অ' আই, মোৰ কাপোৰখন বিক
কৰি দিচোন।"

ময়ে কাপোৰখন বিক কৰি দিছ।

"নাই কুৰি নালাগে। কাক পাৰিব। কুৰি
বহা।"

"আপুনি কুলত কাম কৰে?"

"এবা, বাটৰ কবানো কি বুলিছা। শঙ্কৰদেউ
হাইস্কুলতে আছে। দৰবহা পাওঁ ৭০ টকা।
জাবে আক জানাই নহয় কি হব পাৰে। পাবাইনে,
ঘৰ জাড়াতে দিখানে নাই বেমাৰকে ভাল কৰিছ।"
মাহুহজনে পুৰনি চিনাকিৰ দৰে কথাবোৰ কৈ
যায়।

"আপোনাৰ কোন কোন আছে?"

"অ' তাৰ কথা শুধু। সেইবোৰ অৱশ্যে
বহুত কথা।

"কাক কাক ভেনেহলে। আপোনাৰ কষ্ট
হ'ব।"

"কষ্টৰ কথা কৈছা। কি কষ্ট হ'ব।
মোৰ গোটেই জীৱন কষ্টৰ মাজেদিগৈ গৈছে।

কথা ক'লে আক কষ্ট নহয়। শেহালী, এইপিনে
আহ। এটোপা পানী দিচোন। এককো এটোপা
দে।"

"কাক যোক পানী নালাগে। দিগদাৰী হ'ব।
মই বামেই এতিয়া।"

"পানী দিছো। বহক দাঙ। পানীটোপা
আই গ'লে দেবী নহয়। নে আকলৈ বেয়া পাই-
হেনেকি? শেহালীয়ে অভিনানৰ স্মৃতি কয়।

"বহাচোন বহা। তোমাৰ কথা মোৰাই
নাই। মই মাত্ৰ নিজৰ কথাকেই কৈ আছো।"

চাপেক-কীচেক হুয়োৰে পৰা কথাবোৰ তিনি
ভাৱ উত্তৰ দিবলৈ মই কথাকে বিচাৰি নাপাওঁ।

"বাক বহিছো। আগদাৰ আপোনালোকৰ
খিনি শেষ হৈ বক। তাৰ পিচত মোৰ কথালৈ
আহিব।"

মাহুহজনে কেনেটো অলপ গুলাই দিছে।
কেনেটোৰ পোহৰত ঘৰখন কটুকটীয়াকৈ দেখা।
ঘৰটো অল্প ভগা-ভুগা হলেও পৰিচাৰ।

"বৰ্তমান এই শেহালীয়েই মোৰ সকলো।
মোৰ জন্ম টাই ইয়াত নহয়। মোৰ ঘৰ বঙ্গদেশত
আছিল। সেইবোৰ কথা কবলৈ বেজাবেই লাগে।
মোৰ পৰিবার, ভূটা লৰা আৰু এজনী ছোৱালী
সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষত শেষ হ'ল। থাকিলো মাত্ৰ
মই আৰু এই শেহালী। ঘৰ-ভাৰ, ধন-সম্পত্তি
সকলো সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষত জাহ গ'ল। অকল
মোৰেই নহয়। মোৰ লৰে শ শ জনৰ বুদ্ধিত।
কনামন্ত দেশৰ কেইজনমান নেতা। সিহঁতৰ
কাৰণেই হেজাৰ হেজাৰ নিৰীহ প্ৰাণৰ বস্তাবে
দেশৰ মাটি বাঙালী কবি সিহঁতে সন্তোষৰ হাঁহি
মাৰিলে। সেই সময়ত আলিবাটীয়াৰ ভেজাবে
বাঙালী। হেজাৰ হেজাৰ মাহুহ যেনি পাই তেনি
পলাল। যথো কিছুমানৰ লগত অসম পালোহি।
হিন্দুমান পাৰিত্যনি ভাগ হৈ গ'ল। ক'তা মইতো

হিন্দুস্তান পাকিস্তানর একো প্রভেদ দেখা নাই। সেই একে জনহাট, সেই একে গছ-গছনি, সেই একে মাহুত। কতজনে নিজর জগত্‌নি এবি বিশেষত্ব গ'ল তার আজি চিচাব নাই। যতো যোব জগত্‌নি এবি নগাও পালোহি, আক তাতে থাকিবলৈ ল'লো। কি শান্তিত সেই কেইটা দিন কটালো তার কথা আক কি ক'ম। মই নিজর কাধে নিমান ভবা নাহিলো। মাই এই শেহালীক কাধে। মই যবি যোরা হলেই ভাগ আছিল।" মাহুতজনে কথাত বেজাবর ভাব বিবিডি উঠে।

"হিন্দুস্তান পাকিস্তান ভাগ হৈ যোরাব পিতত মই আকো যোব জগত্‌নি বুলি বাওনা কবিলো। গৈ পালোহি কি জানা? যত-জুহাবর চিন-চাব নাই। তার ঠাইত অত যত-জুহাব উঠিছে। আগর চিনাকি এটা মাহুতকো ভাগ নাপালো। সকলো নতুন। কি কবো কাবিলো। তাত থাকিবর আক মন নগ'ল। যি অলপ মাটি-বাড়ী আছিল তাতে বোর্ড ক'ম ১৫০০ পালো। আকো অসম বুলি বাওনা হলো। আজি আকো নগাবর পূবনি সবটো পালোহি। তাত যোব দবেই অত এখর ভগনায়া থকা পালোহি। যত-জুহাব, তাতে বাতিটো থাকিলো। জুহাব-বশত: সেই বাতি তাত ডকাইতি হ'ল, আক ফলত যোব খিনি টকাও ডকাইতে নিলে। মনর জুহাব তার পদা এইখান পালোহি। ইয়াতে যেনে তেনে তিনি বহর আছো। বহর চেটা কদা ফলত শতব্দেই হাইজুলতে মোখালো। তাবে যি টকা পাওি যেনে তেনে কষ্টেই গৈতে চলো। এই অবস্থাত আকো এই জুবা। আজি মাহুত ১৫ তারিখ। পইচা প্রায় শেষ হলেই। তাতরটো জবা মন বুলিবলৈ নাই। সেই টকা ১৫০০ নিনিয়া হলে ইমান চিন্তা নহয়। কি

হ'ব। জুহাব। কাঠিলে শেহালীকো ফিজ দিব লাগে। এইবেলি পূজাব ফিজ, পবীকাব ফিজো দিব লাগে।" মাহুতজনে নিবোগী মাহুতর দবে একেবারে কথাবোব কৈ যায়।

শেহালীকো পানী দিবেহি।

"পানী থক দান।" অবি তয়ো পাচোন।"

দান্য সম্বোধনটো শুনি যোব ভাল লাগে। বঙালী ছোতালী যদিও একেবারে অসমীয়া। কোনোবাই বঙালী বুলি কৈ নিদিগে বঙালী বুলি ধরিবই নোহাবি। মই শেহালীক যুগলনলৈ চাঙা ইমান ধনীয়া। কুলো কুলো কবা যেন এপাহি ধনীয়া কুল। তাইক যুগলন বেজাবেবে ভবা। মই অসমবর হৈ থাকি। যোব চকুটা বেসেকি উঠে। হাপেকর চকুত সেই কথা ধরা পবে।

"কি ভাবিছ, পানী খোদা।"

মই অপ্রস্তুত হৈ পদো।

"নাই একো ভবা নাই। যোব ভনীজনীক কথা মনত পড়িছে। থিক ইমান ওল, থিক ইমান ধনীয়া, থিক ইমান বহর, থিক ইমান মগা—থিক এনেকুয়াই। তুহিন জুহাবে এই পুণিবীক পবা সচি গ'ল।"

"যবি কোরা এখেই তোমাব ভনী। কি কবিবা বোপাই। যোহাবোব গ'ল, তার কথা জাব বেজাব নকবিবা।"

"আপোনাথোকে গুব জুহাব অসমীয়া কৈছে। মইতো প্রথমতে কাবিরই পবা নাহিলো আপোনা-থোক বে বঙালী।"

"আমি আক এতিয়া বঙালী নহয়, আমি এতিয়া অসমীয়া"—শেহালীকো কব। "অসমত আছো নেতিয়া ইমান ভাবা কহই লাগিব। মাহুত কেতিয়াবা এই কাববেই থোদা লাগে আনাক ভগনীয়া বুলি ওচর-চুবুড়ীয়াথোবে অহমাননা কবে, বেয়া চকুবে চায়।"

"শেখালী, বাবাবক খাবলৈ কি দিছা?"

"কিনো দিম। এতিয়া জহা-চাউল দুটামান
বাহিছে। তাকে গাখীৰৰ সৈতে খাবলৈ দিম।"

"জুবতনো কি খাব। খাবৰ মনেই নাযায়।
তুমিনো কি কৰা, ঘৰ কোন খিনিত?"

"যোৰ বিষয়েনো কি ক'ব। মই এইদেলি এই
কলেজতে প্ৰথম বাৰ্ষিকত নাম লগাইছো। ঘৰৰ
অৱস্থা একেবাৰে বেয়া। সেই কাৰণে "টিউচন"
কৰিব লগা হৈছে। কপ পাৰ্চ ৫০ টকা।
প্ৰায়ে কলেজৰ পৰা বাহিৰে বাহিৰেই দাব লাগে।
বাতি ৮টা চাবে ৮টাত মেচ পাৰ্চগৈ। এইদৰেই
এতিয়া চলিছে। বেনে তেনে। পাচত "টিউচন"
নহলেনো কি হ'ব ভাবিয়েই পোৱা নাই।
এইয়া টিউচনৰ পৰা আহি ইয়াত সোমাইছো।"

"ঘৰত ভোম্বাৰ কোন কোন আছে?"

"অ' সেই কথা সুধিছে। আই আৰু
ভাই এটাৰ বাহিৰে আক নাই। মেউতা দুকাণ্ড
আজি ছবছৰ হ'ল। ভাইটোৱে "কাচ এইচ"ত
পঢ়ে। তাকে ২৪ টকা দিব লাগে। আৰু
কাপোৰ আদি বৈ ভাব খৰচটো বেনে তেনে
যোগাইছে। ভাবীটো অলপ জামোল-পান আছে।
তাকে বেচি দুই-চাৰি পইচা পায়। মোৰ লগত
ইয়াতে লৱা এটাও আছে। সি ভাত কেইটা
বাকে আৰু ফুলজো পঢ়িছে। এইখাৰ "কাহিড"ত।
ভাবো আপোন বুলিবলৈ কোনো নাই। সেই
কাৰণে ময়েই ভাক ৰাখিছো। মোৰে বসিক
নাটনি তথাপি—"

"বৰ ভাল কাম কৰিছা ৰোপা। ছখীয়াইছে
ছখীয়াৰ মেল বুজ। তোমাৰ পঢ়াৰ প্ৰতি আগ্ৰহ
দেখি সঁচাকৈয়ে আনন্দ পাইছো। পঢ়া, পাবিবা।
ঈশ্বৰ সহায় আছে।"

মই লেপৰ পৰা টকা এটা উলিয়াই শেখালীক
দিব খোজো। তেওঁ বাধা দি কয়—"কি কৰিছা।

নালাগে। নলবি ভই। তোমাৰে নাটনি। নাই
নলবি।"

"নহয় মই দিছো। মোৰ নাটনি নহয়।
মই বেনিবা নিজৰ ভনীজনীক সহায় কৰিছো।
এই কেইটা টকাৰে কিজ দিবা। বাকী কেইটা
টকাৰে আপোনাৰ দেৱাই কিনিব পাৰিব।"
শেখালীৰ চকুত তেতিয়াও চকু-পানীৰ দাগ জিলিকি
থাকে। X X মই ভাব লব। ওলাই
আহো। শেখালীও লগে লগে ছবাবুখ পায়হি।
"শেখালী, চিন্তা নকৰিবা। বাবাবক ভাল হ'ব
বুলিছা। পঢ়া-শুনা কৰিবা দেই।"

"দাদা, আপুনি আকো আহিব দেই।
কালিলৈ আহিব দেই। মই অকলশৰীয়া। বাবাবক
জুব হৈছে। কিনো হব....."

"আহিব থাক। তুমি চিন্তা কৰি নাথাকিবা
দেই। মাত্ৰ দেই।"

চোতালৰ পৰা ছবাব মুখলৈ এবাৰ উভতি
চাওঁ। শেখালীয়ে একেধৰে লেবটো লৈ বৈ
আছে। মোৰ বেয়া লাগে। চকুৰ আগত ভাঁহি
উঠে এই পৃথিৱীৰ শেখালীৰ নিচিনা নিঃসহায়
লৰা-ছোৱালীবোৰৰ অৱস্থা। ভাই লাহে লাহে
ছবাবখন মাৰি সোমাই ৰায়।

X ৰাজ-আলিবাটটো নিজম। নগৰৰ
বাহিৰত ঢেকীৰ মাত শুনো। কৰবাত ন থানৰ
চিৰা খুন্দিছে। ভোগালী বিহলৈ আক মাত্ৰ ৫ দিন
বাকি। ভাইটোলৈ চোলা এটা দিব লাগে।
অকলকো বনিয়ন এটা দিব লাগে। আইলৈকো
মেখেলা এখন দিব লাগে। আৰু ময়ো এটা
চোলা লব লাগে। কিন্তু ইমানবোৰ পইচা পাৰ্চ
কত। ...উঃ বৰ আৰ পৰিছে। এইখাৰ ইমান
জাৰ। বেগাবেগীকৈ মই মোৰ সক মেচটো পাৰ্চহি।

"অকন, অকন, ভাত হ'লনে?" ভাব মাত
না পাৰ্চ। মাত্ৰ দুই দুৱাই থকাহে শুনো। বান্ধনীৰ

পাঠগৈ। “ভাত কোঁৱা নাইনেকি? ইমান দেৱী হ’ল দেখোন।” “খবিনজুলে। কুৰাঙতে কুৰাঙতে ভেনেই হাবাশান্তি কৈছে। ককাইদেউ, আপোনাৰ আজি দেখোন দেৱী হ’ল।” মোৰ বে দেৱী হোৱাৰ কথা কৈছ ভোৱ দেৱী হ’ল কেলৈ?” পেটত ইফালে ভোক। আজি উপিনে টিউপনৰ ঘৰতো চাহ এটোপাৰ বাহিৰে একো নাপালে। এবৰতটো সিও নাই। মোৰ একবকম থং উঠি যায়। সেই কথা অকনে বুজে। সি একো নকৰ মাত্ৰ জুইকুৰা বেচিকৈ সুবাকলৈ ধৰে।

বিচনাখনতে বহি পৰে। টেবুলখনকৈ চাই দেখে, দুখন চিঠি আছে। ততাতৈয়াকৈ চাওঁ। এখন ঘৰৰ আঁক আনখন বন্ধু প্ৰবীণৰ। ঘৰৰ পৰা লিখিছে—“ককাইদেউ, আইৰ আজি ৩ দিন জ্বৰ। তুমি চিঠি শোৱা মাত্ৰকে আহি যাব। যদি পাবা মোৰ ফিঙ্গৰ কাৰণে কণ ৫ টকা পান আনিবা। মোক এতিয়া চোলা নালাগে। পাবিলে আইলৈকে মেখেলা এখন আনিবা। পৰহি আমাৰ বঁটা বিতৰণী সভাই হ’ল। তুমি জ্বৰ পাবা যে মই তিনিটা পুৰস্কাৰ পাইছো। আজি ৩ দিন হ’ল আমাৰ গৰজনী জগিছে। আজিলৈ আঁক নাই। মোৰ ভাল। ইতি, প্ৰতাপ।”

আকৌ এক চিন্তা। আইৰ অসুখ। জাইটোৱে কৈছে তাক চোলা নালাগে। কেলৈ নালাগে মই বুজিছো, সিহঁত বুজিছে। শেৱালীৰ কথাও মনত পৰেহি। “ককাইদেউ, ভাত দিলো” অকনে ওলোলাই কয়।

ভাত খাবলৈ বহে। অকনৰ ওলোলা বুধখনলৈ চাই কওঁ—“অলপ কথাতেই বেয়া পাবনে? ককায়েকে জায়েকক দাবী দিয়েই।” নই তাৰ নিঃসহায়তাৰ কথা ভাবো। মোৰ আলস্যতেই আছেহি। তাৰ পাতলৈ অলপ মাহ

দি দিওঁ। সি মোৰ ঘূৰলৈ চাই বয়। “ককাইদেউ, মোৰ আজি কিছু মাক কৈছে কুলি মাঠৰে কৈছে।”

“ভালকৈ পঢ় এতিয়া।”

আমাৰ খোৱা শেষ হয়।

আকাশখনলৈ চাওঁ। জাহবগোৰ উঠি আহিছে।

X X X বাতি গাত ববুণ পৰে। মাৰ পাই উঠে। লগে লগে বতাহ। ভগা খিড়িকীখনেদি ঠাণ্ডা বতাহবোৰ সোমাই আহে। বিচনাখন আঁতৰাই লওঁ। কিতাপতোবতো ববুণ পৰিছে। আঁতৰাই থওঁ। ঘৰৰ গিৰিহঁতলৈ থং উঠে। তিনি চাৰি দিন কৰ্ত্তেও এই কুটাকৈটো নাগাবিলে। আনহাতে জাহকালিৰ ববুণ। পইচা নিবৰ সময়ত মাত্ৰ আহিব। সেই খিড়িকীখন জালি বৈছে, ভাল কৰি দিয়া নাই। “অকন, কিবা কটা কাপোৰ আছেনে চাচোন। সেই খিড়িকীখনৰ কুটাটোত দি দে। বতাহবোৰ খুব আহিছে। থং উঠে। অহুশ্ৰে মই অসুখ যেচৰ কথা ভাবি মনটোক প্ৰত্যয় মনাক্ত। ভালো মোৰ নবেইতো আজি কত লৰাৰ অসুখ। ভগা যেচত থাকি পইচাৰ অভাৱতো মনৰ বলত শিক্ষা ল’বলৈ বন্ধ কৰিছে।.....

বাতি পুৰাই আহে।

মোৰ টোপনি ভাগে, বাতিটো প্ৰায় টোপনি নগলেই। আইৰ চিন্তা, ববুণৰ পানী, শেৱালীৰ কথা—আটাইবোৰেই জুৰি দিয়ে।

লবালবিকৈ চাহ এটোপা খাই বাতিপুৰাৰ বেলখনত ঘৰলৈ ঘাওঁগৈ।

X X ঘৰ পাই দেখো আইৰ গা ভাললৈ আহিছে। সেই অলপ ভাল গাবেই পিঠা খুন্দিব ধৰিছে। মই বাধা দিওঁ। আয়ে কয়—“বাক ভোৰ কথা নালাগে। কাইলৈ বিছ

হলেই। চিবাতে। খুলিব নোরাবিলোবেই।
সোণমণিয়ে কালি চিবা এভাগ নি থৈ গৈছেহি।
তই আহিবি বুলি জানি সোণমণিয়ে বিহু খাবলৈ
যাতি গৈছে। তাই আকৌ আহি যাতিব বোলে।”
সোণমণিকনীর মবমব কথা ভাবি মই অথাক
হৈ বাঙ।

মই এচববে মোকানখনলৈ গৈ আইলৈ
এখন মেখেলা কিনি আনো। সেই কপ ৫ টকা
শেহালীক নিদিয়া হ'লে তাবে তাইটোক চোলা
এটা দিব পাবিলোহেঁতেন। তাব চোলা কাটি
গৈছে। শেহালীর কথালৈ মনস্ত পৰে। তাইব
আগন-জিমন মুখখন আকৌ মোব চকুৰ আগত
ভাঁহি উঠে। বাপেকবনো চাগৈ কি হৈছে।
মই অন্তখনক হৈ বাঙ মাজ একাকি কবিতা—
মনস্তে, “গরি পৰা শেহালীর কোমল সুবাসে
মোক কবেহি উন্নয়।” শেহালীর কথাই মোক
আকুল কৰি তোলে।

বিহুৰ পাচদিনাই ঘোবহাটলৈ আহিব বুলি
ভাবিছিলো, কিন্তু নোরাবিলো। সোণমণিয়ে
আহিবলৈ নিদিছে। গধূলি সিহঁতৰ ঘৰত ভাত
খাব লগা হ'ল। পাচদিনা ছপবীয়া বাচত শুচি
আহিলো।.....

.....সন্ধিয়া লাগি অহাৰ লগে
লগে নই মোৰ লক মেচটো পালোহি। অকনক
নিঠা-জলপানৰ টোপোলাটো দি মুখখন খুই
লগো। সুবটো কণিয়ারেই লঙ; টিউকুনলৈ বাব
লাগে। আগমৰি শেহালীর তালৈকে বাঙ আক
তাৰ পৰা টিউকুনলৈ বামগৈ।

× × শেহালীহঁতৰ ঘৰটো নিজম হৈ
পৰিছে। চাকি এটা শিখিক-খানাককৈ জুলি
আছে। মই ভিতৰ সোমাই বাঙ। বেয়াবী
হুই আছে।

“গা কেনে পাইছে?”

“অ” বোপানে? বহী। অলপমান ভাল
পাইছে।”

“শেহালী নাই নেকি?”

“আছে। তাই এইখিনিৰ মোকানখনৰ পৰা
কেবাচিন তেল আনিবলৈ গৈছে। সেয়া আহিবই
পাৰ।”

শেহালীয়ে বটলটো লৈ সোমাই আহে।

“দাদা, কেতিয়া আহিলে”—অলপ হাঁহি
কয়।

“এয়া সোমাইছোহে। তেল আনিলাগৈ।”

“আপুনি এইকিদিন অহা নাই—”

“এবা, সেইদিনা ইয়াৰ পৰা গৈয়েই ঘৰৰ
পৰা চিঠি পালো আইব অহুং বুলি। পাচদিনা
ঘৰলৈ লকোঁগৈ। আজি ঘৰৰ পৰা আহি পায়েই
পোনে পোনেই এইকাললৈ আহিছো। ঘৰৰ
কাঁলো, বাঙ আক। টিউকুনলৈ বাব লাগে।
দেবীয়েই হল।”

“আ ইমান ততাতৈয়াক কলৈ যায়?
মাকৰ গা ভাল হৈছেনে?”

“ভাল হৈছে। এতিয়া যাঙ। যাঙতে
সোমাৰ। চাহ দি খাব দেই।” মেয়ালিতে
কোৱাৰ দৰে কও।

× × এবদ টিউকুনৰ ঘৰ পালোঁগৈ।
তাৰ পৰা বিচীয়া ঘৰ পালোঁগৈ। উকীল হাকিম
এলাই আহিল, “অ” বহী। পিচে আগিব পৰা
মোৰ ঘৰত পঢ়াব নালাগে। পৰীক্ষাৰ সময়ত
এইদৰে খটীয়া কৰিলে নহয়। এই মাহত কেই-
দিন নাহিলা মন কৰাচোন।” মই অথাক হৈ
বাঙ।

“নহয় চাব, এই মাহত জুব হোৱাৰ কাৰণে
কিন দিন আহিব নোরাবিলো। আক এই

কেইদিন আইব অস্থায়ী হোৱা খবৰ পাই ঘৰলৈ গৈছিলো। অস্থাপিনে বিহু বুলিও—”। “সেইবোৰ মই নাজানো। পইচাৰ লগত সেইখন নাই। আজিৰ পৰা আহিব নালাগে।” উকীলৰ ডাঙৰ লৰাটো মোৰ কাষেদিয়েই পাৰ হৈ যায়। সি মোৰ ফালে নাচায়। তাৰ গৰম চুটীটোৰ ওপৰেদি বাগৰি অহা “ইভিনিং পেৰী”ৰ গোন্ধটো মোৰ নাকত সোমায়হি।

“ভাল এতিয়া উঠোহে।”

“বহা, চাহ এটোপা খোৱা।”

“নালাগে ধক। আজি কেইবা ঠাইতো পাইছো।”

মই গুচি আহোঁ—বেগাই। বুৰৰ ওপৰত আকৌ এক নতুন চিন্তা আহি উপস্থিত।—পঢ়া শুনা এবি দিওনেকি? মনলৈ নিবাশা আছে। তব ঠাণ্ডা লাগে।

শেৱালীহঁতৰ ঘৰত নোনাওহি। ম’টা শেৱালীয়ে চাহ কৰি বৈ আছে। একোপ চাহ আৰু দুটা বড়ীৰ লাড়ু লৈ শেৱালী মোৰ আগত উপস্থিত। শেৱালীৰ সৰু অন্তৰখনৰ মৰমবোৰে মোৰ অন্তৰখন বুৰাই পেলায়। উকীলৰ কথা মনত পৰে। উকীলৰ অন্তৰ আৰু শেৱালীৰ অন্তৰ তাৰ বাজত তুলনা বিচাৰি চাওঁ। “লালী, চাহ থক ঠাণ্ডা হ’ক।” নই খাওঁ। তাই মোৰ মুখলৈ চাই বয়—চকিত হবিলীৰ দৰে। মই অভিজুত হৈ পৰোঁ। তাইৰ গাল দুখনত আঙুলিৰে টুকুটিকাই দিওঁ। তাইক মোৰ বুকুলৈ চপাই আনি চুমা খাওঁ। তাই উচুপে। তাই কয়—“তাই অকলশৰীয়া, বাপেকৰ বাকৈ কোনো নাই। যথেষ্ট হেনো তাইৰ ককায়েক।” বাপেক তেতিয়া টোপনিত। মই গুচি আহোঁ।

× × পাচদিনা ৰাতিপুৱা—

“অকন, ভাত হ’লনে। কলেজলৈ বাবু হ’ল।”

“হৈছে” × ×

কলেজ পাঠগৈ।

নটীশবোৰ চাই বাওঁ। পৰীক্ষাৰ সময়ত তিনি মাহৰ কিছ একেলগে দিব লাগিব। ইঠাৎ এখন নটীশত চকু পৰে। ‘হাক ক্সি’ পাইছোঁ। মনলৈ অলপ আশা আছে।

কলেজ চুটি হৈ যায়।

“অমল, অ’ অমল।”

পাঠলৈ বহি চাওঁ। বন্ধু অনিল।

“কি ভাই। কি বিহু খাবলৈ মাতিবিনেকি?”

“বিহু খাবলৈতো মাতিছোৱেই আৰু এটা কথাও আছে তোৰ লগত।”

“কি ক’চোন ক?”

“তই জানো পাৰ নে নোৱাৰ। মোৰ ভনী জনী ‘ক্লাচ এইট’ত পঢ়ে। তাই অক আৰু সংস্কৃতক বেয়া। তাইক তই পঢ়াই দিব লাগে। পইচাৰ কথা ভাবিব নালাগে। বাহে ত্ৰিশ টকা লবি। অস্তহাতে আখাৰ টিউশ্বন এমহীয়া দুবহীয়া নহয়। গোটেই বছৰ পঢ়াব লাগিব।”

“তই যেতিয়া কৈছ কবিত আৰু”।

“হাক তই বাৰি দেই। আজিয়েই বাৰি। মই বাওঁ দেই। অলপ বিশেষ দৰকাৰ আছে এতিয়া কথা নহওঁ।”

“হাক বাবু বা।”

অনিল আৰু মোৰ মাজত সেই প্ৰথম কলেজত নাম লগোৱাৰ দিনাৰ পৰাই চিনাকি। দুয়োটাৰে একে দিনাই নাম লগাইছিলো। সি মোক ভাল পায়। ময়ো। সি দুখীয়াৰ দুখ বুজে। তাৰে সিহঁত বৰিও বৰ্ত্তমান এবৰ সন্মান মানুহ, তথাপি সিহঁতৰ অৱস্থা আগতে খুব বেয়া আছিল বুলি সি মোক কৈছিল। বাপেকে বৰ্ত্তমান জাহাজ কোম্পানীত কাম কৰে। বৰত সি,

ভায়েক, ভনীয়েক আৰু মাক। তাৰ একমাত্র ককায়েক আজি ছবছৰমানৰ আগতে ঢুকাল বুলি সি মোক কৈছিল।

× × মোনকালেই চিউশ্বনৰ পৰা ঘূৰি আহোঁ। অনিলৰ ভনীয়েক বীণাজনীৰ গৰল আচাৰ-ব্যৱহাৰবোধিত মই মুগ্ধ হৈ পৰিছোঁ।

× × বাটৰ পৰা ছোৱালীৰ কানোন শুনোঁ। কি হল? ছুই-চাৰি গৰাকী বতৰ আৰু মাইকী মানুহৰ সাক্ষাৎ শুনোঁ। মই যব মোমাই মাতি।

“শেৱালী—” মই কি হল বুজোঁ। শেৱালীয়ে বেচিটকৈ কানোঁ। “কেতিয়া—” “—এই ৪ মান বজাত”—মাইকী মানুহ এগৰাকীৰে কয়। শেৱালীক শাস্তনা দিবলৈ চেষ্টা কৰোঁ। “দাদা, মোৰ—

মোৰ এতিয়া কি হ’ব।” × × × তাই উচুপে। মোৰ বুকুখন তিত্তি যায়। মোৰ চকুৰ পৰা চকুপানীৰে জৰ্জৰকৈ বাগৰি আহি তাইৰ গাত পৰে। তাই মোৰ চকুলৈ চায়।

“দাদা, আপুনি মোক লৈ যক। মই আপোনাৰ লগত থাকিম।” বাকী মানুহবোৰে অস্বাক হৈ খাত আঁহালৈ চাই থাকে। × ×

কোনো কথা নাভাৰি মই তাইক মোৰ মেচটোলৈ লৈ আহোঁ। “অকন, কি কৰিছ। এইজনী তোৰ লগৰীয়া আনি দিছোঁ।” ছমোটাই ছমোটালৈ চায়। মোৰ চায় ভাল লাগে। ছমোটাই যেন একে মাক-বাণেকৰ এহালি ল’ৰা-ছোৱালী। আজি সিহঁত ছমোটাব আশ্ৰয়লতা মই। মোৰ ভাবি ভাল লাগে। অস্বাকত সোণা গাই নিবস হৈ যোৱা বুকুখনো গৰ্জত কুলি উঠে। × ×

মৰম আৰু পৃথিৱী। একালে মৰম—আন কালে ইয়াৰ ওপৰত পৃথিৱীৰ কঠোৰ বাস্তৱৰ আঘাত। কিন্তু মৰমে এই আঘাতক জয় কৰে। × × ×

মই ভায়েকীটো উলিয়ায় লওঁ। গোটেই গটনাটো লিখি পেলাওঁ। ভগা খিড়িকীখনৰ সাজেদি জোনটোৰ পোহৰৰে মোমাই আহি মোৰ ভায়েকীটোৰ ওপৰত পৰেহি। আজি আকাশত ডাৱৰ নাই।

অনুবাদ কবিতা—

ঘই জেললৈ যোৱাৰ পিচত

মাজিব হিকমেত

অনুবাদক—শুনীল গোস্বামী

নেই যেতিয়াই জেললৈ আহিলে

জাব পিচত নহ'ব পৃথিৱীয়ে গ্ৰন্থকিত কবিতা সূৰ্য্যক।

পৃথিৱীত যদি কোৱা, সি ক'ব,

"একে নহয়,

অনুৰাগ কাল।"

নই ক'ব—

"যোৱা জীৱনৰ নকোটা বহুত।"

বি বহুত জেললৈ আহিলে

একাল শেকিল আছিল

লিখি লিখি লেব কবি শেল্যবৃত্তে

এসপাহো মেলাছিল।

শেকিলক গ্ৰন্থ কবিলে সি ক'ব

এটা পূৰ্ণ জীৱন

নই ক'ব :

"বেচি আক কি এটা বাত্ৰ সপ্তাহ।"

যেতিয়া জেললৈ আহিলে

শুনী আচানী ওচমান

কিছু দিনৰ কাৰণে বুকু হ'ল

জাব পিচত চুৰি মাল চালানৰ দায়িত্ব

পুনৰ ছমাহ কঠোৰ খাতি

আকৌ বুকু হ'ল।

কালি জাব পৰা চিঠি পালে

বিহা হৈছে জাব—

অহা বসন্তত সন্ধানৰ দুখ লেখিব।

নই জেললৈ অহাৰ সন্ধান

বি সন্ধান বাত্ৰৰ গৰ্ভত আছিল

আজি সিহঁত নহ বহুবীয়া মালক

ভেতিয়াব ফাঁদে ঠেং দীঘল ঘোরাব পোয়ালীঘোব
যথেষ্ট দিন হ'ল

পূর্ণ নিষ্ঠাবিনী ঘোবাত পৰিণত হৈছে।

কিন্তু অলকাইব হাবিগোব, আজিও সেই হাবিগোই
আজিও সেইবোব পুলি হৈছে আছে।

মই জেললৈ অগাব পিচত

দুবব চহববোবত নিষ্ঠাব হৈছে

নতুন নতুন পাৰ্ক

আক ঘোব ঘবব মালুহবিলাক

উঠি গৈছে অচিন বাস্তাব কাৰণ

যি ঘব মই চকুবেই দেখা নাই।

যি বছৰ জেললৈ আহিলো

কটি আছিল অপাহিত নবে বগা

জান পিচত এই বেচনৰ যুগ

উঠাত এই জেলখানাত

মালুহবিলাক কটিব টুকুৰা কাৰণে বনী হ'ল।

আজি পুনৰ অগাবে কিনিব পাৰা

কিন্তু কল্যাণ আক ভিত্তা সেই কটি।

যি বছৰ মই জেললৈ আহিলো

দ্বিতীয় মহা যুদ্ধৰ আবিস্তনী মাত

মচাউথ তত্যা ভূমিৰ জুই ভেটিয়া জ্বলা নাই

ভেতিয়াও এটম বোমা শৰা নাছিল হিবোছিনাত।

টেটু চেপি ধৰা শিশুৰ বাগৰি ঘোটা বছৰ নবে

সময় পাৰ হৈ গ'ল

জান পিচত সবাপ্ত সেই অগাবে

আজি মার্কিন ভগাবত চোবা তৃতীয় মহা যুদ্ধৰ বেলে।

কিন্তু মই জেললৈ ঘোবাত পিচত

আগতকৈ অনেক উজ্জল গৈছে দিন।

আক অককাবৰ শেষ প্রাকৃবৰ পৰা

বাস্তাব প্রণবত

চাহেবে ভেজা দি

সিহঁত আজি দিয় দিছে।

মই জেললৈ যোৱাৰ পিচত

দুৰ্গাক নহবাৰ প্ৰদক্ষিণ কৰিছে পৃথিৱীয়ে
আৰু মই গাৰে বাবে সেই এক কথাই কৈছে।
জেলখানাৰ কাটোৱা নহোটা বছৰত

যি লিখিছে। সকলো জাহাঁতৰ কাৰণেই
জাহাঁতৰ কাৰণেই,

যি পৃথিৱীৰ পৰৱৰ্ত্তন নহে

মাগৰৰ মাজৰ নহে

আকাশৰ পথৰ নহে অগণন

যি ভীক : যি বীৰ

যি নিৰক্ষৰ : যি শিক্ষিত

যি শিক্ত নহে সবল

যি ধ্বংস কৰে

যি সৃষ্টি কৰে

কেৱল সিহঁতৰেই জীৱন বৃত্তাক পূৰ্ণ যোৱা গান

আৰু বাঁকোৱিনি

—খৰা যোৱা জেলৰ নহোটা বছৰ—

মাত্ৰ কথাৰ কথা।

জেলখানার চিঠি

মাটিন কাটাৰ

অনুবাদক—ডোলা শইকীয়া

সিহঁতে মাত্ৰ মোৰ ইয়াকেই কৰিছে—
জেলত ভৰাইছে, থাকি পেলাইছে,
সূৰ্য্যৰ পৰা, পৃথিৱীৰ পৰা বিচ্ছিন্ন কৰিছে,
আকাশক ভয়ংকৰ যতাহক বিয়পুৰ্ণ—
আক মোৰ নিঃশ্বাসক বন্ধ কৰি দিছে,—

এই আশাত যে
মই মৰি যাম।

কিন্তু হাম

মই হাহেঁ। সিহঁতৰ আয়োজনত
হাহেঁ।

কাৰণ মই জানো সিহঁতে মোক বাৰি পেলাব নোৱাৰে
নোৱাৰে শুক কৰি দিব মোৰ চিন্তাক—
নোৱাৰে মুক্তি পেলাব মোৰ লেখনিক—

মই মাহুৰ

মই আছোঁ মাহুৰৰ মাজতেই।

সেই ভয়ংকৰ মহীকহৰ দৰেই গৰ্জিত মাহুৰ মই
শাক কাঠকটীয়াই বগবাই পেলাব নোৱাৰে

ভাৰ তীক্ষ্ণ কুঠাৰৰ আঘাতেৰেও।

বদি আৰাৰ মাহুৰৰ দল বাচি থাকে
যথো জীৱিত থাকিম ভেঙলোকৰ লগত

ভেঙলোক নহবে

মই ভেঙালোকক কৈছো—ভেঙলোক জীয়াই থাকিবই
কিন্তু ইহঁত ?

মই হাহেঁ। ইহঁতক দেখি

না জানো ইহঁতৰ নমত চিন্তাৰ স্পন্দন উঠেনে শুটে
যেন কৰোঁ সিহঁতে চিন্তা কৰিবই না জানেন একেধাৰে

ভেকুলী, গাহৰী, বাঘ—

সিইতে কি চিন্তা করিব পারে ?

মই জোয়ালোকক কহ—

এই গৌরবর মাহুচেইহে অধিকাৰী

মাহুচেইহে মাজ চিন্তা করে ।

কেনিয়ার মণ্ডলে যুগ বুঝোহা—

সিইতে নিগ্রো বয়সীর বক্তা হুজি নিজে

মালহুইল চোহা.....

হুজি বোজামকলক সিইতে লিঙ্গলাল-খেল নিজে

গুলিচাই তত্যা করিছে কুকুব্ব বয়ে

আক চোহা ইয়াহ—

লালিয়া কবা কিবা মেলি আনাইল লক্কা করিছে

বেনেটক বক্তালোভী নিশাওর মল

মাণ দৈ হুজি থাকে চিতাবর আশাভ ।

কিহু মই জোয়ালোকক কৈছো

অহবর অহাঃহলর পবা কৈছো

দিন আহার আহিবই—

নকুন কুয়া উদর বহই

পুখিবীয়ে হাহিবই ।

সেই দিনা যদি মই কাচি মেথাকোভ

যৌব সন্তানে জাক দেখিব

যদি সি নেদেবে

তার সন্তানেভো দেখিবই—

আহিব—সেই দিন আহিব—

সামবি লব পুখিবীক বন জুইব হবে

দিন আহিব ইয়াহ, দিন আহিব লকলোভে—

আক সেই দিন যেতিয়া আহিব

মই তার লগত আকৌ যবণ পাটিব পবা উঠি আহিব

আকৌ মই হাহিব

মলে মলে গল্প

আহিব হৈ যাই এই জেলখানার পবা ।

[Guy de Maupassant ৰ Chali ৰ অনুবাদ]

এতিয়াৰে নি জাভেলীয়ে আবাগী চকীখনত
তই বুলি ঘাইকী বাহুৰে কোৱাৰ নবেই কলে।—

“এগমত যোব এটা মাথাৰণ শ্ৰেয়ৰ ঘটনা
হৈছিল, তুমি বাক জনিয়ানে” ?

কঠিলে এটি শুকান হাঁহি আনি তেওঁ চকীখনৰ
পৰাই কয়—“জিণ বছৰৰ আগতে মই জাগাৰ
লেক্টেণেট হৈ বগা-ভাৰত ভ্ৰমণ কৰিবৰ কাৰণে
আহো। এই ভ্ৰমণৰ সফলতাৰ কাৰণে মোক
ইবোজ চৰকাৰে আনুষ্ঠানিক সকলো সহায় কৰে।
কেইজনমান লগলগীয়াৰ সৈতে বহি সেই আচৰিত
শ্ৰেষ্ঠত দেশখনত স্নাত হৈ পৰো।”

“এতিয়া সেই ভ্ৰমণটো বৰ্ণনা কৰিবলৈ কলে
কেইবাখনো ভাঙিব পুৰি হৈ পৰিব। আচৰিত
দেশখনৰ যাজেদি গৈ থাকোতে এজন অতীব
খুনীয়া ৰাজকোঁৱৰে লাই মোক আশীৰ্বাদ কৰে
পৰিচৰ্যা কৰে। মই যেন ৰাজকোঁৱৰ দেশতহে
খোজ কাঢ়ি ফুৰিছো—যোব এই ভাৱ হয়। তাৰি
যাজত মই কিছুমান আচৰিত জংগল আৱিষ্কাৰ
কৰো। সেইবিলাক লেট’ৰ নবে খুনীয়া আৰু
পল্লভৰ নবে জাতিৰ। সেইবিলাক আৰু খুনীয়া
তিৰোতাৰ শ্ৰেষ্ঠ পৰাৰ দৰে, ৰাজকোঁৱৰে যেন
সেই বিলাকৰো শ্ৰেষ্ঠ পৰিব।”

“ভ্ৰমণ গ্ৰাৱ শেষ হৱৰ সময়ত মই গানচাউ
পাতিহি। আগতে সেই ঠাইখন ভাৰতৰ জয়ান
ঠাই আছিল। কিন্তু বৰ্তমান সেই ঠাইখন যেন
খংগ হৈছে এনে দেখা হয়। সেই ঠাইখন এজন

যোজাচাৰী, নিটুৱ ৰাজকোঁৱৰে শাসন কৰে। তেওঁৰ
নাম ৰজা মনন। তেওঁ ৰাজত্বত পূৰ্বশেষৰ
লাহনী, কোণময়না আৰু বৰ্জৰ মূৰবাজ।”

“নগৰখন উপত্যকাৰ মাজত। নগৰখন এটি
মহোৎসৱৰ পাৰত। আৰু নগৰখন বৌদ্ধ মন্দিৰ
বিলাকে আগুৰি আছে। দুবৰ পৰা নগৰখন যগা
দেখা হয় আৰু যিখনেই ওচৰ পোৱা হয় সিখনেই
বগা যংটো কেতি দেখা হয়।”

“এওঁটা মানৱ ৰাট থাকোতেই মই এটা খুনীয়া
খুনী পৰা পাত্ৰ। সেৱটো যেন মোক সজান
লোৱাৰ কাৰণেহে সজাটে পঠাই দিছে। আনন্দৰ
মাজেদি মই ৰাজজামাক পাওগৈ।”

“মই সেই সময়ত আকস্মিক পোৰাকটো
পিন্ধিবলৈ মন কৰো, কিন্তু ৰজাৰ অধীৰতাৰ
কাৰণেই তাক পিন্ধিবলৈ নহল। যোব পৰা তেওঁ
কি আশা কৰিব পাৰে, তাক জানিবলৈ ৰজা
উদ্বিগ্ন হৈ পৰে।

“খুনীয়া পোৰাক কিছু থকা পিতল বৰলীয়া
সেনাঘিলাকৰ মাজেদি মই আগবাঢ়ো। মই
গেললীবিলাকে কেতি বগা এটা ডাঙৰ যতন
ভিতৰত লোমাই পৰো।”

“ৰজা নিবৰে যোঁলৈ গৈ আছিল।”

“তেওঁৰ গ্ৰাৱ পশিচ বছৰমান হৈছে। বৰিণ
তেওঁ বিন্দু, তথাপিও তেওঁৰ অৰীহত নিগ্ৰোজাতীৰ
তেজ ৰক্ষা যেন উমান হয়। তেওঁৰ চকু দুটা
ডাঙৰ, ওঁঠ দুটা বহল, কপালখন সৰু। তেওঁৰ

দাঁতবিলাক টুকুলা বগা, সেই কাবণেই তেঁও
কৃত্রিম হাঁহি মাখিব পায়ে। তেঁও উঠি আছি
মোক ইংমাজী ধবণেই হাতত ধরিলে আক তেঁওর
কাবতে থকা। শুধ বেঞ্চখনত বহিবলৈ কলে।
বেঞ্চখন বহ শুধ। মোর ভবি কেইটাই কণমণিহে
ধাতি চুইছে। বেঞ্চখনত বহি মই বহ অসন্তি
গোম কবিছিলে।”

তেঁও পিচদিনাখন মোক মাথ-চিকার কবিলৈ
লগ লগে। যুঁজ আক চিকার কবাই তেঁওর
প্রধান কাম। তেঁও কবিছে মই বেন ইমান পূব
পৰা তেঁওক আয়োগ দিবলৈকেহে আবিছা।”

“মই তেঁওক ভোমাবোপ কবিলৈ ধাবলৈ।
তেঁও মোর প্রতি নহোব হৈ মোক ‘কজাচব’
বুজ দেখুৱাবলৈ ইচ্ছা কবিলে।”

“তেঁওর আশেৰ মকে বুজন নাহি। মাহু
জামালৈ নোমাই আছে। জাহাঁজ হাতবোৰ
লোকাৰে যোৱো। সিহঁতে ইটোৱে সিটোক
আক্রমণ কবিলৈ ধৰে। লোহাৰ আগোবত মিহি
কলা চালৰ পৰা ভেজ বগলৈ ধৰিলে।”

“এই বুজখন বহ পবলৈকে হব। প্রতিযোগী
বুজনে চোকা আহুৰে পৰস্পৰক কোচাবলৈ ধৰে।
নিহঁতৰ এটাৰ দাঁত ভাগে, আক আনটোৰ এপন
কাণ তিনি টুকুৰা হয়।”

“বুজবোৰে ইয়াক চাই বৰ্জবজা কৰা। আনক
চৰিতাৰ কবিছিল। সিহঁতৰ অলী-ভলী জন্তুকৰণ
কৰি তেঁও চিহ্নি দিছে—

“কোবোটা, কোবোবে কোবোৱা।”

“এটা অজান হৈ পৰাত প্রসাদৰ বাহিবলৈ
নিয়া হয়। বজা বহ দুখীত হয়, কাবণ বুজ খন
অতি সোনকালেই শেষ হৈ যায়।”

“তেঁও মোর মত লবলৈ মোর কালে সুবে।
মই বহ দুখীত হৈ পৰিছিলো; তথাপি মই বজা
ভাঙবৈকেহে প্রণাম কৰো। তেঁও মোক আনন্দৰ

প্রসাদলৈ (Koch Mahal) বাবলৈ পহুঁচি
দিছে।”

“এই প্রসাদটি বাজপ্রসাদৰ আগত। প্রসাদটি
চাৰিচুকীয়া আক ভাত তিনিশাবী গেলেনী আছে।
ইয়াতো অনেক খুনীয়া কাক-কাৰী থটোৱা আছে।
প্রত্যেক কোণতেই পাতল খুটা আছে। খুটাৰোৰ
একে নহয়।”

“ভাতৰ বহটোৰ বাজত মাইকী মাহুৰৰ কুকুৰ
নয়ে এটি গজুৰ আছিল। গোটেই বহটো নানান
কাক-কাৰীৰে খুঁত। এই কাক-কাৰীবিলাকে
বগেট আয়োগ দিছে আক এইবিলাকে ভাতবানীৰ
আচরণ আচাৰ-নীতিৰ কথা কৈ থাকিব। কোঠা
বিলাক নিভিকিবিলাকে পোহমাই মাখে।”

“বজাই আগবদৰেই মোর ভাত ভোকাবিলে।
তেঁও মোক বহুতো খেলগ খেলগ বহুত কথা কৈ
মোর মত লয় খোলে, কিন্তু মই উত্তৰ দিবলৈ
টান পাইছিলো। ভাত পিত্ত তেঁও মোক আগৰ
প্রসাদৰ আশাশ্রমৰ দেখুৱাবলৈ ইচ্ছা কৰে।”

“আচলতে সেই ঠাইখন হাবি, আক ভাত
এজাতি বানৰ বাস কৰিছিল। আদি কানচপাৰ
লগে লগেই মতাৰিলাকে ভাৱে আনটো চাই
বেহবিলাকেহি লবিলৈ ধৰে। মাইকীবিলাকে
কেজুৰাবোৰ লৈ লব দিছে। বজাই হাঁহিবলৈ ধৰে
আক মোর খুটি আকৰণ কবিলে কাৰণে তেঁও
মোর বাহত ধৰে। বজা ভাতেই বহি দিছে।
এপল জন্তুৰে মুঠি দাঙি ওলাই আছে।”

“ভাত পিত্ত হালধীয়া বৰণৰ বজাই খোজ
কাঢ়িলৈ আবহ কৰে। খোজ কাঢ়োতে তেঁও
মোর কাষে কাষে কুৰিবলৈ ধৰিলে। তেঁও কলে
যে কাথ-চিকার পিচদিনাখন হ'ব।”

“আমি সকলোবিলাক জন্তুকেই চিকিৎসা
কৰিলো,—সেইবিলাক বৈছে নাহবকুকী বাঘ,
ভালুক, হাতী। ইমানবোৰ ভেজ হৈ যোৱা দেখি

মই বৰ হু:খীত হৈ পৰো, বেন সেইবিলাকে মোক একো আনন্দ দিব নোৱাৰে।”

“যোৰ অশুৰোৰ ক্ৰমে, তেওঁ মোক কিছু সময়ৰ কাৰণে গগ এৰে। তেওঁ মোটো নানান ধুনীয়া বস্তু হাবিবৰ হাতত পঠাই দিছে।”

“প্ৰত্যেক দিনেই নতুন নতুন বিষয়েৰে মোক সন্তোষ কৰাত তেওঁ বৰ ব্যস্ত হৈ পৰে। মই সেইবিলাকত খুব সন্তোষ পোৱা বেন সেপুৰাই-ছিলোঁ। আচৰিত হেৰখন সময়ে জানিবলৈ মই এই সুবিধা লৈছিলোঁ।”

“কেই বহুতমানৰ কাৰণে মই অকলে থাকোঁ; আৰু বাৰপ্ৰাণদৰ ঘান্ধৰোৰ চাবলৈ যাওঁ। সেইবোৰে মোক সমাজীকলভকৈ বেচি আনন্দ দিয়ে।”

“আবেলি সময়ত জুৰি আহোতে মই যোৰ প্ৰাসাদৰ বাহিৰত হাবিবক পাওঁ। তেওঁ আঁত বহুতপূৰ্ণ ভাৱে কলে যে বৰাই তেওঁলৈ এটি উপহাৰ পঠাই দিছে।”

“এই কথাবোৰ কৈয়েই বাৰুতখনে মূৰ দোৱালে।”

“যেতিয়া মই ভিতৰলৈ যোঁ, তেতিয়া মই বেৰখনৰ বিপৰীতফালে সৰু ছজনী ছোৱালী দেখিবলৈ পাওঁ। সস্তৰ ভাঙবজনীৰ বয়স দহ আৰু সৰুজনীৰ বয়স আঠ। ছোৱালী কেইজনী কিয় মোৰ কোঠাত আছেতি মই তাক ভাবিবই পৰা নাছিলোঁ।”

“কিছু সময়ৰ কাৰণে মই বিবুধি হৈ পৰো আৰু এই ছোৱালী কেইজনীৰ আগমনৰ কাৰণ চিন্তা কৰোঁ। সিহঁতে মোটো সবলভাৱে গাই আছে,—বেন সিহঁতে মোৰ কাৰণেহে বৈ আছে।

“সিহঁতক কি কৰ মই একো ভাবি নেপালোঁ। মই সিহঁতক ঘূৰাই পঠাবলৈ ইচ্ছা কৰিছিলোঁ, কিন্তু সিহঁতক ঘূৰাই পঠাই বুৰবাকক অপমান দিবলৈ ভাল নেপালোঁ।

“সিহঁত নিবহে বৈ আছে। সিহঁতে যেন মোৰ অশুৰোৰ কাৰণেহে বৈ আছে এনে ভাব ভাৱীতৰ চকুহে-মুখে ফুটি উঠে। মই ভাঙবজনীৰ নামটো গোমো।—”

“চলি”—তাই কলে।

“তাই কি উত্তৰ দিছে তাক জানিবলৈ মই আতৌ গোমো—

“তুমি ইয়ালৈ কিয় আহিলা।”

“তাই অতি মধুৰ ভাৱে কলে—“মই জুবুৰ আঙাঘতে ইয়ালৈ আহিছোঁ।”

“মই সৰুজনীকো একে প্ৰশ্নকেই কৰোঁ। তামো মবল সহজভাৱেই কলে—“মই ইয়ালৈ আহিছোঁ আপুনি যিহঁকেই কৰ কৰিবলৈ।”

“মই তাইক মোৰ বাহুৰ খাঙলৈ আনোঁ। মই তাইকেই বাচি লৈছোঁ। বুলি ভাবি বাকী কেইজনী মান বুজিছিল। কিন্তু মই ভাৱীতক মাৰলৈ মানা কৰিলোঁ। সিহঁতক মোৰ ওচৰতেই হাবিবলৈ দি সিহঁতক মই ধুনীয়া ধুনীয়া সাধু কবলৈ ধৰিলোঁ। ভাৱীতৰ ভাবটো মই ভালকৈয়ে জানি-ছিলোঁ।”

“সিহঁতে মনবোৰেৰে শুনিবলৈ ধৰে। বেচোৱী ছোৱালী কেইজনী কিয় মোৰ ওচৰলৈ আহিছিল তাক সিহঁতে নেজানে।”

“মই যেতিয়া সাধু কৈ-অস্ত কৰোঁ, তেতিয়া মই লাচটেবন অৰ্থাৎ বিখালী চাকবটোক থাকোঁ। ‘পিচত মই শুই থকা উপপদ্ধীৰ তত্ত্বাবধান কৰোঁ’।

‘জীয়া পুতলা কেইটাৰ পৰা মই বৰ আনন্দ পাইছিলোঁ। দিনে দিনে সিহঁতক মই নতুন খেলা দেখুৱাইছিলোঁ।’

‘মোৰ ঘৰটো পৰিচোৱা-গুৰু হৈ পৰে। ছোৱালী কেইজনীয়ে এতিয়া ধুনীয়া ধুনীয়া বেচনৰ কাপোৰ লিছি গেলেৰীবিলাকেদি অহা-যোৱা কৰে।’

“লক চলিছনী ভয়াত্ব আক ভদ্র। তাই মোক জাল পাইছিল, কিন্তু ইউকপীত ধরণর কাবণে তাই মোটল ভয়েবে চাইছিল, যই তাইক বাপেকর নবেই যবর করে।”

“আন বিলাকেও প্রসঙ্গত মিলিছিল, কিন্তু চলিয়ে বাক প্রসঙ্গটল যোয়াব বাতিবে আন সমস্ত মোর লগ নেবিছিল।”

“আমি সময়বোর পুৰণি ভূগটো চায়েই কটাও,— সেইবিলাক আমার বন্ধু হৈ পবে।”

“এদিনাখন যই এখন পিতলর পাত্তত কিছুমান পিঠা আক ফল লৈ আগো। দানববোর মোর শুভলৈ চালি আহে। সিহঁত যুগীতাক বহে। জাতটোব পৰা এটা বক্তা বান্ধব আগ বাতি আহে আক বাকী বান্ধবগোবে চিহঁবি দিবে।”

“যই সেই টাইলৈ বাঙতে ওটা বহু লৈ বাঙ— বাঙে যই কাম কৰিব পৰে। মোর হাতত বহুটো বেধি সিহঁতে বেনিয়ে কেনিয়ে লব দিয়ে।”

“যই আবেলি সময় কন চলিব লগত গেলেবিত্তে কটাও। এদিনাখন আমি উজুল জোনালী আকাশ খনলৈ চাই আহিলোঁ। লক হোয়ালী জনীৰ নুৰটো মোর বাহু ছুটাবে ধৰি যই তাইব কপালত আক চকু কেইটাত চুমা খাই দিও।”

“যুববাজে মোক উপহার দিবলৈ নেবিলে। এদিনাখন তেওঁ মোলৈ এটা উপহার পঠালে,— সেই উপহার টোয়ে চলিবো মন আকর্ষণ করে। সেইটো আহিল এটা সাধাবণ বাকচ,—ইউকপব লাগবৰ পাৰিব পৰা তাক এক পেনী বা দুই পেনী দি কিনি আনিব পাৰি। যই সেইটো টেবুলতে থৈ দিও।”

“কিন্তু চলিয়ে তাক চাই চাই আয়নি নেপালে। মাজে সময়ে সেইটো চুব পাৰোনে বুলি তাই মোক সোধে। যেতিয়া যই সেইটো চুবলৈ কও তেতিয়া

তাই সেইটো অতি সাবধানেবে চোৰে আক খোলে, যেন তাতেই যেন তাই আশ্বাস পাইছে।

যই মোক কাম থিনি শেষ কৰি ঘূৰি আহিবলৈ থিক কৰে। যুবাব কথাটো যই বহু দিনৰ পৰাই জাহো,—কিন্তু অবশেষত যই যোয়াব তাবিথ থিক কৰি পেলাও।”

“যই যুববাজক যোয়াব কথা কলে,—যুববাজেও মোক অশ্রুযুক্তি দিলে।”

“চলিব ওচৰৰ পৰা বিদায় লোহা। সচাকৈয়ে যব দুখৰ হৈ পৰিল। যুবটো মোর বুকুত থৈ তাই উচুপি উচুপি কান্দিবলৈ ধৰে। যই তাইক কেনেকৈ শাস্তনা দিম তাবি নেপালে।.....মোর চুমা মোর বোধকৰো ভাল নাছিল।”

“হঠাতে মোর মনত এটা কথা খেলায়। যই উঠি গৈ বাগচটো আনো আক তাইব হাতত দি কও—এইটো তোমাব।”

“তেতিয়া যই তাইব দুখত প্রথম হাঁচি দেখে। তাইব গোটেই দুখখন আনন্দত পোহৰ হৈ পৰে। তাই মোক আকোৱালি ধৰে।

“তাই বৰ বেচিটক কান্দিছিল,—যেতিয়া যই তাইব পৰা একেবাবে বিদায় লও।”

“যই লকলোকে চুমা আক পিঠা দি ঘৰলৈ আহে।”

× × × ×

“যুবজব পান হৈ যোয়াব নিচত যই আকৌ বহুতলৈ আগো; আন এটা কাৰ্য্যৰ কাৰণে যই তাতেই বও।”

কৰিব লগীয়া কাম থিনি মিহান পাবে সিমান সোনকালে শেষ কৰি পেলাও। মোর হাতত যথেষ্ট সময় থকাৰ কাৰণে যই বহু বজা মদন আক মদমৰ চলিক চাওলৈ হিব কৰে।”

বজাই মোক যথেষ্ট আশ্বাস দিলে। প্রথম দিনাখন তেওঁ মোক অলপ সময়ৰ কাৰণেও নেবিলে।

বাতি মই হবিবদক শুভলৈ গৈ কিছুমান অগাণ্ডি-
য়াল গ্ৰন্থ কৰি শেহত নোখো।”

“বজাই যোক দিয়া চলিব বিষয়ে তুমি জানানে ?
তেওঁ অলপ ছাখীত হৈ কয়—

“আদি তাইব বিষয়ে বিশেষ একো কব
নোৱাৰে।”

“কিয় তাই এজনী অতি যবদক ছোৱালী।”

‘তাইক উলিয়াই দিয়া হৈছে।’

‘কি ? চলক ! তাইব কি হৈছিল। তাই
কত আছে।’

‘তাই বৰ বেয়া অৱস্থালৈ আহে।’

‘বেয়া অৱস্থা, তাই মৰিল নে কি ?’

‘হয় ! তাই বৰ বেয়া কাম এটা কৰিলে।’

‘মই বৰ ছাখীত হৈ পৰো। সেয়াবত মোৰ বুকু
খন কপি উঠে। চলিয়ে কি কৰিলে, আক চলি
কি হল তাক জানিবলৈ মই উঠিম হৈ পৰো।’

মানুহজনে কলে—“আপুনি এই বিষয়ে নোপো-
খাই ভাল।”

‘কিন্তু বই জানিবলৈ ইচ্ছা কৰো।’

“তাই চুব কৰিছিল।”

“কোনে ? চলিয়ে। তাই কি চুব কৰিছিল ?”

“আপোনাৰ কিবা বস্তু।.....”

“নোক তুমি কি কব বুজিছা ?”

“যুববাজে আপোনাক দিয়া বাকচটো তাই চুব
কৰিছিল আৰু তাক তাইব হাতত পোৱা হৈছে।”

“কিন্তু সেইটো মই তাইক দিছিলো।”

হিন্দুজনে মোলৈ সন্দেহেৰে চাই কলে—“তাই
বাকচটো আপুনি দিছিল বুলি শপত খাই কৈছিল।
কিন্তু এগৰাকী দানীক বজাই আপোনাক দিয়া
উপহাৰটো দি দিছো বুলি বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰিলে।
সেই কাৰণেই বজাই তাইক শাস্তি দিলে।”

“তাইক কেনেকৈ শাস্তি দিয়া হল ? তাইক
কি কৰা হল ?”

“তাঁক বস্ত্ৰান্ত হাজি বগটোৰ পৰা মৰোবলৈ
কলিহি দিয়া হল।”

মই বৰ দুখ পালো হবিবদক মই দাবলৈ
নিৰ্দেশ দিলো—ঘাতে মোৰ হৈ অগ্নি চকু-পানীবোৰ
সেৰিব নোৱাৰে। মই গোটেই নিশাটো গেলেৰীতেই
কটাত।”

পিচদিনা বজাৰ অগ্নিবোধ বক্ৰা নকৰি মই
বাজখালান এৰিলোঁ। এতিয়াও মই ভাবো চলিব
বাদে মই অগ্ন ছোৱালীক ভাল নোপাইছিলোঁ।.....

টকা-অনা-পাই

খাদ্য আৰু আলাচ

অধ্যাপক—যোগেন্দ্র দেৱগ

যোৰহাট চহৰৰ পেটেল বোডৰ অধস্ত কটা-চিটা মলিয়ন কাগজ বেচা পোঁকানৰ কাষেদি আগবাঢ়ি গৈছে। তথাৎ কলকতন কাগজৰ অৰ্দ্ধাংশ টুকুৰা এটিয়ে দুটি আকৰ্ষণ কৰিলে; তাৰ অধস্ত ডাঙৰ ডাঙৰ আখৰেৰে লিখা আছিল :—“টকা-অনা-পাই”। কৌতূহলবশতঃ কাগজডোখৰ তুলি আনি চকু জুৱাবলৈ ধৰিলো। লক্ষ্যোগামী এজন বি-এ পাছ ভেতাই যোৰহাট চহৰত চাকৰী কৰে; তেওঁৰেই হেৰেবেকৰ জমা-খৰচৰ হিচাব। জমা-খৰচৰ বিৱৰণ তলত দিয়া হ’ল :—

১ জানুৱাৰী ১৯৪৩

জমা :—

মাধৱলাল ছাত্ৰকাৰত খৰ-বাৰী বহুত বি জমা ৫০০

খৰচ :—

খৰচ খৰচৰ কাৰণে আছিল দিয়া	২০০
চিচাবৰ ‘খাতা’	১০
বি-এ ৮টি ফিক্সেটখন চিচাব ফ্রেমৰে বন্ধাৰিত	১০
কাপোৰ-তানিৰ চিনাই কৰা দলীক	৪৫
বেল-ষ্টেচনলৈ যোৱা গাড়ীৰ ভাড়া	১০
ইণ্টাৰ ক্লাচৰ টিকেট (লক্ষ্যোগামী পৰা যোৰহাটলৈ)	৪৫
দুটাখা ভাৰা	১০
বেল-ষ্টেচনলৈ যুৱ-ষ্টেচনলৈ কিতাপ কিনা	১০/০
(কিতাপৰ নাম :— ‘চলচিত্ৰৰ পৰীষ কৰ্ম’, ‘প্ৰেমৰ কথা’ ‘ৰাজাৰ প্ৰাণ’, আৰু ‘প্ৰেম পাগল’)	
বাটত পঢ়িবলৈ সাপ্তাহিক আৰু মাহেকীয়া পত্ৰিকা কিনোতে	২
(জিন, কিতা ফেয়াৰ, বাৰ, যন্ত্ৰাণা বোৰ, মনোৰম কাহানীয়া আৰু অৰুণ।)	
চাহ, কেক ইত্যাদি	১০
এক টন গ’ল্ড ফ্ৰেক চিপাৰেট	৩০
দালীত বাতি থাওঁতে (নিজৰ আৰু সহযোগী)	৫৫
এগৰাকী খুৱতীৰ	৫৫
বাৰী—	১৭৬

মোট— ২০০

৪ ফেব্ৰুৱাৰী ১৯৪৩

জমা :—

বাৰী বহুত দিয়া টকাৰ অবশিষ্ট	৩০
শেৰ বা পাঠানৰ পৰা ধাৰ কৰা	২০০
মোট জমা—	২৩০

খৰচ :—

শেৰ বা পাঠানৰ সাহিলি সূত	২০
হোটেলৰ খৰ ভাড়া	২৫
বৰলৈ পঠিওৱা	১০০
আহিলা-পাতি কিনা (এখন পালেং এখন চকি, এখন টেবুল)	৪০
এম্প্লয়মেণ্ট এক্সচেঞ্জলৈ বাচ ভাড়া	১
এম্প্লয়মেণ্ট এক্সচেঞ্জৰ পৰা আমেৰিকান তেল কোম্পানীৰ অফিচলৈ টেকী ভাড়া	১০
অফিচৰ চাপ্ৰাটীক বকুচি	১০
অফিচৰ ‘বখৰাবুক’ ঘোচ	১০
ফেণ্টান চিপাৰেট, এক পেকেট	১০/০
‘নভেলটী চিনেমা’ পৰীষ বাচ ভাড়া	৫/০
চিনেমাৰ টিকেট (জানাৰ কলি)	১০/০
ইণ্টাৰভেলত ২টা আইসক্ৰীম	১০
পোবেললৈকে ২টা বাচ-টিকেট	১০
কুলৰ দালা	১০
বাতি থাওঁতে	১০
বাৰী	৫

মোট— ২০৩

১ মার্চ ১৯৫০

৩ জুন—১৯৫০

জমা :—

অফিচৰ পৰা কুৰি দিনৰ পৰ্য্যবেক্ষণ ৮৫/-

খৰচ :—

বৰজাড়া ... ২৫/-
ইলেকট্ৰিক লাইট আৰু পানী ... ৩৪/-
বেলগুৱেৰে মাহেকীয়া টিকেট ... ৪১/-
খোৱা (২৪ টা কাপোৰ-কানি খোৱাৰ বাবে ... ৬৬/-
খৰব কাগজ ছালাক (ত্ৰীন আৰু টাইমস্) ... ৭০/-
চুলি কটা, হাড়ী খুৰোৱা, আৰু মালিচ ... ১৮/-
নাপিতক বকচিচ ... ১/-
পুৰি খোৱা ... ১০/-
কিতাপ কিনা (অক্সফৰ্ড, বাতিৰ-কাহিনী আৰু মণোন কুঁৱৰী) ... ৪৪/-
টেলিফোন (আশালৈ) ... ৬/-
হুটা চিনেমাৰ টিকেট (আনাৰ কলি) ... ২৪/-
আইসক্ৰীম হুটা ... ১১/-
'বহু'ৰ বকচিচ ... ১/-
গ্ৰেণ্ড ৰোডৰ পৰা মালাবাৰ হিল ...
পৰ্য্যন্ত টেক্সী জাড়া ... ১৮/-
'ডিনাৰ' ছুজনৰ ... ৪৪/-
আশাৰ নিমিত্তে কুল পুণি আৰু আশাৰ ...
খোপাৰ কাৰণে ফুলৰ মালা ... ৪/-
মালাবাৰ হিলৰ পৰা আশাৰ ঘৰলৈকে ...
টেক্সী জাড়া ... ৩৪/-
বাছ জাড়া ... ১/-
গোন্ধ-ভেল এণ্ডেল ... ৮/-
কেলেণ্ডাৰ এখন ... ১০/-
বাকী ... ১৭/-

মোট— ৮৫/-

জমা :—

অফিচৰ পৰা বৰ্ষাক্তৰ নটিচৰ লগত

হাতিনা ... ১০৫/-

খৰচ :—

বড় জাড়া ... ২৫/-
ইলেকট্ৰিক আৰু পানী ... ৩৪/-
খোৱা (১৪ টা কাপোৰ-কানি খোৱাৰ বাবে ... ১৮/-
পাঠানৰ খাবৰ স্তত ... ২০/-
খৰব কাগজ ছালাক ... ১৮/-
টাইম জাড়া ... ৬/-
বেলগুৱেৰে মাহেকীয়া টিকেট ... ৪১/-
ছপৰৰ আহাৰ ... ১৬/-
চাহ ... ১০/-
পুৰণি কিতাপ কিনা (বাতিৰ বাগি আৰু ন-জোন) ... ১১/-
হুটা চিনেমাৰ টিকেট (আনাৰ কলি নিম্বৰ আৰু আশাৰ) ... ২৪/-
হুটা কোকো-কোলা ... ১০/-
বাছ জাড়া ... ৬/-
৪ টা খিনাৰ ডিগাৰেট ... ৬/-
বিবিধ ... ৪১১/-

মোট— ১০৫/-

১৫ অক্টোবৰ ১৯৫০

জমা :—

শেৰ খা পাঠানৰ পৰা নতুনকৈ ঘাৰ ... ১০০/-

খৰচ :—

পাঠানৰ সম্পূৰ্ণ খাবৰ স্তত বাবদ ... ৪০/-
আইব নামে 'মণি-অৰ্ডাৰ' ... ২৫/-
মণি-অৰ্ডাৰ কি ... ১০/-
লংবাৰ পত্ৰ (টাইমস্ আৰু ইণ্ডিয়া) ... ৮১/-
বাইটিং পেড্ আৰু বাম্ ... ৮/-
জাক টিকেট (কুৰিটা, চাকৰীৰ নিমিত্তে পৰ্য্যাক্ত পৰিগ্ৰহা) ... ২৪/-

হুশবৰ আশাব আক 'টিকিন'	...	১০	আগৰ খালে, চকি আক		
ঘাট ভাড়া (একপয়সেট একচেজলৈ)		১০	টেবুল আধা-মূলিকৈ 'চোৰা		
টায় ভাড়া (একচেজৰ পৰা ঘৰলৈ)		৬/০	হাজাৰ" বেচা	...	১০৪০
বিডিং লাইব্ৰেৰীত বহি কিতাপ			পুৰণি কাপোৰ-ফানি বেচি	...	১৪
পঢ়া চান্দা (পঢ়া কিতাপ—'আয়াক					
কিনি নিয়া')	...	৬/০	মোট অৰা—		২৭৫০/০
চাহ এক কাপ	...	১/০	বৰ্ত্ত :-		
বিডিং এয়ুটি	...	৬/০	টেলিফোন (আশালৈ)	...	৬/০
টেলিফোন (আশালৈ)	...	৬/০	জুটা চিনেমাৰ টিকেট নিজৰ আক		
জুটা চিনেমাৰ টিকেট নিজৰ			আশাব (আনাৰ-কলি)	...	৪১/০
আক আশাব (আনাৰ কলি)	...	২৪০/০	আশালৈ বন্দবলৈকে টেকী ভাড়া		২১/০
ভালমুট	...	১০	ডিনাৰ (ডিনাৰ ভবল নিজৰ আক		
হুকান 'প্লেছেল' চাহ	...	৪০	আশাব)	...	১০৪০
টায় ভাড়া	...	১০	'বহু'ৰ বক্চিচ	...	২৪০
চুলিব কিতা	...	১০	কুলৰ কুলি আক আশাব খোলালৈ		
বাকিব আশাব	...	৬/০	কুলৰ মালা	...	৪০
বিবিধ		২৪৪০/১০	কুল বেপাৰীক বক্চিচ	...	৪০
	মোট—	১০০	মিঠা পাণ	...	৪০
			পাণ দোকানীক বক্চিচ	...	৪০
			আশাইত্তৰ ঘৰলৈ টেকী ভাড়া	...	২১/০
			টেকীয়ালাক বক্চিচ	...	২০
			জাকযোগে আশাব নামক চিঠি		৬/০
			ঈবধ পুৰা এয়টল	...	২৫০
			বগনীয়াক		১/০
			বাকী		৪৪
১৩ ডিচেম্বৰ ১৯৫০					
অৰা :-					
পুৰণি সংবাদপত্ৰ, বাহেকীয়া					
কাগজ আক আগেয়ে কিনা					
কিতাপ সেৱ জুখি বেচা	...	৩১/০	মোট লাভাইশ টকা পোন্ধৰ অনা দাওঁ ।		

অসমীয়া সংস্কৃতিৰ বেদী

শ্ৰীযুত ৰতিনাৰায়ণ শৰ্মা এম্-এ।

অসমীয়াৰ সংস্কৃতি বোলা এটা বস্তু আছে। প্ৰত্যেক ব্ৰহ্মোন্মত্ত অসমীয়াই নিজৰ সংস্কৃতিৰ কথা কৈ গৌৰৱ কৰে। কিন্তু, অসমীয়াৰ এই সংস্কৃতি নো কি বস্তু? অসমীয়া সংস্কৃতিৰ বেদী কি? আধুনিক অসমীয়া সংস্কৃতি কিহৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত? অসমীয়াৰ সংস্কৃতি আছে বুলি জানিও সহজতে এনেবিলাক প্ৰশ্ন আমাৰ মনত উদয় হয়।

বহুতেই অসমীয়াৰ সংস্কৃতি বুলিলে অসমৰ বিভিন্ন ধৰ্মৰ কথা কয়; বহুতে সাহিত্যই অসমীয়াৰ সংস্কৃতি বুলি দেখুৱায়; বহুতে আকৌ অসমীয়াৰ শিল্প-কলাকে অসমীয়াৰ সংস্কৃতি বুলি ধাৰণা কৰে। তেওঁবিলাকৰ এইবিলাক ধাৰণা অৱশ্যে আংশিক ভাবে সত্য; কিন্তু আৰি জনা উচিত যে ধৰ্ম, সাহিত্য বা শিল্প-কলা সংস্কৃতিৰ একোটা অংশহে। সংস্কৃতিৰ পৰিধি ইয়াককৈ বহুত বৰ্ত্তন। বহুতে অসমীয়াৰ সংস্কৃতি নো কি?

অতি চমুকৈ কথাত অসমীয়া সংস্কৃতি হৈছে অসমীয়া জাতিৰ অতীত আৰু বৰ্ত্তমান জীৱনটোৱেই। প্ৰাক-ঐতিহাসিক যুগৰে পৰা বৰ্ত্তমানলৈকে অসমীয়া জাতিয়ে শাৰীৰিক আৰু মানসিক বিধানবিলাক কৰ্ম কৰিলে—সেই সকলোবিলাক গোটেই অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সৃষ্টি হৈছে। অসমীয়াৰ শিল্প-কলা, ধাৰণা-ধাৰণা ৰীতি-নীতি, শিক্ষা-সাহিত্য, ধৰ্ম-সভ্যতা আদিয়েই অসমীয়াৰ সংস্কৃতি। সংস্কৃতিৰ বিষয়ে আমি পাচত বহুলাই আলোচনা কৰিছোঁ।

ইয়াতে আমি এটা কথা মনত ৰাখিব লাগিব যে ভাৰতৰ সম্বন্ধে অসমতো বহুত বেলেগ বেলেগ জাতিৰ সমাবেশ আৰু দুবছৰ অতীত যুগৰে পৰা

বৰ্ত্তমানলৈকে এই বিভিন্ন জাতিবিলাকে নিজৰ নিজৰ সভ্যতা অসমত পান কৰি এক সংমিশ্ৰিত অসমীয়া জাতি আৰু সংস্কৃতিৰ সৃষ্টি কৰিছে। তাৰ উপৰিও যুগে যুগে অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে অব্যব বৃদ্ধি কৰি ৰূপান্তৰিত হৈ আহিছে। বিশেষতঃ অসমীয়া জাতি বহুত বেলেগ বেলেগ জাতিৰ দ্বাৰা সংগঠিত আৰু অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে বহুত জাতিৰ দান আছে; তথাপি অসমীয়া সংস্কৃতিৰ এটা সামগ্ৰিক আৰু বৈশিষ্ট্য আছে।

যুগে যুগে অসমীয়া সংস্কৃতি পৰিবৰ্ত্তিত আৰু পৰিৱৰ্ত্তিত হৈ আহিছে। পৰিৱৰ্ত্তিত হৈ নতুন আৰু ভাৰতীয় ৰূপ ধাৰণ কৰিছে। সেই পৰিৱৰ্ত্তিত অসমীয়া সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন ধাৰা বিলাক নিৰ্ণয় কৰা অতি সহজ নহয়। তথাপিও আমি অসমীয়া সংস্কৃতিৰ আলোচনা কৰিবলৈ বাধ্য; কিয়নো অসমীয়া জাতিৰ সংস্কৃতি নাজানিলে বৰ্ত্তমান অসমীয়াৰ সমস্যা তিলাক সমাধান কৰা কঠিন হৈ পৰে। বহুতে ভুলভাৱে কয় বৰ্ত্তমান অসমীয়াৰ সমস্যাৰ মূলত অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমস্যা কি? যুৱ জাতকৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় বৰ্ত্তমান অসমীয়া জাতিৰ সামাজিক সমস্যাবিলাকৰ মূল অসমীয়া জাতিৰ অতীত জীৱনত অৰ্থাৎ সংস্কৃতিত লুকাই আছে।

অসমীয়া সংস্কৃতি আলোচনা কৰিবলৈ হলে আমি আগতে অসমীয়া সমাজখনলৈ চকু দিব লাগিব। কিয়নো অসমীয়া সমাজেই অসমীয়া সংস্কৃতি ৰক্ষণাত্মক। কিন্তু এই সমাজ যে যুগে যুগে পৰিবৰ্ত্তন হৈ আহিছে, প্ৰাক-ঐতিহাসিক যুগৰ অসমীয়া সমাজৰ মূলত আছিল অসমীয়া

সমাজৰ বিষয়ে মিল নাই; কিন্তু এটা যোগসূত্ৰ আছে। সেই গতিকে আধুনিক অসমীয়া সমাজ কথা জাতিৰ এটা বীতি বা প্ৰথা আলোচনা কৰিবলৈ হলে তাৰ মূল বিচাৰি হওক। আমি প্ৰাক-ঐতিহাসিক যুগলৈকে যাব লাগিব। সেই গতিকে আমি অসমীয়া সমাজৰ গঠনৰ বিষয়ে প্ৰগতিমূলক দৃষ্টি-ভঙ্গীৰে আলোচনা কৰিব লাগিব।

অসমীয়া সমাজ একেদিনাই বা একে সময়তে সৃষ্টি হোৱা নাই। অসমলৈ ভিন্ ভিন্ সময়ত ভিন্ ভিন্ জাতি আহি নিজ নিজ সমাজ স্থাপন কৰিছে আৰু এটাৰ লগত আনটো জাতিৰ আদান-প্ৰদানৰ ফলত বহুতো সামাজিক পৰিৱৰ্তন ঘটিছে। এই আদান-প্ৰদান আৰু সামাজিক পৰিৱৰ্তন অৱশ্যে স্বাভাৱিক।

আমি কোনো সমাজৰ কথা আৰম্ভ কৰোঁতে নকহ। বুৰঞ্জীৰে বা ইতিহাসে সচাৰ সমাজ বাদ দি আহিছে। বুৰঞ্জীত মাত্ৰ পোৱা যায় বৰাণসী কথা, বাৰ্তনৈতিক পৰিস্থিতিৰ কথা বা যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ কথা। সমাজৰ কোনো কথাই আগতে বুৰঞ্জীত উল্লেখ নাপাইছিল; সেই গতিকে আমাৰ অতীত সমাজৰ বিষয়ে জানিবলৈ হলে আমি সহস্ৰতে বৃত্তান্তবিদ, জাতিতত্ত্ববিদ, সমাজতত্ত্ববিদ বা জাতি-তত্ত্ববিদসকলৰ মতৰ ওপৰত ভৰ দি প্ৰাচীন সমাজৰ বিষয়ে জানিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগিব।

অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ ওপৰত অসমৰ ভৌগোলিক পৰিবেষ্টনে অশেষ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছে। অসম দেশৰ উত্তৰে হিমালয় পৰ্বত, পূবেও পৰ্বত-পাহাৰে ভৰপূৰ, পশ্চিম আৰু দক্ষিণ-ফালেও ব্ৰহ্মপুত্ৰ তৃতীয় শতিকালৈকে এভাগ ঠেক পানীয়ে ভাৰতৰ বাকী ভাগৰ লগত পৃথক কৰি ৰাখিছিল। ভাৰতৰ বাকী ভাগ আৰু অসমৰ বাকীত থকা পানীভাগক বেদ বহুসংহিতা আদিত পূৰ্ব-সমুদ্ৰ বোলা হৈছিল; তাৰ পাচত মহাভাৰতৰ

যুগত ইয়াক লৌহিত্য সাগৰ বুলিছিল। ইয়াৰ বাহিৰেও গ্ৰীক আৰু বৌদ্ধ গ্ৰন্থৰ পৰা জানিব পাৰি যে খৃষ্টীয় তৃতীয় শতিকালৈকে বঙ্গদেশৰ দক্ষিণ আৰু পশ্চিম ভাগ সাগৰৰ তলত আছিল আৰু বৰ্তমান ছিলেট বিলাখনো জলাশয় আছিল। প্ৰকৃতিয়েই অসমত ভাৰতৰ পৰা সদায় পৃথক কৰি ৰাখি আহিছে। সেই গতিকে অসমত এটা সুকীয়া সংস্কৃতিৰ আভাস পোৱা যায়। অসমৰ এই সুকীয়া আৰু অভিনৱ সংস্কৃতিৰ কাৰণে অসমৰ জল-বায়ুও বহু পৰিমাণে চাৰী বুলি কব লাগিব। অসম গ্ৰীষ্ম-প্ৰধান অঞ্চলত অৱস্থিত আৰু তাৰ বাহিৰ জিহবত প্ৰায় ন মাহেই বৰষুণ হয়। যৌচুখী বতাহ আৰু বৰ্ষাৰ অসমত বেতিৰ উপযোগী ঠাই কৰি গঢ়ি তুলিছে যদিও অসমৰ মেঘেৰা জল-বায়ুৰে ইয়াৰ অধিবাসীবিলাকৰ মন আৰু শৰীৰৰ দৰ্ভিকাত যথেষ্ট বাধাত জন্মাই আহিছে। তিনি কাণে শুৱ শুৱ পাৰাৰ মাজৰ জিহুসাকৰ এই অসম দেশত যৌচুখী বতাহে বেনেটক ধুৱহা-বৰষুণ আনি চোৱাই ঠাই জেকা কৰি পেলাইছে, তেনেটক এই বতাহ-বৰষুণে মানুহৰ মনৰ ওপৰতো ক্ৰিয়া কৰি ইয়াৰ মানুহকো নিৰ্জু, সহনশীল, ভয়াতুৰ আৰু অতি সহজেই আত্ম-সমৰ্পনকাৰী কৰি গঢ়ি তুলিছে। 'অসমলৈ মানুহ গলেই ভেঁটা হয়' বুলি যি এটা প্ৰবাদ আছে তাৰ অৰ্থ এয়ে যে পৰাক্ৰমী যুৱক জাতিও অসমত বস-বাস কৰিবলৈ ললে, তেওঁলোকৰ বল-বীৰ্য্য হেৰাই যায় আৰু প্ৰকৃতিও নিৰ্জু হৈ পৰে।

অসমৰ পশ্চিম সীমাত থকা পানী ভাগ পাব হৈ বিমানবিলাক জাতি সোমাইছিল সেই জাতিবিলাক অসমৰ পূবৰ পৰ্বতৰ বাধাৰ কাৰণে আগলৈ নগৈ অসমতে থাকি গ'ল; পূবফালৰ সীমাৰ পৰ্বত পাব হৈ বি জাতি আহিছিল সেই জাতিও পশ্চিম সীমাৰ পানী ভাগ অতিক্ৰম নকৰি অসমতে বৈ গ'ল।

অসমৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাই সাক্ষ্য ঠাই কাৰণে অসমলৈ পশ্চিম আৰু পূবৰ পৰা অহা জাতিবিলাক এই উপত্যকা ভূমিতে আদিতৈ বৃদ্ধ-বিগ্ৰহত আৰু পাচলৈ শান্তিৰে থাকিবলৈ ল'লে। অধিক শক্তিশালী আৰু উন্নত জাতিবিলাকে অসমৰ উপত্যকাভূমিত নিজ আধিপত্য বিস্তাৰ কৰি ভূৰ্জলীক পৰ্ব্বত-পাহাৰলৈ খেদি দিছিল। উপত্যকা-ভূমিত একেলগে কেবাটাও জাতি বাস কৰিলে তেওঁলোকৰ হেটোৰ লগত সিটোৰ আদান-প্ৰদানত অহাটো খাভাৱিক। অসমতো (অসম উপত্যকাতো) বেলেগ বেলেগ জাতিবিলাকে নিজ নিজ সভ্যতা বিস্তাৰ কৰিছিল যদিও অসমত জন-বান্ধু আৰু প্ৰাকৃতিক পৰিস্থিতিৰ বাবে কালক্ৰমত সেই জাতি বিলাকৰ মানসিক আৰু সামাজিক অৱস্থাই এক নতুন আৰু একে ৰূপ ধাৰণ কৰিছিল। সেই গতিকে নানা জাতিৰ দেশ অসমত এক অসমীয়া জাতিৰ এটা সুকীয়া সভ্যতা আৰু সংস্কৃতিৰ আকাশ পোৱা যায়। অসমলৈ বিনানবিলাক জাতি আহিবৰ পৰা আহিছিল সেই সকলোবিলাকেই অসমত বৈ গ'ল আৰু সকলো জাতি গোটেখন এক অসমীয়া জাতিৰ সৃষ্টি হৈছে আৰু এই সন্মিলিত অসমীয়া জাতিয়ে এক জটিল সংস্কৃতিৰ সৃষ্টি কৰিছে। তাৰ উপৰিও অসমে সকলো জাতিৰ সুকীয়া সভ্যতাবিলাক বুকুত সাৰি এতিয়া এক অসমীয়া সভ্যতা ত্যাগি ধৰি অসমীয়া জাতিৰ সংস্কৃতিৰ সাধনত্বতা, দীৰ্ঘতা আৰু গভীৰতা প্ৰকাশ কৰিছে।

অসমলৈ অহা আদিম জাতিবিলাকৰ ভিতৰত নিগ্ৰো জাতি, অষ্ট্ৰিক জাতি, মঙ্গোলীয়ান জাতি, আলপাইন জাতি, আৰ্য জাতিয়েই প্ৰধান। এই জাতিবিলাক প্ৰাক-ঐতিহাসিক যুগতে দলে দলে অসম সোৱায়। এই কেউটা জাতিয়ে অসমত সাক্ষ্য উপত্যকাভূমিত হেজাৰ বছৰ ধৰি বাস কৰি আহিছে। সেই গতিকে আজিও অসমীয়া সমাজত এই কেইটা জাতিৰে প্ৰভাৱ আছে। আমি চোৱা উচিত ওপৰোক্ত জাতি কেইটা কেতিয়া, কোন সময়ত, কোন পথেদি আহি অসম সোৱায় আৰু কোন জাতিয়ে কি কি সভ্যতা অসমত দান কৰে। এনেবিলাক কথা জানিবলৈ হলে আমি অসমৰ তথা ভাৰতৰ বাহিৰৰ অধিবাসী বিলাকৰ কথা জানিব লাগিব। কিয়নো সমগ্ৰ মানৱ জাতিয়ে এয়াইৰ পৰা পৰিভ্ৰমণ আৰম্ভ কৰিছে আৰু সেই গতিকেই অসমৰ জাতিবিলাকৰ কিছুমান বীতি-নীতি পৃথিৱীৰ আন ঠাইৰ জাতিৰ বীতি-নীতিৰ লগত মিল আছে। অসমীয়া সংস্কৃতি আৰু সমাজৰ মূল পৃথিৱীৰ চাৰিওফালে সিঁচৰতি হৈ আছে। বহুল ভায়ে চাবলৈ গলে আমি দেখা পাও অসমীয়া সংস্কৃতিৰ বেদী প্ৰাচীন মানৱ-সমাজ। সেই গতিকে আমি অসমীয়া সংস্কৃতি বুলিবলৈ হলে প্ৰাচীন মানৱ সমাজৰ উৎপত্তি আৰু ক্ৰম-বিকাশ, আদিম মানৱৰ খাদ্য, বাসনা, বিধান, বীতি-নীতি, গীত-মাত ভাৱা আদিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব লাগিব।

ভাৰতত নব্য বিজ্ঞানৰ ক্ৰম বিকাশ

শ্ৰীহৰিচন্দ্ৰ বসু

“বিজ্ঞান কেতিয়াও স্বাৰ্থাৰ্থ আনন্দ হ’ব নোৱাৰিব। বিসংকলন বিজ্ঞান সাধনা কৰাৰ সৌভাগ্য হৈছে সেই সকলোই প্ৰথমে ভেঁৰীলোকৰ অভিজ্ঞতামানবতাব হকে প্ৰয়োগ কাৰ্যৰ লাগিব। এক কথাত কবলৈ গ’লে মানবতাব হকেই সকলো প্ৰাচেষ্টা হ’ব লাগিব।” — কাল’মাক্স

অতীত ভাৰতৰ বিজ্ঞানৰ গবেষণা যথেষ্ট হৈছিল। বসুদেৱ, জ্যোতিষবিজ্ঞা আৰু আনুৰূপিত ভাৰতীয়ই চেন উৎকৰ্ষতাৰ পৰিচয় দিছিল। সেৱা হ’ল আজিৰ পৰা প্ৰায় চেন কালৰ চহাৰাৰ বহুৰৰ আগৰ কথা। ভাৰতীয় চিন্তাবাদাই ক্ৰমান্বয়ে সত্যি সত্যি ভক্তিবাদৰ ফালে ব’হলৈ ধৰিলে আৰু ইমানতে বিজ্ঞানৰ সাধনাও লোপ পালে।

ভাৰত আধ্যাত্মবাদী দেশ। পাৰ্থক্য বুদ্ধিৰ এই দেশত আজিও বৰকৈ বিনা কৰাৰ প্ৰথা প্ৰচলিত আছে। একালত দেশত প্ৰচুৰ খেতি হৈছিল, কম পৰিশ্ৰমতে যাকুচে পেট ভৰাই খাবলৈ পাইছিল, প্ৰাকৃতিক সৌকৰ্য্যৰে ভৰপূৰ পৰিবেশৰ মাজত যাকুচৰ জীৱন-যাত্ৰাও সহজ আছিল। সামাজিক ভাৱেও সমাজ আগবাঢ়িছিল—অন্ত দেশতকৈ বহুত বেচি। কঠোৰ সামাজিক নিয়ম শৃংখলা বজাই ৰখা হৈছিল। বিজ্ঞান চৰ্চাৰ প্ৰয়োজন হয় ব্যৱহাৰিক প্ৰয়োগৰ কাৰণেহে। কিন্তু ব্যৱহাৰিক প্ৰয়োগেই বেতিয়া সংকুচিত হ’ল বিজ্ঞান সাধনা আপোনাআপুনি বন্ধ হৈ গ’ল আৰু বিজ্ঞানৰ সাধনাৰ চাই ললে জীৱন মুক্তিৰ সাধনাই। আধ্যাত্মবাদ বিজ্ঞানৰ পৰিপন্থী নাছিল—কিন্তু সেই আধ্যাত্মবাদে বিজ্ঞানৰ পৰিপন্থী নোহোৱা-

কৈছে বিজ্ঞানক সংকুচিত কৰিলে “জনৰি সংসাৰ ভাই, ইয়াত সকাম নাই, মোহনৰ মায়াজাল সকলো মাগোন” যন্ত্ৰৰ কৰ্মনিৰে।

এদিন আবহতা এনেদৰেই বিজ্ঞানৰ চৰ্চা বন্ধ হৈ গৈছিল। ওখৰ খয়াম বিখ্যাত গণিতজ্ঞ আছিল।

সুদীৰ্ঘ নব্যযুগৰ অৱসানৰ পিচত ভাৰতলৈ অহা বনিয়া বুটীয়ে নব্য বিজ্ঞানৰ বতৰা লৈ আহিছিল—বি বিজ্ঞানৰ মূলতে আছিল নিউটন, গেলিলিউ, ছেমছন্ট্ৰি, টিকেনচন, ওটেনবাৰ্গ আদি। লীল শক্তি আৰু ভাণীশানা আধিকাৰে প্ৰাচীন সমাজ জালি চুংদাৰ কৰি দিছিল—কাৰ কলত ইউৰোপত নতুন ধনতাত্ত্বিক সভ্যতাই জন্ম লৈছিল।

সি বি কি নহওক বণিয়া শাসনৰ তলত থাকোতেই ভাৰতীয় যুৱকে বি পশ্চিমীয়া চিন্তা ধাৰাৰ লগত পৰিচিত হয় সেই পৰিৱেশেই এদিন ভাৰতীয় যুৱকক নব্য বিজ্ঞানৰ পথলৈ টানি নিৰে। এই নব্য শিক্ষিত ভাৰতীয় যুৱকে স্পষ্ট কৰি দিছিল যে দেশৰ উন্নতি সাধন কৰিবলৈ হ’লে দেশৰ স্বাৰ্থত বিজ্ঞানক প্ৰয়োগ কৰিবই লাগিব। বুটীয়ে ভাৰতত ১৮৮০ চনত পোনপ্ৰথমে কলিকতা মেডিকেল কলেজ স্থাপন কৰে। সেই একে বছৰতে বে-চকৰাৰী প্ৰাচেষ্টাত আৰ, জি, কৰ মেডিকেল কলেজ আৰম্ভ কৰা হয়। ১৮৭৬ চনত ডাঃ মহেন্দ্ৰলাল চকৰাৰে Indian Association for the cultivation of Science প্ৰতিষ্ঠা কৰে। কলিকতা বিজ্ঞান কলেজ প্ৰতিষ্ঠিত হয় ১৯১১ চনতহে। উল্লেখযোগ্য কথা ইমানেহে যে কলিকতা

বিশ্ব-বিজ্ঞানগণে বিজ্ঞান বিষয়ক এম, এচ, ডি, খোলে ১৯০৬ চনতহে—১৯০৫ চনৰ স্বদেশী আন্দোলনৰ পিচত।

১৯০৬ চনৰ পিচৰ পৰা দেশত এটা নতুন আগবঢ়ে দেখা দিয়ে। বিলাতী চৰকাৰেও বিজ্ঞান শিক্ষাৰ কাৰণে পথ জোকাবিলৈ আৰম্ভ কৰে—নহলে বিজ্ঞান শিক্ষাৰ মাজেদি জাৰতলৈ বিটো সাংঘাতিক বস্তু বিলাতৰ পৰা আহিবলৈ হ'বলৈ ধৰিছিল সি বুটচ চৰকাৰৰ পক্ষে বৰ মাবান্ধক যুলি বিবেচিত হৈছিল। ১৯০৫ চনত চৰকাৰে Indian Institute of Agricultural Research, ১৯১৪ চনত Forest Research Institute, ১৯০৬ চনত Mining, Geological and Metallurgical Institute of India প্রতিষ্ঠা কৰে।

জাৰতত পোনপ্ৰথমে নয়া বিজ্ঞানৰ নতুন চেতনাবে বৈজ্ঞানিক জীৱনৰ পাতনি বোলে বুৰ্জনি কৃতী বৈজ্ঞানিক আচাৰ্য্য প্ৰফুৰচেন্স বাৰ আৰু আচাৰ্য্য জগদীশচন্দ্ৰ বসুহে ১৮৮৭ চনত। আচাৰ্য্য বসু বিলাতৰ এডিন বৰা বিশ্ববিজ্ঞানগণৰ পৰা ডি এচ, ডি উশাৰি লৈ কলিকতাৰ প্ৰেচিডেন্সি কলেজত বসায়নৰ অধ্যাপকৰ কাৰত সোমায়। আৰু আচাৰ্য্য বসুহে কেন্দ্ৰীক বিশ্ববিজ্ঞানগণৰ পৰা এম, এচ, ডি পাচ কৰি প্ৰেচিডেন্সি কলেজত পদাৰ্থ বিজ্ঞানৰ অধ্যাপক পদত বসবল হয়। তদোক্তন বৈজ্ঞানিকেই সেইদিনা প্ৰথম বিটো অভাৱৰ সন্মুখীন হৈছিল—সেইটো হৈছে একোটা সুসজ্জিত লেবোৰেটৰী। তেওঁলোক দুয়োৰে আশাৰ চেষ্টাৰ ফলত প্ৰেচিডেন্সি কলেজত দুটা লেবোৰেটৰী প্রতিষ্ঠা হয় আৰু তেওঁলোক দুয়ো বিজ্ঞানৰ যৌলিক গবেষণা আৰম্ভ কৰে। আচাৰ্য্য বাৰে যৌগিক পদাৰ্থৰ বিশ্লেষণ আৰু মিশ্ৰণৰ সম্পৰ্কে গবেষণা কৰিছিল আৰু তেখেতে Mercurous nitrite আৱিষ্কাৰ কৰিছিল।

আচাৰ্য্য বসুহে বিজ্ঞান তত্ত্বৰ সম্পৰ্কে গবেষণা চলাইছিল। ১৮৯৫ চনত এই গবেষণাৰ কল স্বৰূপেই তেখেতে বিনা তাঁৰে বিজ্ঞান প্ৰবাহ সঞ্চালন কৰিবলৈ সক্ষম হয়। তেখেতে বিজ্ঞান প্ৰবাহ ধৰিবৰ কাৰণে এটা বস্তুও উদ্ভাৱন কৰিছিল। তেখেতৰ বস্তুটোৰ সম্পৰ্কে বিলাতৰ 'ইলেকট্ৰিচিয়ান' কাকতত এনেদৰে মন্তব্য কৰিছিল—“বৰ্তমান সময়ত বিনা তাঁৰে বাৰ্তা প্ৰেৰণ কৰিবলৈ যিমানবিলক বস্তু উদ্ভাৱন হৈছে তাৰ ভিতৰত আচাৰ্য্য বসুৰ উদ্ভাৱিত বস্তুই অইন সকলোবোৰকৈ চৰ পোলাইছে।”

১৮৯৪ চনৰ নভেম্বৰ মাহত কলিকতাৰ প্ৰেচিডেন্সি কলেজত আচাৰ্য্য বসুহে এটা পৰীক্ষাৰ আয়োজন কৰিলে। সেই পৰীক্ষাৰলৈও কেতিয়াও বহু গৱৰ্ণৰ চাৰ উইলিয়াম হেকেটীও উপস্থিত আছিল। তেখেতৰ পৰীক্ষাত বিজ্ঞান তত্ত্বৰ দুটা বস্তু জোড়া জোৰ কৰি বুজাব কোঠাত সজাই থোৱা এটা গুলি জবোৱা পিস্তলৰ গুলি এবিধে আৰু এটা বাকলৰ গোলা বিক্ষেপণ কৰিলে। ৭০ ফুট দূৰলৈ এনেদৰে বিজ্ঞান তত্ত্ব পঠিহাবলৈ তেখেতে বস্তুটোৰ লগত এটা উচ্চ দণ্ড সংযুক্ত কৰি দিলে আৰু সেই দণ্ডৰ ওপৰত এটা টিনৰ চাকু আঁটি দিলে। আধুনিক যুগৰ উন্নত যন্ত্ৰৰ এবিধেলতা (Aerial) এই একে ব্যৱহাৰ কৰা গৈছে। তেখেতৰ এই পৰীক্ষাৰ কল স্বৰূপেই বিলাতৰ বৰেল চটাইটীয়ে তেখেতক বক্তৃতা দিবলৈ আৰু পৰীক্ষা কৰি দেখুৱাবলৈ আহ্বান কৰে। তেখেতৰ বক্তৃতা আৰু পৰীক্ষাত যুদ্ধ হৈ বৰেল চটাইটীয়ে তেখেতক সন্মান আৰু বঢ়ায় আৰু লণ্ডন বিশ্ববিজ্ঞানগণে তেখেতক 'ডক্টৰ অব চাইন্স' উপাধি প্ৰদান কৰে।

তেখেতৰ এই বস্তুটোৰ সফলত বুটচ বণ-তৰীৰ অধ্যক্ষ চাৰ হেনৰী জেক্‌চনে এখন জাহাজৰ পৰা অস্ত্র এখন জাহাজলৈ থবৰ পঠাবলৈ সক্ষম হয়। তেখেতৰ বস্তুটোৰ সম্পৰ্কে বিলাতৰ 'ইলেকট্ৰিক

ইঞ্জিনীয়েৰ' কাকতে এইদৰে মন্তব্য কৰিছিল—
“.....বিবিধাৰ যুক্তিৰ অৱলম্বনত অধ্যাপক বহুদে
বৈজ্ঞানিক জবাব দিব। যহুটো আৱিষ্কাৰ কৰিছে
সি সঁচাকৈয়ে চমকপ্ৰসূ আৰু অজ্ঞাত সকলোবোৰ
বহুদে ভিতৰতো এই বহুদে নীৰৱচানীয়। অতি আচৰিত
কথা ইয়ানেইহে যে তেওঁ কোনো দিন এই বহুদে
কৌশলৰ কথা লুক-ঢাক কৰা নাট। আৰু পৃথিৱীৰ
বি কোনো লোকেই এই বহুদে কামত গুটুৱাবলৈ বা
তাৰ ঘাৰাই ধন উৰাজ্জ্বল কৰিবলৈ তেওঁ কোনো
'বাৰা-নিবেদ' আয়োণ কৰা নাই।”

Electric Engineer, 5th Feb. 1897.

ধাৰ্মিকনিৰ উদ্ভাৱিত বহু ইয়াৰ পিচতহে দেখিবলৈ
পোৱা যায়। ইয়াৰ পিচত অগ্ৰহীণচক্ৰৰ গৱেষণা
উদ্ভিৱ-জগতলৈ ঢাল লয়। উদ্ভিৱ-বিজ্ঞানলৈকে
তেখেতে মৌলিক অৱধান দি গৈছে। তেখেতৰ
উদ্ভাৱিত বহু Resonant recorderৰ ঘাৰাই তেখেতে
উদ্ভিৱৰ নাৰ্চ প্ৰৱাহ আৰু বৈজ্ঞানিক (sensitivity)
দৰা পোৱা যায়।

১৯১৩ চনত তেখেতে প্ৰেচিডেন্সি কলেজৰ
পৰা ওলায়। ১৯১৭ চনত তেখেতে বিজ্ঞানৰ উচ্চ
ধৰণৰ অধ্যয়ন আৰু গৱেষণাৰ কাৰণে 'বহু বিজ্ঞান
মন্দিৰ' নিজৰ লক্ষিত ধনবেই আৱস্ত কৰে। যুত্ৰাৰ
আগলৈকে তেখেতে বিজ্ঞান বন্ধিবৰ সকলো
গৱেষণাৰ কৰি ধৰিছিল। দেশত বিজ্ঞানৰ ছোট
প্ৰগতি কৰি থৈ গৈছিল। শই শই বহুতক অজ্ঞ-
প্ৰাপ্ত কৰি তুলিছিল—বিজ্ঞান অৱেষণাৰ কাৰণে।

আচাৰ্য্য বায়ৰ জীৱন বাত্ৰাটো সচৰাচৰতে
অজ্ঞ বৈজ্ঞানিকৰ জীৱনত দেখিবলৈ পোৱা যায়।
প্ৰেচিডেন্সি কলেজত থাকোঁতেই মাত্ৰ ৮০০ টকা
বুলখন বিচাৰে লৈ তেখেতে বেঙ্গল কেমিকেল
ৱৰ্কচ আৱস্ত কৰে। আৰু তেখেতৰ পুৰুষ পৰি-
চালনাৰ কল অকণেই এই প্ৰতিষ্ঠানে বিৰাট
কাৰণবত পৰিণত হয় আৰু দেশৰ এটা মহৎ

অজ্ঞ পুৰণ কৰে। আজীৱন বায়ৰ সন্মানীৰ
নবেই কটালে। বীৰ কুমাৰ প্ৰকৃষ্ণচক্ৰই জীৱনত
যটা সকলো টকা দান দি গ'ল—দেশক। তেখেতৰ
নিজৰ কৰ্ত্তব্য সম্পৰ্কে তেখেতে নিজেই কোৱা
এই উক্তিটো আশাদ বৰ ভাল লাগে। তেখেতে
এবাৰ কৈছিল—‘গ্ৰীষ্ম বৎসৰ পূৰ্বে এডিনবাৰ্গে
বখন বি, এচ, চি. পঢ়ি জখন “India and the
British Rule” নামে একখান পুস্তক লিখেছিল।
ফলে লৰ্ড বাইৰণেৰ যত “awoke one fine
morning and found myself famous”
এইক্ৰম জৰে স্বাক্ষৰীতি চক্ৰ কৰেছি, সৰাজ
সংস্কাৰ আন্দোলন কৰেছি, নানা প্ৰকাৰ কল
কাৰখানা গড়বাৰ চক্ৰ কৰেছি, এই লিখেছি,
আবাৰ সৰে সৰে বসায়ন লাগি অধ্যয়ন ও মৌলিক
গৱেষণা কৰেছি।”—‘আচাৰ্য্য প্ৰকৃষ্ণচক্ৰ’ পৃষ্ঠা ১১
[লেখক—শ্ৰীম্ভোষ বসুমতাৰ]

প্ৰেচিডেন্সি কলেজৰ পৰা ওলাই আহি তেখেতে
কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বিজ্ঞান কলেজত বসায়নৰ
পালিত অধ্যাপক হৈছিল। বিশ্ববিদ্যালয়ক দৰমতাব
সমস্ত টকা বসায়ন বিভাগৰ উন্নতিৰ কাৰণে দান
কৰিছিল। তদুপৰি বিখ্যাত হিন্দু বসায়নবিদ
নাগাৰ্জুনৰ নামে বহুবি এটা সোণৰ পদক আৰু
নগদ ৫০০ পাচ শ টকা বসায়ন বিজ্ঞানৰ কৃতী
ভাত্ৰজনক দিবৰ কাৰণেও তেখেতে কলিকতা
বিশ্ববিদ্যালয়ক কেবা হাজাৰো টকা দিছিল। অজ্ঞ
বিশ্ববিদ্যালয়কো তেখেতে বহুত দিবলৈ গৈ বি
ধন পাঠিছিল সকলো দুবাই দিছিল।

১৯০৭ চনৰ ২০ নভেম্বৰ দিনা আচাৰ্য্য বহুৰ
আৰু ১৯৪৪ চনৰ ৩ জুলাইৰ দিনা আচাৰ্য্য বায়ৰ
মৃত্যু হয়।

আচাৰ্য্য বায়ৰ আৰু বহুৰ ঐতিহ্য লৈ ভাৰতৰ
বিজ্ঞানৰ ক্ষেত্ৰত আৱিৰ্ভাৱ হয়হি চাব চক্ৰ শেধৰ
বেকট বখন। তেখেতে ভাৰত চৰকাৰৰ বাত্ৰ

বিভাগৰ উক্ত পদস্থ বিষয়া হৈয়ো সেই সন্মানৰ
সমীচন হৈয়ো টকীয়া চাকৰি এৰি দিলে কলিকতা
বিশ্ব-বিদ্যালয়ৰ অধ্যাপক হ'বৰ কাৰণে। কলিকতা
বিশ্ব-বিদ্যালয়ত থাকোঁতেই তেখেতে Indian asso-
ciation for the cultivation of science ৰ
সেবেৰেটৰীত গবেষণা চলাই গৈছিল শব্দ আৰু
পোহৰ শক্তিৰ সম্বন্ধে—১৯২১ চনৰ পৰাই। ১৯২৮
চনৰ ১৬ মাৰ্চ তাৰিখে হাঙ্গাৰীয়াত বহা বৈজ্ঞানিক
জাতিৰ বিজ্ঞান সম্মিলনীৰ উদ্বোধনী বক্তৃতাত বসুনে
প্ৰথমে তেখেতৰ আবিষ্কাৰৰ কথা ঘোষণা কৰে।
আৰু তাৰ কেইদিন মানৰ পিচতে তেখেতে পৰোৱা
সংবাদ পত্ৰ আকাৰে বিলাতৰ Nature পত্ৰিকাত
প্ৰকাশ হয়। সেই উদ্বোধনী বক্তৃতাত শেহত
তেখেতে কৈছিল—“আজি আমি বিশ্বৰ বাস্তব
জগতৰ মুখত উপস্থিত হৈছোঁহি বুলি নহি নিঃসন্দেহে
ক'ব পৰা হৈছে। ইয়াৰ সন্ধানী আলোকৰ সহায়ত
তুমুল জল, অনু-পৰমাণু বাজা, বিকীৰণ ধৰ্ম, বসুন্ধৰা
আৰু জাগৰ গতি বিজ্ঞানৰ অসংখ্য অশ্লীল উদ্ভাৱন
পৰা হ'ব। বিপুল কাম আজি মাত্ৰ অকল কৰিব
কাৰণেই অপেক্ষা কৰি আছে।”

বসু এফেক্ট বা বসু প্ৰদৰ্শন সহজে বুজাব
পৰা বিষয় নহয়। ইয়াক বুজিবৰ কাৰণে পদাৰ্থ,
গতি আৰু বসুন্ধৰাৰ পৰিকল্পিত জ্ঞান থাকিব লাগে।

আকাশৰ বহু নীলা কিব? এই প্ৰশ্নটোৱেই
বহুত বৈজ্ঞানিকৰ মনত খেলাইছিল। বহুতো
বৈজ্ঞানিকেই এই সম্পৰ্কে গবেষণা চলাইছিল।
এই নীলা বহুস্তৰৰ অন্তৰালত সৃষ্টি কৰিব দি
গূঢ়াৰ্থ সোমাই আছে তাৰ গবেষণাত প্ৰবৃত্ত হৈছিল
লৰ্ড ৰাভাৰ্ট। তেখেতৰ মৃত্যুৰ পিচত বসুনেই এই
সম্পৰ্কে গবেষণাত আগ বাঢ়ে। ১৯২৮ চনৰ ২৮
ফেব্ৰুৱাৰী তাৰিখে তেখেতে এবিধ নতুন আলোক
বিশ্বৰ সন্ধান পায় আৰু অৱিলখেই এই পৰীক্ষা
কলৰ অভিনৱ আৰু শুক্ল বিশ্বৰ বৈজ্ঞানিকসকলৰ

আগন্ত ভাঙি ধৰে। তেখেতৰ এই আবিষ্কাৰকে
বসু প্ৰদৰ্শন বা Roman effect বুলি জনাজাত।
বসু এই আবিষ্কাৰৰ ফলতই পৃথিৱী বিখ্যাত
হৈছিল। তেখেতে বহুল চোৱাটীৰ সভা পদ
পাইছিল। কলিকতা বিশ্ব-বিদ্যালয়ৰ পৰা Doctor
of science উপাধি পাইছিল। ১৯৩০ চনত পদাৰ্থ
বিজ্ঞানৰ নোবেল প্ৰাইজো পাইছিল। ষ্টক হোমৰ
সভাত নোবেল প্ৰাইজ গ্ৰহণ কৰিবলৈ গৈ সেই
দিনা ইউনিয়ন জেকব কলত কৰি বসুনে উত্থাপি
উত্থাপি কানিছিল—জাতিৰ ভাৰত। ই সন্ধান সেই
বাবেই প্ৰথমে বটছিল তাকে তেখেতে জাতিৰ
হৈ গ্ৰহণ কৰিবলৈ নোপোৱাৰ বাবে।

অধ্যাপনা আৰু গবেষণাৰ বাহিৰতো বসু
আছে। ভাৰতীয় বিজ্ঞান কংগ্ৰেচৰ তেখেত অত্যন্ত
জনপ্ৰিয়। Indian Association for the
cultivation of science আৰু ভাৰতীয় বিজ্ঞান
কংগ্ৰেচৰ তেখেত অৱৈতনিক সাধাৰণ সম্পাদক
আছিল। ১৯২৯ চনৰ ভাৰতীয় বিজ্ঞান কংগ্ৰেচৰ
মাদ্ৰাজ অধিবেশনত তেখেতে সভাপতিত্ব কৰিছিল।
এতিয়া তেখেতে ভাৰতীয় বিজ্ঞান পৰিষদ (Indian
Academy of science) ৰ জৰি ধৰিছে।

বসু, ৰায় আৰু বসুনে লৈ আহিছিল জাতীয়
ঐতিহ্য। তেখেতসকলৰ গবেষণাই পৃথিৱী জুৰি
সুখ্যাতি আৰ্জিছে। তেখেতসকলৰ পিচতো
ডাঃ মেঘনাথ সাহা, ডাঃ বীৰবল সাহনী, ডাঃ ভাণ্ডা,
ডাঃ ভাট নগৰ, ডাঃ কুকন, মতৌজনাথ বসু আৰু
অধ্যাপক বৰ্জানবীছে পৃথিৱী জুৰি সুখ্যাতি আৰু
মাকল্য লাভ কৰিছে। জাতীয় আন্দোলনৰ যাত্ৰা-
নিৰ্যেই ভাৰতত বিজ্ঞানৰ অগ্ৰগতি সম্ভৱ হৈছে
আৰু ভাৰতীয় বিজ্ঞানে সেই পথতেই আগবাঢ়িছে।
অকল সুখ্যাতি অৰ্জাতেই দেশৰ মনুষ্য নেবাঢ়ে,
জনসাধাৰণৰ জীৱন ধাৰণৰ মান উন্নয়ন নহয়।

বিজ্ঞানৰ সাধনা উদ্ভেদক ধৰ্মী আৰু সজিয়। গবেষণা বোলা কথাটোৱে কাকিকালি ব্যক্তিগত নহৈ হৈছে সামূহিক (Team work) আৰু দেশৰ বৃহত্তৰ স্বাৰ্থৰ কালৈ চাবলৈ গ'লৈ এনে হোৱাটোৱে বাঞ্ছনীয়। দেশৰ সুখ সমৃদ্ধি বঢ়াবৰ কাৰণে দেশে দেশে আজি বিজ্ঞানৰ প্ৰয়োগ কৰা হৈছে। অৱশ্যে ভাৰতত পাকিব পাবে—আৰু সেই ভাৰতীয়ৰ কাৰণে বৈজ্ঞানিক নিশ্চয় দায়ী নহয়।

বিজ্ঞান দুৰ্জীৱ গতিৰে আগবাঢ়িছে। আনবিক ক্ষতিৰ প্ৰয়োগৰ সম্ভাৱনাই যেতিয়া বাস্তৱ ৰূপ লৈছে তেতিয়া আমি বিজ্ঞানেই মানৱজাতিৰ বাহক বুলি ক'বলৈ সমূলি সন্দেহ নকৰা হৈছে।

ভাৰতত বিজ্ঞানিক জন-কল্যাণত প্ৰয়োগ কৰাৰ যেতিয়া দিন নো হয়। এই কেই বছৰৰ ভিতৰতে দেশলৈ নতুন ৰূপ আহিছে। কু-সংস্কাৰ ক্ৰমে নাহিতিয়া হৈছে। শিক্ষাই নতুন পথ লৈছে। নতুন নিয়ন্ত্ৰণ, জলবিদ্যা উৎপাদন, আৰু নানান শিল্পৰ বিজ্ঞানৰ প্ৰয়োগে দেশৰ বিপুল উন্নতিৰ সম্ভাৱনা দেখুৱাব পাৰিছে। দেশৰ জন-সাধাৰণৰ বিজ্ঞানৰ গুণবদ্ধ আস্থা বাঢ়িছে—লাখ লাখ বুঢ়কে বিজ্ঞান শিক্ষাৰ কাৰণে আগবাঢ়ি আহিছে। ই সচাটকৈয়ে শুভ লক্ষণ।

বি বিনা আঁহাৰ বিজ্ঞান সফল হ'ব দেশক নতুনকৈ সজাবলৈ—দেশক সমৃদ্ধিশালী কৰিবলৈ, বিনা বিজ্ঞান সফল হ'ব জন-সাধাৰণক হাড়তলা পাবপ্ৰয়ৰ পৰা মুক্ত কৰিবলৈ, বিনা বিজ্ঞানে মানৱজাতি সকলো ধৰণৰ পোষণৰ পৰা মুক্ত কৰিব—সেই অনাগত দিনলৈকে আমি অতি আগ্ৰহেৰে অপেক্ষা কৰিছোঁ।

ভাৰতৰ প্ৰধান বিজ্ঞান অনুষ্ঠান

সমূহৰ চমু পৰিচয়

(১) ইন্ডিয়ান এচোচিয়েচন ফৰ দি কাল্টিভেচন অৱ চায়েন্স (কলিকতা) ১৮৭৬ চনত

প্ৰতিষ্ঠিত। ডাঃ মহেন্দ্ৰলাল চক্ৰৱৰ্তী বিজ্ঞানৰ মৌলিক গবেষণা চলোৱাৰ কাৰণে প্ৰতিষ্ঠা কৰে। এইটোৱেই আটাইতকৈ পুৰণি বিজ্ঞানৰ অনুষ্ঠান।

(২) ভাৰতীয় বিজ্ঞান কংগ্ৰেছ (কলিকতা)—১৯১৪ চনত প্ৰতিষ্ঠা কৰা হয়। ভাৰতত বিজ্ঞানৰ গবেষণা আৰু বিজ্ঞানৰ প্ৰচাৰ কৰাটোৱেই এই কংগ্ৰেছৰ উদ্দেশ্য। বছৰি জাহুৱাৰী সাহিত্য ব্যয়িক সন্মিলন বহে। এই সন্মিলনত বিজ্ঞানৰ গবেষণাৰ সামূহিক প্ৰতিবেদন দাখিল কৰা হয়। যুগ অধিবেশনৰ লগতে গণিত, সাংখ্যবিজ্ঞান, পদাৰ্থ, ৰসায়ন-বিজ্ঞা, জীৱ-বিজ্ঞা, ভূগোল-বিজ্ঞা, নৃত্য, কীৰ্ত্তি-বিজ্ঞা, পুৰাতত্ত্ব, উদ্ভিদ-বিজ্ঞা, মেডিকেল আৰু ভেটেনেৰী কৃষি-বিজ্ঞা, শাৰীৰ-বিজ্ঞা, শিক্ষা আৰু মনোবিজ্ঞান, ইঞ্জিনিৰিং আৰু শক্তি-বিজ্ঞা এই সৰ্বমুঠ ১৩ টা শাখাৰ অধিবেশন বহে। এই সন্মিলনবোৰক বিশিষ্ট বৈজ্ঞানিকসকলৰ বক্তৃতাৰ আয়োজন কৰা হয় আৰু বৈজ্ঞানিক প্ৰবন্ধ আদিও পাঠ কৰা আৰু আলোচনা কৰা হয়।

(৩) ৰাজ্যসোৱৰ ভাৰতীয় বিজ্ঞান পৰিষদ (Indian Academy of Science)—১৯৩৪ চনত এই প্ৰতিষ্ঠানটি স্থাপন কৰা হয়। পৃথিবীৰ সকলো দেশৰ বৈজ্ঞানিকৰ লগতে এই অনুষ্ঠানৰ যোগাযোগ আছে।

(৪) ভাৰতীয় বিজ্ঞান মন্দিৰ (Indian Institute of Science)—১৯১১ চনত চাব ভোৱাৱতী টাটাৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰে। ভাৰতৰ সৰ্ববৃহৎ বিজ্ঞানৰ অনুষ্ঠান। সকলো ধৰণৰ গবেষণা এই অনুষ্ঠানৰ তত্বাবধানত চলোৱা হয়। গবেষণাৰ কাৰণে fellow ship দিয়া হয়।

(৫) বসু বিজ্ঞান মন্দিৰ, কলিকতা (Bose Research Institute)—১৯১৭ চনত আচাৰ্য বসুৱে প্ৰতিষ্ঠা কৰে।

(৬) ভারতীয় সাংখ্যবিজ্ঞান মন্দির, কলিকতা (Indian Statistical Institute)—১৯৩২ চনত প্রতিষ্ঠা করা হয়। গবেষণার কার্যে fellow ship দিয়ে। 'সাংখ্য' নামের এখন মাসিকীয়া মুখ-পত্র প্রকাশ করে। এই অনুষ্ঠান পরিচালনা করিতে বিখ্যাত বৈজ্ঞানিক অধ্যাপক পি টি মল্লা নবীচেন।

(৭) ভারতীয় রসায়নিক পরিষদ (Indian Chemical Society, Calcutta)—১৯২৯ চনত প্রতিষ্ঠা করা হয়। fellow ship দিয়ে।

(৮) কানী গণিত পরিষদ (Benares Mathematical Society)—১৯১৮ চনত প্রতিষ্ঠিত।

(৯) বোম্বাই নৃতত্ত্ব পরিষদ (Anthropological Society of Bombay)—১৮৮৬ চনত প্রতিষ্ঠিত।

(১০) জাতীয় বিজ্ঞান পরিষদ, কলিকতা (National Institute of Science of India) ১৯০৫ চনত প্রতিষ্ঠিত।

(১১) ইঞ্জিনিয়ারিং ইনস্টিটিউট, কলিকতা (Indian Institute of Engineers)—১৯২০ চনত প্রতিষ্ঠিত। ইঞ্জিনিয়ারিং বিষয়ের উচ্চ ধরনের পরীক্ষা পরিচালনা করে। এখন তিনিমহীয়া মুখ-পত্রও প্রকাশ করে।

(১২) খনি, ভূ-বিজ্ঞান আক ধাতু-বিজ্ঞান ইনস্টিটিউট, ধানবাদ (Mining, Geological and Metallurgical Institute) ১৯০৬ চনত প্রতিষ্ঠিত।

(১৩) কৃষি গবেষণা মন্দির, দিল্লী (Indian Institute of Agricultural Research)—১৯০৫ চনত প্রতিষ্ঠিত।

(১৪) ফরেস্ট ইনস্টিটিউট, ডেবান্ডন (Forest Research Institute)—১৯১০ চনত প্রতিষ্ঠিত।

(১৫) দিল্লী পলিটেকনিক (Delhi Polytechnic)—১৯৪০ চনত প্রতিষ্ঠিত।

১৯৪৯ চনর পরা ভারত সরকারে তদন অনুষ্ঠান কেইটি প্রতিষ্ঠা করিছেন।

(1) National Physical Research Laboratory—New Delhi. (2) National Chemical Research Laboratory—Poona. (3) National Drug Research Institute—Lucknow. (4) National Metallurgical Laboratory—Jamshedpur. (5) National Leather Research Institute—Madras. (6) National Food Research Institute—Mysore. (7) National Electro Chemical Research Institute—Madras. (8) National Dairy Research Institute—Bangalore. (9) National Building Research Institute—Rurhki. (10) National Glass Research Institute—Calcutta. (11) National Fuel Research Institute—New Delhi.

অসমৰ নৃত্য কলা

শ্ৰীমতীন গোস্বামী

ভাৰতীয় নৃত্য-কলাক সাধাৰণতে চাৰিটা পদ্ধতিত (School of dancing) ভগোৱা হয়—ভাৰত নাট্যম, কথাকলি, কথক আৰু মণিপুরী। ইয়াৰ বাহিৰেও অসমত না না ধৰণৰ বি শাস্ত্ৰীয় নৃত্যৰ প্ৰচলন আছে তাক এটা বেলেগ কামৰূপী নৃত্য-পদ্ধতি বুলি ধৰিব পাৰি। অসমত প্ৰচলিত এই শাস্ত্ৰীয় নৃত্য সমূহৰ বিশেষত্ব—বিভিন্ন মূহুৰৰ ব্যৱহাৰ, নিজস্ব প্ৰকাশ ভঙ্গি আৰু পান বিক্ষেপৰ বৈচিত্ৰতা। বিশেষকৈ এই নৃত্য ভাৰতৰ অন্যান্য নৃত্যৰ পৰা পৃথক হৈছে ব্যক্ত-মন্ত্ৰৰ বিভিন্ন তালবিলাকত।

নৃত্য সাধাৰণতে দুবিধ—শাস্ত্ৰীয় নৃত্য (classical dance) আৰু দেশীনৃত্য বা লোকনৃত্য (Folk dance)। অসম লোকনৃত্যৰে ভৰপূৰ। দেওখনি নাচ, বিহুনাচ আৰু গৰুত-ভৈল্যমৰ জন-ভাতিসমূহৰ আদিও প্ৰচলিত—নাচক্ৰম নাচ, মাঠো নাচ, চেমা নগা নাচ, পাখিয়া লিমা, ইবেইনা, খেবাইনৃত্য হাবাজানি, বাক্চ নাচ, জঙুৰা উৎসৱৰ নৃত্য আদি না না ধৰণৰ নৃত্যই লোকনৃত্যৰ ভিতৰত পৰে।

অসমৰ নৃত্যকলাত শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ দান অতুল-লবীয়া। নটুৱা নাচ, চালি নাচ, হুত্ৰধাৰী নাচ, থুমুৰা নাচ আদি নৃত্যবিলাক শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে দেৱ-দাসী ৰূপাপালি আৰু অসমৰ জন-জাতীয় নৃত্যৰ সংমিশ্ৰনত গঢ়ি তুলিলে। লাভ-ভাওৰ ভঙ্গিৰ নটুৱা নাচ গৰুৰ নৃত্যৰ প্ৰেৰণা নাচ। চালি নাচৰ ওপৰত দেৱদাসী নৃত্যৰ বৰ্ণেই প্ৰভাৱ দেখা যায়। এই নৃত্যৰ সাজ-পাখতো দেৱদাসী নৃত্যৰ সাজ-পাখৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। সেই কাৰণেই বোধহয় এই নৃত্যৰ আন এটা নাম “নটী প্ৰবেশ ভঙ্গি

বা বৰভঙ্গি”। শাস্ত্ৰীয় নৃত্য-ভঙ্গিমাৰে বিভিন্ন তাল-মানৰ থুমুৰা নাচ আৰু বিভিন্ন কৃষ্ণ-নৃত্যও সজীয়া নৃত্যৰ অপৰিহাৰ্য্য অঙ্গ। বাদলীলা, কালীৰ মনন, গোপাল-নৃত্য আদি কৃষ্ণ নৃত্যত বিভিন্ন তাল, পাদ চালনা আৰু প্ৰকাশ ভঙ্গিৰে কৃষ্ণ চৰিত্ৰৰ বিশেষ একোটা অংশক কল্প দিয়ে। দশাৱতাৰ নৃত্যও অসমৰ প্ৰায়বিলাক মন্ত্ৰতে প্ৰচলিত আছিল। হুত্ৰধাৰীৰ বিনাশ আৰু সংস্কৃতি বৰ্দ্ধাৰ কাৰণে ভগবানে প্ৰলয়-পৰোধি-জলন্ত বেন উদ্ধাৰ কৰা সংস্কৰণ ধৰাৰ পৰা কলিৰ শেষত হৰলক্ষ্মী কছি অৱতাবলৈকে বিচিত্ৰ নৃত্য-ভঙ্গিমাৰে প্ৰকাশ কৰে। এই নৃত্যবিলাকত শ্ৰীহৰ-হুত্ৰধাৰীৰ বাহিৰেও কিছুমান বেলেগ প্ৰকাশ-ভঙ্গি ব্যৱহাৰ কৰা হয়। এটা মন্ত্ৰ আৰু প্ৰকাশ-ভঙ্গিবোৰৰ পৰা অসমত এখন বেলেগ নৃত্য-ৰস-শাস্ত্ৰ থকাৰ কথা অনুমান হয়। বোগল সাজ-পাখৰে প্ৰভাৱান্বিত হুত্ৰধাৰী নৃত্য অসমৰ বেলেগ বেলেগ ঠাইত বেলেগ বেলেগ ধৰণৰ। সংস্কৃত নাটকৰ হুত্ৰধাৰীৰ সঙ্গত এই হুত্ৰধাৰীৰ বহুতো মিল। ভাওনাৰ হুত্ৰধাৰী নিজেই নাটকৰ ব্যাখ্যাকাৰক আৰু নৰ্ত্তক। ভাওনাৰ অভিনেতা অভিনেত্ৰীসকলৰ প্ৰবেশ, প্ৰস্থান আদিত বিভিন্ন নৃত্য-চলনকহে কৰা হয়। এই নাচাবলীকৰ পাদ বিক্ষেপৰ বিভিন্নতা মন কৰিব লগীয়া। একেটা তালতে পাঁচ পাঁচৰ জোপদীৰ সৈতে প্ৰবেশ কৰোতে প্ৰত্যেকৰে বিভিন্ন পাদ-চালনাত নিজস্ব কুটি উঠে।

দেৱদাসী নৃত্য (মন্দিৰ নৃত্য Temple dance) বিশেষকৈ হাজোৰ হৰগ্ৰীৱ-মাধৱ মন্দিৰ, দেৱগাৱঁৰ

শিব দ'ল, জুবি আৰু বিশ্বনাথত প্ৰচলিত আছিল। বৰ্ত্তমান এই নৃত্য প্ৰায় লুপ্ত হৈ গৈছে। ছাত্ৰোৱ দেৱদাসী নৃত্যৰে নতুন আৰু উন্নত ধৰণৰ সংকৰণ শ্ৰীনাথদেৱৰ চালি নাচ। দেৱদাসী বিলাকক সাধাৰণতে “নটী” খোলা হৈছিল। কিন্তু এই বিশেষণে আজি কালিৰ দৰে কোনো যেনো অৰ্থ প্ৰকাশ নকৰিছিল। “নটী” সম্প্ৰদায়ৰ মানুহৰ মাজতে এই নৃত্য-গীতৰ আৰম্ভ আছিল। বৰা দৰৰ পৰা এই “নটী” সকলে ভৱণ-পোষণ পাইছিল। দেৱদাসীৰ “নটী” সকলে শিব দ'লত প্ৰতি দিনে তিনি বাৰকৈ নৃত্য কৰিব লাগিছিল। নৃত্য শিব বন্দিবৰ পূজাৰ এটা অপৰিহাৰ্য অঙ্গ আছিল। এই নৃত্য বিলাক উঠি ছটা, বহি ছটা, আঠ বুলন আদি না না ভাগত ভগোৱা হৈছিল। নৃত্য বিলাকত প্ৰায়েই শিব-দুৰ্গাৰ গীত গাই সেই বিলাক বিভিন্ন মুদ্ৰাৰ দ্বাৰা ব্যাখ্যা কৰিছিল। দ'লৰ নৃত্য কৰিবলৈ এবাৰ পাছত “নটী” সম্প্ৰদায়ে এই নৃত্য-গীতক বাহুমাৰুত পৰিণত কৰিলে। খোল, নেগেৰা, জাল আদি ব্যৱহাৰ পৰিৱৰ্ত্তে জহনা, বেহেলা আৰু বহলুৱা গীতেৰে মানুহৰ মাজ মন মুহিবলৈ নৃত্য কৰিবলৈ ধৰিলে। লাহে লাহে যেতিয়া এই “নটী” সকলৰ মাজত ব্যক্তিচাবে দেখা দিলে, সবাত্তে তেওঁলোকক দুপাৰ চকুৰে চাবলৈ ধৰিলে আৰু তেওঁলোকৰ নৃত্য সন্মানৰ পৰা লুপ্ত হৈ যাবলৈ ধৰিলে।

গুজাপালি আজি কালি কান্ধকণ আৰু গোৱালপাৰা জিলাতহে দেখা যায়। এই নাচ তটা ভাগত বিভক্ত—বাঁৰ গুজা আৰু বাহ গোৱা গুজা। বাঁৰ পূজাত (মনসা পূজাত) বাঁৰ গুজা সকলে নানা মুদ্ৰাৰ সহায়ত বেউলা-লক্ষীদেৱ, দুৰ্গা, কালী, আদিৰ গীত ব্যাখ্যা কৰি নাচে। গুজাৰ লগত এখন ডাইনা পালি আৰু তিনি চাবি জন মান পালি থাকে। বাহ গোৱা গুজা সকল বৈকৰ।

গুজাপালি শতব্দেৰে আগৰ নাচ। এই নাচৰ মুদ্ৰা, প্ৰকাশ ভঙ্গি দক্ষিণ ভাৰতৰ কথা কলি নৃত্যৰ লগত মিল আছে। শ্ৰীনাথদেৱৰ প্ৰচলিত চালি, নটুৱা আদি নাচত গুজাপালি নাচৰ যথেষ্ট প্ৰভাৱ পৰিছিল।

বিহুনাচ অসমীয়া ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰাণৰ বস্তু। এই নাচৰ বিভিন্ন ভঙ্গিত প্ৰকৃতিৰ না না অৱস্থা প্ৰকাশ পায়। বঙালি বিহুত উজনি অসমৰ ডেকা-গাভৰুৱে এই নাচত মন-প্ৰাণ ঢালি দিয়ে। নাননি অসমত এই নৃত্য প্ৰায় লুপ্ত হৈছে। মাজুলি অঞ্চলত আৰু মিব সম্প্ৰদায়ৰ মাজত এই নাচ বেছি প্ৰচলিত আৰু জীৱন্ত হৈ আছে। কলাগাৰী আৰু দিবৌমুখৰ দিবি নাচ চাবলগীয়া। আগৰ দিনত অসমীয়া ডেকা-গাভৰুৱে বুকলি মনেৰে নৃত্যৰ প্ৰাণেৰে গোটেই চ'ত মাওটো মিখা বিহু পাতি বিহু দাৰিছিল। আপোণ বৰা সকলে এই নৃত্য-গীতত যথেষ্ট উৎসাহ দিছিল। বিহুনাচৰ যোগেদি অসমীয়া ডেকা-গাভৰুৱে নৃত্য-ভঙ্গিমাৰে পুৰণি বছৰক বিদায় দিছিল আৰু নতুন বছৰক স্বাগত জনাইছিল। কলাগাৰীৰ বিহু নাচত অসমীয়া কবি পদ্ধতিৰ বোহা-ভোলা, ধান দোৱা, গুজালি গীত আদি না না অৱস্থা নৃত্য-ভঙ্গিমাৰে প্ৰকাশ কৰা দেখিবলৈ পোৱা যায়।

দেওঘনী সম্পূৰ্ণ তাত্ত্বিক-নৃত্য। এই নৃত্য বড়ো সকলৰ মাজতে দেখিবলৈ পোৱা যায়। বিশেষকৈ বাঁৰ পূজাত এই নৃত্য কৰা হয়। দেওঘনীবিলাকে হাতত তৰোৱাল লৈ নৃত্য কৰে। এই নৃত্যত ঐশ্বৰীক শক্তিৰ প্ৰভাৱ আছে বুলি আৰু দেৱতা সন্মুখে হয় বুলি বড়োসকলে বিশ্বাস কৰে। বলিকটা দাব গুণবৃত্ত দেওঘনীবিলাকে যেতিয়া নৃত্য কৰে তাক দেখি আচৰিত হব লাগে আৰু গাব নোৱাৰিব উঠে। ইয়াৰ বাহিৰেও বড়োসকলৰ বিহু-নৃত্য, হাবাজানি নৃত্য আদি বহুতো নৃত্য আছে।

খেবাই উৎসৱ নৃত্য-গীতেই বড়োবিলাকৰ প্ৰধান নৃত্য-গীত। এওঁলোকৰ চিহ্ন বাহিৰে এবিধ শুৱলা বাগু-বগু।

বিশ্ববিখ্যাত নৃত্য-শিল্পী ব্ৰিউনশ্বৰে অসমৰ চেমা নগা নাচ আৰু কতাক নগা নাচ দেখি কৈছিল যে এই নৃত্যবিলাকে পৃথিৱীৰ উচ্চ শ্ৰেণীৰ লোক-নৃত্যবিলাকৰ শাৰীত ঠাই পাব। বিভিন্ন নগা গোষ্ঠীৰ মাজত বিভিন্ন নৃত্য-গীতৰ প্ৰচলন আছে। এওঁলোকৰ বং বেৰঙৰ মাজ-পাৰেৰে নচা কুকুৰা আৰু নাচগোৰ বৰ আকৰ্ষণীয়। চেমা নগাবিলাকে সুবত ধনেশ চবাইৰ পালী, গাত বং বেৰঙৰ মাজ-পাৰ আৰু হাতত দা বাটি লৈ শাৰি পাতি বুবেৰে হৈ হৈ শব্দ কৰি নৃত্য কৰে। আমাৰী নগাসকলে 'গেনাৰি উৎসৱত হাতত দা লৈ বুৰি বুৰি চক্ৰাকাৰে এবিধ নৃত্য কৰে। বেঙ্গমা নগাসকলে শত কটা উৎসৱত এবিধ নৃত্য কৰে। এই নৃত্যৰ প্ৰতি ভাৰত প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন অৱস্থাৰ প্ৰকাশ পায়। এওঁলোকৰ প্ৰতি সাত বছৰৰ সুবত হোৱা 'আখু-খোমতা' উৎসৱত সাত আঠ দিন পৰ্যন্ত নৃত্য-গীত চলে। বেঙ্গমা নগাসকলৰ বাবটা মাজত তেওঁ উৎসৱ আৰু প্ৰত্যেক উৎসৱত বিভিন্ন নৃত্য-গীতৰ প্ৰচলন আছে। লঠা নগাসকলৰ "তুয়ুটানা" উৎসৱত এবিধ নৃত্য কৰে। নৃত্যকাৰ দলটোৱে বিভিন্ন মাজ-পাৰ পিছি হাতত কুঠাৰ, এটা কপি আৰু এটা কুকুৰা লৈ নৃত্য কৰে। আও নগা সকলে "মুং মাং" নামৰ এবিধ জী-পুৰৰ মিলিতহৈ নৃত্য-কুঠান পাতে। "মোয়াংমু" উৎসৱত কুকুৰা ঠাইত বি নৃত্য হয় সি প্ৰতি বৈচিত্ৰপূৰ্ণ। খাহিৰানকলৰ

নাংকেম্ নৃত্য শু পুৰৰ প্ৰকৃতি নৃত্য। এই নৃত্যটো বঙালি বিহু নাচ আৰু পৰাগ বিহু নাচৰ দৰে প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন অৱস্থাৰ বৰ্ণনা ভঙ্গি দেখা যায়। জয়দেৱানকলৰ লাহো নৃত্যও ডেকা গাভৰু নৃত্য। এই নৃত্যত এজনী গাভৰুৱে দুজন ডেকাৰ গাত ধৰি লয়লাস গতিত-নৃত্য কৰে। কিন্তু এই নৃত্যত বিশেষ ভঙ্গিমাৰ বৈচিত্ৰতা নাই। লুচাই গাভৰু বাহৰ উপৰত নচা নাচ অতি মনোৰম। এই নৃত্যৰ পাৰ চালনৰ ক্ষিপ্ৰতা বিশেষ আকৰ্ষণীয়। লুচাই সকলৰ ধ্বজ নৃত্যও পুৰৰ সকলৰ এবিধ উন্নত ধৰণৰ নৃত্য। উত্তৰপূব মৌমাথু অঞ্চলৰ মোখা সকলৰ মুখা নৃত্য আৰু খোমুৰুপেন্ সকলৰ নৃত্যও ভাৰত ভাৰত আৰু বৈচিত্ৰপূৰ্ণ। মিকিৰসকলৰ নৃত্য সংকলি উৎসৱত ডেকা গাভৰু মিলি চেং (মাদল) বজাই নৃত্য কৰে। ডেকা বিলাকে বাও হাতত ঢোল আৰু মৌমাথুত লাঠিলৈ নৃত্য কৰে। এই নৃত্য তিনি চাৰি দিন পৰ্যন্ত চলে। মিকিৰসকলৰ "জুৱা" উৎসৱত হোৱা নৃত্য-গীতো চাব লগিৱা। বিবি নাচ বুলিলে আজি কালি মানুহে বঙালি বিহু নাচ বুলিহে বুজে। কিন্তু বিবি নাচ অনেক বিধৰ আছে। বিবি সকলৰ পৰাগ বিহুৰ দেওদিয়া নাচ আৰু আলিদিয়া বিহুৰ পাকুচ নাচ বিহু নাচৰ লগত সম্পূৰ্ণ বেলেগ। পৰাগ বিহুত চক্ৰাকাৰে বুৰি বুৰি ডেকা গাভৰু, লৰা ছোৱালী আদি সকলোৱে নাচে। এই নৃত্যত আদিম নৃত্য সৃষ্টিৰ আভাস পোৱা যায়। ইয়াৰ বাহিৰেও বহুতো লোক নৃত্য পৰ্ব্বভে-ভৈৰৱে প্ৰচলিত হৈ আছে। সুদক্ষ নৃত্য শিল্পীৰ হাতত পৰিলে এই নৃত্য বিলাকে নৃত্য-প্ৰগতিত সুনাম অৰ্জন কৰিব বুলি বিশ্বাস।

সৰ্বহাৰা আৰ্ট'ৰ শ্ৰেষ্ঠ প্ৰতিনিধি মেক্সিম গৰ্কী'ৰ সাহিত্যিক জীৱনটো

শ্ৰী=দীনজ্ঞ কেওট

[আলোচনা]

বিপ্লৱ জনপ্ৰিয় লিখক, সৰ্বহাৰা আৰ্ট'ৰ শ্ৰেষ্ঠ প্ৰতিনিধি মেক্সিম গৰ্কী ১৮৬৮ চনৰ ১৪ মাৰ্চত শোভিয়েট ৰাশিয়াৰ নিৰ্জনিত নামে এখন সৰু গাঁৱৰ এটি শ্ৰমিক পৰিয়ালত জন্ম গ্ৰহণ কৰে। তেখেতৰ আচল নাম আলেক্‌চি। পিছত ৰাশিয়াৰ জনতাই তেখেতক মেক্সিম গৰ্কী নামেৰে নামাকৰণ কৰে। মেক্সিম গৰ্কী নামটো কল ভাৱৰ। অস-মীয়াত ইয়াৰ অৰ্থ 'হতভগাৰ বিদ্যাবহ হনুনিয়াহ'। তেখেতৰ জীৱন কাহিনী অতি মনোজ্ঞ আৰু বিপ্লৱকৰ। পাঁচ বছৰ বয়সত পিকুচীনা গৈ গৰ্কীৰ মাকৰ লগত বহু দূৰেৰে কাল বাপন কৰিবলগা হয়। শেষত ১০ বছৰ বয়সত একমাত্ৰ মাকৰ মৰমৰ পৰাও বঞ্চিত হৈ বাধ্য হৈ জীৱিকাৰ সন্ধানত ঘৰৰ পৰা বাহিৰ হৈ আকি ক্ৰমশঃ বাৰ্তাৰাণক, মালি, পৰিৱৰ্তক, শিক্ষা-নথীচ, কেবিনেট, দাবোৱান আৰু বসমন্তত কেবিনেট গায়কৰ কামত কতি কৰলগা হয়। তেখেতৰ "মোৰ শৈশৱকাল" কিতাপত খনিত শৈশৱৰ ধূলিধেলাত এটি নিখুঁট বৰ্ণনা দিছে। কুৰি বছৰ বয়সত 'শ্ৰুটি'ৰ নামৰ এগৰাকী উচ্চ শৰণ কৰ্মচাৰীৰ লগত বন্ধুত্ব গঢ়ি উঠে আৰু তাতেই বিখ্যাত লিখকসকলৰ কিতাপবোৰ অধ্যয়ন কৰিবলৈ সুবিধা পায়। তেখেতৰ পঢ়াত বহু বাউক্তি আছিল। যি কোনো বিষয়ৰ কিতাপ চাওঁত পৰিলেই ধৰি মাৰি অধ্যয়ন কৰে। তাৰ পৰা তেখেত পলাই গৈ কালানি বিশ্ব-বিজ্ঞানত গ্ৰেষণ কৰে। এই সময়ত বহু ছাত্ৰ আৰু

বিপ্লৱীসকলৰ সংলগ্ন হৈ আহে। এই বিশ্ব-বিজ্ঞানত সাধাৰণিক সমতা। সম্পৰ্কে লিখা যৌলিক তথ্য মূলক গ্ৰন্থ—'মানবোভ', 'লিনাবোভ', 'এডেন-মিথ' আৰু কাল'মাক'ৰ 'কেপিটেল' অধ্যয়ন কৰি বিপ্লৱী দৃষ্টি-ভঙ্গিত উদ্বোধ হৈ পৰিল। তেখেতৰ মতে 'পেটৰ ভৌতিকতকৈ গাৰু অধ্যয়নৰ ভৌতিকটোকে বেছি।'

তেখেতৰ জন্ম হৈছিল কলকাতাৰ লক্ষ্মণ অৱস্থাত। সেই সময়ত অৰ্থাৎ উন্নয়ন পতিকাৰ জাবলুৱীকে কল লাভিতা নিৰাশাৰ শেষ সীমাত উপনীত হৈছিল। জাৰ তত্ত্বৰ কঠোৰ আত্যাচাৰ আৰু প্ৰচণ্ড আক্ৰমণত ৰাশিয়াৰ বৈপ্লৱিক আন্দোলন ধোৱে পতি বাধাপ্ৰাপ্ত হবলগা হৈছিল। বিপ্লৱী সকল ৰাশিয়াৰ অভ্যন্তৰীণ অংশত কৃষক বিদ্ৰোহ চলোৱাত ব্যতিব্যস্ত হৈ থাকোঁতেই শিক্ষিত বুৰ্জ-জীৱিসকলৰ মাজত সাধাৰণিক বিভিন্নতা চূড়ান্ত পৰ্যায়লৈ বোৱাৰ ফলত শ্ৰেণী সংগ্ৰামৰ পাতনি দৈনিকিল। দেশৰ শিল্প, কলা সাহিত্য সকলোবোৰ চূড়ান্ত বিপৰ্যায় পৰ্যায়লৈ আগুৱাই গৈছিল। আৰ্থ-নিৰাশাৰ দোদোকাতে জনসাধাৰণ তন্ত্ৰাত্মক অৱস্থাত উপনীত হবলগাত পৰিছিল। ক্ৰমশঃ যেতিয়া দেশত বিভিন্ন শিল্পৰ নতুন-জাগৰণ হবলৈ উপক্ৰম কৰিলে, ধনীক শু প্ৰমিকৰ শ্ৰেণী সংঘাতৰ অগ্নি-শিখা কেউকালে জুলি উঠিল। প্ৰাথমিক শ্ৰমিক আন্দোলনে যিবাটি আকাৰ ধাৰণ কৰিলে। ইকালে শিক্ষিত সমাজে এই বকৱা জগতলৈ আহিছে

ধাক্কাগেই যুগমৰ্শ আৰু প্ৰগতিৰ পথৰ পৰা পৰা
বাইল পিচা পৰি থাকিল। গতিকে বাণেশ্বৰ
সামাজিক জীৱনৰ প্ৰতি,—কি শিল্প, কি সাহিত্য
সকলোবোৰেই নিৰাশবাসৰ চূড়ান্ত বিপৰ্য্যয়ৰ কাললৈ
আগুৱাই গ'ল। নান্দ চৰিত্ৰৰ পুৰুষত্বৰ কালটোৱে
সেই সময়ৰ সাহিত্যৰ মাজেদি পৰিস্ফুট হ'ল।
শেখৰ আৰু ডাঙৰদুৱাৰ নিচিনা প্ৰতিভাশালী
লিখকৰ বচনা নিপুণত্ব, বহুত নিষ্ক্ৰিয় আৰু
ধৰ্ম্মৰ আৱেগেৰে আচ্ছাদিত হোৱা দেখা গৈছিল।
একালে নিষ্ক্ৰিয় বা ক্ষুণ্ণ আনকালে জনসাৰ
তপস্বিত্বই লিখক-লিখিকা সকলৰ জীৱনটো গভীৰ
ভাৱে বেগপাত কৰিছিল। সেই সময়ৰ সাহিত্যৰ
বিষয়ক আৰু উপভোগ্যতাৰ আঁচল কাপোন।
জান শিল্পী প্ৰেৰণা নাইবা বিপ্লৱী জীবনধাৰা
জোনা ভাৱৰই নাছিল। সুস্থিত হা সাৱিত
জীবনধাৰাৰ প্ৰথমতাই সাহিত্য জগতক একচেতিয়া
হাজৰ চলাছিল। পৰত্যাগাত্যৰ দৰ্শন
কৰি উঠিলেও সুস্থি পথৰ সন্ধান পাত নাছিল।
গল্প, কবিতা, নাটক, উপভাস আদি সকলোৰে
মাজেদি লিখক-লিখিকা সকলে জনসাৰ চৰুনিয়া
আৰু নিৰাশৰ চকুলো টুকিৰ লগত পৰিছিল।
সাহিত্য-দেশৰ এনে সন্ধিবন্ধ বিপৰ্য্যয়ী হোৱাটো
প্ৰাকৃতিক আৰু সু-নিশ্চিত।

নিৰাশ বাণেশ্বৰ এনে চূড়ান্ত সন্ধিবন্ধ দেখি
গৰ্ভীৰে সন্মত গনিলে, সৰ্বস্বত্বৰ দুখত বেচনাৰ
চকুলো টুকিলে। আৰু চকুলো বিপ্লৱৰ দুটি
গোঁড়ৰ কাৰিগৈল প্ৰতিজ্ঞা বদ্ধ হল। তেখেতে
বৰষিড কা গাখিক জাৰুৱাৰ তিনিবৰ ঘটা
সাহিত্যৰ মাজেদি বাস্তৱ চিত্ৰ জনসাৰ সমুখত
ভাঙি ধৰিলে। অসুখাণৰ পুৰ বা পৰাজয়ৰ ভাৱে
তেখেতৰ লিখনিত স্থান নাগাইছিল। তেখেতৰ
পাঠ আৰু মুক্তকণ্ঠ ঠাই পাইছিল বলিষ্ঠবাণী
আৰু নিৰ্ভীৰ পুৰ,—বি পুৰৰ বন্ধে বন্ধে পৰিস্ফুট

হৈছিল শিল্পীৰ আৰু আন্দোলনৰ উজ্জলিত
জীবন। প্ৰাচীন যুগেৰা সমাজ বাস্তৱৰ প্ৰতি
ভীৰ ঘৃণা লিখনৰ ভলৈ ভলৈ গৰ্ভীৰে সজ
কৰিছিল। প্ৰগতি যুদ্ধ সাহিত্য, কুটি, পিচ
কলা আন্দোলনৰ বোগেদি জাৰ জহুৰ আন্দল
বাৰুৰি কঁপাই তুলিলে। যাকৰ জীৱনৰ ইতিহাস
যোৰাটিটিৰ ভিত্তি কৰি বিপ সাহিত্যত নব
আন্দোলনৰ সৃষ্টি কৰিলে। জাৰ জাৰ নিশি-
ফুট, নিৰ্যাতিত জনসাৰ কণ্ঠৰ লগত গৰ্ভীৰ
সাহিত্য মিলি গ'ল। "হালদীয়া চৰতামৰ ফেল"
নামৰ প্ৰথম খেতাক অত্যাচাৰিনকলৰ প্ৰকাশ বাখ্যা
কৰি নিৰ্যাতিত কৃষ্ণাৰ চকুত জুইৰ লিখা চূড়পে
জুলাই তুলিলে। 'পাতালপুৰি' আৰু 'পাতালপুৰি
নাগৰিক' এই দুয়োখন নাটকতেই বাস্তৱ চৰনীতি
আৰু বাস্তৱ বাটৰ অগ্ৰে দুটিগোঁড়ৰ কৰিলে।
নবৰুপা পুৰি, 'বস্ত্ৰাক ৰবিবৰ' ইতিবৃদ্ধি লিখি
বাণেশ্বৰ বিপ্লৱী বুকুত প্ৰতিপোধৰ জাৰ আগুত
কৰি 'জাৰুৰ ধ্বংস চকুত' 'জাৰুৰ মুক্তি লাগে'
আদি জনসাৰ প্ৰগানেৰে সমগ্ৰ বাণেশ্বৰ জলবান
আঁৰি কৰি তুলিলে। তেখেতে জনসাৰ প্ৰগানৰ
লগত বিলাই বজ্জনিমানে চিঞৰি উঠিল—বিপৰ
চনীক শ্ৰেণীৰ ঐক্য উদ্দেশ্য পোষণ, গতিকে বিপৰ
পৰমলিত নিৰ্দেশিত কৰক যুগ্ম শ্ৰেণীৰ উদ্দেশ্য
হব লাগিব সেই পোষণৰ পৰা মুক্তি লাভ কৰাটো
বৰ্ণাশ্ৰমকলৰ দুটি বিনিময় ঘটাবলৈ "বীৰুতি"
উপভাসৰ অৱতাৰণা কৰি দেখুৱালে যে প্ৰথমৰ
অস্তিত্ব বিচাৰি কতো পোৱা নাবাৰ। সকলোৰে
জগতৰ মাহুৰ, আৰু মাহুৰেই সকলোতকৈ সত্য।

সকলোৰে পৰা নৈতীক বনেৰে বলিমান গৰ্ভীৰে
সন্মত হৈছিল, নীচ মনোবৃত্তিৰ পৰা আঁতৰি থাকিবলৈ,
নিজৰ পথে দিছিৰ কানখে সৰ্বজনীন ঐক্য নিৰ্মি-
চাবলৈ প্ৰাণপণে চেষ্টা কৰিছিল। বহু জাৰ
বাজুৱাই অপবাদত সশ্ৰব কাৰাৱদ্ধ ও হুৱতো

ইয়াৰ কাৰণেই ভোগিব লগাত পৰিছিল। 'নতুন জীৱন' 'জলগা ডেটানিক' এই দুয়োখন গ্ৰন্থকেই সমাজৰ কু সংস্কাৰ, জনসাধাৰণৰ দুৰ-দৈত্য, অত্যা-অভিযোগ, অজ্ঞতা, আদি বৰ্ণনা কৰিছে। তেখেতৰ মহত্ব, উদাৰতা, মানৱতাবোধ আৰু মহান সৃষ্টিয়ে সমগ্ৰ বিশ্বৰ জনগণক নতুন পথৰ সন্ধান দিলে। নিযুক্তিৰ বুকুত লিপ্ত হোৱা বিশেষ গামী কণ মাহিঙাৰ এটি জাগৰণৰ বুগ সৃষ্টি কৰিলে আৰু বিশ্ব সাহিত্যৰ ইতিহাসত এক নতুন অধ্যায়ৰ পাতনি বেলিলে। তেখেতে সাহিত্যৰ বাঞ্ছনীয় বিপ্লৱক আহ্বান কৰাৰ উপৰিও বিশ্বৰ অধিক কৃষকক পুৰিষাদী অত্যা-চাৰণৰ পৰা মুক্ত কৰি যামুহ হিচাবে জীয়াই থাকিবলৈ প্ৰকৃত পথৰ ইন্ধন যোগালে।

বিশ্ব বিখ্যাত বাচুৰবনীয়া গ্ৰন্থ ৱালি ক'চ ভাৱটলৈ অনুবাদ কৰি আন্তৰ্জাতিক চেতনা ক'চ বাণীব মনত জাগৃত কৰিলে। মজো নগৰীৰ এটা কাৰখানাৰ উদ্বোধন বৈশ্বিক আন্দোলনৰ বটনাৰূপে কেন্দ্ৰ কৰি বি 'মাজাৰ' উপন্যাসৰ সৃষ্টি কৰিলে সি আজিও সমগ্ৰ বিশ্বত জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰি আছে। বেহেতু এই উপন্যাসখনৰ পৰা কেৱল কণীয়াৰ শ্ৰমিক শ্ৰেণীয়েই শিক্ষা পোৱা নাই— শিক্ষা পাইছে বিশ্বৰ অধিক শ্ৰেণীয়ে কাৰণ আন্ত-জাতিকতা শ্ৰমিক শ্ৰেণীৰ অস্থিমাংগত, সেই হেতু

কণীয়াৰ শ্ৰমিকক লৈ লেখা হলেও বিশ্বৰ সকলো দেশৰ অধিক নিম্নৰ শ্ৰেষ্ঠ সংগ্ৰামৰ ছবি বিহাৰি পাইছে। 'মাজাৰ' আন্তৰ্জাতিক শ্ৰমিক শ্ৰেণীৰ হাতত শক্তিশালী অস্ত্ৰ হৈ পৰিছে, হাজাৰ হাজাৰ শ্ৰমিকে বিশ্বৰ পথত অগ্ৰগত হবলৈ প্ৰেৰণা দিহাৰি পাইছে।

সমাজৰ নিয়ন্ত্ৰকৃত জয় লাভি জগতত শ্ৰেষ্ঠৰ লাভৰ পৰা যেতিয় গৰ্কাৰ লিখনীয়ে ক'চ দেশৰ ৰাজনৈতিক জীৱন ধকা সৰকা কৰিলে। 'মাজাৰ,' 'ইউনিভাৰচিটি ডেজ,' 'ডি টাউন অৱ ওকুবত' 'ক্ৰিস্টিয়ানিটি' 'ডিক্ৰেডে,' 'কনফেচন' 'পানিনা,' 'নেপল' ইত্যাদি আৰু গ্ৰন্থ ৰাজিয়েবিশ্ব সাহিত্যৰ ভৰণাত সদায় আগুৱাবি অধিকাৰ কৰি আহিছে আৰু কৰিবও। গৰ্কা আজি জীয়াই নাধাৰিকলেও শোভি-য়েটৰ জনসাধাৰণে আৰু চুনীয়াৰ প্ৰগতিশীল জনতাই তেখেতৰ মহত্ব পাহৰিব নোৱাৰে আজিও শোভিয়েত ইউনিয়নৰ শ্ৰমিক, কৃষক, বুদ্ধিজীৱি আৰু সাধাৰণ জনসাধাৰণে গৰ্কাৰ সন্মান আৰু প্ৰত্নাবে প্ৰণতি জনাইছে, লগে লগে তেখেতৰ ঐতিহ্যক বহন কৰি প্ৰগতিৰ পথত অগ্ৰণ: আগুৱাই যাবলৈ সক্ষম হৈছে।

৬৮ বছৰ বয়সত কৰমোগাকান্ত হৈ ১৯৩৬ চনৰ ১৮ জুনত গৰ্কায়ে চুনীয়াৰ চকুলোৰ নাজেদি ইহলীলা সম্বৰণ কৰিলে।

ববীন্দ্র কাব্যত প্রকৃতিৰ প্ৰভাৱ।

শ্ৰীনিৱাসকান্তি দাস

পৃথিৱীৰ প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্য্যৰ অকুণ্ঠ ভাণ্ডাৰে কবীন্দ্ৰ ববীন্দ্ৰনাথৰ প্ৰাণ-মন মুগ্ধ কৰিছিল। প্ৰকৃতিৰ বিচিত্ৰ বিমলৰূপ, ফুলৰ বৰ্ণ বৈচিত্ৰ্য্য, নদীৰ কলফলি, আলোছায়াৰ খেলে কবিৰ প্ৰাণত সৃষ্টি কৰিছিল শুবৰ নিষ্ঠুৰিণী। বছৰৰ ছটা ঋতু বৰ্ণ-গন্ধ-গানেৰে উৎক্লিষ্ট হৈ অটম-বোকা কৰে, ক্ৰমে ক্ৰমে সৌন্দৰ্য্য আৰু মাধুৰ্য্যেৰে প্ৰশোদিত কৰাই দি এটা এটাকৈ ঋতু আৰি স্ততি যায়।

“ঋতুৰ মল নাচিয়া চলে

ভৰিহা ডালি ফুলে ও ফলে,

মৃত্যুলোল চৰণ তলে নুজি পায় ধৰা—

ছলে যেতে ঘৌবনেতে বাঢ়িয়ে ওঠে জৰা।”

ঈশ্বৰ স্তব প্ৰথৰ সন্ধ্যাত, অবিৰল বৰ্ষণ-মুখৰ শাওণৰ গভীৰ ৰাতি, শব্দতৰ নিৰ্মম নীলাকাশৰ উদাৰ প্ৰসন্নতা, দীপ্তজ্যোতি পত্ৰৰ শোভা, শীতৰ শিথিল-সজল কুখটিকাযুত প্ৰভাত বসন্তৰ ক্ৰান্তিহাৰা বন-পৰন-হিলোলত জীবজগতত অতুতপূৰ্ব চাকলা ভাগে। এই পৰিবৰ্ত্তনত কবিৰ প্ৰাণো না না ভাবাবেৰে আগুত হৈ উঠে।

“প্ৰতিকণে নানা বৰ্ণে, নানা গন্ধে গীতে,

মুগ্ধ প্ৰাণ বেটন কৰেছে চাৰিভিত্তে।”

অকল প্ৰকৃতিয়েই নহয়, মানুহেও তেওঁক সমতাৰে প্ৰভাৱিত কৰিছিল। মানুহৰ প্ৰেম, সুখ-দুঃখৰ নিচিনাকৈ প্ৰকৃতিৰ ৰূপবৈচিত্ৰ্য্যয়ো তেওঁক স্পৰ্শ কৰিছিল। চিৰকাল মানুহৰ মাজত অবস্থান কৰি প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্য্য উপভোগ কৰাৰ অদমা বাসনা এটি কবিৰ জন্মত চিৰজাগৰিত আছিল। সেই কাৰণে কবিৰ জন্ম

আলোড়িত কৰি নিম্নলিখিত কণায়াৰ ওলাই আহে—

“মৰিতে চাহিনা আমি সুন্দৰ ভুবনে

মানবেৰ মাঝে আমি বাঁচিমাঝে চাই।

এই স্বপ্নাৱে এই পুণ্ডিত কাননে

জীৱন্ত জন্ম মাঝে বেন স্থান পাই।”

বন-কুন্তলা, প্ৰাণা, তৰী প্ৰকৃতিৰ মায়াবিনী, উপাসিনী, নীৰৱ, নিধৰ আৰু গভীৰ ৰূপে কবিক হাত-বাউল দি ৰাতিছে, তেওঁক মুগ্ধ কৰিছে। এই অতুলনীয় সৌন্দৰ্য্যক কবিয়ে বন-প্ৰাণ দি অশুভৰ কবিতলৈ বিচাৰে।

“হে সুন্দৰী বহুকবে, ভোমাপানে চেয়ে

কণ্ঠৰ প্ৰাণ যোৰ উঠিমাছে গেয়ে

প্ৰকাণ্ড উল্লাস ভৰে। ইচ্ছা কৰিমাছে,

সবলৈ আঁকড়ি ধৰি এ বক্ষেৰ কাছে

সমুদ্ৰমেখলা-পৰা তব কটিদেশ।

.....

কম্পমান পল্লৱেৰ হিলোলেৰ 'পৰে

কৰি দুহা সাৰা বেলা কৰিয়া চুখন

প্ৰত্যেক কুসুমকলি, কৰি' আলিঙ্গন

সখন কোমল জাম কৃৎক্ষেত্ৰগুলি,

প্ৰত্যেক তব-পৰে সাৰাদিন হ'লি'

অনিৰ-মোলাৰ।”

প্ৰকৃতিৰ লগত কবিৰ আছিল নিবিড় সন্ধি। পৃথিৱীৰ সানাত্তম বস্তুও তেওঁৰ সকানী চকুত অসামান্য সুন্দৰৰূপে প্ৰতিভাত হৈছিল। পৃথিৱীৰ সকলো বস্তু ধুনীয়া—এইটোৱে আছিল তেওঁৰ জীৱনৰ বাণী।

“এই ছালোক মধুময়,

মধুৰ পৃথিৱীৰ ধূলি—

লভবে নিয়েছি আমি কুলি,

এই মহামহাখানি

চরিতার্থ জীবনের কণী।"

পৃথিবীর প্রাকৃতিক সৌন্দর্য উপভোগ করি
করি স্বর্গস্থল প্রাপ্তিও বীতশঙ্ক। স্বর্গমন্ডল
কাননভকৈও কবিয়ে ভাল পায় এই পৃথিবীক,
ভাল পায় এই নন্দনী-নিখোত, কান্তাব-প্রাক্তব-
শোভিত নিগর্গলীলা, মেঘ-বোত্রব ইচ্ছাভাল, পত্রপুষ্প
নবীনত', সতেজতা।—

"যত বড়ো হোক ইচ্ছা ধরু সে
হৃদয় আকাশে ঝাঁক,
আমি ভালবাসি মোর মনটির
প্রজাপতিটির পাখা।"

প্রকৃতিতে নব নব রূপে তেওঁর ওয়াক্ত ধরা
দিছিল। প্রীত তেওঁর চকুত প্রকৃতি আবিষ্কার
বৈছে কল্পকণে। বহাগ-ছেঁটত সূর্য্যর প্রথর ভাণে
পৃথিবীক কবে জর্জরিত। বিকোক্তর ফলত
শাস্ত প্রকৃতি অশান্ত হৃদয় আবেগত গিলিগিলি
বিচোবে। নিরাসর সেই দিনবিলাকত—

"স্বপ্ন অধিবাসে
হৃদয় ভুয়ায় গানে।

বজ্রনী নিভা হীন — স্বর্গ মধ্য দিন
আবাস নাহি যে জানে
জ্বল কাননমাধে ক্রান্ত কপোত ডাকে
করণ কান্তর পানে।"

ধবলীর তপ্ত নিঃশ্বাসর কবে তপ্ত বা গৈ থাকে,
জ্বল দিগন্তই সতৃক নরনে আকাশর ফালে চাই
থাকে।

"কক্ষ হাওয়ায় ধবল বৃক্ষে হৃদয় কাপন কপে
চোখ ধাবানো ভাণে।

কোখাত কোনো শব্দ বে নেই তারি শব্দ থাকে
ঝাঁ ঝাঁ কবে দাবা হৃদয় দিনের বক্ষোমাঝে।
আকাশ বাহার একলা অধিগ জ্বল বায়ুর জ্বলে
দিশধু বয় অগত হয়ে বৈরাগিনীর কপে।"

আন আন করিসকলর দবে করি ববীজ
নাথেন্ড প্রীত তপোময় সন্ন্যাসীর লগত ভুলনা

কবিছে। এই ভুলনাটি সার্থক আক স্বার্থ।
সর্ব্ববিজ্ঞ সন্ন্যাসীর নিচিনাই প্রীতর কণ অকল
সেয়ে নহয়। প্রীত ভৈবর সন্ন্যাসী। ভৈবর
নিচিনা ভববর তার কণ। তার নয়ন নিঃসৃত
বহ্নির ভাপত পৃথিবীর জ্বালন্ত্রী অদৃশ্য হৈ যায়—
ধবলীরে ধুলি-ধূসর কণ ধাবণ কবে। ধূসরটির
তৃণীয়নয়নোৎকিষ্ট বহ্নিত যেনেকৈ মনন ভয়ীকৃত
হৈছিল প্রীতর অগ্নিকণাত যেনেকৈ বানন্ত্রী
মধ্য হৈ যায়। বক, নিজল জটোখাখী, ভৈবর
নিচিনা জীবনদর্শনা প্রকৃতিতে কাক যেন আবুল
জমজবে আহ্বান কবে। কবিয়ে প্রসন্ন কবিছে—

"হে ভৈবর, হে কল্প বৈশাখ,
ধূলীর ধূসর কক উজ্জীন নিজল জটোখাল,
তপাক্রিষ্ট তপ্ত তপ্ত, যুগে তুলি' বিদ্যাপ করলি
কাখে দাঁড় ডাঁক,
হে ভৈবর, হে কল্প বৈশাখ।"

তার পিছত সি আছে। সি আছে অস্তববির
বক্ষোজ্যোত ধূলিমলিন করি, নিস্তব্ধ নদীজলত
সিহবল জগাই, নিঃস্পন্দ আতঙ্করে আকাশ বিবর্ণ
করি। তার কপে কপে আবহু হয়—

"আকাশ ভোণে ভূতের হাতন বায়ুর ধূলি ঘোরে।"

.....পশ্চিমর মেউজীয়া বাগানখন আক
হানিনি পথিবখন মিলি গৈছে দূরবাসর বাসবেখাত।
তব্ব জ্বলন্তি ভায়াবীন দীবল বাটটো মণিল
গাজত। আগবাড়িছে প্রেটো বাটোনি কবিয়ে
'কালবৈশাখী'ক ধূলি উড়াই ঘোবাচোঘাবর
নিচিনাকৈ অঙ্গ দেখিছে।

"এ পথে ধেরে এসেছে কালবৈশাখীর বক
পেক্ষা পতাকা উড়িয়ে

ঘোড়সওয়ার বশি মৈত্রের মতো—
কাপথে নিয়েছে শাল-সেগুনকে,
হুইয়ে নিয়েছে কাউয়ের মাথা

'হায় হায়' সব ভুলেছে বাশের বনে,
কলাবাগানে কবেছে জাপানেনর দৌবাঙ্গা।"

জীৱন পিছত আছে বৰ্ষা। বৰ্ষা যেন কবিতা
খত। বৰ্ষাৰ আনন্দই কবিতা কাব্য বচনাত উৰু
কৰে। বৰ্ষাৰ চিপচিপীয়া বৰষুণৰ মধুৰ ধানিৰ
মগত সুৰ মিলাই আমাৰ দেশৰ বহুতো কবিয়ে
অসংখ্য কাব্য বচনা কৰি গৈছে। আন দেশত
আমাৰ দেশৰ নিচিনা বৰ্ষাও নাই; বৰ্ষাৰ কবিতা
ও নাই। ইংৰাজী ভাষাত বৰ্ষা আপোন মহিমাত
প্ৰতিষ্ঠিত নহয়। বৰ্ষা ইংলণ্ডত খতু বিচাৰে
আবিৰ্ভূত নহয়। বৰ্ষাৰ অপূৰ্ণ কণ আঁক মহিমা
তাত দেখা নেদায়। কিন্তু ই প্ৰাচীনকালৰ পৰা
আমাৰ দেশৰ কবি সাহিত্যিকসকলৰ হৃদয়ত এটা
গৌৰৱময় স্থান অধিকাৰ কৰি আহিছে। আমাৰ
দেশৰ বৰ্ষাৰ সিঁহ, প্ৰাথমিক আঁক নৱনাতিবান
কণ উপেক্ষিত নহয়। কাৰিকৰণে তেওঁৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ
কাব্য 'মেঘদূত' বৰ্ষাৰ সমাৰোহ অৱলম্বন কৰিয়েই
লিখিছিল। তেওঁৰ কাব্যত বৰ্ষাৰ প্ৰভাৱ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ
ববীজনাথৰ তৈৰে—

‘প্ৰতি বৰ্ষা দিয়ে গৈছে নবীন জীৱন
জোমাৰ কাণোৰ’পৰে কবি বৰিবন
নবদুষ্টিবাৰিধাৰা, কবিতা বিস্তাৰ
নবধনসিঁহাৰা, কবিতা লক্ষ্য
নব নব প্ৰতিধ্বনি জলদমন্ত্ৰেৰ,
কীৰ্ত্ত কবি প্ৰোতোষেগ তোমাৰি ছন্দেৰ
বৰ্ষাতিবলিনীসন ॥’

মহত্ব কবিসকলৰ কথা এৰি দিওঁও বৈকল্প
কবি আঁক তেওঁলোকৰ অহুগামী কবিসকলৰ
কাব্যত বৰ্ষাৰ বৈচিত্ৰ, ঐশ্বৰ্য্যৰ অতিথাক্তি আঁসি
কোঁৱলৈ লাও। সাহিত্য মহাট বহুদৈৰ্ঘ্যই ভাৰত
জননীৰ বি পুৰণা পুৰণা শত্ৰুশাসনা মুক্তি কৰনা
কাৰে, বৰ্ষাৰ বাজেদিমে সেই কণ আমাৰ ওচৰত
পাঠি হৈ উঠে। ববীজনাথৰ কাব্যত বৰ্ষাৰ প্ৰভাৱ
অতি গভীৰ আঁক ব্যাপক। তেওঁ নব নব ভাবেৰে
নব নব কলমে বৰ্ষাকৃতক অৰ্চনা কৰি গৈছে।

বৰ্ষাৰ প্ৰভাৱত কবিৰ কলনা আঁক অহুভূতি
কোঁৱলৈ আঁকনাৰ উদ্দেশ্যে যাত্ৰা কৰিছে,
কোঁৱলৈ তেওঁৰ স্বপ্নৰ অৰ্হত বচনাত, কোঁৱলৈ
অনিৰ্ভৰীয় আনন্দত, কোঁৱলৈ প্ৰাথমিক
কোঁৱলৈ কবিতাৰ সুখস্বপ্নত পূৰ্ণ হৈ উঠিছে।
কবি কালীদাস বৰ্ষা বিহৰে কাব্য বচনাত অহুত
প্ৰতিভাৰ প্ৰেৰিত উত্তৰাধিকাৰী তেওঁ। যদিও বৰ্ষাই
তেওঁৰ কোনো নাটকত কণ পোৱা নাই তথাপি
তেওঁ বৰ্ষা সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ দ্বিগুন কবিতা বচনা কৰিছে
তেনে বচনা আঁক কোনোদেহে কবিৰ শৰা নাই।

বৰ্ষা সমাগমত উচ্ছাসিত আনন্দত কবিৰ
প্ৰাণ চঞ্চল হৈ উঠে। তেওঁৰ কবিতা তেতিয়া
পৰিণত হয়,

‘‘জলৰ আঁহৰ নাচে বে আজিকে
নয়নেৰ দত্ত নাচে বে
ছন্দ নাচে বে ॥’’

আহাবৰ নবীনময় গৰলীৰ পূৰ্ণধাৰত বজুতেৰি
বজাই অগ্ৰকাশ মহিমাত নীলাঞ্জনবনছায়া দিগ্ৰাব
কৰি আবিৰ্ভূত হয়। তেতিয়া ‘‘নয়কা হাওয়াৰ
বেগে, সপ্তমৰ যেন চাবুক লাগায় দৌড়-দৌড়
বেগে ॥’’

‘‘জলানেৰ পুৰণেৰ অহুবেগে বেগে চলে আলৈ
বাগাংক—হাৰা,
জালায়েৰ বেগুৰুজো নীলাঞ্জন ছায়া সকাৰিয়া
হানি’ নীৰৱাৰা ॥’’

পৃথিবীক সিঁহ বাৰিধাৰাৰে সাজ কবিতাৰ নিমিত্তে
সিঁহতৰ সাজত কিমান জলনা কৰনা চলি থাকে।

‘‘ইশান কোণেতে ওঠে যে অৰ্হেৰ বাণী
জল জল ববে কী কৰিছে কাণাকাণি ॥’’

বৰ্ষাক অহুৰহ মেঘৰ সুন্দৰ-ধ্বনি জনিবলৈ পোৱা
বাঁৰ, নবীনধাতুত লোল লাগে। বৰ্ষাসিক্ত চৰাই
বোঁৰ গছৰ জালত কঁপি থাকে, চাবিকালে

জিলী-ভেকুলির ঐকাত্তান আঁক বহুব কণ্ঠধ্বনি—
যেন বর্ষাব আবাহনীগীতি।—

‘জল জল যেন শুধরি’ শুধরি’

গৰজে গগনে গগনে

গৰজে গগনে।

ধেয়ে চলে আশে বাসলে ধাবা,
নবীনধাক্ত ছলে ছলে লাভা,
কুলায়ে কাণিছে কাতব কণোত,
দাহবী ডাকিছে সমনে।”

“বহিছে হাওয়া উত্তল বেগে,

আকাশ ঢাকা সজল বেবে

ধ্বনিয়া উঠে কেকা।”

নব বর্ষাব বাবিধাবা গ্রীষ্ম প্রবর্তক বৃষ্টি
দি দহনকাত্ত ধ্বনির বুকুত আশার সজ্জিবনীময়
ঢালি দিবে। পৃথিবীত শ্রাবণস্রী ফুটি উঠে, গছে
গছে কুঁহিপাত মেলে, বিস্তৃততৃণবাজিয়ে নতুনকৈ প্রাণ
পায়—দীপ্ততেন্ত আদৃত হয় সেউজীয়া অস্থিমান।

“দহনশরনে কণ্ঠধ্বনি গড়েছিল শিপালিত।

শাঠালে তাহারে ইন্দ্রলোকের অন্তবাসির বার্তা,
মাটির কঠিন বাধা হল অধী, দিকে দিকে হল দীর্ণ—
নব-অজুব-জয়লতাকায় ধবাতল সমাকীর্ণ।”

নবপল্লববৃক্ষ তৃণবাজি আঁক তকলতা ওতাহত
আলোচিত হৈ উঠে, বনবাণিব রূপকল্পিত
মেঘমল্লার গুব বাজি উঠে।

“সাবারিন অশ্রাব বাতাস

কলিতছে বর্ষাব নিঃশ্বাস

বনের বুকের আলোচনে

কাণিতেছে পল্লব—অকল।”

বর্ষা সম্বন্ধে কবির ভাবাত্ত কবলে হলে :—

“ঐ আসে ঐ অতি ভৈরব হববে
জলসিক্ত ক্রিতি-সৌভ-বহনে
ঘনগৌরবে নবনোবনা বববা,
জানগতীর সবলা।

জগগর্জনে নীল অরণ্য গিরবে

উত্তলা কলাপী কেকা-কলবধে বিহবে ;

নিখিল-চিত্ত-হববা

ঘনগৌরবে আসিছে বস্ত্র বববা ॥

বর্ষাব পানীত নদ-নদীর শুভবক্ষ নযোজাশত
কীর্ত্ত হৈ উঠে, জলাশয়বিলাক পরিপূর্ণ হব।
তার ‘গোণব কাঠি’র স্পর্শ পাই জলজ উদ্ভিদঘোর
আকৌ গজি উঠে। কোনো কোনো ঠাইত কোনো
বৃক্ষ নিঃসবকী সবসীর সজ্জ দাপোশত নিজর মনো-
লোভা নৃত্তির প্রক্তি অণলতনেত্রে চাই থাকে।
কবিয়ে সুনিপুণ তুলিকায়ে ভাসমায়ব পূর্ণ সমোদবব
প্রতিচ্ছবি আঁকিছে :—

“ভাদ্রমাগে কাণায় কাণায় জল

জলে গাভের গভীর ছায়া উলটল কবছে

সবুজ বেশমের আভার

তীরে তীরে কলমিশাক আর হেলকা ;

চাপু পাড়িতে সুপাড়ি গাছ কটা নুখোমুখি কাড়িয়ে।

এ ধাবের ভাডায় কবনী, লাদা বড়গা, একটি শিউলি ;

হুটি অমতের বজনীগন্ধায় জল ধবেছে গবীধের মতো।”

যি নৈখন একালত সক হৈ গার্ব পবা
আতবি গৈছিল, সেই নৈখন বর্ষাব পদশ পাই
কল কল বয়ে নতুনব বার্তা লৈ গার্ব কাবৈকি
কুল কুল কবি বৈ বার।

“জীব ছাণি’ নদী কলকজোলে

এলো পল্লীর কাছে বে।”

বর্ষাত উন্মত্ত ধুহুহাই দৈত্যের নিচিনাকৈ ল’বি
আহে। অটিকা-বিকৃত প্রকৃতির চিত্র কবিয়ে সুন্দর
রূপে কুটাই তুলিছে—

“মেঘবে চেয়ে নামল বৃষ্টি ঝড়,

ঘাটের পথে বাঁশের শাবা ঐ করে ধড়কড়।

আকাশতলে বহুপাণিব ডকা উঠল বাজি’

চেউয়ের গায়ে চেউগুলো সব গড়ায় হু’লে হু’লে,

পূর্বের চবে কালের বাধা উঠছে হলে হলে।

ঈশান কোণে উজ্জ্বল বাহি আকাশখানি ছোৱে
হু হু কৰে আগতে ছুটে ধেয়ে।”

ধুবুহাৰ আকাশখন কবিতা ওচৰত যেন লক্ষ
যক্ষশিত্ৰৰ স্তুতিহাঁহি।

“পশ্চাৎ হতে হাহা ক’বে হানি
মন্ত ৰাটিকা ঠেলা দেয় আনি
যেন এ লক্ষ যক্ষশিত্ৰৰ স্তুতিবাল।
আকাশে লাভালে পাগলে যাতালে স্তুতিগোল।”

বৰ্ষাত মেঘজল আকাশৰ পৰা চাবিকালে
নানি আছে আকাৰ ঘন-অক্ষকাণ্ডৰ বুকু চিৰি নালে
মাজে দেখা দিছে বিজুলীৰ বঁকা হাঁহি।

“অক্ষকাণ্ড বিহা, বৃষ্টি অৰ অৰ,
চুবন্ত পবন আতি, আক্ৰমণে তাৰ
অবণা উত্তৰ বাহু কৰে আহাকাৰ
বিজ্জাৎ বিতেহে উকি ভিঁড়ি মেঘভাৰ
অবতৰ বক্ষ হানি শূণ্যে বৰষিয়া।”

কণপ্ৰভাৰ কণিক প্ৰভাদানে কবিতা অক্ষাকাশ
আলোকিত কৰি দিছে—

“ভক্তনা ভক্তাৰ বৰ্ষাৰ বেধে নিৰ্গন্ধনাৰ নৃত্য—
হঠাৎ আলোৰ বাসতানি লেগে অলমল কৰে চিত্ত।”

বৰ্ষাৰ দাবাদাব খববুৰ মাৰুত নিজৰ জুহুদৰ
বেনেটক আনৰ ওচৰত উজ্জ্বল কৰি দিব পৰা বাৰ
ভেনেটক আক কেতিয়াও পৰা নহয়। কবিতা
ভাষাত—

“এমন দিনে তাৰে বলা বাৰ
এমন ঘনঘোৰ বৰষিয়া
এমন মেঘমৰে বাগল অৰবাবে
ভগনহীন ঘন জবলাৰ।

বে কথো এ জীৱনে বহিছা গেল মনে
সে কথো আজি যেন বলা বাৰ
এমন ঘনঘোৰ বৰষিয়া।”

মজল মেঘৰ কাৰুণ্য কণ বেধি কৰিব মনস্ত
পৰে অতীতৰ কথা—ভেটৰ শৈশৱৰ কথা।

“আকাশ জুড়ে মেঘেৰ খেলা কোখায় বা সীমানা,
দেশে দেশে খেলে বেড়ায় কেউ কৰে না মানা,

কত নতুন কৃষ্ণেৰ বনে বৃষ্টি দিয়ে বাৰ
পলে পলে নতুন খেলা কোখায় ভেবে পাৰ।
মেঘেৰ খেলা দেখে কত খেলা পড়ে মনে—
কত দিনেৰ লুকোচুৰি কত যবেৰ কোণে।”

বৰ্ষাত বিবহ কাগে। বৰ্ষাৰ এটি বেগনাতুৰ কণ
আছে, বৰ্ষা যেন বিশ্বপ্ৰকৃতিৰ অজবৰ গুঁড় কোনো
বেগনাৰ কেন্দ্ৰ। মেঘৰ গুৰুগুৰীৰধনি প্ৰিয়তমৰ
মিবহ মাথা জাগ্ৰত কৰি মনস্ত উদাস কৰি
ভোলে। কালিদাসৰ পৰা বিজ্ঞাপনলৈকে সকলো
কবিতা কবিতা বৰ্ষাৰ এই বিবহিনী কণটো বৰ্ণিত
হৈছে। ববীজনাথোৰ বৰ্ষাৰ এই বিবহিনী কণটো
প্ৰত্যক্ষ দেখিছিল। তেওঁ লিখিছে :—

“পথ যায় ভানি

বাৰ বাৰ মাৰাজলে—

ভমাল বনেৰ শ্ৰাবল ভিৰিৰ তলে
জালোকে জলোকে দুৰে দুৰে বলাবলি
চিৰ বিবহেৰ কথা।”

“শব্দেৰ পূৰ্ণিমাত

প্ৰাণেৰ বৰষিয়া

উঠে বিবহেৰ মাথা বনে উপবনে।”

বৰ্ষাৰ মাৰুত স্তম্ভতা আৰু আলস্ত মিহলি হৈ
আছে। সেই নিমিত্তে—

“মিহলমল বেখকজল দিহলে

বিবহ প্ৰহৰ অচল অঙ্গল আবেশে।”

নিজৰ সৰ্ব্ব শেহ কৰি জালি দি বিজ্ঞহন্তে
বৰ্ষাই বিদায় প্ৰদান কৰে। কেতিয়াও পৰতৰ আগমনীৰ
চাবিকালে আস্থান উঠে।

“শূণ্যে হেনকালে

জয়লখ উঠিল বাজিয়া। চানতিলকতালে
শব্দ উঠিল হেমে চমকিত গগনপ্ৰাঙ্গনে।

পল্লবে পল্লবে কাঁপি বনলক্ষী কিস্কিনীকরণে
ধিকুবিলা নিকে নিকে জ্যোতিৰ্গণ।”

বর্ষান্ত আকাশখন আছিল সন্তোষে চকল ঘন
কলা মেঘেমেঘে আবৃত, দিগন্ত আছিল বর্ষাব বাঁজ
বাকুলিত।

“.....দৈত্যাসন পুঞ্জ মেঘভাব
ছায়াব প্রায়বাবুয়ে ঘিরে ছিল সূর্য্যের ছায়াব;
অভিভূত আলোকেব সূর্য্যভূব স্নান অসন্নানে
দিগন্ত আছিল বাঙ্গালী।”

শব্তর স্তব্ধবদন কীকেনি তখন সূর্য্যে অকণ
আলোব অঞ্জলি নামি আছে। শব্তক সন্ধান
কবি কবিষে কৈছে—

“শবৎ, তোমার অকণ আলোব অঞ্জলি
ছড়িয়ে গেল ছাপিয়ে মোহন অঞ্জলি।

শবৎ তোমার শিশিবেদ্যোত্তরা কুহলে—
বনের পথে লুটিয়ে-পড়া অকণে

আজ প্রভাতের ক্ষণে শুভে শুভে,
অনুকরোত্তরা শব্তর সেই বনলক্ষী—

“পায়ে না বসিতে নবী জল-ধাব,
মাঠে মাঠে ঘনি ধবেনাকো আব,
ভাকিছে মোরেল, গাহিছে কোয়েল

তোমার কানন সভাতে
বাস্তবানে তুমি দাঁড়িয়ে জননী

শবৎকালের প্রভাতে।”

শব্তর নীলাকাশে স্তব্ধ জলধাবাপূর্ণ মেঘ
যত্নে গতিত ওপাঙ্গি সূরি তলব ক্ষণে কোয়ার উঠা
পুখিবিধনলৈ চাই—

“স্তব্ধ বস্ত্রমেঘ

বাহুতল্যাবপুর্ণ প্রকৃতিরিক

সন্তোষিত অকুমাৰ গোবর্ধনের মতো

নীলাকাশে শুয়ে।”

বাতি আকাশ ভরি মেঘা দিগে হীরককান্তি
নক্ষত্র—প্রদীপ, শব্তর চক্রে আব উজ্জল কিরণে পবা

শব্তর সূর্য্যে নিজনি পবে, ধবিত্তী জ্যোৎস্নাধাব
হাঁহিত উজ্জ্বলিত হৈ উঠে।

“চকিততড়িত সন্ধান বরষা, পূর্ণ ইন্দ্রধনু,
শবৎ-আকাশে অসীমবিকাশ জ্যোৎস্না স্তব্ধতরু।”

ভাব নিহত শব্তে বাট এরি দিগে, হেমন্ত
আছে। ভাব চকুত জাগি থাকে আনন্দাঙ্গ, তৃণ-
শীর্ণত গছের শীতল হেমন্তে নিধবকণা ফুটি উঠে।
হেমন্ত কণ প্রচুর্য্য আক পবিপূর্ণতার জীবন্তগিগ্রহ।

“ধবাব জ্যোৎস্নাপূর্ণ কোল প্রভূব সোণার ধানে
বিগলনার অঙ্গন আজ পূর্ণ তোমার দানে।”
হেমন্ত ঋতুত চাবিকালে স্তব্ধতা বিবাক কবে,
নবী কীর্ণকাঁটা হবলৈ ধবে, ভাব কুলকুল হব অক
হৈ বার। হেমন্ত সন্ধান কবিষে কৈছে—

“অনলুণা কোরোত্তর সূর্য্যে বিলম্বে
শব্তর গতিত ওপাঙ্গি সূরি তলব ক্ষণে কোয়ার উঠা
বাহুতল্যাব প্রায় দিগন্তপ্রসার
শব্তর জালা মেলা। অকণ নববেশা
নাহি কবে গান জাগি, নাহি মেঘে মেঘা
বালুকার তাটে। হুবে হুবে পল্লী যত
ভুক্তিত নবনে বোত্র সোণাইতে বত,
নিভ্রা অঙ্গন ক্রান্ত।”

হেমন্তর অন্তবালত থাকি পলিতশীর্ণ বসন্তবির
লীল উৎসবমন্ত ধবীর গাত বলাই দিগে নিজ
লীল স্পর্শ। প্রকৃতির শূন্যদৃষ্টি, নিবন বদন আক
লীনভাব দেখিলে বাস্তবক বনকে আরো সঙ্কুচিত আক
বিশ্ব ভাব। এই সময়ক গছের গতিবিলাক সবি
পবে, পাতকিহীন গতিবিলাক নিজর নিজর গা-গছ
আক শাখা-প্রশাখানে ককালসার হৈ ধব দি
থাক।

“নীতের চাঁদের লাগল কীপন

আমলকীর ঐ ডালে ডালে

পাতাগুলি শিউলিবিষে

অবিষে দিল ডালে ডালে।”

শীতের পাছতেই এরা পাতি থাকে বসন্ত। সেই
নিমিত্তে কবিরে কৈছে—

‘শীতের বধের গুণিধূলিতে গোধূলিরে করে জান।

ভাঙাখি আড়ালে নবীন কালের

কে আসিছে সে কি জান।

বনে বনে তাই আশ্বাসবাণি

করে কাণাকাণি ‘কে আসে কী জানি’

বলে ধর্মেরে ‘অতিথির তবে অর্ঘ্য মাজারে আনো।’

নির্মম শীত তারি আয়োজনে এসেছিল বনপারে।’

বিক্রান্ত বন অকল বসন্তের বন্দনা গান গাবণে
আহিছে। তেওঁর ভাবাত্ত কবলে হলে—

‘এসেছে শীত,

গাঠিতে শীত,

বসন্তেরি ভর।’

বসন্তের ভাবী আগমন বার্তা চারিকানে পরিচাপ্ত
হল। বন উপবনত সেসব সঙ্কল্পের আয়োজন চলিবে
ধাবণে।

‘বার্তা ব্যাণিল পাঠায় পাঠায়, কবো: অবা, কবো: অবা
সাকাক শলাশ আর্বাতি-পাথ্র বস্ত্রপ্রদীপে ভরা।

নাড়িবান প্রচুর শব্দে

হোক প্রগলভ বক্তিববাণে।

মাধবিক হোক সুবক্তি মোহাণে বধুণের বনোহরা।’

তার পাছত বজার নিচিনা প্রাচুর্য্য আক অল্প
লক্ষ্য লৈ প্রচুরেই প্রচুরাক বসন্ত আহিল, লগে
লগে—

‘দ্রবিত্রে দেখিতে কী ততে কী হল, পূর্বা কে দিল ভবি
প্রাণভার উঠিল কেনারে বাধুবীর মজরি।

কৃষ্ণনের আগে সোণার কাঠিতে

কী বায়া লাগলো, তাই ভো মারিতে

নব জীবনের বিপুল অর্থার জাগে প্রাহাজুকবী।’

অপূর্ব বসন্তের রূপ, অশক্য তার সজ্জা, নানা

বিধের কুল প্রাণুটি হৈ বসন্ত প্রকৃতিক করে মনোবদ।

অলোক-শলাশ তার কর্ণাভরণ, কঠিত তার মঞ্জকার

মালা, পরিধানত তার উজ্জ্বললোকবাগ, বহুতুড়াত
তার নবগজবর অর্থবদা।

‘সঘনে মেঘে বরষা আসে, বরষে তার তার,

কাননে কুটে নবমালতী কদম কেশব।

দলহানি শব্দ আসে পুণিমামালিকা,

সকল বন আকুল করে শুভ্র শেফালিকা।

আসিল শীত সহে লগে গীর্ষ ভবে নিশা,

শিশিরঝরা কুন্দকূলে হাসিয়া কাঁদে দিশা

ফাগুনমাস আবার এল বহিরা কুলভাষা।’

পুষ্পাভরণভূষিত সেই বসন্তক দেখি কবিরে
গাইছে,—

‘অপার ভুবন, উদার গগন, প্রাণল কানন তল,

বসন্ত অতি সুত সুবতি, বন নদীর জল,

বিবিধবন সজ্জানীবন, গ্রহভাষায় নিশি

বিচিত্রশোভা শতকৈ প্রসারিত পূব দিশি,

পূর্বা গগনে বসন্তের নীল অতিথি গিবিমালা,

তারি পরপারে ধবির উদয় কনককিরণ-জ্বালা।’

আশা-নিবাশার উর্দি-চকল-চিত্ত বহুধরা বসন্তের
নিমিত্তে কিমান বাট চাই থাকে! বসন্ত পৃথিবীর
বহুত অভিখিত, ধ্যানের ধন, কিমান তপস্বী কবি
পৃথিবীরে তাক পায়।

‘হে বসন্ত, হে সুন্দর, ধবীর ধ্যানভরা ধন,

বসন্তের শেষে

তুমি একবার মর্তে সুতি ধব ভুবনমোহন

নববর বেণে।

তারি লাগি তপস্বিনী কি তপস্বী করে অশুকণ

আপনাবে তপ্ত করে, বোত করে, ছাড়ে আভরণ

প্রাণের সর্ব্ব দিগে কল-অর্ঘ্য করে আহবন

ভোবার উদ্দেশে ॥

সুখ প্রদক্ষিণ করি কিবে সে পুণার নৃত্যভাণে

ভক্ত উপাসিকা

নত ভালে আঁকে তার প্রতিদিন উদয়াস্তকালে

বক্তব্যশিটিকা।’

মায়াবর মাজিত বিসকল বসিক আক কবি
বিশেষকৈ তেওঁলোক বসবাজ বসন্তৰ বন্ধনাগানত
নুথৰ হৈ উঠে। মৌলৰ্যা আৰু মাধুৰ্য্য বসিকৰ
প্ৰাণক আনন্দত উৰাউল কৰি তোলে, কবির
প্ৰাণক বিচিত্ৰ কল্পনাৰ সোণানত এৰি দিয়ে।
সেই বগত বিভোৰ হৈ কবি চিবপুৰাতন কিয়
চিবনতুন এই বসন্তক বিচিত্ৰ চান্দে কপ মান কৰে।
ইংলণ্ডৰ আৰু জগতৰ আন আন ঠাইৰ সকলো
কবিয়ে ঋতুৰাজ বসন্তৰ অৰ্থা বচনা কৰি গৈছে।
আমাৰ দেশতো এনে কবি খুব কম যি তেওঁৰ
কাব্যত বসন্ত-প্ৰশস্তি কৰা নাই। আমাৰ বিখ-
কবির ক্ষেত্ৰতো আমি ভাৰ ব্যক্তিকৰ নেদেখো।

মধুৰ কঠমনিৰে যেনেকৈ সমগ্ৰ বৰ্ষাৰ
অন্তৰৰ কপটো প্ৰকাশ কৰি দিয়ে, তেনেকৈ কুলিৰ
কুউ কুউ মাতে বসন্তৰ গোটেই কপক ভাৰা দিয়ে—
তনিলে কবির অন্তৰৰ গৰা ওলাই আহে—

“যেন কে বসিরা আছে বিধেৰ বক্ষের কাছ

যেন কোন সবলী হুন্দী—

যেন সেই কপবতী সপোতের সবসতী

সম্মোহন বীণা কৰে ধৰি।”

এই পৃথিবীত হুন্দৰ মাজেই চিবচকল। নিয়ম-
চকলতা মৌলৰ্য্যৰ এটি ভাওৰ ধৰ্ম। বসন্তৰ আছে
সেই প্ৰাণৰ চকলতা আৰু আবেগ। নিশ্চল হৈ
পৰি থকাটো প্ৰকৃতিৰ ধৰ্ম নহয়, বসন্তৰও মোহাৰ
ধৰ্ম আছে। বসন্তৰ মৌলৰ্যা অগম্যত্ৰ সমস্ত
নিমিত্তে পাই কবি তৃপ্ত নহয়। সেই নিমিত্তে
তেওঁ আক্ষেপ কৰে—

“হে বসন্ত, হে হুন্দৰ, হায় হায়, তোমাৰ কৰণা

কলকাল তৰে

মিলাইবে এ উৎসব, এই হাসি, এই দেখাওনা

শূণ্য নীলাধৰে।”

বছৰে বাৰটা মাহ অতিক্ৰম কৰি আকৌ
নতুনকৈ যাত্ৰা আৰম্ভ কৰে। বছৰটো শেষ হোৱাৰ

লগে লগে বসন্ত শ্ৰীও বিলীন হৈ যায়।

“আসে বৎসবের শেষ

চৈত্ৰ ধৰে জান বেশ।”

অকল প্ৰত্যেক ঋতুতেই নহয়, প্ৰতি দিন
বিশাক কপবৈচিত্ৰ্যৰ দ্বাৰা তেওঁৰ ক্ষয়ত সৃষ্টি
কৰে নতুন নতুন ছন্দ। কবিয়ে প্ৰভাতৰ বৰ্ণনা
কৰিছে এইদৰে—

“পূবৰ মেঘ মুখে পড়েছে বহি-বেশা,

অকল-বৰ্ণ-চুড়া আধেক দায় বেশা।

তকল আলো দেখে পাখির কলবব,

মধুৰ আহা কীৰ্ত্তা মধুৰ মধু মগ।

মধুৰ মধু আলো মধুৰ মধু বায়

মধুৰ মধু গানে তটিনী বহে যায়।”

প্ৰভাতত পূৰ্বাকাশ অকণমাগিত বজ্জিত হৈ
উঠে, পৰ্বতৰ পৃষ্ঠত গছৰ ওপৰত নিয়বে আঘৰি
বতী সেউজীয়া বাহানৰ ওপৰত উৰাহুন্দৰীয়ে
বেগৰ সোণৰ হীৰাশয়ন পাৰি দিয়ে। প্ৰভাতে
যেন পূজা আহি পৃথিবীৰ পূজা কৰি যায়, সন্ধ্যা
আছে যেন প্ৰদীপ লৈ সন্ধ্যাবতি কবির নিমিত্তে।

“.....উষা ডান হাতে ধৰি স্বৰ্ণমালা

নিৰে আসে একখানি মাধুৰ্য্যৰ মালা

নীৰবে পৰায়ে দিতে ধৰাৰ ললাটে

সন্ধ্যা আসে নতমুখে মেঘশূণ্য মাঠে

চিহ্নগীন পথ দিয়ে জৰে স্বৰ্ণবাৰি

পশ্চিম সমুদ্র হতে ভৰি শান্তিবাৰি।”

“প্ৰভাত আসে.....পূজাৰ সাজি ভৰি

সন্ধ্যা আসে সন্ধ্যাবতিৰ বৰণজালা ধৰি।”

মাৰঘোষা বেলিটিয়ে বঙৰ ভাঙাৰ উজাৰ
কৰি পৃথিবীখন বাজলী বঙেৰে বজাই দিয়ে।
কিন্তু অকণালোকৰ এই বঙৰ খেল যেতি সময়
স্থায়ী নহয়। কিয়নো—

“আমাৰ বঙ্গনী আসিবে এখনি

মেগিরা পাৰ।”

সন্ধ্যা-আকাশে সূৰ্য-আলোক

পড়িবে ঢাকাত।”

জাব পাছত সূৰ্যদেৱ অস্ত-চলন্ত যাব নায।
কেতিয়া দীপশিখা হাতত লৈ সন্ধ্যা সূৰ্যকী আছে—
‘চুল এলিয়ে অস্তসমুদ্রে সখ্য গান কৰে।’

“বৰি অস্ত যাত,

অবগোতে অন্ধকাৰ, আকাশেতে আলো,

সন্ধ্যা মত-বাঁগি

বীৰে আসে দিগৰ পশাতে।”

সন্ধ্যাৰ অন্ধকাৰ গাঢ় হৈ আছে, গছৰ জীৱন্ত
চক্ৰবাৰ অলপ আভাস দেখা যায়। আকাশত
আবৃত্ত হয় তৰাৰ দীপাবিভা। নক্ষত্ৰবিন্দিত আকাশৰ
কালে চাই কবিতো ভাগে—

“অন্ধকাৰ সন্ধ্যাৰ আকাশে

বিজ্ঞান জীৱৰ মাজে কাঁপিছে বেঘন

সূৰ্যেৰ আলোকমথ বহুত অসীম।”

প্ৰকৃতিৰ মৌলযাত সাধুগা আৰু বৈৰৱ দুটা
ভাগেই আছে। অনন্তলীলাময়ী প্ৰকৃতি কেতিয়াও
উপা ভৈৰৱীৰ নিচিনা ভীষণদৰ্শনা সংহাৰিণী মূৰ্তি
ধাৰণ কৰি আবিৰূপিত হয়, কেতিয়াও হাতধৰী
নন্দিতানয়ী অপাৰ মাতৃসদেবে সকলোকে অভিভূত
কৰি তোলে। বৰীঠাকুৰে প্ৰকৃতিৰ এই দুখ আৰু
ভৈৰৱ দুটা ভাগেই উপলব্ধি কৰিছিল। সেই নিমিত্তে
তেওঁ কৈছে—

“বিপৰীত দুমি মলিত কঠোবে,

মিশ্ৰিত জোনাৰ প্ৰকৃতি পুৰবে নাবীতে।”

(তুমি) “ভান কৰ্ত্তে পূৰ্ণ কৰো অধা,

বাসকাতো চূৰ্ণ কৰো পাছ”।

অচল অৱোধত আকল্প পৃথিৱী, মেঘলোকত
উদাত পৃথিৱী, গিৰিপূৰ্ণমাণাৰ মণ্ডমৌনত ধ্যান-
নিবদা পৃথিৱী, নীলাবয়ালিৰ অক্লান্তবদেবে কলজ-
নুধৰা পৃথিৱী, একালে বেনেটক সূৰ্যকী আনফালে
তেনেটক ভীষণ, একালে বেনেটক অস্তপূৰ্ণ আন
ফালে তেনেটক অস্তবিকল্প, একালে বেনেটক উপা
আনফালে তেনেটক নত্ৰা। গ্ৰীষ্মত কবিয়ে ‘কাল-
দৈশাৰী’ৰ কতনৰ্ত্তনৰ যাজ্ঞত দেখিছে প্ৰকৃতিৰ
সংহাৰিণী মূৰ্তি আৰু ফাগুনৰ প্ৰশান্ত মৌলযাত
দেখিছে ভৈৰৱ কৰণায়ণী মাতৃমূৰ্তি:—

“বৈশাখে দেখেছি বিদ্যামূলক দিগন্তকে

ছিনিয়ে নিজে এল

কালো জেৰ পাখিৰ মতো জোনাৰ বাঁ,

সমস্ত আকাশটা ডেকে উঠলো যেন কেশৱ-ফোলা সিংহ

জাব লেজেৰ কাপটে ডালপালা আলু আলু ক’বে

হতাপ বনস্পতি ধুলায় পড়ল উবুড় হাথে।

হাওৱাৰ মূখে ছুটল জাঙা কুঁড়েৰ চাল

শিকলহেঁড়া কখেদীডাকাতৰ মতো

আবাৰ ফালনে দেখেছি জোনাৰ আতপ্ত হক্ষিণে হাওহা

ছড়িয়ে দিয়েছে কিবহমিলনেৰ বগতপ্ৰলাপ

আত্মসুকুলেৰ পক্ষে।

চাদেৰ পেয়ালা জাপিয়ে দিয়ে উপচিয়ে পড়েছে

সৰ্গীয় মদেৰ কেনা।”

সম্পাদকীয়

বৰ্ত্তমান অসমীয়া সাহিত্যৰ এটা নতুন সোঁত বৈছে। গল্প কবিতা আদিত এই নতুন ধাৰাৰ প্ৰভাৱ কম বেছি লক্ষ কৰা যায়। ফলত কবিতা বিলাক হৈ পৰিছে ছন্দহীন, ভাব আৰু বিৱৰণৰ বিলাকত বাস্তৱৰ ছাঁ লাগিছে অতি বেছি— আনকি সি কঠোৰ বাস্তৱতাৰ মুখামুখিহে ভাব সমাধানৰ ইচ্ছিত বিচাৰিছে।

আধুনিক সাহিত্য জনসাধাৰণৰ কাৰণে। ই বাস্তৱ-জগতৰ পৰা নিকৰ্শণ হৈ অলৌক, অতী-কল্পনাৰ সৃষ্টি নকৰে। ফলত বৰ্ত্তমান অসমীয়া সাহিত্যত যি আধুনিকতাৰ ধাৰা বহলে ধৰিছে তাক আগৰ যুগৰ ব্যক্তিবাদী বোমাত্মিক সাহিত্যিক সকলে সহ্য কৰিব পৰা নাই। ই অলৌকিক নতুন যুগৰ চিন্তাধাৰাৰ লগত প্ৰতিক্ৰিয়াৰ সংঘৰ্ষ। গতিকে আমি তাক লৈ আশ্চৰ্য্য হবলগীয়াও একো নাই, সংকোচ কৰিবলগীয়াও একো নাই, ভয় খোৱাৰো কোনো কাৰণ নাই। ই স্বাভাৱিক। সেই শ্ৰেণীটোৱে বিয়ানেই নিচিঞৰক লাগিলে, বৰ্ত্তমান বোমাত্মিক বা ব্যক্তিবাদী চিন্তাধাৰা নিবিয়া। এই নিবিৰ্ণতা আজি ইমান বেছি যে এই সময় চোৱাত সেই চিন্তা ধাৰাৰ সাৰ্থক সৃষ্টি এটাও অসমীয়া সাহিত্যত হোৱা নাই।

আজি ব্যক্তিগত প্ৰেম, অনুভূতি, সমাজত ব্যক্তিৰ মুক্তি, আদি চিন্তা ধাৰাৰ ঠাই দখল কৰিছে—সামাজিক মুক্তি, নিপীড়িত মানুহৰ মুক্তি, ব্যক্তিক সমাজৰ মাজত নিশাই দিয়াৰ যোগেদি

ব্যক্তিৰ মুক্তি আৰু প্ৰেম। সেই দিন আজিও অহা নাই। ভাৱতত নতুন বাস্তৱনৈতিক পৰিৱৰ্ত্তন আহিলেও সি শক্তকৰা ১৫ জনৰ মুখত হাঁহি বিৰিঙ্গাব পৰা নাই। মধ্যমিত জীৱনক অভাৱ আৰু বেকাবিৰে আৱৰি ৰাখিছে।

কবিতাৰ সাধাৰণ এটা অংশৰ বাবে 'হা-ভাত হা-কাপোৰ' কৰি এসাজ খাই এসাজ সুদাপেটে কটাৱলগীয়া অৱস্থা বৰ্ত্তমানো চলি আছে। ভাবোপৰি মৰা জন আৰু ভূমিগৰ শ্ৰেণীৰ উৎপাতত তেওঁলোক কুলা। প্ৰায়ক শ্ৰেণী শোষণৰ হেঁচাত হাবুডগা— এই বাস্তৱ ঘটনাবোৰক জনতাৰ সাহিত্যকে পাহৰিব নোৱাৰে। কাৰণ এই কঠোৰ সমস্তাবোৰে তেওঁলোককো আৱৰ ৰাখিছে।

অৱশ্যে এইটো যুগ সন্ধিকণ, পৰিৱৰ্ত্তনৰ যুগ। গতিকে গল্প কবিতা সকলোদেই পৰিৱৰ্ত্তনৰ মাজেদি আগবাঢ়িছে। যি সৃষ্টি হৈছে সেয়ে চূড়ান্ত নহয়। পূৰ্ণ সাৰ্থক সৃষ্টিৰ সময় আছে। সাৰ্থক সৃষ্টিৰ কাৰণে সাৰ্থক পৰিবেশো দৰকাৰ। অসমীয়া সাহিত্যত এই ধাৰাৰ পূৰ্ণপ্ৰকাশৰ কাৰণে পূৰ্ণ বাস্তৱ ভিত্তি এতিয়াও সৃষ্টি হোৱা নাই।

বৰ্ত্তমান আধুনিক লিখকসকলৰ সৰ্ব্ব সংখ্যকেই মধ্যমিত শ্ৰেণীৰ পৰা অহা আৰু লিখাও হৈছে মধ্যমিত শ্ৰেণীটোৰ কাৰণেই, কাৰণ পঢ়ুৱৈ সমাজ, ফলত এই শ্ৰেণীটোৰ চিত্তবৃত্তে আবদ্ধ। ফলত হৈছে একজন লিখকৰ বাবে কবিতা আৰু গল্পবিলাকত অতি বুদ্ধিৰ প্ৰয়োগ বহল পৰিমাণে দেখা যায়,

গল্পবিলাকত চৰিত্ৰৰ দুৰ্বলতা চকুত পৰে। নিৰাশাৰ হা জহুনিয়া বহুতে প্ৰকাশ কৰে,—যেন সমাজ অন্ধকাৰ। ই অন্ধ একো নহয় মধ্যমিত শ্ৰেণীৰ দুৰ্বলতাৰ প্ৰকাশ। লিখক আৰু পঢ়ুৱৈ সমাজ মূলত এই শ্ৰেণীকৈ কোৱাৰ কাৰণে এই দুৰ্বলতা সন্ধানত বৈ গৈছে। অৱশ্যে ৬/৭মুখা বকৰা, কেশৱ মহন্ত আৰু বীৰেন ভট্টাচাৰ্য্যৰ কবিতাত এই প্ৰত্যাহ্বান কম বা কিছু কম। যাত্ৰিকৰ গল্প সাহিত্যত নতুন চৰিত্ৰৰ সৃষ্টি আমি দেখিবলৈ পাত, অৱশ্যে কোনো সময়ত চৰিত্ৰ অস্তিত্ব হৈ পৰে।

বৰ্তমান সাহিত্যৰ এই নতুন দাবীৰ পূৰ্ণ প্ৰকাশৰ কাৰণে কিছু সাময়িক আৰু পাৰিপাৰ্শ্বিক দুৰ্বলতা আছে। সমাজ সমস্যা গভীৰ বিশ্লেষণ আৰু পৰিস্থাৰ ধাৰণাৰ সাহিত্যিকসকলৰ যাত্ৰত অকাৰ আছে। সমাজ সমস্যা পৰিষ্কাৰ ধাৰণা নেধাকিলে, তাৰ ভিতৰত কল সমস্যাৰ ধাৰণা থাকিব নোৱাৰে আৰু সমাজৰ গভীৰ ভাৱে বিশ্লেষণ কৰাত সক্ষম নহয়। এই দুৰ্বলতাই বৰ্তমান অসমীয়া সাহিত্যৰ লিখক সকলৰ যাত্ৰত আটাইতকৈ গভীৰ। কলত কোনো সাৰ্বক প্ৰতিক-চৰিত্ৰ আকিলৈকে সৃষ্টি হোৱা নাই। ইন্দ্ৰিয়, কীৰ্ত্ত, কীৰ্ত্ত, গভীৰ মাতৃ, মূলক বাৰ আনন্দৰ বহুত চৰিত্ৰই প্ৰতিক চৰিত্ৰ। প্ৰতিক চৰিত্ৰ বিলাক একোটা যুগৰ বা একোটা শ্ৰেণীৰ আদৰ্শ মানুহ। অনীম দক্ষতা, গভীৰ বিশ্লেষণ তেনে চৰিত্ৰ সৃষ্টিৰ কাৰণে দৰকাৰ। কিন্তু বৰ্তমান দাবীত অসমীয়া নিপীড়িত খেতিয়ক, বা বহুবাৰ দুখ বেজাৰ, আশা নিৰাশাক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিব পৰা চৰিত্ৰ সৃষ্টি হৈছে জানো?

অসমৰ মজহৰ শ্ৰেণীটো এতিয়াও পূৰ্বভাৱে অসমীয়া ভাৱ-ভাবী নহয়, আৰু নিৰক্ষৰ অসমীয়া খেতিয়কৰ কথাও একেই। বাৰ প্ৰতিক্ৰিয়া অসমীয়া সাহিত্যৰ বৰ্তমান দাবীত সাহিত্যিক ভাৱে হলেও পৰিছে। যি আটাইতকৈ নিপীড়িত সেই

মজহৰ শ্ৰেণীৰ ওপৰতেই ভিতৰত স্তম্ভ অগত নিৰ্ভৰ কৰিছে। কিন্তু সেই স্তম্ভ অগত আৰু স্তম্ভৰ ধাৰণা লিখকসকলৰ যাত্ৰত এতিয়াও পৰিষ্কাৰ নহয়। আনপিনে আগৰ যুগৰ বোম্বাটিক ধাৰণা অসমীয়া সাহিত্যত পূৰ্ণকণ লব পৰা নাছিল। গতিকে আধুনিক লিখক সকল, সেই উত্তৰাধিকাৰীকৰ পৰা কিছু পৰিমাণে বঞ্চিত হৈ বৈছে।

সমাজতাত্ত্বিক গঢ়ৰ সমাজ (Socialistic Pattern of Society)

বৰ্তমান কংগ্ৰেছে ঘোষণা কৰিছে যে, ভাৰতবৰ্ষত সমাজতাত্ত্বিক গঢ়ৰ বাস্তৱ্যবস্থা গঢ়ি তোলাই কংগ্ৰেছৰ উদ্দেশ্য। আজি পৃথিৱীত সমাজতাত্ত্বিক বাস্তৱ্যবস্থা আৰু সমাজ আৱস্থাৰ বিজয়ৰ অভিযান চলিছে। সমাজতাত্ত্বিক বাস্তৱ্য যে ধনতাত্ত্বিক বাস্তৱ্যতকৈ শ্ৰেষ্ঠ ই প্ৰতিপন্ন হৈছে। বাছিয়া, চীন, আৰু অষ্ট্ৰােল সমাজতাত্ত্বিক দেশৰ শোষিত আৰু নিপীড়িত মানুহৰ মুক্তি হৈছে। সকলোৰে কাৰণে কাম, সকলো খেতিয়ক চলিবৰ জোখাৰে মাটি, সকলোৰে কাৰণে শিক্ষা আদি বোগান ধৰাৰ পৰাই পদক্ষেপ আৰম্ভ কৰিছে এই বাস্তৱ্যলৈকে। অকল সেয়ে নহয় অতি অল্প দিনৰ ভিতৰতে ছোভিয়েট বাষ্ট্ৰৰ নিচিনা দেশে শিল্প বিকাশত বিৰাট উন্নতি কৰি, “বাৰ বিমান দৰকাৰ গিমান ভোগ কৰিব পাৰিব” এই নীতি গ্ৰহণ কৰি সামান্যলৈ পদক্ষেপ দিছে। চীনৰ নিচিনা পিচ পৰি থকা দেশৰ হঠাৎ উন্নতিয়ে ভাৰতৰ মানুহক তাক লগাইছে। এই সময়তেই ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰধান মন্ত্ৰী চৰকাৰী মন্ত্ৰ কংগ্ৰেছে এই নীতি ঘোষণা কৰিছে।

অৱশ্যে ভাৰতবৰ্ষৰ আৱস্থাৰ অগত বাপৰুৱাই সমাজতাত্ত্বিক বাস্তৱ্য গঢ়া হব এই কথাটোৰ ওপৰত জোৰ দিয়া হৈছে। প্ৰতি দেশৰ অৰ্থ-নৈতিক

আর সমাজতান্ত্রিক ব্যবস্থা একে জরুরি বলা
নাই। গতিকে সমাজতান্ত্রিক ব্যবস্থার আবঙ্গনী
আর গড় দেশে দেশে জাতীয় বিকাশের অগ্রগতিতে
রূপ সলায় ই স্বাভাবিক।

কিন্তু এই জারতবর্ষের ব্যবস্থার রূপ কি হব? ইয়াব
অর্থনৈতিক রূপ সামাজিক রূপ কোন ধরণের হব?
কথাটো আঙ্গিনেকে পৰিকার কৰা হোৱা নাই।
জাৰতৰ লোক-মতান্তৰ এই বিষয়ৰ বিতৰ্কতো এই
কথাটো পৰিকার নহল।

আচল সমাজতান্ত্রিক ব্যবস্থা কি? কল-
কারখানা আদি যাবতীয় শিল্প কোনো ধর্মের হাতত
না থাকে, সি রাষ্ট্রীয় সম্পত্তি হয়। মাটি রাষ্ট্রীয়
সম্পত্তি হয়। সকলোকে কাৰণে চাকৰি, সকলো
শেতিয়কৰ শেতিয়ক সুবিধা, সকলোকে শিল্প আদিৰ
ব্যৱস্থা, বাট্টাই যোগাব ধৰে। সকলো বিষয়তেই
কল-কাৰখানা প্ৰয়োগ কৰি বিয়াট উন্নতিৰ পথ
খুলি দিয়া হয়। এখন গাঁও আৰু এটা কোঠাৰ
পৰা আবন্ত কৰি সকলো বিলাক রাষ্ট্রীয় অস্থান
নিৰ্মাণিত হয়। আৰু বিবিধান কাম কৰে সেই
অস্থানেই মজুৰি পাৰ। ব'ল সমাজতন্ত্ৰ হৈছে
জাত এই ব্যৱস্থাই হৈছে।

কিন্তু জাৰতবর্ষের বর্তমান অবস্থা কি? বুটছ
মূলধন কোটি কোটি টকা চাহবাগান তেল, চেনি, ববা-
পাট আদিত খাতিবই লাগিছে জাৰ মূল্য ইংলণ্ডলৈ
গৈয়ে আছে। টাটা, বিবলা, ইম্পাহানী গোৱেংকাৰ
কোটি কোটি টকা খাতিছে আৰু জাৰ লাভৰ
আংশৰ তেওঁলোকেই অধিকাৰী। মাটি জমিদাৰ আৰু
তেনে ধৰণৰ সুবিধা ভোগিব লক্ষ্যত। এই অধিকাৰ
জাৰতৰ সংবিধান অনুসাৰে স্বীকৃত। বিবোৰী
পক্ষই দাবী কৰা স্বত্বও আনকি, নিম্নেী পুঞ্জিৰ
আংশ জাতিহকৰণ কৰাটোও কংগ্ৰেছে সমর্থন কৰা
নাই। আনগিনে, অভাব-অনাটন, বেকাৰি, নিৰ-
ক্ষৰতা চলিয়েই আছে। মূল শিল্পবিকাশ পূৰ্ণোত্তমে

আবন্ত হোৱা নাই। তেনেহলে, জাৰতবর্ষ সমাজ-
তান্ত্রিক Pattern টাটা, বিবলা, আৰু ইংলণ্ডৰ
মূলধন বৰা কৰিয়েই হবনেকি?

আচলতে জাৰতবর্ষ এখন পূৰ্ণ গণতান্ত্রিক
ৰাষ্ট্ৰই হোৱা নাই। পূৰ্ণ গণতান্ত্রিক ৰাষ্ট্ৰ এখন
কৰিবলৈ হলেও, বুটছ মূলধনৰ শোষণ বন্ধ কৰা,
বুটছ ধনীক গোষ্ঠীৰ মূল্যকা নিয়ন্ত্ৰণ কৰা, জমিদাৰী
সংস্কাৰ কৰোৱা, দৰকাৰ আৰু শিল্প-বিকাশৰ ব্যৱস্থা
কৰি চাকৰিৰ ব্যৱস্থা কৰা আবঙ্গত।

আন্তর্জাতিক রাজনীতিৰ গতি

যোৱা মহাপুঙ্কৰ যাজেতি সমাজতান্ত্রিক শক্তি
বিয়াট শক্তি লৈ দূৰ দাঙি উঠিল। ই সাম্ৰাজ্য-
বাদী ৰাষ্ট্ৰবিলাকৰ বেকাবৰ চাট লক্ষ্যিত কৰিলে।
আৰু আনগিনে ই পৃথিবীৰ জাৰতৰ মন এনে
ধৰণেৰে দৰল কৰিছে যে, ধনতান্ত্রিক ব্যৱস্থাৰ চিতি
ধকা কৰে অসম্ভৱ হৈ আহিছে। এই সময়ৰ ভিত-
ৰত সাম্ৰাজ্যবাদী ৰাষ্ট্ৰবোৰৰ বন্ধন ওলাই পৰিল।
কলত আমেৰিকাৰ নেতৃত্বত সাম্ৰাজ্যবাদী শিবিৰে
নিষ্কৃত কাৰণে যুদ্ধই একমাত্র উণায় বুলি
ভাবিলে। এখন মহাপুঙ্ক পতাব চেষ্টা চলিল।
পৃথিবীজুৰি যুদ্ধৰ বাটি আমেৰিকাই গঢ়ি তুলিলে।
জোজিয়েটে মহ অৱস্থিতিৰ নীতি বোৰণা কৰা
স্বত্বও যুদ্ধোত্তৰ পূৰ্ণোত্তমেই চলিল। কিন্তু শান্তি-
শিবিৰৰ শক্তিও অসীম। আনগিনে পৃথিবীৰ
মাতুহ যুদ্ধ বিবোৰী। জাৰতবর্ষই শান্তি-শিবিৰত
যোগ দিলে। পক্ষশীল চীন আৰু জাৰতৰ মাজত
শাকবিত্ত হল, বহুত ৰাষ্ট্ৰই জাত গ্ৰহণ কৰিলে।
জাৰতবর্ষত শান্তি-নীতিয়ে বিশ্ব-শান্তিত বিয়াট দান
দিলে। আমেৰিকায়ো শান্তি শান্তি কৰি চিঞৰিব
লগীয়া হ'ল। বিশ্ব-যুদ্ধৰ লক্ষ্যবনা কমি আহিল।
এই পৰ্যায় শান্তি-নীতিৰ জয় আৰু মহাপুঙ্কৰ
পৰাজয়ৰ যাজেতি সম্পন্ন হল।

Sitting from (L. to R.)—A. P. Bhattacharyya (Gen. Secy.) Prof. B. K. Mishra. Prof. T. N. Goswami (President), Prof. N. C. Goswami (Vice-President), Prof. J. Bhargava, J. C. Bhattacharyya (Vice-President)

Standing (L. to R.)—P. Boruah (C. R.), G. Hazarika (Social Service Secy.), D. Dutta (C. R.), B. C. Dutta (Secy., B. L. Club)
S. H. Rahman (Editor, English Section), A. Goswami (C. R.), A. Zaman (C. R.) T. Barnah (Cricket Secy.), A. Goswami
(Debating Secy.), P. Sarma (Minor Game Secy.), P. Barua (Football Secy.), S. Dutta (Editor, Assamese Section)
and B. Hazarika (Common-Room Secy.).

Standing (3rd Row)—M. Sarma (C. R.), H. Rajkhowa (C. R.), B. Borthakur (C. R.), N. Hazarika
(C. R.), B. M. Neog (Music Secy.), D. Chaliha (C. R.), U. Gogoi (C. R.), D. Dutta (C. R.), R. Bhattacharyya (C. R.)
and Chowkidars.

The Prime Minister, Sri Nehru, who presided over the N. C. C. Rally at I. A. F. Sports Ground, New Delhi, on January 27 is seen here awarding the "Pura out" competition trophy to Tapan Borua of J. B. College at the end of the function.

J. B. College Music Team which participated in the I.C. Music Competition, held at Nowgong in 1954.

1st Row (from left to right). S. Ansari, Ivy Borua, Prof. B. K. Misra (i/o, Music

Dept.), S. Borthakur and A. Bhattacharjya,

2nd Row (from L to R). B. Neog (Music Secy) P. Sarma, B. Goswami,
J. Rajkhowa, Z. Gohain and N. Bezborua,

Social Service Workers in road construction.

Miss Bijoya Thakur of our College won the 'Best Woman Athlete Cup' of I. C. Sports Festival held at Gauhati in January this year.

J. B. College Team in I. C. Sports Festival, Gauhati, '55.

Sitting (L. to R.) Minati Hazarika, Bijoya Thakur and Nibedita Borua,
Sitting (L. to R.) S. Ahmed, Miss Prema Sarma, Prof. J. Bharali,

Prof. H. Baisya, K. Barua and L. Tamuli.

Standing (L. to R.) P. Sarma, N. Hazarika, P. Neog, H. Dutta, K. Patir,
A. Rora, N. Ahmed,—S. H. Rahman and A. Bhattacharyya
(participated in I. C. Debating Competition) P. Sarma & T. Ahmed.

J. B. College T. T. Team Champion of I. C. Competition, Jorhat.
1955.

Sitting from left—

K. Sarma, Dulal Dutta (Captain) Bhola Hazarika (Common Room Secy)
Biren Barua.

Standing from left—

Tapun Barua and Pronab Barua, On ground Someswar (Bearer).

JAGANNATH BAROOAH COLLEGE MAGAZINE.

15th Issue.

1955.

—*English Section*—

The real object of education is to give children resources that will endure as long as life endures; habits that time will ameliorate, not destroy; occupation that will render sickness tolerable, solitude pleasant, age venerable, life more dignified and useful, and death less terrible.

—*Sydney Smith.*

EDITOR :— Syed Hasinur Rahman

Mass and Energy, Time and Space.

Prof Teoilokya Nath Goswami
(Head of the Dept, Chemistry)

Every questing mind all over the world, is quite conscious of the great contribution to the modern science by Dr Alfred Einstein and the philosophical import of his theories. His scientific theory brings along with it a philosophical system which augments and brings the philosophical reflection of Locke, Berkeley and Hume and these of our great Indian thinkers and philosophers to the clear light. Science developed and attracted the people because of its contributions to human welfare and comfort; but science cannot stop at that. If the aim of science is to acquaint us with the world we live in, if the aim of science is to make humanity aware of the vastness and complexities of the universe, if the aim of science is to show the ways to know the unknown, to resolve the mystery of this universe then the contribution of Dr. Einstein must be regarded as the loftiest attempt in that direction. Dr. Einstein himself says. "The most beautiful

and most profound emotion we can experience is the sensation of the mystical. It is the power of true science.....to know that what is impenetrable to us really exists manifesting itself as the highest wisdom and the most radiant beauty which our dull faculties can comprehend only in their most primitive forms—this knowledge, this feeling is at the centre of true religiousness."

To most of us Dr. Einstein appears to be a great mathematician and a great philosopher, whose mathematics we cannot understand whose philosophy we cannot comprehend. More interested amongst us may also know that he had something to do with the production of atom-bomb, that he secured the Nobel Prize because of his work on Photo-electric effect, that he has given us the theory of Relativity and that, now every aspect of the Philosophy of Science has been changed as a consequence of his investigations.

Whenever we think of him our heads bow down in reverence

to the genius of this great Scientist and philosopher; but it is our incumbent duty to try our best, to understand and realise what he left for us. He has left us but what he left behind for us will always remind humanity of his greatness. It is certain that people of the coming age who will be able to adapt themselves to his concept of time and space, will surely realise the full import of his theory, but we of the present time should try even with our dull faculties to understand what he has left for us.

Relativity asserts that the mass of a moving body is not constant. When the velocity of the body increases its mass increases. In ordinary experiences this increase in mass is so small that with our instruments and our senses it is not possible to detect it. So scientists could not detect this; but this increase in mass becomes quite perceptible when bodies can acquire velocity nearly equal to that of light.

Atomic physicists have shown that this view of Dr. Einstein is an empirical fact. In a powerful electrical field electrons move with high speed, Radio active substances eject beta-particles

which move with enormous speed. Their speed attains the vicinity of that of light. From calculations they have seen that increase of mass actually takes place and super energy machines are designed accordingly. From this principle of relativity of mass, Dr. Einstein deduced another conclusion. This conclusion has a still more profound bearing. What is his conclusion? Let us take the example of a moving body. When the speed of the body increases its mass also increases. Since speed, i.e. motion is a form of energy, then the increase of speed gives the body increased energy. Therefore the increase of mass is due to this increase of energy else whence this increased mass can come? Hence energy is equivalent to mass, i.e. mass is energy and energy is mass. This fact which was expressed by Einstein in his famous equation $E=mc^2$ is of tremendous importance so far the development of the atom-bomb is concerned. Thus from his equation we know that the energy content of a particle of matter is equal to the mass of the body multiplied by the square of the velocity of light (centimetre per second). To make it clear let us take a

concrete value, thus if about two pounds of coal are converted entirely into energy, that will supply 25 billion kilowatt hours of electricity. This amount of electricity, it is said, can be generated by all the power plants in two months time, in the U. S. Further it provides answers to many intricate problems of physics. What are these problems? Radio active substances like radium uranium eject particles at great velocities and go on doing so for years. Sun and the stars radiate light and heat energy for billion years, yet they have not died. This is so because mass and energy are equivalent and one can pass into the other under certain conditions. Further it also tells us that huge amount of energy resides in the nucleus of atoms. It can also predict what amount of uranium must be taken to prepare an atomic bomb which will liberate as much of energy as will be required to destroy a country. So we may now safely conclude that matter and energy are interchangeable. When matter travels with the speed of light it becomes energy and mass disappears and when energy becomes inert its mass we call matter.

In 1945, July 16, at New Mexico man for the first time transformed a substantial quantity of matter into light, heat, sound and motion which we call energy.

Now let us try to understand his concept of space. With our sense experiences, we can say whether two solid bodies are placed at a distance from one another or they touch one another. When we think of the solid bodies in this way we are aware of their special relations. If the two bodies touch one another, another body cannot be placed in between them, if they are at a distance then a new body may be placed in between them without altering the spatial relations of the two bodies. These spatial relations are evidently real just as the solid bodies are real. For filling such an interval if we have two bodies of equal value, they will prove to be of equal value for filling in any such interval.

So in this way we see that space becomes evident to us, because it contains solid bodies, we know their spatial relations and interval between them. Space then becomes something real. In Euclid's geometry, this concept of space is not there. Descartes for the first time introduced the concept of

space. He described point in space by its co-ordinates. This concept of space as a whole was absolutely necessary for Newtonian physics. Yet space remains to be something passive, it is simply a container of events, it does not take part in physical occurrences. But this idea of space has undergone a change now. We know light waves travel in space. Waves must be propagated by some medium. So in free space there must be some conditions which propagate the light waves. When mass containing electricity or magnetic pole is brought to a spot in space it is seen that force acts on them. Yet the physicist of the nineteenth century could not dare to attribute some physical function to space. So they invented a medium pervading the whole space—the ether, which propagates the light waves and electro-magnetic waves. So all forces acting through space were therefore operative only through ether. Is there such a thing as ether? A. A. Michelson and E. W. Morley performed a classic experiment in 1881.

Principle of their experiment is this. Space contains ether. Earth is moving through ether; So earth's motion through ether can be determined or detected

When a light ray is propagated through ether in the direction of the earth's movement it will be retarded by the motion of the ether in the opposite direction caused by the motion of the earth. Thus there will be a very slight variation in the velocity of light if light is actually propagated through ether.

The result of their experiment was published. It proved that there is no variation in the velocity of light. The velocity of light through ether remains the same whether it is propagated in the same or opposite direction to the motion of the earth. These results were corroborated by collaborators. Then the problem before us is this—since velocity of light is not effected in any way, therefore either there is no ether in space or, if there is ether in space there is no motion of earth. If we say earth is at rest we must go against Copernican theory. If we say there is no ether we must abandon the wave theory of light and electro magnetic theory to which medium is absolutely necessary.

At this great crisis Albert Einstein came forward in 1905 with his special theory of Relativity. He discarded the ether theory,

and the idea of space as a fixed system absolutely at rest. His theory takes into account the mechanical laws as well as the laws of light, and electro magnetic phenomena. His fundamental postulate is this—"All the phenomena of nature, all the laws of nature are the same for all systems that move uniformly relative to one another. From this, two most important facts come out. Firstly, it declares that the laws of nature maintain universal order and harmony. Secondly, it instructs us not to look for an absolute stationary frame of reference in the universe. Our universe is not stationary. earth, sun, stars, nebulae, galaxies, all that is contained in the vast gravitational system are in constant motion. These are all contained in space. In space there is no direction and no boundaries, we can not therefore measure the "true" velocity of a body, as there is no absolute standard for comparison. Space is therefore "the order or relation of things among themselves" If there is nothing it is nothing. So conception of absolute space is thus discarded.

So, also there is nothing like absolute time. Our sense of time like sense of colour, is a form of perception. Time

is simply a possible order of events. Without events to mark it, perception of time vanishes. We have our clocks, we measure hour, minutes and seconds, we have our years and days, but for an inhabitant of Mercury, day and year will have quite different notions. When it is 7 P. M. in New York it is midnight in London. If one friend from New York telephones to his friend at London, we say they are talking at the same time. Let us say in 1955, we see the star Arcturus. Arcturus is 30 light years away from us. A light year is the distance light travels in one year and the velocity of light is 136214 miles per second. Are we seeing it now? We are actually seeing an image of it projected by light rays that left their source in 1918.

What has been discussed above, is the starting point for the main discussion on space-time continuum which I would try to take up in future. In preparing this article I have freely discussed and taken help of the available literatures by eminent writers like Eddington, Barnet, Noiey and the writings of Dr. Albert Einstein in "The Philosophy of Science" and "The World as I see it."

Unemployment in India.

Abani Prasad Bhattacharjya,
4th yr. B. A.

The most acute problem that the country is facing to-day is the problem of unemployment. Unemployment is never a fresh problem to this country of ours, nay, to this world. But within recent years it has assumed alarming magnitude. The causes underlying this national problem are not far too seek, but it is difficult to find a panacea to yield its extinction. The party in power, has been visualising a socialistic pattern of society. If the picture in the mind of our Prime-Minister Nehru—"is definitely and absolutely a socialistic picture of society," the planners of the second Five year plan must focus their attention first and foremost to the eradication of the virus of unemployment, from our society. President Rajendra Prasad once observed—"We aim at a welfare state in which all the people are partners sharing the benefits and obligations; so long as there is poverty and unemployment, a section of the community derives no benefits from the partnership.

It is, therefore, necessary for us to aim at full productive employment." (Modern Review, April '54) But in sharp contrast to our national planning, and popular aspiration, the employment problem is distressingly gaping its mouth. The failure of the first Five year plan to provide enough employment to the young generation has shattered their verdant hopes.

Let us pay back our attention to India of pre-independence days. The British moulded the pattern of education in a manner which would serve their interest best. The educational system in vogue was meant for producing some clerks. And when the need for clerks exhausted educational unemployment began to increase. There were very few avenues open to absorb all the educated persons. Big industrial projects were but few. But India was, and still is a land predominant with agrarian economy i.e., 250 million people out of 356 million are engaged in agricultural occupations. (1951

census). That is why, the people somehow manage to live on the foods produced within the country. It was in 1939 that the second world war broke out. Like God Shiva, the war proved itself a fairy and fury to humanity and at the same time, it was a blessing in disguise. The huge multitude of unemployed were absorbed in various sections of the army and other departments. The period of boom continued upto the end of the war in 1945.

But the storm is over—a downpour inevitable. Thousands of people were thrown out of employment along with the closure of the war. Soldiers as well as officers were demobilised and only a small fraction of them could be absorbed in other services. Similarly, many other departments sprung up during the war-time like mushrooms were either declared closed or staffs were retrenched. The war practically rang the death-knell of rural economy, agriculturists being the worst victims. A slump was of course inevitable to the business circles. In view of the large-scale unemployment the 'Live' registers of the Employment exchanges registered a striking figure of 2,36,734

in 1947 (Indian Labour Gazette, Aug.'53) though most of the unemployed remains unregistered in the Employment Exchange.

Then came 15th of August, 1947. India attained her independence through long struggle of two hundred years—the chain of slavery found its break. The national emancipation was accompanied by the partition of the country into two divisions, Pakistan and Hindustan. This partitioning of the country gave in its turn rise to a new problem of 'Displaced persons,' more intricate than anything else. The rehabilitation of the refugees proved itself to be an uphill task. The refugees were found not only unemployed but entirely resourceless. But however, with the best effort of the Government as well as the people, the refugees have been provided with works and other facilities for their livelihood since the days of partition. On the other hand the exodus of the British officers also proved rather a boon to the Indians, who filled in the vacancies thus caused. New departments with different ministries and foreign embassies offered ample scope to a large number of promising Indians. Despite all these

new openings, majority of the people are not benefitted.

But what makes us awfully surprised is the staggering figure of unemployed as evidenced in the aftermath of the Second World War. A glance at the "Live" registers of the Employment Exchange reveal before us that "a few months before the partition of the country—the unemployed was generally above 300,000 and often 350,000. The number for Indian Union in 1948 was between 210,000 and 240,000 which went upto 300,000 in 1949. In 1950 this number showed a small fall which remained nearly steady in 1951. In 1952, it rose again. In December 1952, it reached the 437,571 mark. In June 1953, the number was further increased." (Careers and Courses, June '55) Mr. Michael Young, a noted foreign expert, estimated the number of unemployed in India at 50 million. But Dr. Rammonohar Lohia terms it as a "very conservative estimate" and holds the view that more than 70 million people have been the victims of the haunting spectre of unemployment. The first Five Year Plan has now come to its end. It promised to provide employment for 5,254,000 additio-

nal people through various projects. But alas! one is apt to be struck with the steady rise in the number of unemployed as evidenced by the live registers of the Employment Exchange. We are now on the threshold of the Second Five Year Plan. Let us hope that the planners of the Second Five Year Plan would make full employment the focal point of their attention. Sri C. D. Dashmukh promised sometime back that the employment target should be made of about 12 million jobs. But it is distressing to note the utterance of our planning minister, Sri Gulzarilal Nanda, which sounds altogether hollow that unemployment problem would not be solved by the Second Five Year Plan, but it would be fully solved during the Third Five Year Plan. This is rather an optimistic contention of no less a person than our planning-minister, who indulges in an act of self-consolation.

The prevalent unemployment in India may be divided into three categories: Frictional or seasonal, involuntary or underemployment and Disguised unemployment. Seasonal or Frictional unemployment in our country is

natural because of India's being predominantly a land of agriculture. The agriculturists are generally found engaged in their cultivation for about 4 months. For the rest period of the year majority of the cultivators are without any occupation, though some of them are found engaged in small-scale or cottage industries. The tremendous speed at which population is rising is not accompanied by proportionate supply of land, because supply of land is limited. It is not within the capacity of human beings to increase or decrease the supply of land as it is a natural gift. Hence arise the awkward phenomena of involuntary or underemployment. In the wake of modern mechanistic civilization our people have learnt to wear clothes prepared in the cotton Mills; not only of the country but imported from Lancashire and Manchester. But this fascination for Cotton Mill clothes is gradually eating up the existence of cottage industries, and a time would come when the whole trace of cottage industries will be wiped off. It can be said without comprehension that in the race for supremacy, small-scale industries cannot supersede big

industries. Out of this competition between large and small scale industries, disguised unemployment has sprung up.

Unemployment is no doubt a major social and economic problem—but what is more dangerous is the educated unemployment. It is a threat to our national life. The educational system of our country is defective. The British introduced this system of education in the country primarily to suit their own needs. But the British have gone, we are now an independent nation with new outlook and new ideas. Hence the universities should cease to continue as clerk-making factories. In a nutshell, the present system of education needs thorough overhauling. According to a review of the "Eastern Economist," about 3 lakhs of students join colleges every year after finishing their school studies. The rest, about one and a half lakh and the unsuccessful candidates swell the size of the country's unemployed. Another half lakh of students cease their connection with studies during their Intermediate class. Out of the rest, about 19,000 come out successful as graduates. But two-third of them goes for clerical jobs. "On an

optimist estimate the present rate of absorption may be placed at only half of 25 lakhs of educated men joining the ranks of those seeking the employment each year." (Modern Review: Dec'54).

The magnitude of educated unemployment has been clearly manifested in the governmental reports and statistics. The following statistics will bear witness to this vital problem of educated unemployment.

This is an analysis of the educated unemployed as registered in the Live registers of the Employment Exchanges, during 1953 :—

Matriculate—	92,263
Intermediate—	11,537
Engineering Graduate—	563
Medical Graduate—	162
Other Graduate—	13,411
Total	1,17,936

[A. I. C. C Economic Review
15th Aug'53]

In order to lessen the pressure of educated unemployment, re-organization of the present system of education to suit the present requirements of the country is an imperative necessity. Eminent educationists and people interested in the well being of education have rendered the air with the cry of

reformation of the defective system of our education, and hence its re-organization is long overdue.

Then where lies the solution of this most intricate problem? The Finance Minister of India, Sri C. D. Deshmukh pointed out towards the Second Five Year Plan, which, he says, would lay special emphasis on this employment problem. But we do not see any ray of hope, nor we can pin faith on the sermons preached by our ministers, as the failure of the First Five Year Plan to provide enough employment have belied our expectations. Yet, we sustain the hope that the planners of the Second Five Year Plan would leave no stone unturned to create conditions favourable for full productive employment. The planners should never be oblivious of the seriousness that the problem demands. It must be remembered that this problem is threatening the very existence of our national life.

If the solution of the problem demands that the key industries of the country should be nationalised, the Government should never feel hesitant to materialise the same. National industries should be encouraged to

stop the huge drainage of our resources to foreign markets. Landless peasants should be provided with lands. In order to increase the productivity of land, scientific method of cultivation should be adopted. Cottage industries should be modernised with scientific equipments to suit the needs of the time. Rationalisation of industries should be stopped forthwith for the best interests

of the labourers, and so that it may not give rise to a new problem. The fast-rate at which population is increasing warrants preventive measures for its check. But all round development of national industries alone can place the present picture of our society in a good frame. In fine, with sincere efforts of the Government, the solution of this problem would never prove a hard nut to crack. *

Thomas Hardy—A critical appreciation.

Rajendra Nath Borthakur,
4th year B. A.

It was just in the forties of the Nineteenth Century, Thomas saw the light of the world. Son of a builder, Hardy hailed from Upper Bockhampton, Dorchester in England. He spent his boyhood amidst the rolling heaths and misty hills which, it is pretty sure, had their due shares in moulding the temper of this peculiar genius. These and such

like elements together with the religious atmosphere in which he was reared up, had given rise to a sort of duality creating two personalities in Hardy.

Hardy began life as an apprentice to an architect; but soon he abandoned that way of life. And what was most strikingly noticeable in it was that even after its abandonment, his love

* The least pain in our little finger gives us more concern and uneasiness than the destruction of millions of our fellow beings.

for beautiful buildings remained quite unimpaired. The characteristic periods of his prose with his unschooled language and the nature as well as the ways of development in his novels have led some to discover an architectural structure in them. Hardy always cared more for the plot than for any other else. He had tried to narrate his story in his own way. But there is, perhaps, a little too much of architecture in his fashioning and controlling the plots.

Hardy was a contemporary of Henry James who saw England as a stranger. Yet strikingly enough the worlds of these two contemporaries did never meet. Longevity plays a vital part in the career of a writer, who if he had died like Keats at the age of 26 or like Shelley at 30 or even like Wilde at 45 would never have found himself at the zenith of renown one morning, but on the other hand would have left the world in blissful ignorance of him.

Born before the Crimean war and died during the post-war political developments in Britain, he lived for 88 years from 1840 down to 1928. But his literary

life began from 1871 when he published his first novel "Desperate Remedies". From that time onwards he went on producing novels regularly until the appearance of "Jude the Obscure" in 1895. Amongst those fine productions the most memorable by common consent are "The Return of the Native" (1878); "The Trumpet Major" (1880); "The Mayor of Casterbridge" (1886); "The Woodlanders" (1887). No less renowned are the other two novels "Under the Green Wood Tree" and "Far From the Madding Crowd", which had their origin in the fertile brain of this writer of uncommon gifts.

It will be a profound error if we take him to be a novelist alone. He was something more than that. He was a poet and a story writer too. In all his novels, poems and stories, he depicts a masterly portrayal of common place and the lives of Wessex folk in particular—the violent and virulent emotions running through his heart and the mighty onrush of elemental passions that subjugated them. According to the critics, none but Hardy had made up a region with so amazing a personality or

interpreted its emotion with so intimate an understanding related characters to the atmosphere with so striking an artistry. Some even go a long way so as to dub him a gloomy fatalist who saw tragedy even in comedy and darkness in extreme brightness. But whatever the critics may fabricate and embroider, their criticisms should always be taken with a grain of salt.

An architect by profession as he was, Hardy gave to his novels a design that was architectural, employing each circumstance—each situation to a corresponding accumulated effect. The final impression, perceptible in all his works, is one of a malign fate functioning in human lives, corrupting their possibilities of happiness and beckoning them towards tragedy. Thus there is a touch of pessimism in Hardy's philosophy of life. Man has a goal to achieve—a desideratum to arrive at. He struggles on and on to reach his destination; but alas! behold!! he meets with disaster in the long run. This is what Hardy's philosophy seeks to prove. The poignant picture of "man's inhumanity to man" and a tragedy of relentless

and cruel fate together with the depressing yet soul-cleansing story are the obvious facts what his novels generally depict. While he saw life thus as cruel, purposeless and distracted, he did not remain a detached spectator. He had great sympathy and great pity for the puppets of destiny. Such a conception gave his novels a high seriousness which few of his contemporaries possessed.

Hardy indentifies the forces of earth with the emanant will of God. His extreme emotionalism is really observable in his attempt to correlate his feelings in natural surroundings. Rightly has Eliot said,—“Hardy makes a great deal of landscape which passively lends itself to the author's mood which interested not at all in men but their emotions. His extreme emotionalism signifies a cardinal point of faith in the Romantic age.”

A modest, honest, straightforward man, it was almost impossible—nay unbearable for the great novelist to see the suffering humanity. It was rather an insatiable curiosity that spurred him on and on to explore and explain the avenues of human experiences. That is why there is a strain of melancholy—a

suppressed excitement of some unutterable thoughts pervading through his "unrelieved preoccupation with the weighty, fateful and appalling problems of human life." His keen insight into the life and his unrivalled descriptive abilities enabled him to depict his knowledge of country life and the rustic people "in his stories, coloured and attractive in themselves, apart from their importance in the secure structure of his theme."

Hardy was, in fact, two individuals put together. There was not only one of him. If there could be an ideal instance of split personality, Hardy was it. There is an immense lot more to him than meets the eye. The most pleasing aspect of his personality, as I have mentioned above, is, then, his lack of presumptuousness on his part—his extreme modesty in fact.

No theory can make a novelist great; and Hardy's novels, whether they are great or not, have appealed to successive generations of readers. His books will be read for decades to come and the world will take long to forget a preacher and teacher with whips and scorpions, who had tried with startling success to shock, educate, instruct and elevate mankind. It would

be academic, if not idle at this place to try to decide whether he is greater than any other novelist, but this much is certain that like his predecessors and precursors, he will hold a place for generations to come.

On January 11th, 1928, this noble son of Wassex gave up his ghost peacefully at a ripe age, full of honours, although, "honours" or fame he never wished for or even thought of. Hardy gave to the English literature something that was most valuable and most prized, which will always immortalize him and through the whole range of this vast literature. A discerning student of his prefaces would not falter to rank him among the best novel-writers in English literature, unrivalled and unparalleled for direct diction and masterly portrayal. It will not at all be an exaggeration to say that among the great novelists, Hardy was one who bore with dignity the stamp of an epoch-making personality. Hardy might not have cared to create any character comparable to the best of Arnold's or Dicken's, but he himself has become an unforgettable character and a universal legend.

Micronutrients and plant life.

Kamruz Zaman

3rd yr. B Sc.

Good health does not always imply the significant absence of any disease. It is an active state of well being, which requires the perfect functioning and the best organised team work of a number of structures in an organism and this in its turn depends upon the factor of intake of adequate amount of variety of substances. The part played by the trace elements in an organism is less well known. Though the trace elements are required only in infinitesimally small quantities, yet without them neither animal nor plant life can survive.

Although it had long been known that plants contain inorganic constituents, which appear in the ash when the plant is burnt, it was the German chemist Justus Von Liebig, who first, in 1840, gained definite acceptance of the view that plants do not subsist only merely on the water and carbon dioxide which they abstract from the atmosphere and the soil, but that, they have to

be fed also with the elements necessary for the building up of their structures. The elements that are found on investigation in the cells of living things amounts to a variety of 60 but not all of them have nutritional significance. Gold, silicon, aluminium, fluorine etc. are ingested by some plants, yet they have but little value from the view point of nutrition. Of the elements that are required by living organism in vanishingly small quantities, only eight have been found to be important. They are Iron, copper, zinc, manganese, cobalt, Iodine, boron and molybdenum. The first six are essential for animals, while all the elements but Iodine and cobalt are necessary for plants.

When an organism is in want of a needed trace element, then the deficiency suffered by the organism, which is termed as hidden hunger, by nutritional experts, is hard to track down, though its effect is obvious.

The easy to get and best source of trace elements or micro-nutrients, as sometimes biologists call them, is the soil. The soil may be lacking in those metals due to soil erosion, leaching, withdrawal by former crops or the absence of metal containing rocks. Most of the ancient civilizations were nursed in the river valleys or in deltas, only because of the fact that the flooding rivers washed down silt from a wide and diversified region and deposited them on these valleys or deltas. As the population increased people used to have poorer soils cultivated but most of them were abandoned due to their unsuitability in respect of their fertility, which were poor in inorganic compounds.

Presence of the essential elements in the soil does not necessarily prove that plants are absorbing them in sufficient quantities. The soil acidity or alkalinity, its contents of organic compound and moisture, its lightness and heaviness, and its population of micro-organisms are the governing factors of the availability of trace elements to plants. In this case the example of iron can be cited, Iron is generally present in the form

of such a compound, as cannot readily be used by plants, in water logged soils with a low oxygen content, which converts the readily available ferric salts into insoluble ferrous compounds. In such cases treatments are given to the soil, to raise its property of holding the respective compounds in soluble forms.

For a considerable long time it had been a problem on the part of the investigators who tried to find out what are the micro-nutrients that are essential for life. Though it seems to be easy, yet it involves a lot of difficulties. At first they thought of the process of eliminating elements one by one from the diet and then to observe the results, but it is not so simple as it appears. The amounts that are required are so small that the plants may have the withheld elements from other contaminated elements. Moreover, one element can substitute for the function of the other and thus the deficiency can be got rid of. However precise results are obtained in case of plants, by hydroponic cultivation, which is a process of growing plants in water medium, with a strict control of the supply of nutrients,

and for this purpose different cultural media are developed.

Thus, we know about the effects of trace elements' deficiencies, but we know a little how these substances function in an organism. To determine that one must submit to detailed analysis of the chemical structure of the compound in which a trace element is found or test its effect on a defined chemical reaction. So far, this has been done for only a few trace elements.

From various investigations and detail analysis the following results are obtained.

Iron—Iron salts are absorbed in soluble forms in small quantities. It acts as a catalyst in the formation of chlorophyll. It is present in the protoplasm and in the chromatin of the nucleus.

Copper—It is also absorbed by the roots and it acts as a catalyst in the chlorophyll formation.

Zinc—In respiration it has an important part. It is one of the constituents of an enzyme carbonic anhydrase, which helps in giving out of carbon dioxide from the tissues during respiration. Also the disease known as Mottle leaf of citrus has been shown to be

induced by a deficiency of available zinc in soil.

Manganese—It is an essential factor in plant metabolism and growth and acts apparently as a catalyst of the enzymic reactions of the organisms.

Boron—Boron also has been found to be essential for normal growth of a number of plants, but addition of one part of boric acid in 12,500,000 parts of water has been found to present signs of malnutrition. From this fact it is evident in what quantity this particular trace element is required by plants. A deficiency of boron causes many well-known physiological diseases among crop plants. Various plant diseases, such as internal cork of apples, heart rot of sugar beet, brown heart of swedes, browning of cauliflower, etc. have been found to be due to boron deficiency, and may be prevented by application of borax to the soil. It is required by plants in so small amounts that many plants develop no symptom of deficiency until the boron contents of the soil drop down one hundredth of a part per million. The limits of tolerance are narrow, an increment of boron to one part per million

may poison the same plants. In some species, one part per million is the optimum level while five parts per million have toxic effect.

Molybdenum :— It is involved in the nitrate reduction processes essential for all plants. It also plays an important role in the process of nitrogen fixation by the root nodule bacteria of leguminous plants. This is always found in the soil, because soil rarely locks in it, but the problem is that plants accumulate it to such high concentration as some times prove poisonous to animals.

Now we see that the trace elements have an integral part in plant metabolism, and therefore, in view of their importance, an efficient mechanism for the absorption of ions is to be maintained in the cells. A feature of specialised tissues such as roots are particularly involved in this process. Formerly it was a common belief that mineral salts are taken into plants passively with the water that is continually entering the plant body through the root hairs. Closer observation does not reveal any point that supports this hypothesis. Plants which transpire rapidly do not necessarily absorb more mineral salts, than do others in which the rate of transpiration is slow, while external factors such

as light intensity and humidity which influence the movement of water in plants, do not directly affect the absorption of salts. Moreover, ions may be accumulated in the stele of roots and in vacuoles of cells to concentration which are considerably higher, than those which exist in the external medium. Absorption requires energy which is supplied by oxidation during respiration and therefore respiration is an important internal factor controlling absorption.

H. Lundegordh has suggested that there are present at the surface of roots of chemical substances carrying positive and negative charges, upon which the negative and positive ions respectively become electrostatically absorbed.

This theory however explains the accumulation of elements fairly well and this holds good up-to-date.

References :—

1. Scientific American—January, 1953. 'Trace elements' by W. D. Mc Elroy & C. P. Swanson.
2. Science News, 25.
- The mechanism of salt absorption by plants by T. F. Sutcliffe.
3. Chemistry in the service of man, chapter X.

By Alexander Findlay.

4. Lecture on the topic, by Prof. N. Goswami.

When the bell tolls.

Short story]

Sultan Selzuk Ahmed.

A bell in the nearby church began to toll. The sound penetrated the distance unabated and produced waves in the air of the room which was filled with a plaintive note. I could picture the lean, bony hands of the sexton pulling at the cord, his face, perhaps, turned skyward.

I was thinking as I was listening to the bell and I was listening as I was sitting in my study. The air of the room was charged with the ding-dong of the bell: a dirge to the dying year. Suddenly I was invaded by a sense of utter dejection, I could not say why. A squally blast was raging outside, was violently singing a doleful song; the song did more to accentuate the feeling of dejection in my heart.

Why this dejection? I asked myself, as I began to poke the fire in the grate. But instead of forwarding an answer to my query, I looked up and stared at the calender. Under the picture of a beautiful maiden toying with a cat was dangling a single sheet—the last of its clan. The lamp

was turned out, but in the restless light issuing from the blazing grate I could make out the word December on the sheet. The year was passing away; in about five minutes it would be dead, and gone, to make room for another. A year would slip from the embrace of the century, and my life. A new year would be ushered in by another ding-dong of the bell. With it would come the joy and joviality and fret and fever of life.

The year that was going to die had also been fraught with many smiles, many tears. It had given me something, had taken something from me. During its sway I have wept for joy, and for sorrow.

The bell had ceased: A chilly, dank gust of wind found path to my room and made me shiver. By instinct I drew to the fire. I looked for the cigarette-case and lighted my twelfth after-meal cigarette. As I released blue, curling smoke from the confine of my mouth, I made a mental scansion of the year now almost dead.

A picture instantly presented itself: the picture of a New-year's Day party. It was at that party that I first met Molly. Strangely, I thought, on the first day of the year which was now going to die, to smoulder cold and low. She seemed most interesting,—then. The picture was now well focussed before my mind's eye, and sitting there, in my study, I could see every detail. Somebody introduced us to each other. There she stood, in the middle of the chalked dancing floor. Her profile had caught the light at a peculiar angle, only to heighten the beauty of that lovely face; soft light from fluorescent tubes was filtering through her well-shampooed hair. The low-cut neck of her blouse, revealed under her coat, showed her bosom to advantage. She was holding a cup of cocoa with her right-hand fingers, while on her left palm she very dexterously balanced the saucer. She looked very interesting, and very inviting. I instantly gravitated.

"Good-evening," she said with a smile, "How do you do?"

"Good-evening," I heard myself say and the next moment I found myself fumbling for something more to say.

Just then the hostess put a waltz on the gramophone. "Come, let's have a dance," at last I managed to say.

"No," she said, with a shake of her little head added to the negative, "I don't dance waltz. Instead, let's go to the balcony. It's so suffocating here." Her look swept over the whole scene in the room.

She put down the cocoa and we trotted out to the moonlit balcony. The Queen-moon was up, surrounded by her starry boys. But the light was subdued by a thin blanket of mist which seemed to hush the wind and the trees and the world about us. We felt we were alone, cut from the maddening crowd. Outlined against the balmy background, we were whispering in each other's ears. At that moment I thought we would go on whispering like that, through eternity.

But that was not to be. The whispers were soon drowned in a sea of tiredness. I had often wondered how I could manage to get fed up with Molly so soon. But I had known the secret all the time, though I had indulged in the pretext of wondering. Where the tie of two hearts is

absent, love cannot endure. I was attracted by her beauty, of body, not of soul. This attraction I miscalled love, the fool I was. I took pride in taking her out with me, in having her beside me, but never once I tried to probe her; I was like a man who very proudly shows others his grand library but never reads a single book it contains.

The fire in the grate crackled. I heaved a sigh, unconscious of doing so. I had not seen her for so many days now. I had deliberately avoided her, I had taken the precaution of avoiding crossing her way. Despite myself, I began to wonder how I could put such a thick shroud of oblivion on whom once I made my all. I could no longer think; I felt dizzy and pressed my head with both hands.

All of a sudden a click of the switch assailed my ear and a flood of light from the lamp overhead startled me. I lifted my eyes to rest them on Dilu, my little page, entering with an envelope in hand.

Plainly he did not expect me there: his pace faltered and he stopped short.

"Yes, Dilu," I asked, with an assuring smile, "what's (amiss)?"

"I thought you were up in your room, Sa'ab," he said. Then he eyed the envelope in his hand. "I have found this lying on the door-step—when I went to close the front door. Somebody might have left it, sir. So I thought I would leave it on your table, for you to find in the morning."

"Why morning? Let us see now what we find inside." I extended my hand.

Dilu handed me the envelope—a blue one, of finest quality. I began to admire it. But so soon as I saw the address on it, I started, as if lashed with a spur: my name and address were written in Molly's hand.

My feelings must have shown on my face, for Dilu was intently gazing at me. I felt uncomfortable, "you may go," I said to dismiss him.

When I heard the door shut behind Dilu, I hastily tore open the letter. Inside was a single sheet, of similar tint. It ran thus: "Dear Mr. Ahmed,

It is really a very novel and very bitter experience to address you thus. As I write this, I constantly remind myself that I can no longer call you by your first name; I have lost the right.

You once gave me the right; you have now taken that right away. I do not blame you; I blame my lot.

Yes, it is my fate. Fate has dealt hardly with me; every moment finds me drifting away from you. I shall not resist the current which takes me away from you. I shall go away—away to where my sight will not bother you, my sighs will not touch you, my tears will not deluge your path to happiness.

I loved you, I love you and even Death which will presently lay his icy hand on me shall not take away the warmth of love from my heart.

When you find this letter, I am gone from this cruel world. I shall embrace the eternal sleep and your memory will be my dream. Adieu."

I read and felt my heart flutter. A pang, dull and drear, stabbed my bosom. I jumped from the chair like one possessed. "Dilu" I cried as I went out of the room.

I encountered the boy in the drawing room. I took no notice; I brushed him past, ran up the stairs and then from the landing I yelled at him, "Ask kancha

to get motor-bike out." I entered my sleeping room and immediately emerged, buttoning a heavy coat. In another minute my Triumph, carrying me, was heading downtown at a tremendous speed.

All the windows in that fated house—round which so many sweet memories lingered—were lit. I stopped the bike in front of the house. I did not bother with the stand; I simply let it fall on the ground with a dull thud. Next moment I was running in.

Molly lay on her bed, limp and listless. Her mother and younger sister were weeping, standing by the bed. I stopped for a moment near the door. Then I walked slowly towards the bed and sat on the edge of it.

All the colour from the wretched girl's lips had flown; the rose in her cheeks had withered. In its place a poisonous blue manifested itself. I could endure the sight no longer. In a frenzy I shook the limp body, crying in anguish, "Molly, what have you done? oh, why have you done it?"

Slowly the girl opened her eyes and cast a vacant look on my face. Then a faint smile flickered on her lips; her lips trembled. But before she could utter anything

her head drooped to a side, her lovely hair was thrown over her face and hid it.

The mother and the little girl burst into a heart-rending sob. I stared at them, as if stupefied. Then I slowly rose and retraced my path to the lawn outside and stood there.

The blast that was raging all through the evening was now subdued; the wind now lay asleep in the arms of the night. The trees nearly were dropping tears.

I looked about: everything quiet and still. Even the stars, seen through the haze of the mist, seemed dark.

A distant bell again began to toll: another ding-dong, another year and more smiles, and more tears: perhaps more misdeeds.

The sound grew faint. I could picture the lean, bony hands of the sexton pulling at the cord, his face, perhaps, turned skyward, seeking the eternal benedictions of the Almighty.

Occasions of adversity best discover
how great virtue of strength each one hath.
For occasions do not make a man frail,
but they show what he is.

—Thomas A. Kempis.

Let us never forget that every station
in life is necessary; that each deserves
our respect; that not the station itself,
but the worthy fulfilment of its duties
does honour to man.

—Mary Lyon.

Uneven Mockery.

Ashit Kumar Sen Gupta

3rd year B. A.

Like a regular bouquet, they all wheeled
in a lovely flock
And then came down, putting on an air of mock.
For, I missed the supreme moment.

The lake quivered, like the first flush of love
In the bosom of a maiden, and so did the dove :
For, she stood rooted, lost in herself.

The mountains stretched into heaven and looked curly,
Like the unruly hair of a maiden that flutter merrily :
For, Nature was natural.

Overhead the sky hung like a cup of blue content,
Where clouds glided and to it colours did they present ;
For, they were bound for the edge.

She came, green and sparkling like a rare diamond,
and went past,
But I failed to catch hold of her, even of the marks
she left on the dust.

And so, they mocked at me,
for I failed to catch the beauty
that played full on my face
and on the silken waters of the lake
that tossed like uncertainty.

I wish I could,

Freedom (?)

Jiban Chakravarty

4th year, B. A.

Houseless, breadless, restless, loitering kids,
Girls, with bloodless cheeks, 'dishevelled hair' angry, hungry eyes,
Women, woeful, weary, wandering, with begging bowl,
Men, jobless, joyless spending idle hours,
The rich with pomp and pride, silver dishes, palatial buildings,
High ups, with vaunt and flout, victim of countless crimes,
Educated unemployed, with shattered hopes, battered hearts
 Loafing, roving in crazy, crowded streets,
Their, father, mother, brother, sister,
 with shrunken faces, burning bowels,
Employment Exchange—The house of hopes and frustration,
 favouritism ousting merit and mettle,
Teachers—The builders, the philosophers
 Unpaid, ill-paid, hungry, haggard,
 Thinking more of bread, than of education,
Litterateurs, with grief-filled heart, besattered with pains and pangs,
 Their works rotting in manuscript,
Magdoor, with strikes and lockouts, crying for well-being, welfare,
 Their demands, well-judged, well-meant, ridden over roughshod
Political sufferers—running gunlet, facing hostile front,
 leading hectic life,
 Pass unheeded, unhonoured, unsung,
Leaders, with much-vaunted plans, ready-made speeches
 Playing automobile from capital to constituency,
Their sons—well-dressed, well-fed, peeing
 California, Colombia's floors.
Is it free dom ?
Is it the consummation on all the hopes and aspirations of millions ?
 Disappointment, disillusion, dejection—the reward of all the
 sacrifices ?

Thoughts for the day.

History is a voice for ever sounding across the centuries the laws of right and wrong. Opinions alter, manners change, creeds rise and fall but the moral law is written on the tablets of eternity.

—Froude.

I could not live for a single second without religion. Many of my political friends despair of me because they say that even my politics are derived from religion. And they are right, my politics and all other activities of mine are derived from my religion. I go further and say that every activity of a man of religion must be derived from his religion because religion means being bound to God, that is to say, God rules your every breath.

—Mahatma Gandhi,

Secretarial Reports.

Union Secy's Report :—

I offer my heartfelt thanks to my friends who have elected me to this portfolio for the Session 1954-55. It is really a matter of great jubilation on my part if I could be instrumental in rendering good services for the cause of the student-community of our college comprising of a thousand young hopefuls. I feel proud of the fact, that I have been at the helm of students' affair in this significant year. Being charged with great significance, the year 1955 will go down in the annals of our institution as a turning point. 10th of October, 1955, will see the college attaining its glorious 25th year of existence. But it pains our heart to note that we shall not be celebrating the 'Silver-Jubilee' of the college as the authority is indifferent to it. Perhaps no where in this world an authority would lag behind to celebrate such a function.

It is in this year that we have witnessed the fruition of our long-drawn struggle with the authority. Truth always triumphs in the long run.

The Union-Executive : Who's who ?

President—Prof. T. N. Goswami,
M. Sc.

Vice-President—Jibon Bhattacharjee

General Secy—Aboni Bhattacharjya

Common Room Secy.—Bhola

Nath Hazarika.

Social Service Secy.—Golap

Hazarika.

Music Secy.—Basanta Mangal Neog

Football Secy.—Promod Baruah.

Cricket Secy.—Tapan Baruah.

Minor Games Secy.—Pronobananda
Sarmah.

Magazine Editors (English Section)

Syed Hashimur Rahman.

(Assamese Section) Sarat Dutta.

Debating Secy.—Ashok Goswami.

S. L. Club Secy.—Bhuban Dutta;

Class representatives—for 1st. Year

I. A.—Bhuban Chandra Thakur

and Bani Kanta Rajkhowa.

Class representatives for 1st. Year

I. Sc.—Nilambar Hazarika and

Dimbeswar Chaliha.

Class representatives for 2nd. Year

I. A.—Paban Kumar Neog and

Hemanta Kumar Hazarika.

Class representatives for 2nd. Year

I. Sc.—Umananda Gogoi and

Asaduzaaman.

Class representatives for 3rd Year

B. A.—Hem Chandra Rajkhowa
and Makhan Chandra Sarmah

Class representatives for 3rd. Year

B. Sc.—Rabindra Nath Bhatta-
charyya (Atulananda Goswami—
Resigned) Bishnu Bhuyan.

Class representatives for 4th. Year

B. A.—Dimbeswar Dutta and
Tarun Chandra Bora

Class representatives for 4th. Year

B. Sc.—Syed Tosezar Rahman
and Danda Dutta

Assuming our new offices, I was confronted with a series of questions. The first thing in my mind was (1) the creation of a feeling of oneness amongst the students of the three sections by celebrating the functions jointly, (2) The amalgamation of the existing two Unions i.e the major section (Day) and the Commerce Students' Union which would greatly help in filling the gulf created by separation and with that end in view, (3) the establishment of a democratic constitution of the Students' Union. Reluctantly enough I am to note here that my efforts for 'One Union' proved abortive as the Commerce Students remained adamant in their decision of keeping a separate union in tact with a separate constitution. I wish that there

shall be only one Union in J. B. College in near future.

Activities :—

The Union assembled in condolence meetings to pay its homage and express its profound sense of sorrow at the death of a few illustrious son of this province and the country like Sir Syed Muhammad Saadullah, Dr. S. S. Bhattacharya, Dr. Amarnath Jha, Jogen-dabhiram Barnah Bar-at-law.

The Parting Social of the College was held on 26th. Feb., 1955, jointly under the auspices of the three Unions. Jonab Rukunuddin Ahmed, a veteran citizen, presided over the function.

On 27th. February, 1955, a meeting organised by me of the students of the local congress and schools protested against the preposterous, unjust and fantastic demand of the West Bengal P. C. C. for a portion of Assam.

The students of this college gathered in a general meeting on 17th. August, under the presidentship of Prof. T. N. Goswami to protest against the brutal assaults inflicted upon peaceful unarmed Satyagrahis on August 15th., by the Fascist Portuguese Government and thereby suppressing the wish of the people of Goa for

self determination. The meeting also condemned vehemently the attitude of the Govt. of Bihar in resorting to fire in a trifle matter resulting in death casualties to students.

The Freshers' Social of the College was performed on 12th. Sept. '55, amidst unprecedented enthusiasm. We had the proud privilege of getting Sri Jageswar Sarma, Principal Nowgong College, an architect of the college, as the President of the function. The solemnity and the grandeur of the occasion was far more enhanced by the presence of Sri Kedarnath Goswami, the reputed journalist, who adorned the chair of the Guest-in-Chief. The Freshers' meet of 1955 is charged with more significance for the introduction of co-education in our college. A cultural show in the evening, held under the presidentship of Sri Jotindranath Goswami, concluded a day's happy programme.

Students' Indiscipline :—

Much has often been heard about students' indiscipline in common parlance. But I make bold to say that indiscipline is never a peculiar feature of the students community alone, it is

seen almost throughout the world—amongst nations, state and political parties. It is never apart from other social problems. However, Students' unrest in our country has produced much heat but little light. Due to the lack of common-front of the students, they have remained disorganized. So, opportunities always take advantage of the cracks in their edifice. Students should never be the hewers of wood and drawers of water.

I prick the balloon of vanity of those college students who have often indulged in acts of indiscipline which is derogatory not only to the prestige of the student community but a disgrace to the college. My successors would have to display a stern hand pacifying these vociferous elements. The newness, which has been infused to the system of the college, would, I hope, usher in an era of peace and tranquility. Let me hope that my successors as an united body would be able to steer clear the ship of the union of all shoals and rocks.

Educational Excursion :—

There is no denying the blatant truth that educational excursions

help expanding the mental horizon of a student. But it is conspicuous by its absence in our college. I made a sole effort to introduce it in our college and pressed the authority. During the last summer vacation a party consisting of 15 students, both Science and Arts, under the guidance of Prof. M. C. Ghosh went in an educational excursion to Calcutta, Sindri, Tatanagar and Chittaranjan. The expenses were borne by ourselves. The authority sanctioned only Rs. 25/- each, for a few honours students who accompanied the team. It is of late, heartening to find that the Central Government is awarding some help to the college for educational excursions. I hope, it would be properly utilised and the college authority should see that batches of students are sent in educational excursions annually.

Laurels to the College :—

The 1954-55 session of our Union saw the college come to the lime light of prominence by fetching some All Assam laurels. Participating in the Inter College Sports Festival at Gauhati, our College won a good many prizes including the 'Best Lady's Team' championship. Credit goes to Scimati Bijoya Thakur who with her scintillating display of magni-

ficent sportsmanship swept away the majority of trophies and won for her the rare distinction of being the 'Best Lady Athlete' in Assam.

In the Inter College Music Competition held at Nowgong, our college came second in the list of successful teams by securing the majority of the prizes next to Cotton College.

Inter College Students' Convention at Silchar :—

The G. C. College Students' Union of Silchar took the initiative of holding a convention of the representatives of different colleges with a view to discussing matters relating to the formation of an All Assam Inter College Students' Union comprising of different college students' union. I was called upon to preside over the Delegates' Conference. After thread bare discussion and deliberation we laid out some principles for the formation of an All Assam Inter College Students' Union and with that end in view a Provincial Organising Committee was set up.

But it is regrettable that some of the College Students Union' have no response to it which is never a sin-qua-non of their consciousness of the future of the country. It is high time that

Students' Union of different college should come forward to stand under a common banner.

Constitution :—

Since the constitution framed by the Union Executive of 1952-53 was declared invalid, a new constitution has to be drafted this year. The 'Constitution Drafting Committee' tried its level best to frame a democratic constitution keeping in view the changes that have been brought to our corporate life of the institution this very year. I hope, that the governing body would approve and adopt this democratic constitution after it had been passed by the general students. It is my firm conviction that my successors would prove true to the spirit of the constitution.

Constitution Drafting Committee.

1. Aboni Bhattacharjya—Convener
2. Syed Hashinur Rahman,
3. Hem Rajkhowa,
4. Sarat Dutta.

Other Activities :—

During the tenure of my office a few distinguished scholars visited our college and delivered lectures. They were—

1. Pandit Narayan Kanta Mishra
2. Prof. Bhabananda Dutta,
Gauhati University.
3. Dewan Chamanlal.

The Union in co-operation with the other sections smoothly observed the Independence Day, Republic Day, Gandhi Jayanti and other annual functions.

Lastly, I offer my heartfelt thanks of gratitude to the President and the teachers who gave us ample guidance and encouragement in the smooth performance of our Union affairs and hope that they would take keener interest in future. I extend my heartfelt thanks to my beloved friends without whose co-operation and unstinted support I would have been in difficult stead. My words fail to express the friendly co-operation of my friends of the Commerce and the Morning Section. In conclusion, my humbled self craves the indulgence of the general students for any shortcomings on his part.

Thanking you all.

Aboni Prasad Bhattacharjya
General Secy.
J. B. College,
Student' Union.

Report of the Minor Games' Secretary :—

At the very outset I offer my heartfelt thanks to those who have given me the opportunity of serving them as their Minor Games' Secretary.

In the Annual Sports of our college held on 8th. and 9th. Jan./55, Sree Sunanda Saikia and Sreemati Bijoya Thakur were reckoned as the best athletes amongst the boys and the girls respectively for the year. In the last Inter College Sports Festival (which is the first of its kind in this state) held at Gauhati, it is gratifying to note also that our college again earned the creditable reputation. Our Girls' Team exhibited their best performance and secured the best woman-team cup and Sreemati Bijoya Thakur won the best woman athlete cup of the year. It was only due to her great contribution that our girls' team was able to secure the colourful position in the Inter College Sports Festival bringing much credit to our college. In fine, I wish all the sports lovers of our college to try their best to maintain this reputation every year in Inter College Sports Festival in future as they did in my time.

Individual acknowledgement being not possible here, I feel, I should thank all those who directly or indirectly helped me in discharging my duties properly.

Pranaba Nanda Sarmah.
Secy., Minor Games.

Common Room Secretary's Report :—

At the very outset I like to extend my hearty thanks to all of my friends who were kind enough to elect me as the Common Room Secy. thus offering the golden opportunity to serve them.

During my tenure of office I had to work under strife and strain which stood as mighty Himalayas very difficult to surmount and gave a rude shock to my aspiration to fulfil the long felt want of a full fledged Common Room in our college. Notwithstanding the turmoil, I did my level best to introduce indoor games equipment in form of a chess, standing tables for carrom board and other paraphernalia.

As regards study room, its conditions presents a dismal reading. I, however, provided boys with increasing number of news papers, journals and magazines which found

a small number of readers due to lack of adequate sitting arrangements.

As regards our college championship in Table Tennis Singles Biren Borua defeated Pronob Borua and in Doubles, Tapan Barua and Biren Borua defeated Kamakhya Sarma and his partner Pronob Barua. In Carrom Competition Abdul Qayum won the championship defeating Pulin Borthakur while in Doubles, A. Qayum and his partner K. Sarma defeated Kula Bara and his partner P. Saikia. In chess competition K. Sarma won the trophy. In Auction Bridge Competition, which was introduced for the first time in our college, Rohini Borua and his partner Gonesh Gohain won the trophy by defeating Anil Ghosh and D. Ghosh. K. Sarma won the bestman cup for the year 1955 in indoor games competition.

I cannot but render heartfelt respect to Prof. M. Ghosh in charge of Common Room Dept. without whose kind guidance I would have failed at every step. Lastly I owe many thanks to my friends who helped me from time to time in discharging my official task.

Bholanath Hazarika
Common Room Secy.

Music Secretary's Report :—

With deep gratitude I convey my heartiest thanks to those, at the very outset, who gave me the facility of holding the delicate portfolio of the Music Secretary of our college union for the session 1954-55.

During my tenure as Music Secretary, I had the first chance of participating in the second session of All Assam Inter College Music Competition, which was held on 10th., 11th. and 12th. January, 1955 at Nowgong in the Nowgong College premises. It is a matter of great joy for me to present before you that our college secured the third position amongst all the colleges. Miss Ivy Barua secured first prize in Bongest, second prize in Bihooget and third prize in Adhunik; Mr. Semiulla Ansari secured first prize in Bhajan and third prize in Gazal. Mr. Jamini Gohain and Mr. Jyotish Rajkhowa stood first in Violin and Tabla respectively while the second prize in Tabla went to Sachin Borthakur.

A Cultural Show was celebrated in the Swaraswati Puza with great mirth in our college. Active parts were also taken in both the Swaraswati Puza Fine

Arts Competition, and in the "Parting Social" accorded to the outgoing students of the college. A Cultural Show was also arranged in the Sankardev Tithi in our college. In the "Freshmen's Social" a cultural show was arranged on 12th. Sept., 1955.

I also had the chance of holding our Annual Music Social on 31st. August last, under the presidentship of Sree Paragdhara Chaliha M. A., Vice-Principal of Sibsagar College. A large number of distinguished guests were present in the music social which passed away smoothly.

I think there is great enthusiasm for music among the students. I hope that the authority will give more attention to this section to encourage us, by supplying the necessary musical instruments.

At last I offer my heartiest thanks to all my respected professors and also my friends, hoping for a better future for this important section.

Thanking you all again.

Basanta Mangal Neog
Music Secretary

Report of the Debating Secy. :—

At the very outset I extend my hearty thanks to those who

have given me this opportunity to serve them as their Debating Secretary. As soon as I assumed my office I had to organise a Test Debate in order to select competitors to participate in the Inter College Debating Competition which was held at Gauhati. Two debators Aboni Bhattacharjya and Syed Hasinur Rahman were selected to represent our College.

An extempore speech was held on the 3rd March '55 with Mrs. R. Ghosh in the chair. Aboni Bhattacharjya stood first while Jiten Chakrabarty and Ashok Goswami both secured second position.

The half-yearly Debating Competition was held on the 20th July '55. The motion before the house was—"There should be a Second University in Assam at Jorhat" Nirmal Kanti Das, A. Bhattacharya, A. Ghosh and J. Chakrabarty came out successful securing 1st., 2nd., 3rd., and 4th. position respectively. On the last 20th August an extempore speech in which more than thirty students participated was held with Prof. Amal Roy in the chair. Profulla Rajguru stood first while he was followed by Nirmal Kanti Das, Binod Thakur and Jiten Chakrabarty.

The annual debating competition of our college was held on Sept. 20 last amidst great enthusiasm. The subject-matter of the debate was—"In the opinion of the House—University education should be confined to meritorious students only." Principal Joseph Minattur of the D. C. Girls' College acted as the Speaker. Profs. P. M. Sarwan, S. A. Malik and A. Sircar were the judges. Aboni Prasad Bhattacharjya, Syed Hashinur Rahman, Rajen Borthakur and Deben Bhuyan distinguished themselves as the best debators, securing the first, second, third and fourth position respectively. The speaker in his speech opined that the debate was of a fairly high standard. I completed the tenure of my office by organising the Annual Extempore Speech Competition which was held on the 28th Sept.'55.

Ashok Kumar Goswami
Debating Secy.

Report of the Science Association's Secretary :—

A Science Association (J. B. College Science Association) was formed on the 19th. Nov., '54

in our college with the object of (1) encouraging in all possible ways, the advancement of science in Assam in all its branches, (2) encouraging researches in fundamental and applied science, (3) disseminating scientific knowledge and promoting scientific interest and enquiry by holding meetings, discussions and publications, thereby (a) fostering public welfare and education (b) helping the scientific development of Assam and thus improving the economic condition of the people.

The executive body was formed with the following members :—

Prof T. N. Goswami—President,	
Sri Kamakhya charan Thakur	Joint
„ A. Goswami	Secretaries
„ S. Bora	4th Year,
„ J. Bhattacharjyee	B. Sc.
„ P Barua	2nd Year,
Md. Kamaruzzaman	
Sri P. K. Baruah	1st. Year.
„ N. Ghosh	
Srimati Aruna Saikia	Girls'
„ Arpita Thakur	Section.

In place of A. Goswami, who resigned, Md. Hobibuzzaman of 4th. Year B. Sc. was taken.

The inauguration of the society was performed on 8th. Feb., '55, with Vice-Principal Sri N. Goswami on the chair,

and Dr. M. C. Das, M. Sc. Ph. D., Principal Assam Agricultural College as the chief guest. In his fine neat speech Dr. Das dealt with all prospects of science including present day scientific philosophy and its trends. In this ceremony Mr. Surjit Chaliha B. Sc. (Leeds) delivered a lecture on coal and coal mining which was highly appreciated by the audience.

The next meeting of the Association was held in the Science Lecture Hall, on 3rd June, '55 with Dr. D. N. Borua Ph. D. on the chair. Mr. U. K. Dutta, Head of the Dept. of Physics Cotton College, delivered a popular talk on Atomic energy.

The Association is now desirous of expanding its activities and so requests one and all interested in Science and Culture to extend their helping hands to make the fund of the association strong so that the association may expand its activities in various directions.

Kamakhya Thakur,
Secy., Science Association.

Report of the Secretary 'Social Service League':—

At the very outset, I offer my heartfelt thanks to my student friends, who have afforded me the privilege to serve them as their social service secretary.

The Social Service League of J. B. College, during my tenure of office, had undertaken diverse types of constructive works from time to time.

ACTIVITIES OF THE LEAGUE:—

On the 6th. February, '55, the League went to De-Gayan Brahmingoon, three miles off from Jorhat and constructed a road, about two furlongs in length. The local people too intended their helping hands.

Next, the league, with 20 volunteer, uncamped at No-pam village a distance of 5 miles from Jorhat and did everything constructive, it could do within its short stay there in the village. In co-operation with the village residents, the league constructed a road, 2 miles in length. In that Annual camping which lasted for a week, cultural shows were arranged under the auspices of the 20 men league, with a view to imparting instructions to the local people.

The Social Service League, with deep solemnity, observed the untouchability Day, held under the patronage of the District Rural Development Department. Besides, the League extended their helping hands in all the functions of the college.

As we have no separate fund, we appeal the Government of Assam to allocate a liberal amount of money necessary to undertake such activities in our future programme.

It has been proposed by the League to join in the Assam Social Service Camp, which will be inaugurated during the forthcoming Puza vacation in Arunachal near Cachar. The League has also decided to send a 5-men batch to the Gandhi Smarak Nidhi Camp.

At length, I hereby express my profound sense of gratitude to our revered Prof. P. M. Serwan who was in charge of the Dept. and who helped me from time to time. Next I offer my sincere thanks to my co-workers who assisted me in every humanly possible way to carry out the various stupendous tasks which called for tenacity and infallibility of purpose, and all of which,

precisely speaking, I found in abundance.

Thanking you all.

G. C. Hazarika,
Secretary, S. S. L.

Report of the S. L. Club Secretary :—

I offer my heartfelt thanks to the Jabians who have elected me for the portfolio of S. L. Club Secretary, thus giving me a privilege to serve them.

A Fine Arts Competition was launched along with Swaraswati Puza of this year on the 7th day of January, '55. The following students were declared prize winners :—

1. Atulananda Goswami—3rd. Yr. B. Sc.—Standard prize in Essay.
2. Md. Idris—2nd. Yr. I. A.—1st. prize in Poetry.
3. Kamaleswar Saikia—3rd Yr. B. A.—2nd. prize in Poetry.
4. Golap Khound—3rd. Yr. B. Sc.—1st. prize in Story.
5. Atulananda Goswami—3rd. Yr. B. Sc.—2nd. prize in Story.
6. Noresh Dev—2nd. Yr. I. A.—1st. prize in Picture.

7. Nihar Das—1st. Yr. I. A.—
2nd prize in Picture

The 'Tithi' of Great Sankardeva was celebrated this year successfully with a wide programme in mutual co-operation with the other two sections of J. B. College.

A literary symposium was held in our college on the 4th. Sept '55, under the presidentship of Sri Mitraday Mahanta. Several distinguished speakers of the town graced the occasion.

In the early part of Sept. a full fledged Inter-Section Literary Competition was held and the following students were declared prize winners :—

- 1st. prize in Poetry (Assamese)—
N. Saikia, 3rd Yr. B. A.

- 2nd prize in Poetry (Assamese)—
M. Borthakur, 3rd. Yr. B. A.

- 1st. prize in Story (Assamese)—
Kamala Bora, 3rd. Yr. B. A.

- 2nd prize in Story (Assamese)—
Golap Khound, 4th. Yr. B. Sc.

- 1st. prize in Essay (Assamese)—
(Sub.—Science and Humanity)
A. Goswami, 4th. Yr. B. Sc.

- 2nd. prize in Essay (Assamese)—
K. Saikia, 4th. Yr. B. A.

- 1st. prize in Essay (Assamese)—
(Sub—Modern Assamese Poetry)
M. Borthakur, 3rd Yr. B. A.

- 2nd. prize in Essay (Assamese)—
N. Saikia, 3rd. Yr. B. A.

- Standard prize in Poem (Eng.)—
K. Saikia, 4th. Yr. B. A.

- 1st. prize in Essay (English)—
(Sub.—Linguistic States)
Aboni Prasad Bhattacharjya,
4th. Yr. B. A.

- 2nd. prize in Essay (English)—
(Sub.—India's Role in Inter-
national Politics)
Syed Hasinur Rahman, 4th.
Yr. B. A.

Lastly, I offer my gratitude to Prof. Kiran Sarma whose noble advices inspired me with a sense of deep confidence at the time of discharging my duties.

Bhuban Chandra Dutta.
Secy., S. L. Club.

Report of the Cricket Secretary :-

At the outset, I must offer my hearty thanks to those student friends who have given me this chance to render my humble service as their Cricket Secretary.

It is gratifying to note that our College has already stolen the lime-light and established a good reputation in the sphere of cricket by winning the Inter

Collegiate Trophy for two years. In addition to that, the College had the distinction of lifting the local trophies for several years. But it is regrettable that the year under review was not marked by success as in the previous years, as the college could not maintain its past glory for it had to court defeat in the Zonal Final Match with the Dibrugarh Medical College. I am happy to state that although our flag was lowered in defeat, our boys actually 'played the game' and could at the same time impress the students as well as the public of Dibrugarh by their good performance. This is no mean achievement on our part, while we must be prepared to take the defeat with a good grace. I should like to put an advice to my players not to be downcast and demoralised for the last year's unhappy result. On the other hand there should be more zeal and determination, grit and co-operation on our part to raise the standard of our game and I am sure if we do not fail in such qualities we shall easily recover the lost ground, win laurels in future and thereby bringback our past reputation

and hold aloft the college flag of glory.

Tapan Kumar Barua,
Cricket Secretary.

Report of N. C. C. :—

It is the Seventh Year of the establishment of the Jorhat Independent Company N. C. C.

Our Cadets along with the Cadets of Assam Agricultural College attended the Social Service Camp of 9 circles at Digaru where they constructed a road of about 5 miles. This time we were lucky enough to see Senior Under Officer Sri Tapan Kumar Barua as the leader of the Assam Contingent Party at Delhi. Apart from that Sgt. Rabindra Nath Bhattacharjya and Profulla Bordoloi were also selected in the party.

In the last annual camping our cadets regained the past glory by winning the 'Discipline Cup.'

Sri R. Bhattacharjya stood first in 'C' Certificate Examination. The result of 'C' certificate examination was very good as

all the examinees passed in that competition.

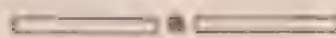
There was also a Guard of Honour given to the C-in-C of the Indian Army at Borzhar air-field.

We are sorry to bid farewell to Lt. Bhattacharjya who had to retire because of his over age.

About 30 cadets went to Dibrugarh for flood relief works. On the Gandhi Jayanti Day,

our Senior cadets including Junior N. C. C and A. C. C. from Polytechnic joined hands with the public in the Parbatia Mouza welfare centre at a distance of about 6 miles from the town.

Robindra Nath Bhattacharjya,
Company Surgeant Major,
Jorhat Indep. Coy.,
N. C. C.

© KKH Library, JBI

EDITORIAL

A NEW ERA

The present day international situation strikes no longer a sense of horror and despondency in the minds of the peace loving nations of the world. The qualms of conscience of the war-mongering nations could, at last, realise the utter futility of waging war with the help of their much vaunted thermo-nuclear weapons which threatened the very existence of civilisation a couple of years back. Indeed, the global atmosphere which was darkened with clouds of war have been so considerably reduced that it has made possible for the down-trodden humanity to take a lift to a new horizon.

There are, no doubt, some intricate problems confronting the world's peace and stability, but one who is a sound reader of world history will realise that the over-all picture is satisfactory and there is no necessity of becoming a pessimist so as to utter such dim and confused conception like 'whither civilisation'! Among the various factors which

have contributed towards the growing conviction in peace, the contribution made by India stands supreme. The policy and the work India has been attempting in international field have now found universal acceptance. Even in those countries where a few years ago they were criticised, it is a fact, she is not thought of now with suspicion. Sometimes her policy and work are looked with a degree of doubt, but all over the world there is a lessening of the feeling of suspicion that had existed before about the road she is travelling and the objective which she wants follow. In order to give an effective and powerful weapon to save the war-torn world and to inculcate a principle of international understanding between the West and the East, India under the astute guidance of Sri Nehru, has made a clarion call to act on the basic principles of *Panch-Shilla*, wherein he has shown that it does not need overwhelming armaments to improve

world events. And this is the outstanding contribution India has made in the field of international affairs.

This call on Panch-Shilla, it is gratifying to note, has received sincere and sympathetic consideration from both small and big nations, irrespective of their different political ideologies. The peaceful co-existence of countries has not only become popular with the people of the world and grown in to the common belief of hundreds of millions of people who cherish peace, but it has become an actual fact in international relations. Not only that, the lessening of the tension between U. S. A. and China on the question of Formosa, the release of American airman imprisoned by China, the declaration of Austria's Sovereignty and the proposed 'Disarmament Plans' made by the 'Big Four' bears eloquent testimony to the sincere path of peace pursued by the peace loving nations of the world.

Thus the atmosphere of the world today is quite in tune with a movement that may be embarked upon to create a better understanding between man and man, and between nation and

nation. It may, however, be argued that as there is no any determinate supreme authority to issue commands over the politically independent nations, the sanction of such international agreements or relations is only customary. But this is a mistaken notion having no basis of facts. Today it is admitted on all hands that the international agreements are bound to bear fruit, because it is the force of the minds which made these rules and it is the force of the minds which enjoins its obedience. This desirable world consciousness, it is true, cannot be created overnight, but it can be brought to birth by a slow painful process of education and re-education. Education for international understanding has therefore, become the most urgent need of our day. It is in keeping with this object in view that some renowned friends and philosophers of humanity are trying to establish a new type of educational institution under the banner of International peoples' College. The basic purpose of such education is to promote that true understanding between man and women of different nation which is the ideal of the UNESCO. "It is an educa-

tion which aims to surmount exclusiveness and to inculcate mutual understanding and co-operation, an education which seeks to overcome docility, to foster the critical spirit and to encourage independence of judgment." The promotion of international understanding through such type of education will enable the nations to preserve their national cultures and characters on the one hand and to discard off the idea of 'wolf-pack' nationalism on the other. It is true, of course, that real mingling of different races cannot be accomplished in a day due to "shyness, clannishness and linguistic barriers," but the continuous 'rubbing of shoulders' and the active communal life and work will be able to break down the above-mentioned natural barriers. Gigantic efforts will, therefore, be needed to build up an organisation of this magnitude which depends for its success on the voluntary co-operation of all the nations. India being a devout follower of world peace should try in collaboration with other peace-loving nations to bring this new international outlook through the noble role of education. Indeed if the peoples of the world get the opportunity to meet, mix, study and live together,

we are sure that the haunting spectre of war will soon be vanished from the world and a 'NEW-ERA' will usher in.

Assam's Second Plan :—

We feel extremely sorry at the drastic cut of Assam's Second Draft Plan from its originally estimated outlay of Rs. 290.7 crores to nearly one-fifth of the drafted total. The First Plan of the State which envisaged a total expenditure of Rs. 20.84 crores was hardly sufficient to the State and our Government had to incur an additional expenditure of Rs. 20 crores more from State resources on developmental items during the plan-period. Assam will, no doubt, get a few crores more from the centre, but the leeway in the industrial and agricultural sphere that she has to make is enormous and it is extremely unlikely that this meagre sum of Rs. 60 crores will ever be able to bring that degree of planned development which Assam requires in the immediate future. Since democratic planning implies an adequate and liberal allotment of financial requirements mainly in the under-developed states to raise the people from its sub-

human standard of living and to increase their per-capita income, the centre's negligence of this obvious fact is likely to have an adverse effect on the economy of Assam as a whole. The multifarious problems and difficulties that have stood in her way to progress and plenty necessitates that the question of planning for the development of this State should be tackled in a comprehensive manner. An impartial enquiry of Assam's economy will reveal that she has occupied a very insignificant place in the industrial map of India and is likely to remain undeveloped and backward if industries—big and small—are not properly developed. Apart from this major deficiency, Assam is confronted with many other problems. The extreme dependence of the people on agriculture, the recurrence of periodical floods and erosion, the problems of transport and communication which is of the highest magnitude, the pressing need for adequate educational and medical facilities, the curcial problem of Hill districts and rehabilitation of displaced persons are some of the big bottlenecks which must be overcome if planned

development of the state is to be achieved in the near future. It would not be out of place to mention in this connexion that the Govt. of Assam have been taking necessary steps to tackle many problems confronting the state. But the chronic unsatisfactory budgetary position of the state has been a chief hindrance to her rapid progress. The plea that has been made by the spokesman of Assam Planning Commission to get another amount of 40 crores, therefore, needs extra consideration from the centre which is well conscious of the strategical importance of this neglected state. Assam has, indeed, 'copious and convincing ground' for getting a liberal allotment. "Much neglected in the past, more troubled in the present, Assam legitimately looks up for justice in future". The luke-warm sympathy shown to this state by granting a paltry sum of Rs 60 crores is merely a negation of the basic principles of planning. We hope Assam will not be deprived of its legitimate due.

About Ourselves :—

Any educational institution—whether it is Government or

Private—must be able to provide at least the bare needs of the students—to deny this bare minimum, to which every student may have an free excess, is to thwart the fullest development of human personality. The consequent loss is not only individual, but it is an impoverishment of the whole state. So far as the Government Colleges are concerned, they do not beg any description. It is only in the sphere of private colleges that proper studies arises. Since it is the wearers who know where the shoe pinches, let us confine our attention to our own college which has occupied the top-most place among all the private colleges of Assam. No doubt our college has had a glorious past, but the improvement which was its due has hardly been achieved till now. There are numerous wants and difficulties of the students which needs immediate redress. The lack of adequate class rooms, the non-availability of newest type of books particularly for the honours students, the frequent change in the numbers of teaching staff—these are, in fact, responsible for the deterioration of standard which has manifested itself in

the results of the different university examinations of our college. The college, therefore, leaves enough room to make leeway of progress. It may however be presumed that our authority may not be able to meet the imperative requirements of the students owing to its limited financial stock. It would, therefore, be more prudent if the Government of Assam make a Special Fund in the Second Five Years Plan to convert this second premier educational institution of Assam into a full fledged Government one. This benevolent step on the part of our government will not only lift the status of the college to a high pitch level, thereby enabling the 1000 students to be their best selves, but the state itself will go a great way towards attaining one of its fundamental objectives in the arena of education. While this is our fervent appeal to the Government of Assam to make necessary step in this direction, all the same we hope that our college authority also would excel in putting a sharp end to the hotch-potch situation which has lately prevailed in this institution. It must be borne in

mind that if this state of affairs is allowed to continue, the situation in future will get bogged in to a cesspool of further confusion and contradiction. That modern democracy requires solid man born of solid study should on no account be lost sight of.

... ..

During the year under review there were certain changes in the teaching staff of our college.

Prof. A. Bhattacharjya of English Dept. has gone to Abhayapuri (Goalpara) to assume his new appointment of Principalship in the Abhayapuri College.

Prof. Ashok Sircar (Dept. of Politics), by getting a research scholarship, is leaving for New Delhi to obtain a degree of Fellowship in Indian School of International Studies. He will specialise his work in International relations with Japan and U. S. A.

Prof. A. Malik who has been granted a research scholarship under Folk-lore Research Scheme of Gauhati University will carry his research work on Assamese Metaphysical Poetry (mainly Islamic) from the 16th century down to modern times.

We, hereby, express our hearty congratulation to all these three revered Professors for their new phase of life and pray to God for their bright and prospective future.

... ..

In fine, I offer my sincerest gratitude to the young Jabians who have elected me for this portfolio, thus giving me a proud privilege to serve them.

I seek apology from those of my friends and Teachers for my omission and commission, if any, during the tenure of my office.

JAI HIND.

নব-জীৱনৰ আস্থান

শব্দচক্ৰ দত্ত

হে নতুন

.....তুমি সচাকৈয়ে আহিছা

গোড়াগোন—

পূহ মাহৰ পানী-গুফা শীতত

ফাগুনৰ কুঁচি পাতৰ দৰে

থৰ থৰ কৰে কঁপিছো আমি !

দেহিহেঁ

কঁপিছে,

বকুলীৰ বুকুৰ উলং কেচুৱাটি !

গোলাপীৰ বাঙলী ঠঠ ছুটত

কেহেহেৰাওৰ বোল !

জাঁউনীৰ মৰ আঁকাবৰ বুকুত

মহাসাগৰে উঠানমা কৰিছে

বক্ৰ নিৰাপত্ত ;

ক্ৰান্তিৰ শ্মশান ভূমিত

কক্কৰ চিঞৰ,

ভূতৰ হুট,

নিশাচৰ পখীৰ ডেউকাৰ সাং-গোহনি !!

হে নতুন ;

মোৰ দিঠকৰ সপোনত তুমি আহিছা ।

তোমাৰ আগমনত পৃথিৱীয়ে

ৰামধেনুৰ সাত বঙৰ বোল সানি

প্ৰেমিকাৰ প্ৰথম চাবনিৰে

আমাক অভিনন্দন জনাব ।

বিমানৰ শেষ অশ্রুধাৱাত

গোলাপীৰ চকুহালে

আনন্দত নাছৰিব সাতুৰিব ।

আৰু

সেই কেচুৱাটিৰ কাকলি কৰিব পৰা

নিগৰি আহিব

আধাহুটা মাত ।

সেইয়া,

চিহ্ন-পথাৰত ললিতাৰ পোঁপাৰ সুৰ

চেও মাৰা ললিতা

মই নাচিম ।

